

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Διπλωματική εργασία:

Σύσταση και σημασία των αγροτικών
συνεταιρισμών στην αγροτική ανάπτυξη
και τοπική οικονομία

Γεωργία Καρβουνιάρη

Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Καλλιώρας

Βόλος 2019

Σύσταση και σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών
στην αγροτική ανάπτυξη και τοπική οικονομία

...Στη μακρά ιστορία της ανθρωπότητας
(και του ζωικού βασιλείου, επίσης) αυτοί
που έμαθαν να συνεργάζονται και να
αυτοσχεδιάζουν πιο αποτελεσματικά,
είναι αυτοί που έχουν επικρατήσει.

Κάρολος Δαρβίνος, 1809-1882, Βρετανός
φυσιοδίφης.

Οι άνθρωποι που πάνε μπροστά
σ' αυτόν τον κόσμο, είναι εκείνοι
που σηκώνονται και ψάχνουν για
τις συνθήκες που θέλουν και που
άμα δεν τις βρουν τις
δημιουργούν μόνοι τους...

Τζορτζ Μπέρναρντ Σω, Ιρλανδός
κριτικός, δραματουργός και
θεατρικός συγγραφέας.

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη	5
Abstract.....	5
Κεφάλαιο 1 ^ο : Εισαγωγικές έννοιες	7
1.1 Στόχος της εργασίας.....	7
1.2 Αποσαφήνιση κεντρικών εννοιών	8
1.2.1. Η έννοια της «τοπικότητας».....	8
1.2.2. Η έννοια της «οικονομικής ανάπτυξης»	9
1.2.3. Πρόδρομοι του συνεταιρισμού.....	11
1.2.4. Ορισμός του «συνεταιρισμού»	16
Κεφάλαιο 2 ^ο : Ιδεολογική θεμελίωση του συνεταιρισμού.....	22
2.1. Νεοκλασική θεωρία.....	22
2.1.1. Οι Οικονομίες κλίμακας	22
2.1.2. Φιλελεύθερες εξελικτικές θεωρίες	26
2.2. Θεωρία της αποκαπιταλιστικοποίησης.....	27
2.3. Μαρξιστική θεωρία.....	28
2.4. Από την αυτοδιαχείριση στον τρίτο δρόμο προς τον σοσιαλισμό	29
2.4.1. Ο τρίτος δρόμος προς τον σοσιαλισμό	32
Κεφάλαιο 3 ^ο : Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αγροτικών συνεταιρισμών.....	33
3.1. Ο βαθμός διακριτότητας από άλλες υπαίθριες παραγωγικές δραστηριότητες και θεσμούς..	33
3.2. Οι σκοποί που εξυπηρετούνται μέσα από την οργάνωση σε συνεταιρισμούς	37
3.2.1. Η διττή φύση των συνεταιρισμών.....	38
3.3. Θετικά σημεία της ένωσης μικροπαραγωγών σε συνεταιρισμούς.....	39
3.4. Προϋποθέσεις για την ύπαρξη των αγροτικών συνεταιρισμών	42
3.5. Δυσκολίες, συγκρούσεις και προβλήματα που εμφανίζονται εντός των αγροτικών συνεταιρισμών.....	44
3.5.1. Συγκρούσεις	44
3.5.2. Προβλήματα	45
Κεφάλαιο 4 ^ο : Σύσταση των αγροτικών συνεταιρισμών	46
4.1. Ιστορική αναδρομή της σύστασης των συνεταιρισμών στην Ελλάδα	46

Σύσταση και σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών
στην αγροτική ανάπτυξη και τοπική οικονομία

4.1.1. Παραδοσιακές μορφές συνεταιρισμών	46
4.1.2. Η ιστορική εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα.....	48
4.2. Περίοδος Πρώτη	50
4.3. Η Περίοδος του μεσοπολέμου, της κατοχής και του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα.....	55
4.4. Περίοδος δεύτερη.....	59
4.5. Κοινή Αγροτική Πολιτική.....	65
4.5.1. Η ΕΟΚ και το συνεταιριστικό κίνημα.....	67
Κεφάλαιο 5 ^ο : Δομή.....	68
5.1. Δικτύωση στην συνεταιριστική κίνηση (Ν. 2810/2000.)	69
5.1.1. Πρωτοβάθμιοι γεωργικοί (αγροτικοί) συνεταιρισμοί	70
5.1.2. Ενώσεις γεωργικών (αγροτικών) συνεταιρισμών (Ν.2810/2000)	70
5.1.3. Κεντρικές συνεταιριστικές ενώσεις ΚΕ.Σ.Ε (Ν.2810/2000)	71
5.2. Δικτύωση στην συνεταιριστική κίνηση (Ν. 4384/2016)	71
5.2.1. Κλαδικοί Περιφερειακοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Ν. 4384/2016)	71
5.2.2. Κλαδικοί Εθνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Ν. 4384/2016)	71
5.2.3. Ανώτερης βαθμίδας ιδεολογική και συντονιστική οργάνωση (Ν 4384/2016)	72
5.3. Το πέρασμα από την ΠΑΣΕΓΕΣ στη ΝΕΑ ΠΑΣΕΓΕΣ.....	73
5.4. Διεθνής νομοθεσία περί οριζόντιας και κάθετης ολοκλήρωσης των συνεταιρισμών.....	74
5.5. Η δομή που εμφανίζεται εντός των συνεταιρισμών	75
Συμπεράσματα.....	77
Παράρτημα	80
Επιλογή Βιβλιογραφίας - Αρθρογραφίας	90

Περίληψη

Η έρευνα, ο σχεδιασμός και η ανάπτυξη του χώρου είναι έννοιες άμεσα συνδεδεμένες με το κοινωνικό σύνολο. Οι κοινωνικοί θεσμοί αποτελούν μέρος αυτού του συνόλου. Η μελέτη της παρούσας διπλωματικής εργασίας επικεντρώνεται στους αγροτικούς συνεταιρισμούς ως θεσμοί, οι οποίοι διέπονται τόσο από οικονομικά, αναπτυξιακά όσο και από συλλογικά χαρακτηριστικά. Οι εκούσιες αυτές οργανώσεις προσώπων που συγκαταλέγονται στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας, έχουν ως στόχο την εκπλήρωση οικονομικών αλλά και κοινωνικών σκοπών.

Επικεντρώνοντας στον χώρο, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της πρωτογενούς παραγωγής και κατά επέκταση της αγροτικής οικονομίας αλλά και της υπαίθρου. Αυτό συμβαίνει καθώς δραστηριοποιούνται σε σχεδόν όλους τους τομείς της οικονομικής δράσης στην επαρχία, ενώ αποτελούν ένα βασικό εργαλείο ανάπτυξης και εκπολιτισμού αυτής. Η βασική ιδέα αλλά και το έναυσμα παράλληλα της μελέτης, είναι ο τρόπος με τον οποίον μέσω της λειτουργίας τους, αποτέλεσαν ένα κίνημα και μία αμφισβήτηση απέναντι στις στάσιμες αν όχι άγονες οικονομικές συνθήκες. Η αύξηση της ανεργίας, ο ανταγωνισμός της αγοράς και η οικονομική δυσφορία αποτελούν αναγκαίες και ικανές συνθήκες για τη δημιουργία των αγροτικών συνεταιρισμών.

Η ανάλυση τους διεξάγεται με την μελέτη της έννοιας, της ιδεολογικής θεμελίωσης, των επί της ουσίας χαρακτηριστικών, την ιστορική εξέλιξη και την σύσταση του αγροτικού συνεταιριστικού θεσμού στην Ελλάδα. Αναμένεται να διαπιστωθεί η χρησιμότητα του θεσμού ως ένα βοηθητικό μέσο για την αναζήτηση διεξόδων από την οικονομική συγκυρία στην οποία οι αγρότες δραστηριοποιούνται, ενώ η ιστορική ανάλυση των αγροτικών συνεταιρισμών, οι περίοδοι ακμής αλλά και η παρακμή που επήλθε, εμφανίζει σημαντικό ενδιαφέρον τόσο για την κατανόηση αλλά και στην μετέπειτα μελέτη τους.

Abstract

Space research, planning and rural development are concepts directly linked to society. The social institutions are part of society and its development. The study of this diploma thesis focuses on agricultural cooperatives, as institutions that are regulated by both economic, developmental and collective characteristics. These organizations involved in the social economy and at the same time aim to fulfill economic and social goals.

With regards to space, agricultural cooperatives are important for the development of primary production and the expansion of the rural economy and the countryside. This is because they are activated in almost all areas of economic activity in

the province and they are a helpful tool for the development and education of those engaged in primary production. The basic idea and the principle at the same time of this study, are the way in which they functioned as a social movement and question the unpropitious economic conditions. The reason of their existence as well as their goal is to combat the increased unemployment, markets' competitiveness and economic harshness in regards to improve partners' status.

The whole analysis of this phenomenon, is carried out by studying the concept, the ideological principals, their essential characteristics, the historical evolution and the constitution of the agricultural cooperatives in Greece. The final purpose is to understand the usefulness of agricultural cooperatives as a way out the economic circumstances in which farmers exist. The historical analysis of the agricultural cooperatives is expected to spur the interest while it consists of many periods of prosperity but decadence as well. Therefore, this analysis is expected to show a considerable interest both in understanding agricultural co-op movement in Greece but also for their subsequent studies.

Λέξεις κλειδιά: Αγροτικοί συνεταιρισμοί, ιδεολογική θεμελίωση των συνεταιρισμών, γνωρίσματα των αγροτικών συνεταιρισμών, ιστορική εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος.

Keywords: Agricultural cooperatives, ideological foundation of cooperatives, characteristics of agricultural cooperatives, historical development of Greece's agricultural cooperative movement.

Κεφάλαιο 1^ο: Εισαγωγικές έννοιες

1.1 Στόχος της εργασίας

Στόχος της παρούσας διπλωματικής διατριβής είναι να εξεταστεί και να αποδοθεί με τέτοιον τρόπο ο θεσμός των αγροτικών συνεταιρισμών, έτσι ώστε μέσω της παράθεσης θεωρητικών απόψεων, αλλά και της ελληνικής εμπειρίας να γίνει κατανοητή η σπουδαιότητά τους από την ακαδημαϊκή κοινότητα αλλά και από τον απλό αναγνώστη. Επιπροσθέτως, θετική εξέλιξη φαντάζει η ανάπτυξη ενός ουσιαστικού επιστημονικού διαλόγου παρά τις αντίθετες αντιλήψεις και αντιπαραθέσεις, τόσο σε θεωρητικό αλλά και σε εμπειρικό επίπεδο, για θέματα που αφορούν τον θεσμό, την γεωργική παραγωγή και γενικότερα την αγροτική οικονομία αλλά και την σύνδεση μεταξύ τους.

Ο χώρος είναι ένα βασικό στοιχείο το οποίο πρέπει να αποσαφηνισθεί. Η γενική εικόνα της παρούσας εργασίας φθάνει στα όρια του Ελληνικού κράτους. Πολύ σημαντική είναι και η τοπικότητα όπως θα αναλυθεί στην συνέχεια. Στα όρια του εθνικού χώρου λοιπόν, θέτεται το ερώτημα της αποδέσμευσης της υπαίθρου χώρας και γενικότερα όλου του αγροτικού χώρου από τα αστικά κέντρα. Ενώ στηρίζεται σε χαμηλότερης κλίμακας επίπεδο η επιλογή των ατόμων να δραστηριοποιηθούν πλησίον της μόνιμης κατοικίας τους. Εκτός όμως από τους ίδιους τους παραγωγούς, το θέμα της εμπορίας των προϊόντων, της ακτίνας επίδρασης αλλά και επιρροής των αγροτικών συνεταιρισμών συνδέεται πολύ με τον χώρο. Τόσο η μεγέθυνση μιας μονάδας όσο και οι αλληλοσυνδέσεις μέσω δημιουργίας δικτύων με άλλους, βρίσκονται στον χώρο για σκοπούς επέκτασης των δραστηριοτήτων των αγροτικών συνεταιρισμών αλλά ταυτόχρονα η ένωση τους δημιουργεί θετικές επιπτώσεις στην λειτουργία τους.

Η χρονική περίοδος που μελετάται δεν είναι συγκεκριμένη. Η ανάλυση ξεκινάει από την δημιουργία των πρώτων συνεταιρισμών, τις παραδοσιακές μορφές, ακόμα από τα έτη της οθωμανικής αυτοκρατορίας. Μετέπειτα συνεχίζει με την δημιουργία των πρώτων σύγχρονων μορφών κατά την απελευθέρωση, τον μεσοπόλεμο αλλά και στα έτη που ακολούθησαν έως και τις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Είναι σημαντική η παραδοχή σε αυτό το σημείο πως η βιβλιογραφία ήταν πιο αναπτυγμένη όταν αναφερόταν στις δεκαετίες στις οποίες το φαινόμενο παρουσίαζε άνθιση. Κυρίως στις αρχές και τα τέλη του 20^{ου} αιώνα.

Παρόλα αυτά, η εργασία δεν αρκείται μόνο στις ιστορικές εξελίξεις που πλαισιώνουν τον θεσμό. Εξέχουσα θέση έχει το όλο θεωρητικό υπόβαθρο της αναγκαιότητας της ύπαρξης του θεσμού τόσο σε οικονομική αλλά και σε κοινωνική βάση. Ο αναγνώστης κατανοεί για παράδειγμα πως ο ανταγωνισμός στον οικονομικό και κατά επέκταση επαγγελματικό τομέα, είναι δυνατόν να χαλιναγωγηθεί αν ο κάθε παραγωγός χρησιμοποιήσει τον αγροτικό συνεταιρισμό ως ένα χρήσιμο μέσο διεξόδου από την χειροτέρευση της θέσης του ή από την περιθωριοποίηση τόσο οικονομικά όσο και κοινωνικά. Συνάμα η συνεργασία στα πλαίσια του, είναι ένα σημαντικό εργαλείο ικανό όχι μόνο να προστατέψει, αλλά και να επιφέρει βελτίωση στην συνολική ύπαρξη των ατόμων στον χώρο τον οποίο δραστηριοποιούνται, εάν εμπλακούν στην παραγωγή

μέσω του θεσμού του «συνεταιρίζεσθαι» ακόμη και σήμερα στις παρούσες οικονομικές και κοινωνικές συγκυρίες.

1.2 Αποσαφήνιση κεντρικών εννοιών

1.2.1. Η έννοια της «τοπικότητας»

Η έννοια της τοπικότητας (locality) αναφέρεται όπως παρατηρεί ο Harvey D. (1993), στις γενικές ιδιότητες του τόπου ο οποίος «πρέπει να είναι μια από τις πλέον πολυεπίπεδες και πολυσήμαντες λέξεις στη γλώσσα μας». Βάζοντας όρια στην τοπικότητα και σε δεύτερο επίπεδο στην τοπική οικονομία, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί η «διαμεσότητα» του χώρου και πιο συγκεκριμένα το πρίσμα μέσω του οποίου διακρίνεται ο τόπος. Τοποθετώντας το παράδειγμα του συνεταιρισμού υπό αυτό το πρίσμα, γίνεται αντιληπτό πως ανάλογα με τον χώρο στον οποίο δραστηριοποιείται ως επιχείρηση, οι έννοιες του χώρου και κατά επέκταση η τοπικότητα αλλάζουν. Με τον ίδιο τρόπο αλλάζει και για τα ίδια τα άτομα. Τοπική είναι η έννοια μιας δημοτικής ενότητας ή ακόμα και τοπικής κοινότητας στην οποία δραστηριοποιείται ο συνεταιρισμός όμως τοπική είναι και η έννοια της καταναλωτικής ή οικονομικής εμβέλειας που μπορεί να έχει στην περιφερειακή ενότητα, την περιφέρεια ή ακόμη και όλον τον εθνικό χώρο.

Σε αυτό το σημείο θεωρείται αναγκαίο να οριστεί ως τοπική δραστηριότητα των συνεταιρισμών ως ο χώρος στον οποίον δραστηριοποιείται είτε η επιχείρηση, είτε τα άτομα που την απαρτίζουν. Αυτό διότι είναι ακόμη πιο σημαντικό να ορίζεται η τοπικότητα στον βαθμό που τα άτομα ορίζουν τον εαυτό τους σε σχέση με τον υλικό κόσμο. (Κnox, P. και Pinck, S., 2009). Η οικειότητα των ατόμων με τον τόπο είναι βασικός λόγος για την εγκατάστασή τους ακόμη και σε περιοχές που δεν είναι ελκυστικές για τις εταιρίες κεφαλαίου (Παπαγεωργίου, Κ., 2007). Στην περίπτωση μιας εταιρίας κεφαλαίου, ο παράγοντας του κέρδους παίζει σημαντικότερο λόγο στο να επιλέξει να τοποθετήσει τις εγκαταστάσεις της. Αντίθετα οι παραγωγοί που επιλέγουν να εργασθούν στις περιοχές μόνιμης κατοικίας τους ή σε μικρή απόσταση από αυτές, δεν έχουν τόσο στο μυαλό τους το μέγιστο δυνατό κέρδος. Επιλέγουν τον χώρο που θα δραστηριοποιηθούν σε καθημερινή βάση έτσι ώστε να έχουν ένα εισόδημα ικανό να εξασφαλίσει σε αυτούς και τα λοιπά μέλη του συνεταιρισμού μία οικονομική αυτάρκεια, αλλά ταυτόχρονα είναι και ο χώρος στον οποίον ζουν.

Η ελληνική εμπειρία δείχνει πως είναι σύνηθες να δραστηριοποιούνται στα όρια μιας κοινότητας (τοπική ή δημοτική κοινότητα), ενός Δήμου ακόμα και τα όρια μιας ολόκληρης περιφερειακής ενότητας. Αυτό προκύπτει κυρίως λόγω της διευκόλυνσης στο να τοποθετηθεί χωρικά εντός ορισμένων διοικητικών ορίων. Από πλευράς νομοθεσίας, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 4384/2016, (ΦΕΚ τ. Α΄ 78/26.4.2016) «Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, μορφές συλλογικής οργάνωσης του αγροτικού χώρου και άλλες

διατάξεις», που είναι ο πιο πρόσφατος νόμος που προβλέπει την λειτουργία και την ύπαρξη των αγροτικών συνεταιρισμών, μπορεί να δραστηριοποιηθεί εντός του ελληνικού χώρου όπως ορίζουν τα διοικητικά όρια και οι έδρες των Δήμων του προγράμματος «Καλλικράτης». Ο συνεταιρισμός έχει ως περιφέρεια τη γεωγραφική περιοχή που ορίζεται από τα διοικητικά όρια του Δήμου, της κοινότητας ή της Περιφερειακής Ενότητας (ή της Επικράτειας) μέσα στην οποία βρίσκονται οι αγροτικές εκμεταλλεύσεις των μελών του.

Ωστόσο, οι πρωτοβάθμιοι γεωργικοί συνεταιρισμοί (η μικρότερη κατηγορία στην οργάνωση των συνεταιριστικών ενώσεων), μπορούν να δραστηριοποιηθούν ακόμα και σε σύνολο κοινοτήτων για την επίτευξη της ειδίκευσης σε εμπορία ή βιομηχανική επεξεργασία. Η δομή της συνεταιριστικής κίνησης στην Ελλάδα διακρίνεται σε επίπεδα. Όσο μεγαλύτερο το επίπεδο, τόσο μεγαλύτερη και η εμβέλεια των συνεταιρισμών στον χώρο. Μεγάλες ή μικρές μορφές συνεργασίας ή από την άλλη μεριά παύση συνεργασίας και ή η λύση τους, αλλάζουν τα όρια των συνεταιρισμών στον χώρο. Δομικά η ενώσεις συνεταιρισμών, όπως θα αναλυθούν και παρακάτω, βρίσκονται σε τρία επίπεδα. Σημασία έχει να φανεί ο χώρος στον οποίον έχουν αναφορά σε αυτό το σημείο.

Στο πρώτο επίπεδο βρίσκονται οι πρωτοβάθμιοι αγροτικοί (γεωργικοί συνεταιρισμοί), οι οποίοι δραστηριοποιούνται στα όρια όπως αναφέρονται πιο πάνω. Με την συνένωση συνεταιρισμών εντός μιας Περιφερειακής Ενότητας προκύπτει η κοινοπραξία Συνεταιρισμών που διευκολύνει κυρίως στην διάθεση των εμπορευμάτων ή άλλες ανάγκες που δεν εξυπηρετούνται από ενώσεις που βρίσκονται υψηλότερα στην πυραμίδα. Ως παράδειγμα μπορεί να αποδοθεί η κοινοπραξία συνεταιρισμών ομάδων παράγωγων του Νομού Ημαθίας την οποία αποτελούν οκτώ σε αριθμό (Πηγή: <http://www.keaimathias.gr>). Δεύτεροι σε κατάταξη βρίσκονται οι Κλαδικοί Περιφερειακοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (ΚΠΕΑΣ). Οι συγκεκριμένες οργανώσεις δραστηριοποιούνται σε επίπεδο Περιφέρειας και ταυτόχρονα ευρύτερα γεωγραφικά όρια από τις πρωτοβάθμιες ενώσεις. Η κορυφή της πυραμίδας είναι οι Κλαδικοί Εθνικοί αγροτικοί συνεταιρισμοί (ΚΕΑΣ), οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε εθνικό επίπεδο.

Για το διεθνές γραφείο εργασίας, οι συνεταιρισμοί έχουν την τάση να επανεπενδύουν τα θετικά αποτελέσματα που προκύπτουν από την λειτουργία και την δράση τους στον τοπικό χώρο. Ως συνέπεια αυτού, επηρεάζεται και η τοπική οικονομία θετικά. Η αλυσιδωτή αντίδραση που επέρχεται είναι η ανάπτυξη των ίδιων των συνεταιρισμών καθώς η οικονομική κατάσταση των μελών τους βελτιώνεται. Παράδειγμα αποτελεί η ιταλική νομοθεσία σύμφωνα με την οποία τα μέλη των συνεταιριστικών τραπεζών πρέπει να έχουν έναν εδαφικό δεσμό. Η τοπικότητα και η εδαφικότητα των συνεταιρισμών είναι λοιπόν ένα από τα χαρακτηριστικά των συνεταιριστικών επιχειρήσεων που συμβάλλουν στην οικονομική σταθερότητα και ανθεκτικότητα.

1.2.2. Η έννοια της «οικονομικής ανάπτυξης»

Στα πλαίσια της γενικής ανάπτυξης ενός χώρου, η οποία έχει να κάνει με την συνεχή άνοδο του βιοτικού επιπέδου των κοινωνιών που δρουν και αναπτύσσονται εντός αυτού, σύμφωνα με τον Meier, G. (1995), περιλαμβάνει ακόμα την κοινωνική, πολιτική, κοινωνική καθώς και άλλες μορφές ανάπτυξης.

Τα βασικά στοιχεία της γενικής ανάπτυξης σύμφωνα με την παραπάνω άποψη είναι τρία ενώ εξηγούν πως επιτυγχάνεται η καλύτερευση της διαβίωσης. Πρώτον είναι αναγκαία η εξασφάλιση των βασικών αναγκών του ανθρώπου. Αυτά ορίζονται ως τα απαραίτητα για την διατήρηση της ζωής του ανθρώπου. Είναι δηλαδή η διατροφή, η κατοικία, η υγεία και τέλος η εκπαίδευση. Δεύτερον, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, ορισμένη διαφορετικά από κοινωνία σε κοινωνία, είναι βασική επιδίωξη όλων των ατόμων της. Τρίτο στοιχείο είναι η ανθρώπινη ελευθερία. Ο Σκούντζος (2005), την αποδίδει με την θεμελιώδη έκφραση της ως ελευθερία από τις υλικές ανάγκες που απαλλοτριώνουν το άτομο και ταυτόχρονα την ελευθερία από την κοινωνική υποταγή, την άγνοια, τους κοινωνικούς θεσμούς, την αθλιότητα κ.λπ.

Μια ακόμα έκφραση είναι και η οικονομική ανάπτυξη κάποιων στοιχείων του χώρου όπως μεμονωμένα άτομα, δομές του δημόσιου ή ιδιωτικού τομέα ή ολόκληρου του εθνικού χώρου. Όταν για την εξασφάλιση των βασικών αναγκών του ανθρώπου είναι απαραίτητη η οικονομική ανάπτυξη, τότε είναι και προϋπόθεση για την γενική ανάπτυξη.

Τα λοιπά στοιχεία που περιλαμβάνει η γενική ανάπτυξη, κοινωνική, πολιτική, διοικητική και λοιπές μορφές, αλληλεξαρτώνται τόσο μεταξύ τους όσο και με την οικονομική ανάπτυξη. Θεωρεί πολύ μεγάλης σημασίας την κατανόηση του πως την επηρεάζουν αλλά και με την σειρά τους τα στοιχεία αυτά επηρεάζονται από αυτήν. Για τον λόγο αυτό, οι οικονομικές δυνάμεις πρέπει να μελετώνται μέσα στο κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο. Τομείς του πλαισίου αυτού μπορεί να είναι το σύστημα διακυβέρνησης, ο βαθμός εκπαίδευσης, το νομικό σύστημα το σύστημα υγείας, κ.α.

Σε πολλές οικονομικές θεωρίες γίνεται διάκριση μεταξύ οικονομικής «μεγέθυνσης» και οικονομικής «ανάπτυξης», καθώς η πρώτη θεωρείται τμήμα της δεύτερης που είναι πιο ολική. Ως οικονομική μεγέθυνση ορίζεται η διαχρονική αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλή προϊόντος μιας χώρας. Από την άλλη, η οικονομική ανάπτυξη δεν περιλαμβάνει μόνο την αύξηση των υλικών αγαθών αλλά και τις λειτουργικές και διαρθρωτικές αλλαγές τόσο στην οικονομία αλλά και στην κοινωνία (Σκούντζος, Θ., 2005).

Στην περίπτωση της παρούσας εργασίας, για να γίνει πιο συγκεκριμένη και σαφής η έννοια της οικονομικής ανάπτυξης, θα οριστεί ως η διαδικασία με την οποία με την αύξηση του επιπέδου ευημερίας της κοινωνικής ομάδας (μέλη του συνεταιρισμού) του θεσμού που μελετάται, έχει ως αποτέλεσμα και η αύξηση του κατά κεφαλή εισοδήματος του κάθε μέλους μακροχρόνια. Η μακρά χρονική περίοδος τονίζεται σε αυτή την περίπτωση καθώς δεν αρκεί μια αύξηση σε μια σύντομη χρονική περίοδο αλλά μια παρατεταμένη αύξηση του πραγματικού εισοδήματος. Για παράδειγμα μια παρατεταμένη αύξηση σε μία περίοδο δύο ή τριών δεκαετιών του εισοδήματος είναι μια καλή ένδειξη οικονομικής ανάπτυξης σε μία χώρα.

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να διευκρινιστεί η συμβολή της γεωργίας και συγκεκριμένα των αγροτικών συνεταιρισμών στην περιφερειακή ανάπτυξη. Η διεθνής εμπειρία των αναπτυγμένων χωρών δείχνει πως οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτέλεσαν το πιο συγκροτημένο τοπικά, αρθρωμένο περιφερειακά και εθνικά αποτελεσματικό υποκείμενο περιφερειακής και πολιτικής ανάπτυξης. Αυτό βέβαια δεν θα μπορούσε να γίνει χωρίς την υλική και ηθική στήριξη του Κράτους. Οι συνεταιρισμοί κατάφεραν στα πλαίσια της σύνταξης και συνδυασμένης παραγωγής μεγάλης κλίμακας, εντός των πλαισίων του καπιταλισμού, να εξασφαλίσουν μεταξύ των άλλων οικονομικά πλεονεκτήματα ασκώντας αλλά και ελέγχοντας συνάμα την εμπορία των προϊόντων τους.

Είχαν τη δυνατότητα να συσσωρεύσουν μεγάλο ποσοστό του παραγόμενου αγροτικού πλεονάσματος. Πέρα από τα όρια όμως της συσσώρευσης είχαν την ικανότητα να επανεπενδύσουν για τη διερεύνηση της παραγωγικής της βάσης ένα ποσό του οικονομικού τους πλεονάσματος, εντός της περιφέρειας στην οποία δραστηριοποιούνταν (Λάμπρος, Κ., 1996). Νομικά μάλιστα, σύμφωνα με τον ισχύον νόμο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς (Ν 4384 / 2016), το 90% των πλεονασμάτων πέρα δηλαδή του τακτικού αποθεματικού, διατίθεται για την υποστήριξη δραστηριοτήτων κοινωνικού σκοπού καθώς και η και εφαρμογή δράσεων βιώσιμης ανάπτυξης της κοινότητας όπου δραστηριοποιείται ο αγροτικός συνεταιρισμός. Για την ενέργεια αυτή, όλες τις απαραίτητες αποφάσεις τις λαμβάνει η γενική συνέλευση καθώς και το καταστατικό του (π.χ. ποσοστό οικονομικής υποστήριξης της συγκεκριμένης δράσης στο σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων του). Εκτός από τα πλεονάσματα του συνεταιρισμού, για την οικονομική υποστήριξη της κοινότητας μπορούν να αποδοθούν ακόμη και ποσό από το διαχειριστικό υπόλοιπο της χρήσης. Αυτό το υπόλοιπο καθορίζεται εάν από τα ακαθάριστα έσοδα του αγροτικού συνεταιρισμού, αφαιρεθούν οι κάθε είδους δαπάνες, οι ζημιές, οι αποσβέσεις και οι τόκοι των προαιρετικών μερίδων. (ΦΕΚ 78/Α/26 -4-2016)

1.2.3. Πρόδρομοι του συνεταιρισμού

Το συνεταιριστικό κίνημα διεθνώς βασίστηκε στην ιδέα του συνεργατισμού, που στην πράξη υλοποιήθηκε με τη συνεργασία των πολλών μελών μιας οργάνωσης. Η ιδέα του συνεργατισμού εμφανίζεται στις ανθρώπινες κοινωνίες ήδη από την πρωτόγονη μορφή τους. Αν και οι συνεταιριστικές ιδέες άρχισαν αν ανθίζουν από τον 17^ο αιώνα, δεν υπήρξε η κοινωνική συνθήκη έτσι ώστε να μετασχηματιστούν σε κάποια κοινωνική πρακτική. Αντίθετα, με την επικράτηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και για την άμβλυνση της εκμετάλλευσης των εργατών και αγροτών, εμφανίζονται οι πρώτες μορφές συνεταιρισμών (1840 – 1850). Σε αυτό το σημείο κρίνεται αναγκαίο να γίνει μια αναφορά σε σχολές σκέψεις, που ορμώμενες από προσωπικότητες, ανέπτυξαν την ιδέα του συνεταιρισμού για να φτάσει στο σημείο όπως την γνωρίζουμε σήμερα.

Οι στοχαστές του συνεταιριστικού θεσμού και πρωτεργάτες των σύγχρονων συνεταιρισμών εμφανίζονται μετά το 1770 στην Αγγλία, τη Γαλλία και τη Γερμανία. Το κύριο γνώρισμα τους ήταν πως διακατέχονταν από προβληματισμούς σχετικά με το ζήτημα της φτώχειας των μεγάλων μαζών και θεωρούσαν ότι η λύση του ζητήματος συνδεόταν με την αυτοβοήθεια και την αλληλεγγύη μεταξύ τους. Στην διεθνή βιβλιογραφία αναφέρονται ως «ουτοπιστές σοσιαλιστές», όρος που αποδόθηκε από τον Marx, K. και Engels, F., με σκοπό να διαφοροποιηθούν από την δική τους τοποθέτηση του «επιστημονικού σοσιαλισμού» η οποία έθετε ζητήματα εξουσίας. (Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ., 2012).

Οι ιδέες καθώς και οι πρακτικές που ακολουθούν προάγουν την κοινωνική αλλαγή μέσα από την οργάνωση και την σημασία που έχει στην διαδικασία αυτή ο χώρος. Οι προβληματικές που διακήρυζαν είχαν αν κάνουν κυρίως με την ανάπτυξη της βιομηχανίας και αν αυτή αποτελεί θετική εξέλιξη για το δομημένο περιβάλλον και τον άνθρωπο. Προβληματικές που αποτελούν το έναυσμα της κριτικής τους στον βιομηχανικό καπιταλισμό αλλά και τις επιπτώσεις του στον καταμερισμό της εργασίας ανάμεσα στα δυο φύλα, στην ανθρώπινη εργασία και τις συνθήκες ζωής. Οι προτάσεις τους έχουν αν κάνουν με προγράμματα αναδιοργάνωσης οικονομικής και κοινωνικής τόσο του χώρου αλλά και της παραγωγής. Συγκεκριμένα για τον χώρο, η οργάνωση του αποτελεί κεντρικό άξονα αφού ο σχεδιασμός του αποτελεί στοιχείο προώθησης, επιτάχυνσης και πρόκλησης κοινωνικών αλλαγών. Τα προγράμματα σχεδιασμού του χώρου, σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο των ουτοπιστών σοσιαλιστών, θα λειτουργήσουν ως πρότυπα και θα οδηγήσουν στην επικράτηση των ιδεών με μη βίαιο τρόπο.

Τα κινήματα της αυτοβοήθειας και της αλληλοβοήθειας, που εμφανίστηκαν κατά την διάρκεια της Βιομηχανικής Επανάστασης στην Αγγλία για πρώτη φορά, αποκαλύπτουν, ως ένα βαθμό, και τα κύρια αίτια των κοινωνικών προβλημάτων της εποχής. Ο βασικότερος πρόδρομος των σύγχρονων συνεταιρισμών ήταν ο Ρόμπερτ Όουεν (Robert Owen, 1771 - 1858) από την Αγγλία, ο οποίος θεωρήθηκε και ο «πατέρας» του συνεργατισμού. Από την ηλικία των δέκα ετών, εισάγεται στην διαδικασία να εργαστεί ως υπάλληλος, ενώ στα δεκαοκτώ του έτη ιδρύει μία μικρή υφαντουργική βιομηχανία. Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι η δραστηριοποίηση του Όουεν στην παραγωγή νημάτων συμπίπτει χρονικά με την εποχή της μεγάλης ακμής του Συνεταιρισμού των Αμπελακίων στην Ελλάδα (1780) (Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πήλιου, 2017). Ο Θεωρητικός, ο οποίος είχε εικόνα της κατάστασης της εργατικής τάξης και των συνεπειών της βιομηχανικής επανάστασης στην ζωή των εργατών, δεν μπορούσε να δεχτεί ότι η κοινωνική εξαθλίωση ήταν αποτέλεσμα της άσωτης κοινωνικής ζωής και του αλκοολισμού, που είχε εξαπλωθεί επικίνδυνα εκείνη την περίοδο ανάμεσα στις μάζες της εργατικής τάξης. Έκρινε ταυτόχρονα και τους θεσμούς της εγκράτειας, της οικονομίας, της φιλανθρωπίας και της αυτοβοήθειας, καθώς θεωρούσε πως μόνον αυτές δεν ήταν ικανές να θεραπεύσουν την κοινωνική εξαθλίωση που παρατηρούσε.

Για αυτόν η κοινωνική εξαθλίωση παρερχόταν από το σύστημα παραγωγής και διανομής του πλούτου. Για να λυθεί το ζήτημα, θεωρούσε πως οι θεσμοί όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, έπρεπε να ενισχύονται με την ενεργό δράση μέσα στο ίδιο το σύστημα, με τη μορφή της οικονομικής δραστηριότητας, αλλά με συγκεκριμένες αρχές, κανόνες δράσης και στόχους, οι οποίοι θα αποτελούσαν το αντίβαρο στο υφιστάμενο σύστημα οικονομικής δραστηριότητας και στους κανόνες λειτουργίας του (Κολύρης, Π., 1995). Κατά την διάρκεια της ενασχόλησής του ο Όουεν πειραματίζεται με την βελτίωση των συνθηκών των εργαζομένων όπως οι μισθοί, η μείωση των ωρών εργασίας (από δεκατέσσερις σε δέκα και μισή) και την κατοικία. Είναι υπέρμαχος της τεχνικής προόδου με τρόπο που τα μηχανικά συστήματα θα υποτάσσονται στην παραγωγή και τον εργαζόμενο και όχι το αντίθετο. Δημιουργεί έτσι μία πειραματική κοινότητα, η οποία συνδέεται με εργοστάσιο χιλίων ατόμων, στην οποία οι συνθήκες παραγωγής και εργασίας φάνταζαν ιδανικές για την εποχή. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται εφελτήριο για την επίτευξη κοινωνικών στόχων μέσω της δημιουργίας κοινοτήτων ουενιτών (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Νέα Αρμονία η οποία λειτουργεί έως και το 1829 στην Ινδιάννα της Αμερικής),(Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κ., 2012).

Ο δεύτερος πρωταγωνιστής των σύγχρονων συνεταιρισμών, επίσης από την Αγγλία, ήταν ο Ουίλιαμ Κινγκ (William King, 1786-1865) ο οποίος, σε αντίθεση με τον Ρόμπερτ Όουεν που ήταν αυτοδίδακτος. Υπήρξε άνθρωπος με βαθιά μόρφωση και εξαιρετικές σπουδές στα Πανεπιστήμια της Οξφόρδης και του Καίμπριτζ. Ο Ουίλιαμ Κινγκ επηρεασμένος από τον Ρόμπερτ Όουεν, πίστευε ότι η κυριότερη δύναμη που έχουν στα χέρια τους τα αδύνατα οικονομικά άτομα είναι η δύναμη του καταναλωτή. Ο Κινγκ, διατύπωνε αυστηρή κριτική στον ρόλο των μεσαζόντων στην διαδικασία διακίνησης υλικών από και προς τους συνεταιρισμούς αλλά ταυτόχρονα, διατύπωνε και απόψεις περί του εκπαιδευτικού ρόλου των συνεταιρισμών, τις οποίες στήριζε στο ότι οι συνεταιρισμοί μέσω σχολών θα έπρεπε να φροντίζουν για την καλλιέργεια όχι μόνο της ευφυΐας αλλά και της ψυχής, καθώς και τη διαμόρφωση του χαρακτήρα των μελών τους (Παπαγεωργίου 2004:104-105).

Μετά την Γαλλική Επανάσταση υπήρξαν και οι πρώτοι Γάλλοι θεωρητικοί του σύγχρονου συνεργατισμού και ως πρωτεργάτες του συνεταιριστικού κινήματος εμφανίστηκαν οι Κάρολος (Σαρλ) Φουριέ (Charles Fourier, 1772-1837), ο Φίλιππος Μπουσσέ (Philippe Buchez, 1796-1865) και ο Λουί Μπλαν (Louis Blanc, 1813-1882). Η Γαλλική Επανάσταση, ήταν τομή στην σκέψη της τότε ανθρωπότητας και αποτελεί το ορόσημο τόσο για τον σύγχρονο πολιτισμό, όσο και για τον σύγχρονο συνεργατισμό. Με την Επανάσταση του 1789 η ανθρωπότητα έσπασε τους δεσμούς και τα δεσμά της με το παλιό καθεστώς (ancien regime), το οποίο κρατούσε δέσμιες τις πνευματικές και προοδευτικές δυνάμεις.

Ο Σαρλ (Κάρολος) Φουριέ (Francois Marie Charles Fourier, 1772 – 1837), ξεκίνησε να εργάζεται ως έμπορος παρά την θέληση του ενώ κατά το έναυσμα της Γαλλικής Επανάστασης, κατέλειξε στο να δουλεύει ως πωλητής υφασμάτων και λογιστής σε εμπορικό οίκο. Το όραμά του ήταν ένα νέο κοινωνικοοικονομικό σύστημά, μια ιδεώδη κοινωνία στην οποία θα επικρατήσει μία κατάσταση παγκόσμιας αρμονίας

και είχε ως ιδανική μονάδα μια κοινότητά την οποία ονόμαζε φάλαγγα. Η ιεραρχημένη πόλη που οραματιζόταν συντηρεί 1500 περίπου άτομα οργανωμένα στην φάλαγγα, λειτουργεί με συγκεκριμένες εξυπηρετήσεις, μέγεθος γης και κατοικίας και καταμερισμός εργασίας. Η δομή αυτή θα μπορούσε να ικανοποιήσει τα «πάθη» ή τις τάσεις των ανθρώπων για αλλαγή ενώ ταυτόχρονα αυξάνει την ιδιωτικότητα υπό το πρίσμα της συλλογικής ζωής και εργασίας.

Ο Φίλιππος Μπουσσέ (Philippe Buchez, 1796-1865), υπήρξε ο πρωτεργάτης των παραγωγικών συνεταιρισμών. Αναφορικά με αυτόν τον τύπο συνεταιρισμών, έχουν αν κάνουν με ομοιοεπαγγελματικές οργανώσεις, στις οποίες μετείχαν τα άτομα ελεύθερα. Το βασικό όφελος των μελών ήταν η αποτίναξη των μεσαζόντων, οι οποίοι σύμφωνα με τον ίδιο, ενεργούσαν και στη συνέχεια πλούτιζαν παρεμβάλλοντας είτε κατά τον εφοδιασμό των τεχνιτών με πρώτες ύλες, είτε κατά τη διάθεση των προϊόντων στους καταναλωτές.

Τρίτος Γάλλος θεωρητικός της σύγχρονης συνεταιριστικής ιδέας, ο Λουί Μπλαν (Louis Blanc, 1813-1882), ήταν δημοσιογράφος και εκδότης πολιτικών εγγράφων. Διευκρίνισε θέσεις τον για την ανάγκη άρσης της αδικίας που υπήρχε σε βάρος των εργαζομένων. Αυτές οι αδικίες ήταν ο λόγος της οικονομικής κατάπτωσης των εργατών, ενώ ωθούν, σύμφωνα με τα λεγόμενά του, σε οικονομικές κρίσεις και πολέμους. Πιο συγκεκριμένα, ο Μπλαν στο βιβλίο του «Η οργάνωση της εργασίας», που εκδόθηκε το έτος 1840, διατυπώνει απόψεις που σχετίζονται την παρεμβατικότητα του κράτους και οποιασδήποτε μορφής εξουσίας. Ο θεσμός του κράτους αποτελεί εμπόδιο στην καταμερισμό της εργασίας. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, οι ίδιοι οι εργαζόμενοι πρέπει να είναι ικανοί να ιδρύσουν συνεταιρισμούς παραγωγής ή «κοινωνικά εργαστήρια» του ίδιου κλάδου, ώστε να παραμερίσουν την παρεμβατικότητα του κράτους και να αποτινάξουν τις οικονομικές κρίσεις. (Παπαγεωργίου 2004:107-112).

Από τη Γερμανία δύο μεγάλες προσωπικότητες υπήρξαν οι κύριοι εκπρόσωποι του σύγχρονου συνεταιριστικού πνεύματος. Ο Βίκτωρ Αιμέ Χούμπερ (Victor Huber, 1800-1869) και ο Φερδινάνδος Λασσάλ (Ferdinand Lassalle, 1825-1864). Ο Βίκτωρ Αιμέ Χούμπερ επηρεασμένος από τις αρχές του Ελβετού παιδαγωγού Πεσταλότσι (Pestalozzi), που απέβλεπαν στη συνεργασία για την επίλυση των μεγάλων προβλημάτων προς όφελος των φτωχών τάξεων, θεωρούσε ότι η φιλανθρωπία δεν αντιμετώπιζε τα κοινωνικά προβλήματα. Ειδικότερα, υποστήριζε ότι η συνεργασία και η αμοιβαία βοήθεια, στο πλαίσιο της συνεταιριστικής οργάνωσης, μεταξύ των οικονομικά αδυνάτων, ήταν δυνατόν να απομακρύνουν τους μεσάζοντες και να συντελέσουν στην ηθική και πνευματική ανύψωση των μελών ενός συνεταιρισμού.

Ο Φερδινάνδος Λασσάλ, ως κοινωνικός μεταρρυθμιστής είχε κεντρικό προβληματισμό την αντιμετώπιση του κοινωνικού προβλήματος της φτώχειας. Πίστευε ότι ο μισθός περιορίζεται στο επίπεδο κάλυψης των στοιχειωδών αναγκών επιβίωσης. Αυτόν τον κανόνα τον θεωρούσε απόλυτο και γι' αυτό ονομάστηκε «σιδερένιος νόμος του Λασσάλ». Συνεπώς, για να μπορέσουν οι εργάτες να αυξήσουν το εισόδημά τους, θα έπρεπε οι ίδιοι να γίνουν ταυτόχρονα και εργοδότες, ώστε να έχουν μια συνολική ωφέλεια η οποία να παραμένει σ' αυτούς (Παπαγεωργίου, 2004).

Ο θεσμός καθιερώθηκε διεθνώς το ως το παγκόσμιο πρότυπο στο Ροτσντέιλ του Ηνωμένου Βασιλείου, μια μικρή πόλη κοντά στο Μάντσεστερ της Δυτικής Αγγλίας μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες περιοχές της Αγγλίας κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης. Οι ιδέες του Ουενισμού για μία πιο "δίκαιη" κοινωνία βασισμένη στη συνεργασία των ατόμων, έβρισκαν απήχηση ανάμεσα στους υφαντεργάτες της Ροτσντέιλ. Τον Οκτώβριο του 1844, ομάδα από είκοσι άνδρες και μια γυναίκα, εργάτες και τεχνίτες κυρίως της κλωστοϋφαντουργίας, ιδρύουν τον πρώτο καταναλωτικό συνεταιρισμό. Βασικός πυλώνας της εφαρμογής αυτής της πρωτοβουλίας ήταν οι ιδέες του Robert Owen και του William King και ο λόγος ήταν να βελτιώσουν τη θέση τους και να λύσουν έτσι τα οικονομικά τους προβλήματα. Το κατάστημα αυτό είχε σκοπό την προμήθεια από κοινού βασικά είδη βιοτικής ανάγκης. Σημαντικό να αναφερθεί είναι πως η σύνθεση των συνεταιριστικών αρχών ήταν τόσο δυνατή ώστε ο συνεταιρισμός τους όχι μόνο να καταστεί βιώσιμος, αλλά να αποτελέσει το πρότυπο για τη δημιουργία των συνεταιρισμών διεθνώς. Οι αρχές αυτές διατυπώθηκαν ως εξής:

- 1) Το κεφάλαιο του συνεταιρισμού θα προέρχεται από τα μέλη και θα απολαμβάνει ένα σταθερό επιτόκιο.
- 2) Μόνο τα πλέον αγνά προϊόντα θα προσφέρονται στα μέλη.
- 3) Θα γίνεται κανονική ζύγιση και μέτρηση των αγαθών.
- 4) Θα καταβάλλονται από τα μέλη οι τρέχουσες τιμές της αγοράς και δεν θα δίνεται ούτε θα ζητείται πίστωση.
- 5) Τα "κέρδη" θα διανέμονται σύμφωνα με το ύψος των αγορών κάθε μέλους από το συνεταιρισμό.
- 6) Η αρχή "μία ψήφος κατά μέλος" θα ισχύει στη διοίκηση και θα υπάρχει ισότητα των φύλων.
- 7) Η διοίκηση θα βρίσκεται στα χέρια των αιρετών και των επιτροπών που θα εκλέγονται κατά καιρούς.
- 8) Ένα καθορισμένο ποσοστό των κερδών θα διατίθεται για την εκπαίδευση.
- 9) Τακτικοί απολογισμοί και ισολογισμοί θα παρουσιάζονται στα μέλη.
- 10) Δεν θα εξετάζονται οι πολιτικές και θρησκευτικές πεποιθήσεις αυτών που ζητούν να γίνουν μέλη.

Οι δέκα αυτές αρχές της Ροτσντέιλ έμειναν στην ουσιαστικά σχεδόν αμετάβλητες μέχρι σήμερα και μετεξελίχθηκαν σε «Διεθνείς Αρχές του Συνεργατισμού», αφού έγιναν αποδεκτές και εφαρμόστηκαν από τη Διεθνή Συνεταιριστική Κίνηση και την παγκόσμια οργάνωση της, τη Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία (International Cooperative Alliance), (Κολύρης, Π., 1995).

Μεγάλος Έλληνας θεωρητικός περί συνεταιρισμών, διδάκτωρ του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, συγγραφέας αλλά και λογοτέχνης Α. Ν. Κλήμης, στον πρώτο τόμο του έργου του «Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα», αναφέρει ότι η εξέλιξη των παραπάνω μορφών συνεργασίας, όπως αυτή του πρώτου καταναλωτικού συνεταιρισμού της Ρονσντέηλ, αποτέλεσε μετέπειτα τους άτυπους και παραδοσιακούς συνεταιρισμούς που αναπτύχθηκαν σε διάφορα μέρη του κόσμου με αρκετά κοινά χαρακτηριστικά. Για τους αγωνιστές, δίνοντας ένα στίγμα στην θεμελίωση του συνεταιρισμού, της εφαρμογής της ιδέας αναφέρει χαρακτηριστικά πως ήταν «μια σεβαστή προσπάθεια αδύναμων φτωχών ανθρώπων, που προσπαθούσαν, με την αυτοβοήθεια και την αλληλοβοήθειά τους) όχι μόνο να αντιμετωπίσουν τα πολλά προβλήματα τους και να επιζήσουν, αλλά και να ανέβουν κάποιο σκαλοπάτι της οικονομικής, κοινωνικής, ανθρώπινης ζωής. Τέλος σκοπός της προσπάθειας αυτής ήταν ακόμα να διεκδικήσουν, με το πέρασμα του χρόνου, αξιόλογη θέση στην παραγωγική και καταναλωτική διαδικασία με καταπολέμηση της κερδοσκοπίας. Δηλαδή κοντά στην προσπάθεια για τον υλικό και ηθικό πολιτισμό». (Α. Ν. Κλήμης, Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα, τόμος Α: 5)

1.2.4. Ορισμός του «συνεταιρισμού»

1.2.4.1. Διεθνείς και εγχώριοι ορισμοί του συνεταιρισμού

Διάφοροι θεωρητικοί προσπάθησαν να ορίσουν την έννοια του συνεταιρισμού δίνοντας κυρίως έμφαση σε ιδιότητες που θεωρούσαν θεμελιώδεις. Αυτό συμβαίνει διότι για πολλούς από αυτούς, είναι πολύ δύσκολο να καλυφθούν συνοπτικά με έναν ορισμό όλες της πτυχές του.

Ο Α. Κλήμης, ο οποίος προσφάτως αναφέρθηκε και πιο πάνω, τοποθετώντας το συνεργατισμό ανάμεσα στα άλλα κοινωνικά συστήματα, τον οριοθετεί με τον παρακάτω ορισμό: «Συνεργατισμός είναι ένα σύστημα οικονομικοκοινωνικό, ένα σύνολο από πεποιθήσεις, αρχές, κατευθύνσεις και τρόπους ενέργειας στον οικονομικοκοινωνικό τομέα που αν εφαρμοστούν σωστά (σε έκταση και σε βάθος) τότε θα μπορέσει ο κάθε άνθρωπος, η ανθρωπότητα ολόκληρη, να ζήσει πολύ καλύτερα» (Α. Κλήμης, 1980). Ο καθηγητής Δ. Καλιτσουνάκης θεωρεί τον συνεταιρισμό ως «ελεύθερη και ισότιμη τοπική προσωπική ένωση ατόμων, ασθενών οικονομικά, προς αυτοβοήθεια με την από κοινού διεξαγωγή επιχειρήσεως, από την οποία ωφελούνται ανάλογα με την συναλλαγή τους με αυτή». Ο Θ. Τζωρτζάκης, πρώτος γενικός διευθυντής της ΠΑ.ΣΕ.ΓΕΣ. και διευθυντής του περιοδικού «Συνεταιριστής» (1892 – 1971), γράφει πως «Ο συνεταιρισμός είναι όργανο αυτοβοήθειας ασθενών οικονομικά προσώπων, δημιουργημένος με την ένωση μικρών κατά μέρος δυνάμεων σε μια μεγάλη ομοειδή δύναμη, που τίθεται στη διάθεση του καθενός για τη καλύτερη άσκηση της επαγγελματικής και της οικιακής του οικονομίας» (Τζωρτζάκης, 1973).

Ιδρυτής των γεωργικών πιστωτικών συνεταιρισμών ο Franz Hermann Schulze-Delitzsch (1808 - 1883) όρισε τον συνεταιρισμό ως «ένωση μεταξύ μη εύπορων κατεξοχήν εργαζόμενων τάξεων η οποία επιδιώκει με την συνένωση να εξασφαλίσει, όσο είναι δυνατό, στις μικρές και καταπιεσμένες μικρές δυνάμεις, τα πλεονεκτήματα των μεγάλων δυνάμεων»

Για τον (Charles Gide 1847– 1932), Γάλλο οικονομολόγο και καθηγητής στο πανεπιστήμιο του Μπορντό, του Μονπελιέ και του Παρισιού, η ανάγκη της ανάπτυξης του συνεταιριστικού κινήματος καταναλωτών και παραγωγών ήταν ουσιώδης. Σύμφωνα με το σπουδαιότερο έργο του, Αρχές Πολιτικής Οικονομίας (1884), ο «κοινωνικός σκοπός του συνεταιρισμού είναι η συμφιλίωση της δικαιοσύνης και της ελευθερίας».

Αξιοσημείωτος ορισμός είναι αυτός του Malatesta Errico, θεωρητικός του αναρχισμού, σύμφωνα με τον οποίον συνεταιρισμός (Association) είναι η καθαυτή ουσία της κοινωνίας (society) όπως υποδηλώνει και η ετυμολογία των δύο λέξεων. Δεν μπορεί να υπάρξει ανθρώπινη ζωή χωρίς την συνεργασία: «Η συνεργασία είτε εθελοντική είτε υποχρεωτική είναι το μόνο μέσο προόδου, εξέλιξης και ασφάλειας». Ο συνεταιρισμός από την μεριά του είναι συνώνυμος της οργάνωσης. (Turcato D., 2011: 73)

Με μια πιο σύγχρονη ματιά, τα προϊόντα αλλά και ο αναπόφευκτος συλλογικός τρόπος αντίστασης/απάντησης του αγροτικού χώρου στην αποδιαρθρωτική δυναμική του θεσμικά οργανωμένου καπιταλιστικού συστήματος στο πλαίσιο του εθνικού Κράτους είναι σύμφωνα με τον Μωυσίδη, Α. (2011) οι σύγχρονοι θεσμοί αντίστασης, είτε με οικονομική στόχευση (αγροτικοί συνεταιρισμοί) είτε κινηματικοί (αγροτικοί σύλλογοι).

Η 193^η σύσταση του διεθνούς οργανισμού εργασίας εξέδωσε έναν ορισμό ο οποίος στην συνέχεια έγινε ο πυρήνας του δημόσιου διεθνούς συνεταιριστικού δικαίου. Σύμφωνα με την σύσκεψη αυτή, η δεύτερη παράγραφος του καταστατικού της, αναφέρει πως: «ο όρος συνεταιρισμός, σημαίνει μια αυτόνομη ένωση προσώπων που συγκροτείται εθελοντικά για την αντιμετώπιση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και επιδιώξεών τους διαμέσου μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης (ελεγχόμενης) επιχείρησης» (Hagen H., 2011)

Η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία (International Co-operative Alliance-ICA), η οποία ιδρύθηκε το 1895, δηλώνει τον συνεταιρισμό ως «έναν αυτόνομο οργανισμό ανθρώπων που ενώνονται εκούσια ώστε να εξυπηρετήσουν τις κοινές τους οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές ανάγκες και φιλοδοξίες μέσω μιας κοινής και δημοκρατικά ελεγχόμενης επιχείρησης» με σκοπό να εξηγήσει και την ταυτότητά του. Η δήλωση αυτή εγκρίθηκε στο Μάντσεστερ (Ηνωμένο Βασίλειο) στις 23 Σεπτεμβρίου του 1995. Ο H. Muller, ως Γραμματέας της Διεθνούς Συνεταιριστικής συμμαχίας, όρισε την συνεταιριστική κίνηση ως «ελεύθερη κοινωνική ένωση υπό μορφή ομαδικής οικονομίας με βάση (οικονομική) το συμφέρον της εργασίας. Το ιδρυτικό της συνέδριο της οποίας έγινε στο Λονδίνο το έτος 1895, είχε τη συμμετοχή εκπροσώπων των συνεταιριστικών κινήσεων από διάφορες χώρες όπως αυτή της Αργεντινής, της Αυστραλίας, του Βελγίου, της Γαλλίας, της Γερμανίας, Δανίας, Ηνωμένου Βασιλείου, Ηνωμένων Πολιτειών, των Κάτω Χωρών, της Ουγγαρίας, Ρωσίας, Ιταλίας, Ινδίας και Σερβίας (Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα της ICA (<https://www.ica.coop/en>)).

Προσπαθώντας να καθορίσει τον όρο, η Συμμαχία αντιλαμβάνεται τους συνεταιρισμούς ως ανθρωποκεντρικές επιχειρήσεις, οι οποίες ανήκουν, ελέγχονται και διευθύνονται από τα μέλη τους με σκοπό την πραγμάτωση των κοινών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αναγκών και προσδοκιών τους. Εντός αυτών, οι άνθρωποι έρχονται πιο κοντά με δημοκρατικό και ισότιμο τρόπο. Είτε τα μέλη είναι πελάτες, εργαζόμενοι, χρήστες ή κάτοικοι. Οι συνεταιρισμοί διαχειρίζονται από τα μέλη τους δημοκρατικά με τον κανόνα «ένα μέλος, μία ψηφοφορία» ενώ τα ίδια τα μέλη μοιράζονται ίσα δικαιώματα ψήφου ανεξάρτητα από το ύψος κεφαλαίου που διαθέτουν στην επιχείρηση.

Καθώς είναι επιχειρήσεις, καθοδηγούμενες από αξίες, όχι απλώς από το κέρδος, οι συνεταιρισμοί μοιράζονται διεθνώς συμφωνημένες αρχές και δρουν από κοινού για να οικοδομήσουν έναν καλύτερο κόσμο μέσω της συνεργασίας. Με βάση την ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη, οι συνεταιρισμοί σε όλο τον κόσμο επιτρέπουν στους ανθρώπους να συνεργαστούν με απώτερο σκοπό τη δημιουργία βιώσιμων επιχειρήσεων που δημιουργούν μακροχρόνιες θέσεις εργασίας και ευημερία. Επιτρέπουν ακόμη στους ανθρώπους να αναλάβουν τον έλεγχο του οικονομικού τους μέλλοντος και, επειδή δεν ανήκουν σε μετόχους, τα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη της δραστηριότητάς τους παραμένουν στις κοινότητες όπου εδρεύουν. Τα κέρδη που δημιουργούνται είτε επανεπενδύονται στην επιχείρηση είτε επιστρέφονται στα μέλη.

Τέλος σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία που παραθέτει, η Διεθνής Συνεταιριστική Συμμαχία, αντιλαμβάνεται τον θεσμό του συνεταιριστικού κινήματος ως ένα δυναμικό εργαλείο που προσφέρει θέσεις εργασίας στο 12% της ανθρωπότητας σε κάποια από τα τρία εκατομμύρια συνεταιρισμούς στον πλανήτη.

1.2.4.2. Οι συνεταιριστικές αρχές

Οι συνεταιριστικές αρχές, καθορίστηκαν πρώτη φορά από τον συνεταιρισμό της Ροτσντέηλ όπως προαναφέρθηκαν ενώ οι διαφορές τους είναι μικρής σημασίας. Είναι σκόπιμο σε αυτό το σημείο να αναφερθούν στην μορφή που αποδίδονται από την Διεθνή Συνεταιριστική Συμμαχία (ICA). Για την ICA οι αρχές αυτές είναι οι κατευθυντήριες γραμμές και πρέπει να εφαρμόζονται ώστε να πάρουν σάρκα και οστά σε κάθε συνεταιρισμό και να θεμελιώσουν την θεωρία.

Πρώτη αρχή είναι η εθελοντική και ανοικτή ιδιότητα του κάθε μέλους. Σύμφωνα με την πρώτη αρχή όλα τα άτομα μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους αρκεί να είναι πρόθυμα να δεχτούν τις ευθύνες της ιδιότητας του μέλους, χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου, κοινωνικές, φυλετικές, πολιτικές ή θρησκευτικές.

Έπειτα η επόμενη αρχή έχει να κάνει με τον δημοκρατικό έλεγχο των μελών. Ο έλεγχος των συνεταιρισμών γίνεται από τα μέλη τους, οποίοι συμμετέχουν ενεργά στον καθορισμό των πολιτικών τους και στη λήψη αποφάσεων. Οι άνδρες και οι γυναίκες που εκπροσωπούνται ως εκλεγμένοι αντιπρόσωποι είναι υπόλογοι σε κάθε μέλος ενώ για την διαδικασία της ψηφοφορίας, στους πρωτογενείς συνεταιρισμούς, το δικαίωμα ψήφου

είναι μια ψήφος για κάθε μέλος. Στους συνεταιρισμούς μεγαλύτερων επιπέδων πρέπει η διαδικασία εκπροσώπησης να γίνεται επίσης με δημοκρατικό τρόπο. Σε άλλα επίπεδα οργανώνονται εξίσου με δημοκρατικό τρόπο.

Η τρίτη αρχή, έχει να κάνει με την οικονομική συμμετοχή των μελών. Αυτή αφορά στην ισοτιμία της συνεισφοράς του κάθε μέλους καθώς και τον τρόπο που εκμεταλλεύονται το κεφάλαιο που παράγεται από την εργασία τους. Είναι κοινής αποδοχής το γεγονός ότι τουλάχιστον ένα μέρος αυτού του κεφαλαίου είναι η κοινή ιδιοκτησία του συνεταιρισμού και πρέπει να αποταμιεύεται. Μαζί με την αποταμίευση πρέπει να εξασφαλίζει τα απαραίτητα για την ανάπτυξη του οργανισμού. Τα μέλη συνήθως λαμβάνουν περιορισμένη αποζημίωση, σε περίπτωση αποδέσμευσης τους από τον συνεταιρισμό, εάν υπάρχει για το κεφάλαιο που έχει εγγραφεί ως μέλος προϋπόθεση συμμετοχής. Τα πλεονάσματα που λαμβάνουν τα μέλη έχουν αν κάνουν με την ανάπτυξη του συνεταιρισμού τους, την δημιουργία αποθεμάτων, (μέρος του οποίου όπως και το συνολικό κεφάλαιο θα είναι αδιαίρετο) καθώς και την υποστήριξη άλλων δραστηριοτήτων που έχουν εγκριθεί από την τα μέλη.

Τέταρτη στην λίστα βρίσκεται η αρχή της αυτονομίας και ανεξαρτησίας. Οι ανεξάρτητες δομές των συνεταιρισμών ιδρύονται για την αυτοβοήθεια των μελών τους. Εάν συνάπτουν συμφωνίες με άλλους οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνήσεων, ή αντλούν κεφάλαια από εξωτερικές πηγές, το κάνουν με όρους που διασφαλίζουν δημοκρατικό έλεγχο από τα μέλη τους και διατηρούν τη συνεταιριστική αυτονομία τους. Η αυτονομία των συνεταιρισμών θα επιτευχθεί μόνο ή/και θα διατηρηθεί με την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας. Μόνο τα θέματα που ξεπερνούν την ικανότητα ενός μεμονωμένου συνεταιρισμού, τα οποία είναι ενός δημοκρατικά καθορισμένου δημόσιου ενδιαφέροντος ή περιλαμβάνουν συμφέροντα τρίτων μπορούν να ρυθμιστούν μέσω των δημόσιων κανόνων, ενώ οτιδήποτε άλλο θα πρέπει να αφηθεί για να καθορίζεται μέσω των εσωτερικών κανονισμών/καταστατικών (Hagen 2011). Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί το σχόλιο του Αβδελίδη Π. Σ., σύμφωνα με τον οποίο, είναι η σοβαρότερη αρχή ώστε να μπορέσουν οι συνεταιρισμοί να ασκήσουν το έργο τους. Στην ανάλυση του στο έργο του «Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα», θεωρεί πως στην περίπτωση της ελληνικής εμπειρίας αυτή η αρχή, δηλαδή της ελεύθερης και ανεξάρτητης ύπαρξής τους στις συνθήκες των δημοκρατικών αρχών του συνεταιριστικού κινήματος δεν λειτούργησε. Ο λόγος είναι πως ήδη από τον Απρίλη του 1967, ο θεσμός αυτός στην καλύτερη περίπτωση παραλύθηκε αν όχι καταργήθηκε ολοκληρωτικά, από την στρατιωτική δικτατορία. Ο μηχανισμός που χρησιμοποιήθηκε ήταν η αντικατάσταση των εκλεγμένων διοικήσεων με διορισμούς οργάνων από την Χούντα. Τα αποτελέσματα των ερευνών που δείχνουν συγκριτικά την κατάσταση της επταετίας από το 1960 έως το 1966 και από το 1966 έως και το 1973 αποδεικνύουν πως η αυξημένη πρόοδος που είχε παρατηρηθεί την πρώτη δεκαετία μένει στάσιμη ενώ και σε πολλές περιπτώσεις υποχωρεί σε σχεδόν όλους τους τομείς της συνεταιριστικής δραστηριότητας. Με αυτόν τον τρόπο υποστηρίζει και την άποψή του. (Αβδελίδης, Π. Σ., 1975).

Στη συνέχεια προκύπτει η ανάγκη για εκπαίδευση και πληροφόρηση. Για να εξασφαλιστεί αυτή η ανάγκη αυτή κηρύσσεται η αρχή, σύμφωνα με την οποία συνεταιρισμοί πρέπει αν είναι σε θέση να παρέχουν εκπαίδευση και κατάρτιση στα μέλη, τους εκλεγμένους αντιπροσώπους, τους διευθυντές και τους υπαλλήλους τους, ώστε να μπορούν να συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους. Ακόμα πρέπει να είναι σε θέση να ενημερώνουν το ευρύ κοινό σχετικά με τη φύση και τα οφέλη της συνεργασίας.

Προτελευταία, κηρύσσεται η ανάγκη για συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών. Παρατηρείται μεγαλύτερη εξυπηρέτηση αλλά και ενίσχυση όταν δημιουργούνται τοπικές, περιφερειακές αλλά και εθνικές δομές συνεργασίας. Στην σύσταση τους, σημαντική θέση λαμβάνει και το συνεταιριστικό κίνημα.

Τέλος, πρέπει να υπάρχει ανησυχία για την Κοινότητα στην οποία δραστηριοποιείται καθώς οι συνεταιρισμοί εργάζονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους μέσω πολιτικών που έχουν εγκριθεί από τα μέλη τους. (Πηγή: Επίσημη ιστοσελίδα της ICA <https://www.ica.coop/en>).

1.2.4.3. Ορισμοί σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία

Σύμφωνα με την Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ) και με την αντίστοιχη Σύσταση 193 (2002) της, για την προώθηση των συνεταιρισμών, ως «συνεταιριστική νομοθεσία» θεωρούνται όλοι εκείνοι οι νομικοί κανόνες και νόμοι, διοικητικές πράξεις, δικαστικές αποφάσεις, η νομολογία, οι συνεταιριστικοί κανονισμοί και καταστατικά ή οποιαδήποτε άλλη πηγή δικαίου, που ρυθμίζει τη δομή ή /και τη λειτουργία των συνεταιρισμών ως επιχειρήσεων με την οικονομική έννοια και ως θεσμών με τη νομική έννοια.

Νομικώς, ο πρώτος συνεταιριστικός νόμος στην Ελλάδα: Ν 602/1915 έχει ιδιαίτερη σημασία για το συνεταιριστικό κίνημα ενώ ταυτόχρονα αποτελεί και την βάση των νομοθετικών πλαισίων. Ο Νόμος αυτός συντάχθηκε σύμφωνα με το γερμανικό πρότυπο και τροποποιήθηκε ανάλογα με τις ελληνικές συνθήκες (Αβδελίδης, 1975). Ορίζει τον συνεταιρισμό ως «εταιρία η οποία έχει κεφάλαιο μεταβλητό, αποτελείται από συνεταίρους των οποίων ο αριθμός είναι επίσης μεταβλητός και έχει σαν σκοπό την προαγωγή της ιδιωτικής οικονομίας του κάθε συνεταίρου, μέσω της συνεργασίας μεταξύ αυτών (των συνεταίρων).

Καθώς η νομοθεσία προχωρά, εισάγει την έννοια του γεωργικού ή αγροτικού συνεταιρισμού εντός της η οποία έως τώρα δεν υπήρχε. Σύμφωνα λοιπόν με τον νόμο 921/1979, «γεωργικός συνεταιρισμός είναι η ιδιότυπη εταιρία που αποτελείται από πρόσωπα ασχολούμενα κατά κύριο ή δευτερεύον επάγγελμα με την γεωργία, έχει μεταβλητό κεφάλαιο και αριθμό μελών και αποσκοπεί, με την ισότιμη συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια των συνεταίρων, στην εξυπηρέτηση και προαγωγή της ιδιωτικής τους οικονομίας. Αποβλέπει επίσης και στην εξύψωση του κοινωνικού επαγγελματικού και πολιτιστικού επιπέδου των μελών του, ως γεωργών»

Λίγα χρόνια αργότερα ο 1541/1985 τον ορίζει ως «Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις» (Α.Σ.Ο.) ή συνεταιρισμός είναι η εκούσια ένωση αγροτών, η οποία έχει ως σκοπό την οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη, με την ισότιμη συνεργασία και την αμοιβαία βοήθεια των μελών, μέσα σε μία κοινή επιχείρηση». Εδώ γίνεται ξεκάθαρη η υποχρέωση των μελών να ασκούν αποκλειστικά το επάγγελμα του γεωργού για να συμμετέχουν σε αγροτικό συνεταιρισμό, αποκλείοντας έτσι πολλές κατηγορίες ατόμων που συμμετείχαν έως την έκδοση του συγκεκριμένου νόμου σε συνεταιρισμούς του ίδιου τύπου. Αυτοί μπορεί να ασχολούνταν με την γεωργία αλλά να συμπλήρωναν το εισόδημά τους και από κάποιον άλλον τομέα της οικονομίας, να ήταν γυναίκες που κατά κύριο λόγο να ασχολούνταν με τα οικιακά κ.α.

Στη συνέχεια, σύμφωνα με τον Ν. 2810/2000 «Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις», η αγροτική συνεταιριστική οργάνωση (Α.Σ.Ο.) είναι αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει, με την αμοιβαία βοήθεια των μελών της, την οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη και παραγωγής τους, μέσω της συνιδιοκτησίας και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης. Σε αυτούς εντάσσονται και οποιοδήποτε άλλου κλάδου ή δραστηριότητας συνεταιρισμοί της αγροτικής οικονομίας (Αλιευτικοί, μελισσοκομικοί, πτηνοτροφικοί, αγροβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί, δασικοί κ.α.). (ΦΕΚ 63/Α/09- 03-2000)

Ο πιο πρόσφατος νόμος είναι ο υπο αριθμόν 4384/2016 περιεχόμενο του οποίου είναι οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, ως μορφές συλλογικής οργάνωσης του αγροτικού χώρου. Ο ισχύον νόμος ορίζει τους «Αγροτικός Συνεταιρισμός, ως αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει, με την αμοιβαία βοήθεια και την αλληλεγγύη των μελών της, τη συλλογική οικονομική, κοινωνική, πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσω μίας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης. Ως αγροτικοί συνεταιρισμοί θεωρούνται και οι αλιευτικοί, κτηνοτροφικοί, πτηνοτροφικοί, μελισσοκομικοί, σηροτροφικοί, αγροτουριστικοί, αγροβιοτεχνικοί, οικοτεχνικοί και άλλοι συνεταιρισμοί οποιουδήποτε κλάδου ή δραστηριότητας της αγροτικής οικονομίας. Η διαφορά με τον προηγούμενο νόμο στον ορισμό είναι η ένταξη της έννοιας ης αλληλεγγύης και της συλλογικής δράσης. Ακόμη διευκρινίζεται η εξαίρεση των δασικών συνεταιρισμών και οι Ενώσεις αυτών, οι οποίες δεν εμπίπτουν στις διατάξεις του παρόντος νόμου. (ΦΕΚ 78/Α/26 -4-2016)

Η πρώτη αναφορά σχετικά με το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι γίνεται στο Ελληνικό Σύνταγμα το 1964 με το άρθρο 11. Η ίδια διάταξη περιλαμβάνεται το 1911 και το 1927 στο το Σύνταγμα. Στη συνέχεια το Σύνταγμα του 1952 ορίζει πως "οι συνεταιρισμοί γεωργικοί και αστικοί, τελούν υπό την προστασία του Κράτους μεριμνώντας συστηματικώς υπέρ της ανάπτυξης αυτών" στο άρθρο 109 το Σύνταγμα του 1975, οι δύο παράγραφοι που αναφέρονται στους γεωργικούς - αγροτικούς συνεταιρισμούς μεταφέρονται στο άρθρο 12 στο οποίο εντάσσεται επίσης στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Τέλος το 2001 το άρθρο 4 μεταβάλλεται ως εξής: "οι γεωργικοί αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους, αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους ενώ προστατεύονται και εποπτεύονται από το κράτος που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξή τους (Μαραθάκη, 2010)

Κεφάλαιο 2^ο: Ιδεολογική θεμελίωση του συνεταιρισμού

2.1. Νεοκλασική θεωρία

Τη χρονική περίοδο 1930-1940, βρίσκουν απήχηση οι κλασικές οικονομικές θεωρίες, σύμφωνα με τις οποίες η ύπαρξη οικονομιών κλίμακας στην παραγωγική δραστηριότητα είναι το βασικό στοιχείο που τροφοδοτεί το μηχανισμό αναπτυξιακής διαδικασίας. Τον συγκεκριμένο μηχανισμό, ακολούθησαν τα δύο γνωστά κυρίαρχα ρεύματα ιδεών. Το πρώτο είναι αυτό της οικονομικής συσσώρευσης όπου οι δυνάμεις της αγοράς ενισχύουν την τάση συγκέντρωσης δραστηριοτήτων στο χώρο ενώ οι οικονομικής πολιτικής φορείς δίνουν έμφαση στον σχεδιασμό που ανταποκρίνεται στις αναπτυξιακές πολιτικές των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών ή χωρών.

Το δεύτερο κυρίαρχο ρεύμα είναι αυτό της νεοκλασικής προσέγγισης σύμφωνα με το οποίο οι δυνάμεις της αγοράς λειτουργούν ελεύθερα και οι φορείς επικεντρώνεται στην υιοθέτηση των μηχανισμών της σύγκλισης. Οι μηχανισμοί αυτοί, οδηγούν στην ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών ή χωρών με την ελαχιστοποίηση των παρεμβατικών πολιτικών. (Λαγός, Δ., 2007)

2.1.1. Οι Οικονομίες κλίμακας

Ως συνέπεια της συνένωσης, είναι οι οικονομίες κλίμακας όταν παρατηρείται η απόκτηση μεγέθους από την διαδικασία της συνένωσης. Το πλεονέκτημα βρίσκεται όταν παρατηρούνται πιο συγκεκριμένα οι θετικές οικονομίες κλίμακας. Οικονομίες κλίμακας είναι η τάση του μακροχρόνιου μέσου συνολικού κόστους να μειώνεται όταν αυξάνεται η ποσότητα της παραγωγής (<https://www.euretirio.com/oikonomies-klimakas/>). Καθώς αυξάνονται οι ποσότητες όλων των χρησιμοποιούμενων συντελεστών παραγωγής, η ποσότητα του προϊόντος μπορεί με την σειρά της να αυξάνεται:

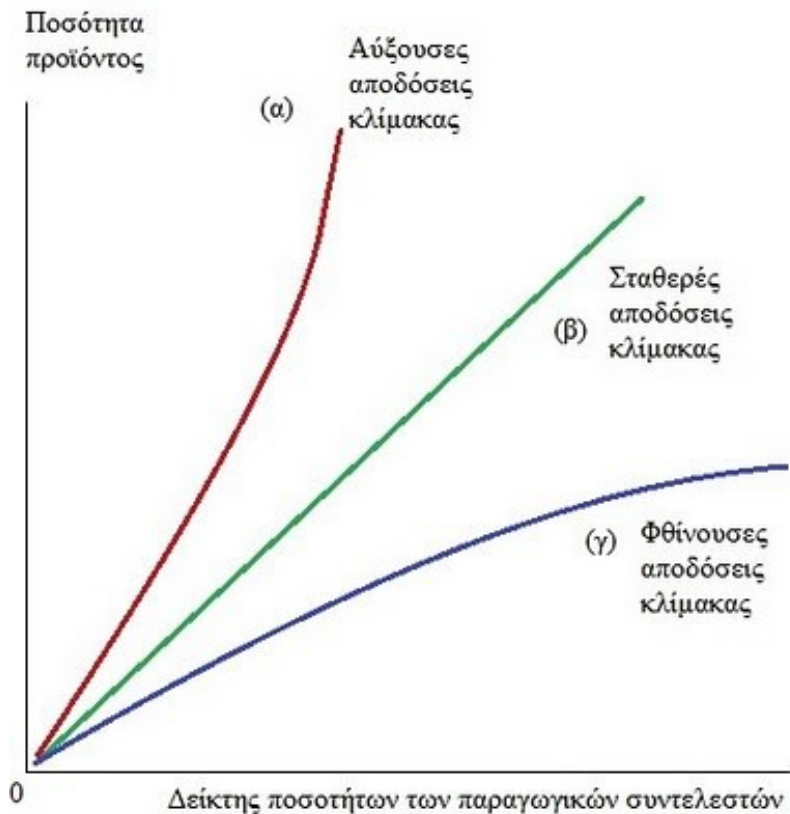
Κατά το ίδιο ποσοστό, συνεπώς η σχέση μεταξύ εισροών και προϊόντος δεν μεταβάλλεται, οπότε και θα υπάρχουν σταθερές αποδόσεις κλίμακας παραγωγής (constant returns to scale). Σε αυτήν την περίπτωση το προϊόν πολλαπλασιάζεται σύμφωνα με τον πολλαπλασιασμό των χρησιμοποιούμενων συντελεστών παραγωγής και γίνεται λόγος για σταθερές οικονομίες κλίμακας. Αυτές παρατηρούνται όταν οι συντελεστές παραγωγής συνδυάζονται με τον ίδιο τρόπο και επαναλαμβάνονται ομοίως έτσι ώστε το προϊόν να μεγεθύνεται αναλόγως.

Κατά μεγαλύτερο ποσοστό, οπότε και θα υπάρχουν αύξουσες αποδόσεις κλίμακας παραγωγής (increasing returns to scale. Στην περίπτωση των αυξουσών αποδόσεων κλίμακας παραγωγής, η ποσοστιαία αύξηση των ποσοτήτων των παραγωγικών συντελεστών θα είναι κάθε φορά μικρότερη από την αύξηση της ποσότητας του προϊόντος ή αλλιώς το παραγόμενο προϊόν είναι μεγαλύτερο από το πολλαπλάσιο των χρησιμοποιούμενων συντελεστών παραγωγής. Αυτές οι σχέσεις ονομάζονται σε γενικότερο βαθμό και θετικές οικονομίες κλίμακας.

Κατά μικρότερο ποσοστό οπότε και θα υπάρχουν φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας παραγωγής (decreasing returns to scale). Στην περίπτωση των φθίνουσών αποδόσεων κλίμακας, για κάθε συγκεκριμένη ποσοστιαία αύξηση του προϊόντος θα απαιτείται μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση των ποσοτήτων των συντελεστών. Δηλαδή το προϊόν αυξάνεται κατά ένα μικρότερο ποσοστό από την ποσοστιαία αύξηση των χρησιμοποιούμενων συντελεστών παραγωγής. Εδώ γίνεται λόγος για αρνητικές οικονομίες κλίμακας.

Στο παρακάτω διάγραμμα (Διάγραμμα 2.1.1.) απεικονίζονται οι προαναφερθείσες σχέσεις, όπου στον οριζόντιο άξονα συμβολίζεται ένας δείκτης των ποσοτήτων των χρησιμοποιούμενων συντελεστών παραγωγής, ενώ στον κατακόρυφο άξονα οι ποσότητες του παραγόμενου προϊόντος. Στην την γραμμή (α) διακρίνονται οι αύξουσες αποδόσεις κλίμακας, στην (β) οι σταθερές αποδόσεις κλίμακας ενώ τέλος η γραμμή (γ) παρουσιάζει τις φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας.

Διάγραμμα 2.1.1.: Αποδόσεις κλίμακας

Πηγή: Ευρετήριο οικονομικών όρων: <https://www.euretirio.com/oikonomies-klimakas/>.

Στο σημείο αυτό θα γίνει μια αναφορά στις αιτίες που προκαλούν σταθερές, θετικές ή αρνητικές αποδόσεις κλίμακας και στο πως αυτές διακρίνονται κατά την χρήση των παραγωγικών συντελεστών εντός στους αγροτικούς συνεταιρισμούς.

Οι θετικές οικονομίες κλίμακας ξεπροβάλλουν από τις σχέσεις μεγέθους ή όγκου και της ανάλογης παραγωγής προϊόντος ή μεταξύ της σχέσης δαπανών και αποτελέσματος για κάποια μεγέθη. Για παράδειγμα, ένα αυτοκίνητο ψυγείο για την μεταφορά φρούτων είκοσι τόνων, κοστίζει λιγότερο από το διπλάσιο από εκείνο που

μεταφέρει δέκα τόνους ενώ οι δαπάνες κόστους και συντήρησης είναι μικρότερες από το διπλάσιο.

Ένα άλλο αίτιο, είναι η μείωση του κόστους παραγωγής κατά μονάδα με την αύξηση του μεγέθους ή αλλιώς το στοιχείο της αδιαιρετότητας. Για παράδειγμα, υπάρχουν μηχανήματα που εξυπηρετούν μόνο μεγάλες εκτάσεις (θεριζοαλωνιστικές μηχανές, οι οποίες συναντώνται μόνο σε μεγάλο μέγεθος) ενώ η ενοικίαση τους θα κόστιζε πολύ περισσότερο για λιγότερα στρέμματα από την περίπτωση αυτά να ήταν τμήμα μεγαλύτερης έκτασης.

Σύμφωνα με τον όρο της φθίνουσας οριακής παραγωγικότητας δημιουργείται μια τάση του οριακού προϊόντος κεφαλαίου (προϊόν παραγωγής στην περίπτωση των αγροτικών συνεταιρισμών) να μειώνεται, καθώς αυξάνεται η ποσότητα των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιούνται. Την φάση των θετικών οικονομιών κλίμακας, ακολουθούν αυτές των σταθερών. Με την εξήγηση ότι δεν είναι δυνατόν η πρώτη να συμβαίνει επι αόριστων. Κάποια στιγμή επέρχεται ο κορεσμός της αποδοτικότητας και το επίπεδο μεγέθους των συντελεστών παραγωγής απλώς μεγεθύνει και την παραγωγή προϊόντων σε ανάλογο βαθμό.

Αρνητικές οικονομίες κλίμακας εμφανίζονται τελευταίες στην πορεία μεγέθυνσης των οικονομικών μονάδων. Οι δυνατότητες της παραγωγής δεν είναι απεριόριστες καθώς δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο το να εμφανίζονται αύξουσες αποδόσεις κλίμακας για μικρές ποσότητες εισροής παραγωγικών συντελεστών (π.χ. κεφαλαίου) ενώ όταν αυτός ο συντελεστής αυξάνεται, προκαλεί φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας.

Ο Παπαγεωργίου, Κ (2007), διευκρινίζει πως είναι συνετό να διαχωριστεί η έννοια της οικονομίας κλίμακας (economies of scale) από αυτήν της οικονομίας μεγέθους ή πληθοπαραγωγής (economies of size). Στην δεύτερη περίπτωση γίνεται αναφορά στην δυνατότητα των μεγάλων επιχειρήσεων και εταιρειών να χρησιμοποιούν εξελιγμένη τεχνολογία και τεχνογνωσία και νέες μεθόδους που τις οδηγούν σε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα. Οι νέες αυτές τεχνολογίες και εξειδικεύσεις έρχονται σε συνύπαρξη με το μέγεθος της μονάδας χωρίς όμως να αποτελούν στοιχεία οικονομιών κλίμακας.

Ο Γεωργίου Α., (2013), πάνω σε αυτή τη λογική, υποστηρίζει πως γύρω από τους συνεταιρισμούς που προσφέρεται από τη νεοκλασική οικονομική θεωρία, αυτή έχει δύο άξονες. Από την μία την επίτευξη μεγάλης επιχειρηματικής δραστηριότητας και από την άλλη να εκμεταλλευτεί τις οικονομίες κλίμακας που εμφανίζονται από την συσπείρωση των δραστηριοτήτων. Ενώ διακρίνονται πολλά ιδεολογικά πλαίσια στην θεμελίωση του θεσμού του συνεταιρισμού, κανένα κίνητρο δεν ξεφεύγει από την οικονομική λογική. Ακόμη και αν παρατηρούνται αξίες όπως αλληλεγγύη, ισότητα και δικαιοσύνη, οι οποίες κινούν τα μέλη προς την συμμετοχή στον συνεταιρισμό, το αποτέλεσμα θα είναι ότι η συμμετοχή αυτή θα αυξάνει, από όπου οι ποσότητες θα αυξηθούν και θα επιτευχθούν τελικά οι οικονομίες κλίμακας. (Nilson 2001)

Η συνεταιριστική οργάνωση, ως αντικείμενο μελέτης της νεοκλασικής οικονομικής ανάλυσης η οποία προσπαθώντας συμβάλει στην ολοκλήρωση της οικονομικής θεωρίας της συνεταιριστικής επιχείρησης, επεκτείνει την ανάλυση της διαδίδοντας πως δεν είναι τίποτε περισσότερο από μία οικονομική επιχείρηση, ιδιόμορφου χαρακτήρα. Εκτελεί δηλαδή μια από τις βασικότερες λειτουργίες του

οικονομικού συστήματος όπως και οποιαδήποτε άλλη επιχείρηση, αυτή της κατανομής των οικονομικών πόρων.

Σήμερα, στις περισσότερες οικονομίες του πλανήτη, η κατανομή των οικονομικών πόρων γίνεται μέσω του μηχανισμού των τιμών. Ο μηχανισμός των τιμών λειτουργεί στην αγορά με δύο ισχυρές ομάδες δυνάμεων. Αυτές οι δύο δυνάμεις είναι η δύναμη της προσφοράς και αυτή της ζήτησης των αγαθών και υπηρεσιών. Από την μία μεριά κυρίαρχο στοιχείο στη διαμόρφωση των δυνάμεων της ζήτησης είναι οι καταναλωτές ενώ από την άλλη τον πιο σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση των δυνάμεων της προσφοράς είναι οι επιχειρήσεις.

Η συνεταιριστική οργάνωση είναι μία ιδιόμορφη οικονομική επιχείρηση που παράγει αγαθά και υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση κυρίως των μελών της, χωρίς να αποκλείονται όμως οι εξυπηρετήσεις προς τρίτους (πωλήσεις κατά κύριο λόγο). Αυτό που πρέπει να τονιστεί και να εξεταστεί είναι στα πλαίσια της οικονομικής οργάνωσης ως οικονομικής επιχείρησης, οι σχέσεις των μελών με τη συνεταιριστική οργάνωση. Κυρίαρχο στοιχείο στην απόφαση ενός ατόμου να εισαχθεί σε έναν συνεταιρισμό, είναι το οικονομικό όφελος που υπολογίζει ότι θα αποκομίσει όντας μέλος του. Εκτός από την διαδικασία της εισαγωγής του, σημαντικό παράγοντα παίζει και η απόφαση του να κάνει χρήση των υπηρεσιών του συνεταιρισμού. Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, το οικονομικό όφελος που εκτιμάται ότι θα αποκομισθεί, είναι ο σημαντικότερος λόγος για να υπάρξει η συνεργασία μεταξύ του μέλους και της συνεταιριστικής οργάνωσης.

Παρόλα αυτά, αντί αυτού του οικονομικού ορθολογισμού του ατόμου, στην απόφαση του να εισαχθεί ως μέλος ενός συνεταιρισμού και να κάνει χρήση των υπηρεσιών του, προβάλλονται υποθέσεις συναισθηματικού, ιδεολογικού ή και ψυχολογικού περιεχομένου. Αν και αυτά τα στοιχεία παίζουν σημαντικό ρόλο όταν αναφέρονται σε μία οργάνωση ανθρωποκεντρικού χαρακτήρα, η νεοκλασική θεωρία εξάγει το συμπέρασμα πως είναι κυρίως και πάνω απ' όλα ο οικονομικός ορθολογισμός του *homo economicus* (ο άνθρωπος ως οικονομικά ορθολογικό ον) που παίζει τον καθοριστικό ρόλο σε τέτοιου είδους αποφάσεις.

Ωστόσο, καμπύλη ζήτησης του μέλους για αγαθά και υπηρεσίες, επηρεάζεται από τους ίδιους παράγοντες που επηρεάζουν και τη συνολική καμπύλη ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες που προσφέρει η συνεταιριστική οργάνωση σε μέλη και μη-μέλη. «Έτσι, είναι απόλυτα σωστό να υποθέτουμε ότι η συνολική καμπύλη ζήτησης που αντιμετωπίζει η συνεταιριστική οργάνωση για τα αγαθά και τις υπηρεσίες της αποτελεί συνάρτηση των τιμών που χρεώνει η ίδια, των τιμών που χρεώνουν για τα ίδια ή παρόμοια αγαθά και υπηρεσίες οι ανταγωνιστικές μη-συνεταιριστικές επιχειρήσεις, το εισόδημα των μελών και μη-μελών πελατών της και φυσικά των προτιμήσεων και των επιθυμιών τους.» Κολύρης, Π. (1995).

Για τις κατηγορίες παραμέτρων όμως που επηρεάζουν την συνολική καμπύλη ζήτησης των μη - μελών ή καταναλωτών, οι έννοιες της «συνεταιριστικής ιδέας και πίστης», της «συλλογικότητας» και της «αλληλεγγύης» ανάμεσα στα μέλη του συνεταιρισμού παίζουν καθοριστικό ρόλο. Όπως αντίστοιχα επηρεάζουν και τα μέλη του συνεταιρισμού σε συνδυασμό και συσχετισμό πάντα με τις οικονομικές παραμέτρους.

Για τον λόγο αυτό, οι σύγχρονες νεοκλασικές θεωρίες υποστηρίζουν πως το συνεταιριστικό management, θα πρέπει να καλλιεργεί και να τονίζει τις υψηλές ανθρώπινες αρετές και αξίες καθώς αυτές επηρεάζουν τις επιλογές των ατόμων, αλλά ταυτόχρονα να κινείται με βάση τις οικονομικές παραμέτρους. Ο ρόλος των τιμών και των εισοδημάτων είναι καθοριστικός για τη μεσοπρόθεσμή αλλά και την μακροπρόθεσμη διαμόρφωση της συνολικής καμπύλης ζήτησης που αντιμετωπίζει η συνεταιριστική οργάνωση και το management είναι ικανό να παρέχει την δυνατότητα να μεταβληθούν συσχετισμοί προς όφελος της οργάνωσης.

2.1.2. Φιλελεύθερες εξελικτικές θεωρίες

Οι νέες τάσεις που παρατηρούνται οι οποίες συμπεριλαμβάνονται στις φιλελεύθερες εξελικτικές θεωρίες και τοποθετούνται χρονικά από το 1950 έως σήμερα, δίνουν αυξημένη έμφαση στις οικονομίες συγκέντρωσης των περιφερειών, την ανάπτυξη των πόλεων, στη θεωρία της ενδογενούς ανάπτυξης και τέλος στην Νέα οικονομική γεωγραφία. Σύμφωνα με αυτές, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στον περιφερειακό σχεδιασμό και προγραμματισμό, στη χωρική συγκέντρωση των περιφερειακών δράσεων και στον εμπλουτισμό των παραγωγικών δομών των περιφερειών με τεχνογνωσία και νέες δραστηριότητες που έχουν σκοπό να διαφοροποιήσουν το τοπικό προϊόν και να ενισχύσουν την σύνδεση μεταξύ των επιχειρήσεων (Λαγός Δ., 2007).

Σύμφωνα με τις θεωρίες ενδογενούς ανάπτυξης, ο στόχος που επιδιώκεται είναι η επιτάχυνση της ανάπτυξης των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών σε σχέση με τις πιο αναπτυγμένες. Αυτό επιτυγχάνεται με την μετατόπιση του σχεδιασμού από την κεντρική διοίκηση και κυρίαρχη επιστημονική σκέψη, «από τα πάνω ανάπτυξη» σε αναζήτηση εναλλακτικών στρατηγικών «από τα κάτω ανάπτυξη». Το νέο αυτό δόγμα ταυτίστηκε με τις έννοιες «τοπικό», «ενδογενής» και «ολοκληρωμένη ανάπτυξη» και προτείνει την εξασθένηση της εξάρτησης από κεντρικούς φορείς ή ισχυρούς αναπτυγμένους πόλους και αντικατάσταση της από οριζόντιες χωρικές σχέσεις των ατόμων μιας στενά καθορισμένης γεωγραφικής περιοχής. Αυτές οι σχέσεις αναπτύσσονται μεταξύ τους αλλά και με την βάση τους (territorial base). Η αμφισβήτηση αυτή σε πρώτη φάση πήρε την μορφή της αγροπολιτικής σε μη αναπτυγμένες αγροτικές περιφέρειες και σε δεύτερη φάση στις αναπτυγμένες χώρες ως εναλλακτικό οικονομικό μοντέλο μικρών αποκεντρωμένων επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις αυτές λειτουργούν με σκοπό είτε την εξυπηρέτηση των αναγκών ολόκληρης της περιφέρειας, είτε της οικοανάπτυξης – ολοκληρωμένης ανάπτυξης και μπορούν με ευκολία να συμπεριλάβουν και τους αγροτικούς συνεταιρισμούς στους κύκλους τους.

Σημαντική προς περαιτέρω ανάλυση είναι και η Νέα οικονομική γεωγραφία. Η θεωρία αυτή δέχεται πως οι παράγοντες που εξηγούν καλύτερα την εξειδίκευση, την παραγωγή και το εμπόριο είναι οι οικονομίες κλίμακας, ο ατελής ανταγωνισμός και οι αυξανόμενες αποδόσεις, ενώ οικονομικά στοχεύει στην μακροπρόθεσμη περιφερειακή ανάπτυξη και σύγκλιση. Για να προκύψει η ενδογενής ανάπτυξη πρέπει να υπάρχουν

επίσης κοινωνικές αλληλοσυσχετίσεις και εξωτερικές οικονομίες (τεχνολογία, αγορά) οι οποίες όμως είναι χωρικά περιορισμένες.

2.2. Θεωρία της αποκαπιταλιστικοποίησης

Η θεωρία της ενσωμάτωσης της ελληνικής οικογενειακής εκμετάλλευσης στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής σύμφωνα με τον Βεργόπουλο, δηλώνει ότι η οικογένεια υπερέχει έναντι της καπιταλιστικής επιχείρησης στην γεωργία. Εξηγεί δηλαδή ότι είναι τόσο ανθεκτική ώστε είναι τόσο εύκολο και γρήγορο να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις του αστικού συστήματος που μεταβάλλει την παραγωγή της, τις ειδικεύσεις της, τις επενδύσεις της και την εργασία πολύ πιο εύκολα από μια κεφαλαιοκρατική επιχείρηση και συμπίεζει τις δαπάνες της πολύ πιο αποτελεσματικά. Ακόμα δηλώνει πως η γη στον καπιταλισμό είναι ένα στοιχείο διαστροφής διότι είτε η κοινωνική διαθεσιμότητα του εκμεταλλεύσιμου εδάφους είναι περιορισμένη, είτε διότι η κοινωνική επένδυση στην αγροτική παραγωγή αντιμετωπίζει αυτόν τον εκ του εδάφους καταναγκασμό που εμφανίζεται με την μορφή των φθινουσών αποδόσεων. Αυτός ο νόμος θεμελιώνει την θεωρία της «αποκαπιταλιστικοποίησης» της γεωργίας.

Επιπλέον ο ίδιος παραδέχεται, πως υπάρχουν παράγοντες που εξασφαλίζουν την απόρριψη της γεωργίας εκτός του πεδίου των καπιταλιστικών επενδύσεων. Αυτοί είναι η συνεχής πτώση των αγροτικών τιμών και η άνοδος των αντίστοιχων βιομηχανικών, η άνοδος της τιμής του εδάφους, η ταχεία εξαφάνιση των αγρεργατών, η φυγή των καπιταλιστικών κεφαλαίων και η οικονομική ανεπάρκεια των χωρικών, ενώ οι επενδύσεις έρχονται από το κράτος μέσω της αγροτικής πίστης (το σύνολο των μέτρων, μεθόδων και διαδικασιών που λαμβάνονται εκάστοτε για την αγροτική ανάπτυξη) και τέλος τα φορολογικά βάρη. Με αυτή τη θεωρία εισάγει μια αμφισβήτηση στο κατά πόσο η κυριαρχία του τραπεζικού κεφαλαίου καθώς και του βιομηχανικού ή εμπορικού, είναι ικανή να την υποτάξει πλήρως την οικογενειακή γεωργία στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής (Χριστοδούλου, Δ., 1987).

Ο αντίλογος σε αυτή την θεωρία έρχεται να δοθεί από υπερασπιστές της μαρξιστικής θεωρίας για το αγροτικό ζήτημα. Σύμφωνα με τους οποίους οι αντιλήψεις της μη καπιταλιστικής ανάπτυξης της αγροτικής οικονομίας είναι λαθεμένες ενώ ο κεφαλαιοκτητικός τρόπος παραγωγής, δημιουργεί από μόνος του της μορφές γαιοκτησίας και οργάνωσης στην αγροτική παραγωγή. Πιο συγκεκριμένα διαφωνεί με την προηγούμενη άποψη στο ότι το κεφάλαιο έχει την τάση να καταστρέφει το μικρό αγροτικό νοικοκυριό ενώ επιδιώκει να υποστηρίξει τη μεγάλη αγροτική επιχείρηση όπως αυτή του εξασφαλίζει πιο φθηνή και μαζική παραγωγή αγροτικών προϊόντων, είναι σε θέση να απορροφά και να καταναλώνει περισσότερα καλλιεργητικά μέσα και εφόδια από ότι η μικρή αγροτική επιχείρηση και τέλος διότι ισοπεδώνεται το φτωχομεσαίο αγροτικό στρώμα. Όταν αυτή η ισοπέδωση πραγματοποιηθεί, τότε μπορεί με μεγαλύτερη ευκολία να ενσωματωθεί ο αγρότης στο βιομηχανικό κεφάλαιο και παραγωγή ως φθηνή εργατική

δύναμη. Στην συνέχεια η ιδιοκτησία αλλάζει χέρια λόγω οικονομικής ανεπάρκειας του αγρότη.

2.3. Μαρξιστική θεωρία

Η βασική παραδοχή είναι ότι ο θεμελιωτής του επιστημονικού σοσιαλισμού, Κ. Μαρξ δεν είχε παρουσιάσει συγκεκριμένες απόψεις αναφορικά με το συνεταιρισμό, μολονότι φαίνεται πως τους αντιμετωπίζει ευνοϊκά, ενώ διακρίνονται περιορισμένες αναφορές παρόλο που αφιέρωσε μεγάλο τμήμα του έργου του την κριτική των τοπικών σοσιαλιστών στις οποίες διακρίνει πολλά θετικά στοιχεία. Ο ίδιος χαρακτηριστικά αναφέρει: «το συνεταιριστικό κίνημα είναι αυτό που ιδρύθηκε με τις προσπάθειες λίγων τολμηρών «χεριών» χωρίς καμία υποστήριξη. Στην πράξη και όχι με επιχειρήματα, το κίνημα αυτό μπορεί να αποδείξει ότι η παραγωγή σε μεγάλη κλίμακα και σε αρμονία με τις επιταγές της σύγχρονης επιστήμης, μπορεί να πάει μπροστά χωρίς την ύπαρξη μιας τάξης αφεντικών που χρησιμοποιεί μία τάξη εργατών. Όσοι συμμετείχαν στο κίνημα αυτό, απέδειξαν ακόμη ότι τα μέσα εργασίας δεν χρειάζεται να μονοπωλήσουν σαν μέσα κυριαρχίας πάνω στον εργάτη και σαν μέσα εκμετάλλευσης του ίδιου του εργάτη και ότι όπως η δουλειά του σκλάβου, όπως η δουλειά του δουλοπάροικου έτσι και η μισθωτή εργασία δεν είναι παρά μία μεταβατική και κατώτερη κοινωνική μορφή που είναι περιορισμένη να εξαφανιστεί μπροστά στη συνεταιριστική εργασία». Ακόμη, ο ίδιος αναφέρει πως «για να απελευθερωθούν οι εργαζόμενες μάζες από τη συνεταιριστική εργασία, αυτή θα πρέπει να αναπτυχθεί σε εθνικές διαστάσεις και να προαχθεί με εθνικά μέσα». Παρόλα αυτά τονίζει πως οι αφέντες της γης και οι αφέντες του χρήματος θα χρησιμοποιήσουν πάντα τα πολιτικά τους προνόμια για την υπεράσπιση και τη συνέχιση της οικονομικής κυριαρχίας τους. Θεωρεί πως αυτό που πρέπει να γίνει ενάντια στην χρέωση και την παρακμή των αγροτών είναι η σύσταση και η συνένωση των κτημάτων σε συνεταιριστικά νοικοκυριά. Με τον τρόπο αυτό η εκμετάλλευση της μισθωτής εργασίας θα παραμερίζεται όλο και περισσότερο, ενώ θα αρχίσει η βαθμιαία μετατροπή της σε κλάδους της μεγάλης εθνικής παραγωγικής κοινότητας με ίσα δικαιώματα και καθήκοντα (Χριστοδούλου, Δ., 1987).

Ο Κωστόπουλος (1984), εισάγει τρεις διαφορετικούς τρόπους έκφρασης της πρακτικής αλλά και θεωρητικής προσέγγισης όσων αφορά την αυτοδιαχείριση στους μαρξιστικούς κύκλους. Η πρώτη υποστηρίζει την ιδέα της αυτοκαταστροφής του καπιταλισμού από τις εσωτερικές του αντιθέσεις. Η σχολή που υπερασπίζεται αυτή την άποψη είναι η αυστρο-ουγγρική και κύριοι υπερασπιστές της ο Kautsky Karl και ο Andler Victor. Σύμφωνα με τους οποίους, τα αίτια αναζητούνται στην οικονομική του ανάπτυξη, την εξαθλίωση της εργατικής δύναμης καθώς και στις κρίσεις της υπερπαραγωγής.

Η δεύτερη υποστηρίζει την βίαιη επαναστατική σύγκρουση. Ο Lenin Vladimir υποστηρίζει πως η πρωτοπορία της εργατικής τάξης έχει ως σκοπό να αναλάβει την εξουσία στο εργασιακό επίπεδο. Ο ίδιος υποστηρίζει μία πιο συστηματοποιημένη

αντίληψη για τους συνεταιρισμούς σε συνθήκες καπιταλισμού. Σύμφωνα με την συγκεκριμένη αντίληψη, οι συνεταιρισμοί δεν αποτελούν μέσα ανατροπής του καπιταλιστικού καθεστώτος σε σοσιαλιστικό. Μπορούν να γεννήσουν και γεννούν αυταπάτες ότι δήθεν είναι ένα μέσο για τη λύση του κοινωνικού προβλήματος, ενώ αποσπών τη σκέψη από την ταξική πάλη. Ακόμη, έχουν την τάση να εκφυλίζεται σε αστικές μετοχικές εταιρίες ειδικά όταν λειτουργούν ως καθαρά εμπορικοί οργανισμοί, ενώ ασκούνται σε αυτούς πιέσεις λόγω των συνθηκών ανταγωνισμού. Για τον Λένιν, ο συνεταιρισμός μπορεί να είναι χρήσιμος μόνο όταν συμμετέχει συνειδητά στην ταξική πάλη. Εντός αυτού (του συνεταιρισμού δηλαδή) κυρίως συμμετέχουν οι μεγάλοι οι μεσαίοι αγρότες ενώ τα οφέλη των μικρών παραγωγών είναι ελάχιστα και τέλος θεωρεί πως η βελτίωση που μπορεί να επιφέρει περιορίζεται σε πολύ στενά πλαίσια, καθώς τα μέσα παραγωγής και ανταλλαγής βρίσκονται στα χέρια της αστικής τάξης.

Αυτές οι ιδέες χαρακτηρίζονται από πολλούς ως μηδενιστικές και δογματικές. Ωστόσο πολλοί άλλοι μαρξιστές, θέτουν απόψεις σύμφωνα με τις οποίες οι συνεταιρισμοί πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο σαν όργανα ταξικής πάλης. Στις παρούσες συνθήκες όπου οι συνεταιρισμοί είναι καθολικά εξαρτημένοι από το τραπεζικό αλλά και το εμπορικό κεφάλαιο καθώς και τα μονοπώλια, δεν είναι ικανοί να δράσουν για την οικονομική βελτίωση των εργαζομένων αλλά η δράση τους αυτή τείνει περισσότερο στην εκμετάλλευση των μελών τους. Μια άλλη θέση η οποία έχει θεωρηθεί και αυτή δογματική, είναι η αναγκαιότητα να αντικατασταθούν οι διοικήσεις μόνο από άτομα του αριστερού ριζοσπαστικού χώρου. Στην περίπτωση που λειτουργούν με άλλον τρόπο δεν είναι σε θέση οι συνεταιρισμοί να λειτουργήσουν για την οικονομική ωφέλεια των μελών τους αλλά ούτε και σαν όργανα πάλης (Αβδελίδης, 1975).

Όλες αυτές οι αρνητικές θέσεις όπως αναφέρθηκαν προηγουμένως από τον Λένιν, ανακλήθηκαν από τον ίδιο και δεν επαναλαμβάνονται μετά την οκτωβριανή σοσιαλιστική επανάσταση. Χαρακτηριστική είναι η τοποθέτησή του σε συνέλευση του κεντρικού εργατικού συνεταιρισμού της Μόσχας το έτος 1918 σύμφωνα με την οποία: είναι απαραίτητο να θυμηθούμε πόσο σπουδαίος ήταν πρώτα στον καιρό της εξουσίας του καπιταλισμού ο ρόλος συνεταιρισμού που βασιζόταν στην αρχή της οικονομικής πάλης ενάντια στην τάξη των κεφαλαιοκρατών». Παρακάτω αναφέρει πώς «ο συνεταιρισμός είναι πολύ μεγάλο κληροδότημα πολιτισμού και πρέπει να τον εκτιμούμε και να το χρησιμοποιούμε» (Χριστοδούλου, Δ., 1987).

Σύμφωνα με την τρίτη κατεύθυνση στην παραπάνω κατηγοριοποίηση, ως πρόταση αναδύεται ένα σύστημα διαχείρισης εκ των εργατικών συμβουλίων, αυτό της αυτοδιαχείρισης. Οι υπερασπιστές του σε αυτήν την περίπτωση θεωρούν πως είναι η μόνη επαναστατική μορφή που δεν παραπέμπει την ανοικοδόμηση του σοσιαλισμού, ενώ δεν εξουσιάζεται από άκαμπτους προσανατολισμούς (γραφειοκρατικές κάστες).

2.4. Από την αυτοδιαχείριση στον τρίτο δρόμο προς τον σοσιαλισμό

Ένθερμος υποστηρικτής της αυτοδιαχείρισης ήταν ο αναρχικός θεωρητικός Proudhon Pierre – Joseph (1809-1865), ο οποίος θεωρεί την ζωντανή, αυτοοργανωμένη κοινωνία, ως την ανώτερη βαθμίδα ελευθερίας και τάξης που μπορεί να φτάσει η ανθρωπότητα. Η αναρχική σκέψη, διαρθρώνεται πάνω σε ένα σύστημα απόρριψης της ιδιοκτησίας. Ο Proudhon δημιουργεί την σκέψη αυτή το έτος 1848, ορμώμενος από τις σκέψεις περί ιδιοκτησίας του Robert Owen σε οικονομικό επίπεδο, την απόρριψη του κράτους σε πολιτικό και της εκκλησίας σε ηθικό επίπεδο και τέλος στην οργάνωση της παραγωγής και της κοινωνικής ζωής από τα κάτω προς τα επάνω, μέσω της αμοιβαίας συνεισφοράς και του φεντεραλισμού (πολιτική αμοιβαιότητα). Οι βάσεις αυτού του οικονομικού φεντεραλισμού και οικονομικής ενοποίησης υπό το πρίσμα του συνεργατισμού του Proudhon εμφανίζονται σε τρεις τύπους παραγωγικών μονάδων.

Η πρώτη είναι η οικογενειακή εκμετάλλευση της αγροκαλλιέργειας. Από αυτές η οικογένεια επωφελείται από τα κτήματα που έχει στην κατοχή της και αν το θελήσει, μπορεί μέσω των συνεταιρισμών να συσπειρωθεί με άλλες οικογένειες, έτσι ώστε να μεγιστοποιήσει τα οφέλη της, συνενώνοντας τα κτήματα τους. Έχει ακόμη την δυνατότητα μέσω των συνεταιρισμών να ομοσπονδιοποιηθεί σε επίπεδο εθνικής εμβέλειας. Η δεύτερη κατηγορία παραγωγικής συνεταιριστικής μονάδας είναι αυτή των μικρών χειροτεχνικών συνεταιρισμών και η τρίτη έχει να κάνει με τις μεγάλες μονάδες βιομηχανικής παραγωγής, στις οποίες προτείνεται μια μορφή συλλογικής και αδιαίρετης ιδιοκτησίας, μέσω ενώσεων εργατών που και πάλι μέσω των συνεταιρισμών, θα δημιουργήσουν μια βιομηχανική ομοσπονδία. (Prepoisiet, B., 1990). Ο Γάλλος πολιτικός μετά την στύλωση της θεωρίας του περί ιδιοκτησίας (1840), η οποία πρέπει να καταργηθεί διότι θεωρείται κλοπή μαζί με το Κράτος, το οποίο αποτελεί έναν εξουσιαστικό μηχανισμό που παράγει αυταρχισμό, χειραγώγηση και την αλλοτρίωση του ανθρώπου. Η οικονομία λοιπόν, υπό την προϋπόθεση να απορριφθεί η ιδιοκτησία και το Κράτος, πρέπει να οργανωθεί σε συνεταιρισμούς που θα χρηματοδοτούνται από μια λαϊκή τράπεζα.

Η αμοιβαιότητα (μουτουαλισμός), που έχει συνδεθεί κυρίως με τον Proudhon, είναι και η πρώτη σχολή του αναρχισμού. Το σύστημα της αμοιβαιότητας, έχει αγορές η ύπαρξη των οποίων δεν συνεπάγεται τον καπιταλισμό. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, οι αγορές προϋπήρχαν του καπιταλισμού για χιλιάδες χρόνια και δεν είναι υπαίτιες για την ύπαρξή του. Η παραγωγή προϊόντων μαζί με την μισθωτή εργασία, είναι οι απαραίτητες συνθήκες για την ύπαρξή του. Η αμοιβαιότητα από την μεριά της βασίζεται στην παραγωγή προϊόντων αλλά με την μισθωτή εργασία να έχει αντικατασταθεί από την αυτοαπασχόληση και τους συνεταιρισμούς. Οι εργάτες θα λαμβάνουν το πλήρες προϊόν της εργασίας τους, αφού πληρώσουν για εισαγωγές από άλλους συνεταιρισμούς. Αυτό δε σημαίνει πως οι συνεταιρισμοί δεν θα επενδύουν. Απλά σημαίνει πως η ένωση ως όλον θα καθορίζει το ποσοστό του συλλογικού εισοδήματος που θα μοιράζεται στα μέλη, καθώς και το ποσοστό που θα κρατά ο συνεταιρισμός. Θα πρέπει να σημειώσουμε εδώ πως τα νεοκλασικά οικονομικά μοντέλα και θεωρίες, υποστηρίζουν πως οι συνεταιρισμοί δημιουργούν υψηλή ανεργία. Ωστόσο, όπως και με το υπόλοιπο αυτής της ιδεολογίας,

στηρίζονται σε λαθεμένες υποθέσεις και είναι, τελικά, μια θεωρία που οι προβλέψεις της δεν έχουν καμιά σχέση με τα παρατηρούμενα γεγονότα.

Όπως και με τους συνεταιρισμούς, η άλλη βασική ιδέα του μπουτουαλισμού είναι η ελεύθερη πίστωση. Μια «λαϊκή τράπεζα» θα έχει οργανωθεί και θα χρεώνει επιτόκια που θα καλύπτουν τα κόστη (κοντά στο 0%). Αυτό θα επιτρέψει στους εργάτες να δημιουργήσουν τα δικά τους μέσα παραγωγής. Ξανά, τα νεοκλασικά οικονομικά υποστηρίζουν πως θα υπάρξει πρόβλημα πληθωρισμού, όσο οι τράπεζες αμοιβαιότητας θα αυξάνουν την κυκλοφορία χρήματος δημιουργώντας πίστωση. Ωστόσο, για τους υπερασπιστές της αμοιβαιότητας, αυτό είναι λαθεμένο καθώς και η πίστωση δεν θα δίνεται θέλοντας και μη, αλλά λελογισμένα, για παράδειγμα σε έργα που αναμένεται να παράγουν περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες. Άρα δεν πρόκειται για μια περίπτωση όπου ολόένα και περισσότεροι οικονομικοί πόροι προορίζονται για ένα δεδομένο σύνολο αγαθών, αλλά για οικονομικούς πόρους που χρησιμοποιούνται για την δημιουργία περισσότερων αγαθών.

Τέλος, για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των γεωγραφικά απομονωμένων συνεταιρισμών, υποστηρίζεται από την θεωρία της αμοιβαιότητας η οργάνωση μιας ομοσπονδίας συνεταιρισμών. Πιο συνήθης είναι η ονομασία αγροτοβιομηχανική ομοσπονδία. Με την δημιουργία αυτής, είναι δυνατό να μειωθούν τα ρίσκα με το χτίσιμο αλληλεγγύης, αλληλοβοήθειας και υποστήριξης μεταξύ των συνεταιρισμών. Επιπροσθέτως, θεωρείται ένας τρόπος, έσω του οποίου θα εμποδιστεί η επιστροφή του καπιταλισμού από τις δυνάμεις της αγοράς και ταυτόχρονα η ομοσπονδιακή οργάνωση βαίνει χρήσιμη για τις δημόσιες υπηρεσίες (όπως οι σιδηρόδρομοι, τα οδικά δίκτυα, η υγεία κτλ.), οι οποίες θα ανήκαν στις κοινότητες και θα τις διαχειρίζονταν εργατικοί συνεταιρισμοί.

Για την ανάγκη της οργάνωσης, ο Proudhon θεωρεί ότι η αναρχία δεν έχει να κάνει με την αταξία αλλά με την τάξη. Και συγκεκριμένα την τάξη που επιφέρει η οργάνωση η οποία είναι δομημένη από τα κάτω. Διαφωνεί με τους αναρχικούς θεωρητικούς οι οποίοι πιστεύουν πως η οργάνωση έχει να κάνει με την εξουσία και προτάσει αντίθετα την αυτοοργάνωση και την αυτοδιαχείριση ως μιας μορφής οργάνωση χωρίς εξουσιαστικούς παράγοντες. Θεωρείται ως είναι ο πρώτος που προπαγάνδιζε μία ευέλικτη μορφή του οικονομικού management μετά το κομμουνιστικό μανιφέστο του Μαρξ και Ενγκελς. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, η μικρή επιχειρηματική βιομηχανία δεν θα έκανε τη διαφορά των κοινωνικών δρώμενων. Αντίθετα η μεγάλης κλίμακας μοντέρνα βιομηχανία η οποία χρειάζεται μεγάλη κρατική δύναμη ήταν σε μεγάλο βαθμό αυτό που χρειαζόταν το κίνημα της αυτοδιαχείρισης που οραματιζόταν. Συγκεκριμένα αναφέρει «στο μέλλον, η μεγάλης κλίμακας βιομηχανία αλλά και η κοινή ιδεολογία αυτής πρέπει να είναι φρούτο του συνεταιρισμού». Όσον αφορά την ιδιοκτησία αυτή μαζί με την κοινότητα είναι ένας συνδυασμός ο οποίος τελικά θα οδηγήσει στους συνεταιρισμούς.

Σύμφωνα με αυτόν είναι οι βασικές αρχές της αυτοοργάνωσης σε συνεταιριστική βάση είναι οι εξής:

- 1) Κάθε συνεταιριζόμενο υποκείμενο πρέπει να έχει ένα αδιαίρετο μερίδιο της συνολικής περιουσίας του συνεταιρισμού.
- 2) Κάθε εργαζόμενος να παίρνει το μερίδιο για την σκληρή και δύσβακτη δουλειά που πράττει.
- 3) Ο καθένας πρέπει να είναι σε θέση να λειτουργήσει σε όλες τις θέσεις και τις εγκαταστάσεις του συνεταιρισμού καθώς και όλα τα επίπεδα των δραστηριοτήτων έτσι ώστε να έχει την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση.
- 4) Οι γραφειοκράτες, θα πρέπει να εκλέγονται και όλοι οι κανονισμοί που αυτοί εξάγουν να μετατίθενται στους συνεταιριστές για συγκατάβαση.
- 5) Ο καθένας θα πρέπει να είναι ελεύθερος να θέτει τις δικές του εργασιακές ώρες, να φέρει τα δικά του καθήκοντα και να εγκαταλείψει τον συνεταιρισμό οπότε αυτός επιθυμεί.
- 6) Οι συνεταιρισμένοι εργάτες θα πρέπει να είναι σε θέση να διαλέξουν τους δικούς τους ηγέτες, μηχανικούς, αρχιτέκτονες και συμβούλους (Guerin, 1970).

Ο μπουτουαλισμός του Proudhon, είναι μια ρεφορμιστική στρατηγική, που σκοπεύει στην αντικατάσταση του καπιταλισμού μέσω εναλλακτικών θεσμών και του ανταγωνισμού και ελάχιστοι είναι οι αναρχικοί υποστηρίζουν αυτή την προοπτική καθώς δεν είναι η κυρίαρχη ιδεολογική τάση στους κύκλους τους (Zalabaza books, 2014).

Λίγο αργότερα, ιδρύεται η σχολή του nimes από τον Charles Gide, όπου η αυτοδιαχείριση παίρνει σημαντική θέση στην επίθεση κατά του καπιταλισμού μέσω των ενώσεων συνεταιρισμών.

Για τον Λάμπο Κ., με την αυτοδιαχείριση ή αυτοδιοίκηση, η διοίκηση παύει να είναι υπόθεση της μειοψηφίας αλλά γίνεται υπόθεση όλων των κοινωνικών φορέων στο οποίο συμμετέχουν πολίτες. Με αυτό το εργαλείο, καταργείται διάκριση ανάμεσα σε διοικούντες και διοικουμένους. Με την αυτοδιαχείριση η διοίκηση γίνεται κοινή υπόθεση όλων των πολιτών που συμμετέχουν ενεργά σε όλους τους κοινωνικούς φορείς. Στα πλαίσια της και μέσω της κοινωνικοποίησης των μέσων παραγωγής, καταργείται και η εξαρτημένη εργασία όπως παράλληλα καταργείται και η κατοχή των μέσων παραγωγής από κάποιον καπιταλιστή (συλλογικό ή Κρατικό εργοδότη).

2.4.1. Ο τρίτος δρόμος προς τον σοσιαλισμό

Πάνω στις γραμμές της αυτοδιαχείρισης πατάει και η τρίτη λύση ή αλλιώς ο Τρίτος δρόμος προς τον σοσιαλισμό όπως εμφανίζεται στην διεθνή βιβλιογραφία. Ως πολιτικό ρεύμα, ο τρίτος δρόμος, αποτελεί κράμα σοσιαδημοκρατικών, φιλελεύθερων και εθνικών συντηρητικών στοιχείων. Αναφερόμενος ως η πιο ρεαλιστική πολιτική μορφή κοινωνικών σχέσεων, εμφανίζεται στις πιο «εξελιγμένες» κοινωνίες, απαλλαγμένος από ουτοπιστικές θέσεις και όντας ικανός να σταθεροποιήσει τις θέσεις του στους κρατικούς και δημόσιους τομείς. Ο Τρίτος δρόμος είναι ικανός σύμφωνα με θεωρητικούς, να γίνει ένας παράγοντας που εμποδίζει ή έστω ελαττώνει την

καταστρεπτική επίδραση της κρατικής γραφειοκρατίας και της επιδίωξης του κέρδους στον ιδιωτικό τομέα (Daniel A., 1971). Σε οικονομικό βαθμό, επιδιώκει έναν ιδιότυπο συμβιβασμό μεταξύ καπιταλισμού και σοσιαλισμού.

Ένα άλλο κομμάτι του Τρίτου δρόμου προς τον σοσιαλισμό είναι και οι θεωρίες περί πολιτικής ουδετερότητας που θα έπρεπε να τηρούνται σε κάθε μορφής συνεταιρισμό. Η έννοια αυτή εισήχθη πρώτη φορά με τον νόμο 602/1914 «περί συνεταιρισμών» και εφαρμόζεται τόσο από την Α.Τ.Ε. όσο και από την ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ ως σύμβουλος στην λειτουργία των αγροτικών συνεταιρισμών. Πολλές φορές μάλιστα, η Α.Τ.Ε. έχει απειλήσει με ποινές τους πολιτικά ενεργούς συνεταιριστές. Πιο συγκεκριμένα, ο σκοπός της πολιτικής ουδετερότητας είναι η ειρηνική συμβίωση των κοινωνικών τάξεων, η συνεργασία του κεφαλαίου καθώς και της εργασίας και τέλος την λύση του κοινωνικού προβλήματος που μαστίζει την ελληνική ύπαιθρο με μοναδικό μέσο τον συνεταιρισμό (Αβδελίδης, 1975). Σχόλιο του ιστορικού σε αντίθεση με διάφορους επιστήμονες τους οποίους χαρακτηρίζει ως «ορθόδοξους συνεταιριστές», σύμφωνα με τους οποίους ο συνεταιρισμός είναι ένας δρόμος που οδηγεί στην λύση της εκμετάλλευσης, είναι πως μοιάζει με ουτοπία το γεγονός να πραγματοποιηθούν ριζοσπαστικές αλλαγές μέσω των συνεταιριστικών οργανώσεων με τον τρόπο που λειτουργούν σήμερα. Οι θεσμοί αυτοί είναι ικανοί να προσφέρουν μια ανακούφιση και βελτίωση της κατάστασης των εργαζομένων. Περισσότερα όμως δεν είναι σε θέση να προσφέρει. Συνεχίζοντας θεωρεί πως ατώτερος σκοπός της πολιτικής «ουδετερότητας» των συνεταιρισμών είναι να κρατιούνται μακριά από προοδευτικές πολιτικές δυνάμεις του τόπου.

Κεφάλαιο 3^ο: Χαρακτηριστικά γνωρίσματα των αγροτικών συνεταιρισμών

3.1. Ο βαθμός διακριτότητας από άλλες υπαίθριες παραγωγικές δραστηριότητες και θεσμούς

Αν και υπό το πρίσμα του εξωτερικού παρατηρητή ο συνεταιρισμός ομοιάζει με μια οποιαδήποτε ιδιωτική επιχείρηση καθώς έχει ως γνωρίσματα τον προσανατολισμό προς την αγορά, την παραγωγή, την μεταποίηση ή την πώληση, τα εσωτερικά του γνωρίσματα διαφέρουν από της μετοχικές επιχειρήσεις. Η εσωτερική οργάνωση των συνεταιρισμών έχει περισσότερα κοινά με συλλογικά όργανα καθώς είναι πιο ανθρωποκεντρικοί (τα άτομα για τα οποία λειτουργεί, προμήθευε και πιστώνει ο συνεταιρισμός είναι τα ίδια τα μέλη του). Είναι εύκολο να φανεί η διαφορά αυτή, μέσω παραδειγμάτων ανάμεσα στις επιχειρήσεις παντός τύπου και του αναλυόμενου θεσμού.

Αρχικά πρέπει να επισημανθεί ποιες είναι οι βασικές ομάδες εταιρειών. Ως ομάδες συλλογικής οργάνωσης νοούνται κατά κύριο λόγο οι Ανώνυμες Εταιρίες (Α.Ε.) ιδρυόμενες από ένα ή περισσότερα άτομα, εισάγοντας κεφάλαια. Το κεφάλαιο διαιρείται

Σύσταση και σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών
στην αγροτική ανάπτυξη και τοπική οικονομία

για τον κάθε έταιρο σε μετοχές (ονομαστικές ή ανώνυμες), για τις οποίες η κάθε μία αντιστοιχεί σε μία ψήφο, ενώ ο αριθμός τους είναι απεριόριστος. Υπεύθυνη για τα χρέη της Ανώνυμης Εταιρείας είναι η ίδια αποκλειστικά, ενώ οι μέτοχοι δεν επιβαρύνονται. Τέλος, το μετοχικό κεφάλαιο επίσης είναι διαιρεμένο σε ίσα μερίδια, τις μετοχές. Επόμενη κατηγορία είναι οι Ομόρρυθμες Εταιρείες (Ο.Ε.) όπου οι εταίροι έχουν ισάξια και ολοκληρωτική ευθύνη για την περιουσία της εταιρείας, καθώς οι ίδιοι δεσμεύονται ολοκληρωτικά με την περιουσία τους. Πολύ όμοιες με τις ομόρρυθμες εταιρείες είναι και οι Ετερόρρυθμες Εταιρείες (Ε.Ε.) στις οποίες υπάρχει ένας τουλάχιστον ομόρρυθμος εκ των εταίρων (δηλαδή τουλάχιστον ένα άτομο δεσμεύεται ολοκληρωτικά με την περιουσία του για την κατάσταση της εταιρείας, ενώ ένας ή παραπάνω έταιρος δεν ευθύνεται καθόλου με την ατομική του περιουσία). Τελευταία κατηγορία είναι οι εταιρίες περιορισμένης ευθύνης (Ε.Π.Ε.) που το ποσοστό συμμετοχής των εταίρων το ορίζει το καταστατικό της. Η εταιρεία αυτή απαρτίζεται από λίγους εταίρους καθώς υπάρχει ένας μόνο διαχειριστής του οποίου η δέσμευση είναι δεν είναι καθολική. Η ευθύνη της εταιρείας είναι ίση με την περιουσία της ενώ η ίδια ευθύνεται και για τα χρέη της.

Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζεται ο παρακάτω πίνακας (Πίνακας 3.1.), ο οποίος παραθέτει πιο αναλυτικά τις βασικές διαφορές μεταξύ συνεταιρισμού και εταιρίας, όποια και αν είναι η νομική της μορφή. Ο σκοπός σε αυτό το σημείο, είναι η διάκριση τους αλλά και μέσω αυτής την συγκρότηση της εικόνας του συνεταιρισμού.

Πίνακας 3.1.: Διαφορές μεταξύ εταιρίας και συνεταιρισμού

Διαφορά	Εταιρία	Συνεταιρισμός
Σκοπός (κριτήριο επιτυχίας)	Να δημιουργήσει κέρδη για τους επενδυτές, να αυξήσει την αξία των μετοχών, να δώσει απασχόληση στους ιδιοκτήτες των μικρών εταιριών.	Να μεγιστοποιήσει της υπηρεσίες του προς τα μέλη με τελικό σκοπό την αύξηση του πραγματικού εισοδήματός τους, να προμηθεύσει αγαθά και υπηρεσίες στα μέλη. Να εξυπηρετήσει κυρίως τα μέλη.
Οργάνωση	Οργάνωση σύμφωνα με τους ειδικούς νόμους της εταιρίας (Α.Ε, Ε.Π.Ε., Ο.Ε.). Ανήκει στους κατόχους μετοχών, οι οποίες είναι διαπραγματεύσιμες και μεταβιβάσιμες	Οργάνωση σύμφωνα με τον ειδικό νόμο για τους συνεταιρισμούς. Ανήκει στα μέλη. Το δικαίωμα ψήφου δεν μεταβιβάζεται. Μεριδές έχουν μόνο τα μέλη.
Έλεγχος	Ελέγχονται από τους	Ελέγχονται από τα μέλη.

Σύσταση και σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών
στην αγροτική ανάπτυξη και τοπική οικονομία

	επενδυτές Ο αριθμός των ψήφων εξαρτάται από τη συμμετοχή στο κεφάλαιο (μετοχές).	Μια ψήφος για κάθε μέλος. Σε ανώτερου βαθμού οργανώσεις μπορεί να ορισθεί σύμφωνα με τον αριθμό φυσικών μελών ή με τη συμμετοχή τους στον κύκλο εργασιών.
Τόπος εγκατάστασης	Όπου εξασφαλίζονται τα μέγιστα κέρδη.	Όπου εξυπηρετούνται οι ίδιοι οι συνεταιρισμοί αλλά και η Περιφέρεια στην οποία δραστηριοποιούνται τα μέλη τους.
Πηγές κεφαλαίου	Από τους επενδυτές ή από το κοινό. Από επένδυση κερδών.	Από τα μέλη. Από επένδυση πλεονασμάτων.
Διανομή κερδών	Στους μετόχους ανάλογα των αριθμό μετοχών τους.	Η διάθεση πλεονασμάτων διαχειρίσεων στα μέλη γίνονται ανάλογα με τις συναλλαγές τους με τον Συνεταιρισμό.
Μέρισμα ή αμοιβή κεφαλαίου	Χωρίς περιορισμό ύψους	Καθόλου ή πολύ χαμηλό .
Λειτουργική πρακτική	Χρηματοδότηση από την έκδοση μετοχών, από δάνεια τραπεζών ή από επανεπένδυση κερδών. Αγορά προϊόντων συνήθως τοις μετρητοίς σε διαπραγματευόμενη τιμή. Εμπορικές σχέσεις με το ευρύ κοινό χωρίς περιορισμούς. Κύριο ενδιαφέρον για την λειτουργική αποτελεσματικότητα της επιχειρήσεων.	Χρηματοδότηση από επανεπένδυση πλεονασμάτων διαχειρίσεων, ή από δάνεια Τραπεζών. Διαχείριση προϊόντων με βάση τη συμβατική μέση τιμή και καθορισμός τελικής τιμής στο τέλος της διαχείρισης. Εμπορικές σχέσεις κυρίως με τα μέλη ή με το κοινό ανάλογα με το είδος του. Η λειτουργική αποτελεσματικότητα του, γίνεται με την αύξηση της αποτελεσματικότητας των εκμεταλλεύσεων.
	Τιμολογιακή πολιτική που ορίζεται ως αυτή που θα επιφέρει τα περισσότερα δυνατά κέρδη στους μετόχους. Αποσύρονται από την αγορά, όταν η διαμόρφωση των τιμών δεν τις συμφέρει.	Τιμολογιακή πολιτική που υποδεικνύει το συμφέρον των μελών, που είναι συναλλασσόμενοι. Δεν αποσύρονται από την αγορά και όταν ακόμα δεν έχει συμφέρον ως επιχείρηση εξακολουθεί να εξυπηρετεί τα συμφέροντα των μελών.
Προέλευση κερδών	Από την επιχειρηματική	Από την συνεργασία των μελών με τον

ή πλεονασμάτων διαχείρισης	αξιοποίηση του κεφαλαίου.	Συνεταιρισμό.
Φορολογία	Κανονικά, σύμφωνα με τους ισχύοντες νόμους.	Απολαμβάνουν φορολογικών απαλλαγών οι αγορές ακινήτων για τη δημιουργία εγκαταστάσεων, οι συναλλαγές μεταξύ συνεταιριστικών οργανώσεων και μελών κτλ.

Πηγές: Παπαγεωργίου, 1988 και Παναγιώτα Σεργάκη, 2014

Ένα ακόμη όργανο που δραστηριοποιείται συλλογικά για τις αγροτικές οργανώσεις και κυρίως στις αγροτικές περιοχές είναι οι αγροτικοί σύλλογοι. Τόσο οι αγροτικοί σύλλογοι όσο και τα σωματεία ως επαγγελματικές οργανώσεις έχουν παλαιά παράδοση και ιστορία στην Ελλάδα και χρησιμοποιούνταν για την οργάνωση και διεξαγωγή των αγροτικών αγώνων. Σύμφωνα με έρευνα του 2013, το 6% των πολιτών συμμετέχουν σε κάποιον αγροτικό σύλλογο. Οι άνδρες (8%, έναντι 3% των γυναικών), οι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (10%), οι εργοδότες ή αυτοαπασχολούμενοι (16%) και οι κάτοικοι αγροτικών περιοχών (12%) εμφανίζουν υψηλά ποσοστά συμμετοχής (Greek social issues, 2013).

Οι πρώτοι αγροτικοί σύλλογοι δημιουργήθηκαν από τους κολλήγους της Θεσσαλίας το 1909, ενώ από την εμφάνισή τους πυροδοτήθηκε η ίδρυση περισσότερων αγροτικών συλλόγων και σε άλλες περιφέρειες. Βασικός πρωταρχικός στόχος τους ήταν απαλλοτρίωση των τσιφλικιών από τους ιδιοκτήτες τους και η απόδοση τους στους κολλήγους, εργάτες γης. Ένα από τα βασικά αποτελέσματα του αγώνα των αγροτικών συλλόγων ήταν η εξέγερση του Κιλελέρ το 1910. Τα χρόνια που ακολούθησαν η δράση τους άρχισε να περιορίζεται και έπαψαν να δρουν ολοκληρωτικά μετά τους Βαλκανικούς πολέμους. Μετά το 1915 και την αντίστοιχη ανάπτυξη των συνεταιρισμών ο ρόλος των αγροτικών συλλόγων μεταβιβάζεται στους αγροτικούς συνεταιρισμούς οι οποίοι ξεκίνησαν να δρουν ως όργανο πάλης των αγροτών. Μεταπολεμικά και πιο συγκεκριμένα από το 1951 και έπειτα, εμφανίζονται πάλι τα επαγγελματικά εργατικά σωματεία, οι αγροτικοί σύλλογοι. Σκοπός τους ήταν η υποστήριξη και η διεκδίκηση των αγροτικών συμφερόντων τόσο σε οικονομική αλλά και επαγγελματική σφαίρα. Με την γοργή τους εμφάνιση, δραστηριοποιήθηκαν σε όλες σχεδόν της περιφέρειες της Ελλάδας με πολλές χιλιάδες μέλη αγροτών ενώ δεν έλειψαν και οι συσπειρώσεις αυτών ως ομοσπονδίες αγροτικών συλλόγων.

Τονίζεται ιδιαίτερα η σημασία της κοινής δράσης των αγροτικών συνεταιρισμών και των αγροτικών συλλόγων. Σύμφωνα με την άποψη της κοινής δράσης των δύο αυτών θεσμών, αυτοί ως αδελφικές οργανώσεις, αποβλέπουν στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των αγροτών. Από την μια μεριά οι αγροτικοί σύλλογοι είναι ικανοί να οργανώσουν σε μεγάλο βαθμό τους αγρότες για την πάλη των συμφερόντων τους αλλά ταυτόχρονα με την δάση των συνεταιρισμών προάγεται η υπεράσπιση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συμφερόντων της κοινωνικής ομάδας στην οποία αναφέρεται (Αβδελίδης, 1975).

3.2. Οι σκοποί που εξυπηρετούνται μέσα από την οργάνωση σε συνεταιρισμούς

Σε γενικές γραμμές είναι ένα κοινωνικοοικονομικό σύστημα που δίνει την δυνατότητα σε πιο αδύναμα μέρη της παραγωγικής διαδικασίας μέσω της συσπείρωσης να εξασφαλίσουν μεγαλύτερο πλεόνασμα (ή καλύτερο εισόδημα) σε πολλά επίπεδα. Ο θεωρητικός και οικονομολόγος της Σοβιετικής Ένωσης, Nikolai Bukharin, υποστηρίζει πως μέσα από τους συνεταιρισμούς, ο αγρότης έχει συμφέρον να πουλάει τα προϊόντα του με μεγαλύτερο κέρδος, να αγοράζει τα προϊόντα άμεσης κατανάλωσης σε χαμηλότερη τιμή όπως ακόμα και να έχει την μεγαλύτερη δυνατή πίστωση. Δίνοντας παραδείγματα ο Παπαγεωργίου, αναφέρει πως σε έναν γεωργό, ο οποίος μένει διαχωρισμένος από κάποιο συλλογικό εργαλείο, είναι πολύ πιο δύσκολο να εξασφαλίσει τον υλικό εξοπλισμό αλλά και τος υπηρεσίες που χρειάζεται για να είναι το βέλτιστων αποδοτικός, χωρίς να επηρεαστεί από την κατάσταση της αγοράς. Δεν μπορεί ούτε να απαιτήσει μικρότερο κόστος εφοδίων, ούτε να διαπραγματευτεί με τους πωλητές ή για τις ποσότητες που χρειάζεται να μην καταβάλει τιμή λιανικής. Επιπροσθέτως, ο τοπικός μεσίτης που θα αναγκαστεί να διαμεσολαβήσει για να πουληθούν τα προϊόντα του στον χονδρέμπορο και από εκεί είτε απευθείας στους καταναλωτές είτε σε λιανοπωλητές, ορίζει μια τιμή που πολλές φορές δεν είναι δίκαιη ως προς το τελικό προϊόν, όπως θα την όριζε ο παραγωγός.

Οι αγροτικές πιστωτικές οργανώσεις είναι εξαιρετικά χρήσιμες για τους αγρότες, ενώ δεν συγκρούονται με τα συμφέροντά τους, στον ίδιο βαθμό μάλιστα που είναι χρήσιμοι και οι συνεταιρισμοί κατανάλωσης και παραγωγής. Ένα άλλο ζήτημα που προκύπτει είναι τα δάνεια που αναγκάζεται πολλές φορές να πάρει. Σε περιπτώσεις που η αγροτική πίστη από το Κράτος δεν είναι οργανωμένη, προσφεύγει στους προμηθευτές-αγοραστές των προϊόντων από τους οποίους εξαρτάται ο τόκος. Έτσι γίνεται πολύ συχνά δέσμιος των οικονομικών συναλλαγών μεταξύ τους (δανεισμός, αγοραπωλησία). Αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση των πιστωτικών συνεταιρισμών που είναι στενά συνδεδεμένοι με τις αστικές τράπεζες αλλά και στην περίπτωση που ιδιωτικές ή ακόμα και η Εθνική τράπεζα δεν υποστηρίζει τα συμφέροντα των αδυνάτων, διεισδύοντας μέσα στους συνεταιρισμούς και αυτοί καταλήγουν να εξαρτώνται από αυτήν και να υποτάσσονται στον οικονομικό της έλεγχο. Έτσι, σύμφωνα με τον Bukharin, όταν οι συνεταιρισμοί εδραιωθούν στην παραγωγή, εκτοπίζουν τους εμπόρους, ιδιώτες, ενδιάμεσους και κατά συνέπεια η εργατική τάξη θα επεκτείνει ολοένα και πιο πολύ την επιρροή της πάνω στις αγροτικές μάζες και θα της ωθήσει να πάρουν μέρος στην οργάνωση μιας καινούριας κοινωνίας.

Η συνέχεια της θεωρίας αυτής αναλύεται και από τον Αβδελίδη, σύμφωνα με τον οποίο με την οικονομική τους δράση, οι συνεταιρισμοί καθώς και οι οργανώσεις αυτών, φέρνουν ανακούφιση στα μέλη τους αλλά και στον γενικότερο αγροτικό κόσμο. Με την επαγγελματική τους δράση, έχουν σκοπό στην αγωνιστική διεκδίκηση στα πλαίσια της κοινωνικής δράσης τους. Ταυτόχρονα αποσκοπούν στην λύση των ζωτικών προβλημάτων της αγροτικής ζωής. Τέλος με την γενικότερη οικονομική, επαγγελματική αλλά και κοινωνική δράση του το κίνημα των αγροτικών συνεταιρισμών ασκεί ακόμη και πολιτική επίδραση στην ζωή του τόπου στον οποίο δραστηριοποιούνται. Στην σημερινή συνθήκη, συνεχίζει δηλώνοντας πως έχουν διπλή δράση καθώς

χαρακτηρίζονται και από διπλή φύση, την λεγόμενη διττή φύση των συνεταιρισμών, η οποία εκφράζεται οικονομικά και αγωνιστικά. Ο συντονισμός των δράσεων αυτών έχουν σκοπό την στην γενικότερη ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας μέσω της βελτίωσης της οικονομικής κατάστασης των εργαζομένων αγροτών μέσω πολύπλευρων δράσεων. Σε αυτές συγκαταλέγεται ο περιορισμός των μονοπωλίων, το άνοιγμα των αγορών πέραν των ευρωπαϊκών χωρών, την ενότητα του αγροτικού κόσμου με όλον τον πληθυσμό της χώρας, ειδικά όσων ζουν και εργάζονται στις πόλεις και τέλος την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη όλης της επικράτειας.

3.2.1. Η διττή φύση των συνεταιρισμών

Στα πλαίσια του Πανελλήνιου Αγροτοσυνεταιριστικού Συνεδρίου το οποίο διεξήχθη στις 25 - 27/4/1968, θεωρείται πως ο συνεταιρισμός αποτελεί μοναδικό όργανο άμυνας, προστασίας και προόδου των οικονομικά αδύναμων και συνεπώς ο οικονομικός και κοινωνικός ρόλος αυτού είναι αποφασιστικός. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι πως πρόκειται για μεικτό κοινωνικοοικονομικό θεσμό. Πολλές φορές μάλιστα περιγράφεται καθ' αυτόν τον τρόπο για να παρουσιάσει την βασική διαφορά του από οποιαδήποτε άλλη μορφή συλλογικής οργάνωσης. Η υπόσταση - φύση του είναι διπλή όπως και οι επιδιώξεις - σκοποί του. Ούτε καθαρά οικονομικός θεσμός όπως είναι μια ιδιωτική επιχείρηση αλλά ούτε και ένας καθαρά κοινωνικός όπως ένας σύλλογος ή μια μη κυβερνητική οργάνωση. Ως οικονομικό σκοπό οι συνεταιρισμοί έχουν την βελτίωση των εισοδημάτων των μελών τους με την ισότιμη συνεργασία και αλληλοβοήθεια ενώ σύμφωνα με τον Α. Ν. Κλήμη, ο συνεργατισμός είναι «ένα σύστημα οικονομικό και κοινωνικό, ένα σύνολο από πεποιθήσεις, αρχές, κατευθύνσεις και τρόπους ενέργειας σε αυτούς τους τομείς που αν εφαρμοστούν σωστά (σε έκταση και βάθος) τότε θα μπορέσει ο κάθε άνθρωπος, η ανθρωπότητα ολόκληρη, να ζήσει πολύ καλύτερα» (Παπαγεωργίου, 1988). Υπό ένα πρίσμα αμφισβήτησης ο Πανιτσίδης, (1984) ισχυρίζεται πως ο συνεταιρισμός μπορεί να αναπτύξει κάποια οικονομική δραστηριότητα, αφού ως μονάδες παραγωγών όταν ενώνονται έχουν την δυνατότητα να αξιοποιήσουν όποιο μέσο και πλεονέκτημα (στα όρια του δυνατού, εννοώντας στα όρια που δεν θίγεται το σύστημα στο οποίο δραστηριοποιούνται και αφήνει τους παραγωγούς να δράσουν ελεύθερα έως αυτόν τον βαθμό), τους παρέχει μια μεγάλη επιχείρηση σε συνθήκες αγοράς. Ως κοινωνικό σκοπό, έχουν την συλλογικότητα και οργάνωση στην δράση και στην ευθύνη που καλλιεργούν. Επίσης ως κοινωνική αποστολή είναι η δημιουργία προσωπικών δεσμών τέτοιων που να τονώνουν το κοινωνικό πνεύμα προς διεργασίες κοινωνικά ωφέλιμες.

Κάποια παραδείγματα που αναφέρονται στην χρήση των αγροτικών συνεταιρισμών για συλλογικούς σκοπούς, είναι η οργάνωση του αγροτικού συνεδρίου της Μακεδονίας του έτους 1923 για το μοίρασμα των τσιφλικιών, εκκλησιαστικών και μοναστηριακών κτημάτων, η ανάπτυξη του κινήματος κατά της μεσαιωνικής δεκάτης η οποία καταργήθηκε στην δεκαετία του '30, αργότερα στην ικανοποίηση αιτημάτων τόσο αναγκαστικής συγκέντρωσης της σοδιάς όσο και φορολογίας (επανεπιβολή της δεκάτης) κατά την περίοδο της κατοχής. Ακόμα πάρθηκε η πρωτοβουλία της ανταλλαγής

εμπορευμάτων με την πόλη μέσω καταναλωτικών συνεταιρισμών εκείνη την περίοδο (Πανιτσίδης, 1984).

Σύμφωνα με τον Hagen H. (2011), η λειτουργία των συνεταιρισμών, πρέπει να είναι σε θέση να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των μελών της καθώς αυτά σε αντίθεση με την κεφαλαιοκρατική επιχείρηση, καθορίζουν της υποθέσεις και τους γενικότερους σκοπούς του συνεταιρισμού. Ως νομικό πρόσωπο το οποίο λειτουργεί ως επιχείρηση, ο συνεταιρισμός θα πρέπει να είναι ικανός να λειτουργεί ανεξάρτητα. Σε αυτό το σημείο ο νομοθέτης θεωρεί πως αυτό εφαρμόζεται όταν το Κράτος μέσω του αντίστοιχου νόμου περί συνεταιρισμών, προβλέπει την αρχή της δημοκρατίας και την αρχή της οικονομικής αποτελεσματικότητας ταυτόχρονα. Θεωρεί σημαντικό πως από την μεριά του νομικού πλαισίου τα δύο συστατικά που ορίζουν τους συνεταιρισμούς, του συστατικού δηλαδή «δίκην σωματείου» και του συστατικού της επιχείρησης πρέπει να βρίσκουν χώρο εντός των θεσμών όχι ανεξάρτητα αλλά αλληλένδετα.

Η εσωτερική οργάνωση του συνεταιρισμού αλλά και οι σκοποί που τίθενται στην περίοδο της στοχοθεσίας. Η περίοδος αυτή θεωρείται εκείνη στην οποία τα μέλη ξεκινούν τις συζητήσεις για την προοπτική της ίδρυσης του συνεταιρισμού, όταν δηλαδή συζητούν τους τρόπους με τους οποίους θα συνεταιρισθούν. Πρέπει να αναγνωρίσουν και τους δύο χαρακτήρες της οργάνωσης από αυτήν ακόμη την πρώτη στιγμή. Από την μία είναι ο σωματειακός χαρακτήρας του ο οποίος πλαισιώνει τις εκλογές των οργάνων του και τις διεκδικήσεις του. Αυτός ο χαρακτήρας πρέπει να αφεθεί ελεύθερος από τις νομικές δεσμεύσεις καθώς πρέπει να αντανakλά την θέληση των μελών του συνεταιρισμού. Αυτές οι αποφάσεις ορίζονται από την γενική συνέλευση και η δεσμευτικότητα τους πρέπει να τίθεται από αυτήν καθώς και από το καταστατικό των συνεταιρισμών.

Από την άλλη μεριά όμως, ο Hagen θέλοντας να επισημάνει πως ο συνεταιρισμός μπορεί να μεγιστοποιήσει την αποτελεσματικότητα του οικονομικού σκοπού του επισημαίνει πως, ως επιχείρηση πρέπει να διοικείται από ένα εκλεγμένο συμβούλιο οποίο θα δίνει αρμοδιότητες γύρω από την καθημερινή λειτουργία της επιχείρησης όχι σε ένα σώμα μελών, αλλά σε έναν «επαγγελματία διαχειριστή». Αυτός θα πρέπει να είναι σε θέση να παρακολουθεί όλες τις διαδικασίες και να λογοδοτεί σε αυτό το διοικητικό συμβούλιο (και όχι στην γενική συνέλευση). Με αυτόν τον τρόπο θα μειωθεί η αναποτελεσματικότητα που προκύπτει όταν «ένα μη ενημερωμένο σώμα μελών διατηρεί υπερβολικά πολλές από τις αρμοδιότητες διαχείρισης και για να προλαμβάνεται η απώλεια της συνεταιριστικής ταυτότητας, όταν τα μέλη χάνουν τον αποτελεσματικό έλεγχό τους, επειδή ο διαχειριστής χρησιμοποιεί τις δυνατότητες ενημέρωσης που διαθέτει χωρίς τη σωστή διαβούλευση με τα μέλη».

3.3. Θετικά σημεία της ένωσης μικροπαραγωγών σε συνεταιρισμούς

Βασικό πλεονέκτημα που έχει επικρατήσει είναι το ότι σε καταστάσεις ζήτησης μεγάλων ποσοτήτων των εφοδίων του, ο συνεταιρισμός μπορεί να αποφύγει τον λιανοπωλητή και να προσφύγει κατευθείαν στον χονδρέμπορο ή ακόμη και από την πηγή παραγωγής των εφοδίων παρακάμπτοντας τον τελευταίο (σε περίπτωση μεγαλύτερων ποσοτήτων). Το άθροισμα των παραγόμενων μικροποσοτήτων που πλέον δεν είναι

αντάξιο της παραγωγικής δύναμης ενός μόνο γεωργού αλλά και η συνένωση αυτών, δίνει την δυνατότητα στους συνεταιρισμούς να παρακάμψουν τον τοπικό μεσίτη ή αν δεν τα καταφέρουν, να διαπραγματευτούν την τιμή των προϊόντων τα οποία διατίθενται στην αγορά.

Κρίνεται αναγκαίο να σταθούμε στην έννοια της διαπραγματευτικής δύναμης που μπορεί να ασκήσει ένας συνεταιρισμός τόσο στους καταναλωτές αλλά όσο και στους προμηθευτές των προϊόντων τους καθώς προσδίδει τον βαθμό που η συσπείρωση έχει λειτουργήσει. Για τον Ladd G.W. η διαπραγματευτική δύναμη χωρίζεται σε δύο κατηγορίες. Την «επιθετική» και την «συνυπαρξιακή». Η πρώτη έχει να κάνει με την δύναμη που ασκεί στον συμβαλλόμενο και τον αναγκάζει να δεχθεί τους όρους που έχει θέσει στην συναλλαγή. Όσο μεγαλύτερη η επιθετική διαπραγματευτική δύναμη του συνεταιρισμού, τόσο μεγαλύτερη και η ευχέρεια στο να επηρεάσει και να επιβάλλει τους όρους του. Αυτή η περίπτωση όμως για να επιτευχθεί πρέπει πρωτίτερα να ερμηνευθούν και να εξεταστούν οι συνθήκες της αγοράς ενώ ταυτόχρονα να καλλιεργηθούν οι απαραίτητες προϋποθέσεις. Η δεύτερη μορφή, αυτή της συνυπαρξιακής διαπραγματευτικής δύναμης, όταν ασκείται από τους συνεταιρισμούς, δεν δυσχεραίνει την θέση είτε του προμηθευτή, είτε του αγοραστή. Έχει να κάνει με αμοιβαία συνεργασία και όφελος. (Παπαγεωργίου, 2007)

Στην περίπτωση που οι συνεταιρισμοί ή ενώσεις αυτών των οργανώσεων είναι μεγάλες σε δυναμική και έχουν ισχυρή θέση στην αγορά, δίνεται η δυνατότητα να διαθέσουν τα προϊόντα τους κατευθείαν στον καταναλωτή αλλά και να λειτουργήσουν οι ίδιες οι δομές ως χονδρέμποροι.

Σημαντικότερη δράση έχουν επιπροσθέτως, απέναντι στα ντόπια αλλά και ξένα μονοπώλια. Καθώς η δράση των ξένων κεφαλαίων γίνεται ολοένα και πιο έντονη, με την διείσδυση τους σχεδόν σε όλους τους τομείς της οικονομίας αλλά και με την συντονισμένη δράση τους με τα ντόπια κεφάλαια - μονοπώλια, εμποδίζουν την οικονομική ανάπτυξη της χώρας αλλά δημιουργούν και σχέσης εξάρτησης μεγάλου κομματιού του πληθυσμού. Αναπτύσσοντας την άποψη αυτή, η οικονομική εξάρτηση της αγροτικής οικονομίας γίνεται μέσω της ελεύθερης – μη ελεγχόμενης εισαγωγής αγροτικών προϊόντων με τον περιορισμό της εξαγωγής των ντόπιων, την αγορά της σοδειάς των μικρών εκμεταλλεύσεων σε χαμηλές τιμές και ο ανταγωνισμός που επικρατεί στην αγορά των αγροτικών προϊόντων. Ανάλογη είναι και η άποψη που εκφράστηκε στο 25^ο συνέδριο της Διεθνούς Συνεταιριστικής Ένωσης το 1972. Σε αυτό τονίζεται ο κίνδυνος που αντιμετωπίζουν τα συμφέροντα και το βιοτικό επίπεδο των καταναλωτών, των εργατών, των μικροεπιχειρηματιών αλλά και των υπαλλήλων από την δράση των μονοπωλίων. Κίνδυνος που απειλεί την εθνική ανεξαρτησία, την ασφάλεια και την ειρήνη των χωρών. Καταλήγοντας, το συνέδριο «Ζητάει επίμονα από τις οργανώσεις και τα μέλη των Συνεταιρισμών να κινητοποιηθούν δραστήρια για τον εκδημοκρατισμό της οικονομικής και δημόσιας ζωής. Ακόμη να καταπολεμήσουν με όλα τα μέσα που διαθέτουν τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, να ενώσουν τις δυνάμεις τους με τις άλλες δημοκρατικές οργανώσεις και τα κινήματα και να πιέζουν έντονα τις κυβερνήσεις για την επέκταση των μονοπωλίων. Σημαντικός είναι και ο αυστηρός έλεγχος που πρέπει να επιβληθεί πάνω στη δράση τους για να μειωθεί η επιρροή τους καθώς και να αποσυρθούν τα προνόμια και τα πλεονεκτήματά τους. Από τους φορείς της κεντρικής διοίκησης, η γενική αυτή απόφαση ζητάει να αναγνωριστεί η κοινωνική αξία των

συνεταιρισμών καθώς και να συναινέσουν για μία πιο πλεονεκτική μεταχείριση τους σε σχέση με τις δυτικές εμπορικές επιχειρήσεις. Τέλος ένα πολύ σημαντικό σημείο πώς να καταργηθούν ή έστω να περιοριστούν στο συνετότερο δυνατό όλοι οι νόμοι που περιορίζουν τη δράση αυτών (Αβδελίδης, 1975).

Ένα ακόμη θετικό στοιχείο είναι πως η συνεταιριστική δομή ιδιοκτησίας, με τις αρχές της ισότητας και τη συμμετοχικότητας των μελών, ενθαρρύνει τη συνεργασία και την ανάμιξη των μελών σε θέματα διοίκησης. Οι συνεταιρισμοί έχουν μία αξιακή βάση όπου λαμβάνουν υπόψη τους ατομικούς και κοινούς στόχους και επισημαίνουν την δίκαιη κατανομή των κερδών, το νόημα της ευμάρειας και την οργανωτική μορφή ως ένα οργανισμό που συνεχώς αναπτύσσεται. Με τον τρόπο αυτό δίνεται ακόμη έμφαση και στην καινοτομία.

Από άποψη πολιτικής, ο συμμετοχικός ή δημοκρατικός σχεδιασμός σύμφωνα με τον οργανισμό COPAC (Committee for the Promotion of Aid to Co-operatives) και πιο συγκεκριμένα τον οργανισμό και μέλος της επιτροπής για τα τρόφιμα και την γεωργία (Food and Agricultural Organization of the United Nations, 1984), θεωρεί τον χωρικό ή αγρότη ως υπεύθυνο μέλος της κοινωνίας της υπαίθρου και ειδικά ως μέλος που εντάσσεται σε εξωαστικές κοινότητες. Ο «από τα κάτω» σχεδιασμός έχει θετικό αντίκτυπο στην πολλαπλότητα των σχεδίων των τοπικών κοινωνιών και έχει την πρόθεση να απαντήσει την αποτυχία των κλασικών αναπτυξιακών πολιτικών ως μηχανική ερμηνεία που περιορίζεται στις οικονομικές διαδικασίες. Βασισμένη στην ιδέα πως η ανάπτυξη δεν μπορεί να έρθει για την ομάδα που μελετάται χωρίς την ένταξη της εντός αυτής της ανάπτυξης. Θέτει ταυτόχρονα, ένα ολοκληρωμένο πλάνο ανάπτυξης που στοχεύει στην αυτοπροώθηση και την αγροτική ανάπτυξη βασισμένο στην κοινότητα. Σε γενικό οικονομικό επίπεδο στοχεύει στην πολυλειτουργικότητα των δραστηριοτήτων ενώ σε κοινωνικό στην ανάπτυξη αυτοοργανωμένων υπηρεσιών από την τοπική κοινωνία. Τέλος σε πολιτικό επίπεδο κρίνεται αναγκαία η συμμετοχή των μαζών στην τοπική διακυβέρνηση.

Επιπροσθέτως, τα αίτια της εσωτερικής μετανάστευσης της υπαίθρου έχουν μελετηθεί από πολλές μελέτες οι οποίες κατά κύριο λόγο την αναλύουν ως παράγοντες ώθησης και έλξης. Σύμφωνα με αυτόν τον τεχνητό διαχωρισμό, το φαινόμενο της μετανάστευσης δημιουργείται από την μία μεριά λόγω χαμηλής απασχόλησης, έλλειψη υποδομών και υπηρεσιών και μεγάλου πληθυσμού στον τόπο της υπαίθρου χώρας ενώ από την άλλη μεριά στον τόπο έλξης, παρατηρούνται περισσότερες ευκαιρίες εργασίας στις πόλεις ή σε μεγαλύτερους πόλους εντός της υπαίθρου χώρας, περισσότερες εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, ύπαρξη υποδομών και υπηρεσιών, μεγαλύτερη ποικιλία κοινωνικής ζωής κ.α. Αυτή βέβαια η προσέγγιση είναι κατά κύριο λόγο περιπτωσιολογική καθώς οι λόγοι μετανάστευσης μπορεί να είναι προσωπικοί (αύξηση του αισθήματος οικονομικής ασφάλειας του νοικοκυριού, πολιτικοί (παράγοντες διοίκησης, κατανομή των πόρων, διάθεση της πληροφορίας), φύλλου, ηλικίας κ.α.

Η Αγροτική έξοδος ορίζεται ως η εγκατάλειψη του αγροτικού τομέα από ένα κομμάτι του πληθυσμού του για αναζήτηση άλλης απασχόλησης. Αυτό το φαινόμενο αποτελεί μία διαρκή διαδικασία που αναπτύσσεται στον ελλαδικό χώρο από τα χρόνια ακόμα της τουρκοκρατίας. Έξαρση του φαινομένου παρατηρείται στη μεταπολεμική περίοδο αλλά σε αυτή την περίπτωση στρέφεται προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Φτάνοντας έτσι στα χρόνια της δεκαετίας του 1960 όπου παρατηρείται μετανάστευση ενός ποσοστού της τάξεως του 1,5% του ελληνικού πληθυσμού.

Η αγροτική έξοδος θεωρείται είτε διαδικασία αυτόματη, είτε ερμηνεύεται συχνά με βάση πολιτιστικούς κυρίως παράγοντες (την έλξη δηλαδή που ασκεί η πόλη στους αγροτικούς πληθυσμούς όπως αναφέρεται και παραπάνω ή λόγω εμφάνισης μεγαλύτερων ευκαιριών απασχόλησης που δημιουργούνται στα αστικά κέντρα, ή τέλος εξαιτίας της υποτιθέμενης πίεσης που ασκεί η αύξηση του αγροτικού πληθυσμού (Αντωνοπούλου, Σ. 1998). Σύμφωνα με τον Derriau (2007), η εγκατάλειψη της υπαίθρου ή αλλιώς exo- derural, είναι η κίνηση από τον τόπο αναχώρησης της υπαίθρου προς τους τόπους υποδοχής των μεταναστών (κυρίως πόλεις και προάστια). Αυτή έχει οδηγήσει σε σημαντική μείωση του αγροτικού πληθυσμού και αντίστοιχη αύξηση του αστικού. Ένα παράδειγμα που δίνει είναι η μείωση των χωρικών στην Δυτική Ευρώπη και την Ιαπωνία μετά το 1950. Συγκεκριμένα η Γαλλία έχασε το 45% του γεωργικού δυναμικού από το 1954 έως το 1976.

Τονίζεται εδώ, (Χριστοδούλου, Δ. 1987) πως το φαινόμενο της μετανάστευσης συμπίπτει χρονικά με την έξαρση της αστικοποίησης στην Ελλάδα που είναι και άμεσο επακόλουθο της. Σημαντικό ερώτημα που γεννάται είναι το κατά πόσο υπάρχει πλεόνασμα εργατικού δυναμικού γεωργία, έτσι ώστε παρόλη τη μετανάστευση να μην υπάρχει έλλειμμα. Σύμφωνα με έρευνα του ΚΕΠΕ υπήρχε όντως έλλειμμα, ήδη από το 1953 εργατικών χεριών, ειδικά για τις περιόδους συγκομιδής.

Οι αρνητικές επιπτώσεις της μετανάστευσης γενικά είναι αυτές του οικονομικού τομέα, όπως η απώλεια του πιο παραγωγικού τμήματος του εργατικού δυναμικού και την απώλεια ανθρώπινου κεφαλαίου. Πιο γενικά είναι η απώλεια εργατικού δυναμικού που από την μια αποθαρρύνει τις ιδιωτικές επενδύσεις ενώ συνεπάγεται η εξάρτηση από κρατικές πρωτοβουλίες. Τέλος παρατηρείται επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας. Ένα άλλο αρνητικό στοιχείο της αγροτικής εξόδου είναι και η αύξηση του μέσου όρου ηλικίας του ελληνικού αγροτικού δυναμικού καθώς οι πιο νέοι ήταν αυτοί που τροφοδότησαν τη μετανάστευση.

Συμπερασματικά, το ανθρώπινο δυναμικό της ελληνικής γεωργίας από την αγροτική έξοδο τροφοδότησε την ανάπτυξη των μητροπολιτικών χωρών καθώς και της ελληνικής βιομηχανίας. Έδωσε μία βραχυχρόνια λύση τα προβλήματα της απασχόλησης της χώρας. Από την άλλη μεριά οξύνει το πρόβλημα των διαρθρωτικών αδυναμιών της ελληνικής οικονομίας.

3.4. Προϋποθέσεις για την ύπαρξη των αγροτικών συνεταιρισμών

Μια βασική προϋπόθεση για την περαιτέρω ανάπτυξη των συνεταιρισμών είναι η ύπαρξη των απαραίτητων γαιοκτητικών μορφών τόσο σε έκταση αλλά και σε δικτύωση. Είναι πολύτιμη η άποψη της ανάγκης για ενότητα και δικτύωση που χαρακτηρίζει τους συνεταιρισμούς για να επιτελέσουν τον στόχο τους. Όλο αυτό πραγματοποιείται με την ανάπτυξη ενός συνεταιρισμού σε κάθε χωριό, την ύπαρξη μιας ενιαίας συνεταιριστικής οργάνωσης σε κάθε περιφερειακή ενότητα αλλά και στο κέντρο. Με την ενιαία οργάνωση λύνεται το πρόβλημα της εξειδίκευσης της παραγωγής από τους συνεταιρισμούς κάτω από την σκοπιά ενός οργάνου που θα έχει προβλέψει τόσο την

ποιότητα όσο και την ποσότητα των προϊόντων παραγωγής στα οποία πρέπει να ειδικευθούν. Η έκταση της γεωργικής γης παίζει σημαντικό ρόλο και αυτή με την σειρά της. Στην Ελλάδα που επικρατεί ο τεμαχισμός των μεγάλων αγροτικών εκτάσεων και το μικρό μέγεθος των αγροτικών νοικοκυριών, ο όγκος παραγωγής όχι μόνο δεν μπορεί να καλύψει τις απαιτήσεις της αγοράς, αλλά διαιρείται και ποικιλοτρόπως ενέργεια η οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι η μόνη λύση ώστε τα αγροτικά νοικοκυριά να επιβιώσουν.

Στο κομμάτι της οικονομίας, φαίνεται πως όχι μόνο η ύπαρξη και η λειτουργία τους επηρεάζει τον τοπικό πληθυσμό που πλαισιώνει τους συνεταιρισμούς, όπως είδαμε στο κομμάτι της οικονομικής τους αποστολής, αλλά ταυτόχρονα αποτελούν ένα μέρος ενός γεωγραφικού όλου όπου κάθε μεταβολή του δημιουργεί επιπτώσεις σε αυτούς. Καθώς ο Derrouau M. (2007), δηλώνει πως είναι αδύνατη η κατανόηση μια γεωργικής εκμετάλλευσης χωρίς την μελέτη των εσόδων και των εξόδων της. Αυτή είναι η άμεση συνέπεια της λειτουργίας της οικονομίας εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης αλλά ταυτόχρονα οι μηχανισμοί της οικονομίας με την σειρά τους επηρεάζονται οικονομικά από την εξέλιξη των γεωργικών μεθόδων στην αγροτική παραγωγή. Όλες αυτές οι μεταβολές επιφέρουν με την σειρά τους μια σειρά μεταβολών στο ενεργητικό ή παθητικό κομμάτι της γεωργικής επιχείρησης, δηλαδή στον ισολογισμό της. Πιο συγκεκριμένα στο ενεργητικό κομμάτι περιλαμβάνονται τα γεωργικά έσοδα, τα συμπληρωματικά έσοδα (αυτά που προκύπτουν από τις εργασίες για λογαριασμό άλλου) και την αυτοκατανάλωση. Με άλλα λόγια την μορφή των οικονομικών μέσων που χρησιμοποιεί ο συνεταιρισμός. Το παθητικό κομμάτι το αποτελούν τα μισθώματα και οι μισθοί που έχουν πληρωθεί, η συντήρηση του υλικού των κτιρίων, οι αποσβέσεις, η αγορά καυσίμων, λιπασμάτων, σπόρων, έξοδα για εγγειοβελτιώσεις της γης, οι πληρωμές φόρων, ηλεκτρικού κ.α. Δηλαδή σε ποιους ανήκει η αξία των μέσων που έχει ή χρησιμοποιεί ο συνεταιρισμός κατά την διάρκεια ενός έτους.

Επίσης, από την στιγμή που η γεωργική επιχείρηση δεν είναι απομονωμένη, αυτές οι μεταβολές με την σειρά του επιδρούν σε διάφορες άλλες δραστηριότητες που έχουν σχέση με την λειτουργία των συνεταιρισμών. Τέτοιες μπορεί να είναι η εμπορία προϊόντων, η οικοδομική δραστηριότητα, η βιομηχανική δραστηριότητα, η βιομηχανία γεωργικών μηχανών ή η απασχόληση εργατικού δυναμικού. Εάν το τελικό αποτέλεσμα είναι η άνοδος των συνεταιρισμών της οικονομίας ή του βιοτικού επιπέδου όσων συνεταιρίζονται, τότε οι μεταβολές είναι εμφανείς και σε άλλους τομείς της οικονομίας.

Οι διαφορές αυτές όμως είναι πιο εμφανείς στην περίπτωση του συνόλου των γεωργικών επιχειρήσεων, στην περίπτωση στην οποία αναφερόμαστε γεωργικών συνεταιρισμών, απ' ότι όταν πρόκειται για ένα μεμονωμένο αγρόκτημα. Εκτός των μεταβολών στους οικονομικούς τομείς μεγάλο ρόλο παίζει το μέγεθος της εκμετάλλευσης στις χρηματικές ροές (κίνηση χρήματος). Τότε παρατηρείται αλλαγή των συσχετισμών στα όρια ακόμη και εκτός ολόκληρης της περιφέρειας καθώς το χρηματικό κύκλωμα δημιουργείται εντός ή εκτός της περιφέρειας αναφοράς του συνεταιρισμού αλλά επιδρά τόσο εντός όσο και εκτός. Για τον λόγο αυτό, όλες οι μεταβολές που προκύπτουν από οικονομικούς συσχετισμούς είτε αφορούν τους εργαζόμενους, είτε την επιχείρηση, είτε άλλους οικονομικούς τομείς είτε εν τέλει την περιφέρεια αναφοράς, αλληλεξαρτώνται από οικονομικούς μηχανισμούς.

Η ύπαρξη του γεωργικού συνεταιρισμού θεωρείται από αρκετούς σημείο αναφοράς για την γεωργική (και γενικότερη) ανάπτυξη του αγροτικού πληθυσμού. Πολύ

σημαντικός θεωρείται για τη διαδικασία της εκπαίδευσης και της κατάρτισης των μαθητών, η λειτουργία των σχολικών συνεταιρισμών. Ο σχολικός συνεταιρισμός είναι ένας θεσμός που έχει στόχο τη διευκόλυνση της κοινωνικοποίησης και της ένταξης του μαθητικού κόσμου στην κοινωνία. Για πρώτη φορά την ιστορία της Ελλάδας αναγνωρίζονται νομικά, κατοχυρώνονται και προωθούνται οι μαθητικές κοινότητες και οι σχολικοί συνεταιρισμοί με το νόμο 1566/85. Οι βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχία των δύο αυτών κόσμων είναι πρώτον ηθική και υλική συμπαράσταση από τη μεριά της πολιτείας στους μαθητές. Δεύτερον η ίδια η δραστηριότητα μαθητών ώστε να αποκτήσουν πολύτιμες εμπειρίες. Αλλά και να δραστηριοποιηθούν αυτοβούλως, ώστε να λύσουν μόνο του σε τρέχοντα προβλήματα που τους απασχολούν. Τέλος, η τρίτη προϋπόθεση για την επιτυχία των σχολικών Συνεταιρισμών αλλά και των μαθητικών κοινοτήτων και είναι και διαμόρφωση του πολιτικού κλίματος με τέτοιο τρόπο ώστε να προκαλεί την ελεύθερη και δημοκρατική έκφραση και δράση των μαθητών σε θεσμούς και διαδικασίες που τους αφορούν (Λάμπρος, Κ., 1996).

Υπαρξη κεντρικού φορέα ο οποίος θα ρυθμίζει με τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα την σκόπιμη δράση και θα αποτελεί βοηθό και οδηγό του. Σε αυτό το σημείο ως τέτοιος θεσμός με ιστορική δράση θεωρείται η ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ. ο ρόλος και η εξέλιξη της οποίας θα αναλυθούν αργότερα.

Η διάρθρωση τέτοιου συγκοινωνιακού δικτύου ώστε να εξασφαλίζει την κατά δύναμιν ευχερέστερη επικοινωνία των αγροτικών παραγωγικών περιοχών με το αστικό κέντρο (κατανάλωσης). Με τον τρόπο αυτόν, θα μειώνεται το κόστος καθώς δεν παρεμβάλλονται οι μεσάζοντες και το μεταφορικό κόστος είναι χαμηλότερο

3.5. Δυσκολίες, συγκρούσεις και προβλήματα που εμφανίζονται εντός των αγροτικών συνεταιρισμών

3.5.1. Συγκρούσεις

Κατά τον Bukharin (1925), οι αγρότες κατά βάση αποτελούνται από διάφορα στρώματα κοινωνικής θέσης, οι οποίοι εντός συνεταιρισμών δεν θα οργανώσουν τις διαδικασίες με τον ίδιο τρόπο όπως και θα προσπαθεί η κάθε μία κοινωνική θέση να επιτύχει τον θρίαμβο της δικής της άποψης. Για αυτό τα καθήκοντα και οι σκοποί που θέτουν οι συνεταιριστικές οργανώσεις ποικίλουν ανάλογα με το κοινωνικό στρώμα που τις οργανώνει.

Οι φτωχότεροι χωρικοί για παράδειγμα, διαθέτουν τα λιγιστά για την παραγωγή προϊόντων και το κύριο μέλημά τους είναι να οργανώσουν εκμεταλλεύσεις κολεκτιβιστικού τύπου (αμφίβολο βέβαια αν το σύνολο του «φτωχού» αγροτικού πληθυσμού θα συμφωνούσε). Ακόμα δρουν ώστε να αγοράσουν κοινά υλικά αγαθά για την κοινή τους χρήση. Σε καμία περίπτωση όμως, για πρώτο στάδιο δεν μπορούν να σκεφτούν να σχηματίσουν συνεταιρισμούς πώλησης καθώς δεν διαθέτουν σεβαστό ποσό αποθεμάτων. Οι μεσαίοι χωρικοί που αποτελούν την κύρια μάζα, οργανώνονται και με τις τρεις μορφές. Αυτή της αγοράς, της πώλησης και της πίστωσης. Τέλος οι πλούσιοι

χωρικοί θα προσπαθήσουν και αυτοί με τη σειρά τους να δημιουργήσουν τέτοιους συνεταιρισμούς που θα μετατρέψουν σε στηρίγματα της θέσης τους.

Εντός των συνεταιρισμών, όπου παρατηρούνται διάφοροι πυρήνες κοινωνικών ομάδων ή ομάδων συμφερόντων, προκύπτουν συγκρούσεις γύρω από θέματα εκλογής της διεύθυνσης, αριθμού και αξίας μετοχών, διορισμού υπαλλήλων, καταστατικού και γενικότερης πολιτικής. Όλα αυτά τα προβλήματα, έχουν ως αποτέλεσμα εσωτερικές διασπάσεις, υποτίμηση των διαδικασιών - καταστατικού ή ακόμα και αποχή από τις απαραίτητες διαδικασίες (π.χ. γενική συνέλευση).

3.5.2. Προβλήματα

Ως βασικά προβλήματα της ένωσης μικροπαραγωγών σε συνεταιρισμούς μπορούν αν διακριθούν η διασπορά των αγροτικών κοινοτήτων καθώς και η δυσκολία δικτύωσής τους. Αυτοί οι λόγοι οφείλονται κυρίως στην δυσκολία επικοινωνίας και συγκοινωνίας που εμφανίζει η ελληνική ύπαιθρος. Πολλές ορεινές περιοχές ή/και νησιά δημιουργούν προβλήματα στην διάρθρωση συντονισμού αλλά και αποδοτικότητας. Παρατηρείται ακόμα και το φαινόμενο της ύπαρξης πολλών μικρών συνεταιρισμών που οποίο μεγιστοποιεί τις παραπάνω δυσκολίες (Παπαγεωργίου, 2003).

Βασικό πρόβλημα όπως αναφέρθηκε και πρωτύτερα, είναι η συμμετοχή των μαζών στην οργάνωση ή/και διακυβέρνηση του συνεταιρισμού, που χωρίς αυτήν χάνει ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του. Αυτό του πλουραλισμού και της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Αυτό το σημείο του Nikolai Bukharin, έρχονται να ενισχύσουν οι Korppa και Troberg (2011). Υπάρχει εδώ το πρόβλημα της λήψης αποφάσεων (decision making problem) ή αλλιώς αντιπροσώπευσης το οποίο ίσως οδηγεί σε δυσκολίες διοίκησης, για παράδειγμα διαμάχες ή αργές διαδικασίες λήψης αποφάσεων που ίσως θέσουν σε κίνδυνο τις θετικές επιδράσεις της συνεταιριστικής μορφής. Ο τρόπος μείωσης των πιθανών προβλημάτων αντιπροσώπευσης θα είναι η βελτίωση ή ακόμα η ανάπτυξη της διοίκησης, κατάλληλη για συνεργατικές οργανωσιακές κουλτούρες. Όπως επίσης η ανάπτυξη της συναδελφικότητας, της εμπιστοσύνης και η προσπάθεια για συνοχή της επιχειρηματικής μονάδας.

Το πρόβλημα της αύξησης της καινοτομίας είναι επίσης βασικό. Πρώτον, η καινοτομία των προϊόντων απαιτεί μεγάλες επενδύσεις, που συνήθως οι μικροί συνεταιρισμοί (και οι μη δικτυωμένοι) δεν είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν. Δεύτερον, η κοινωνική καινοτομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα¹ ίσως δεν λαμβάνει την υποστήριξη που χρειάζεται, αν η διοίκηση και το συμβούλιο στερούνται τα κατάλληλα κίνητρα και τις ικανότητες. Τρίτον, οι δημοκρατικές διαδικασίες ίσως είναι ένα εμπόδιο όταν απαιτείται περισσότερος χρόνος να ληφθούν αποφάσεις, υπάρχουν διαμάχες, ενώ τα αποτελέσματα είναι πολλές φορές αβέβαια. Παρόλα αυτά οι δημοκρατικές διαδικασίες είναι ένας ενισχυτικός παράγοντας για την κοινωνική καινοτομία από την άποψη ότι δίνονται κίνητρα συμμετοχής.

¹Ο κοινωνικός επιχειρηματίας μπορεί να είναι ένα άτομο, ομάδα, δίκτυο, οργανισμός ή συμμαχία οργανισμών που αναζητά μια βιώσιμη, μεγάλης κλίμακας αλλαγή μέσω ριζοσπαστικών ιδεών για το πως οι κυβερνήσεις, οι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί και οι επιχειρήσεις θα αντιμετωπίσουν τα κοινωνικά προβλήματα. (Novkovic, 2008)

Σύμφωνα με τον Nilson (2001), στην περίπτωση που ο αποκλεισμός είναι δαπανηρός, αυτοί που θα επιθυμούν να παρέχουν ένα αγαθό ή μια υπηρεσία αντιμετωπίζουν το δυνητικό πρόβλημα του «freerider» ή της συλλογικής δράσης. Το πρόβλημα του λαθρεπιβάτη ή free rider στην διεθνή βιβλιογραφία είναι ένας οικονομικός όρος που περιγράφει μια κλασσική περίπτωση ατέλειας ή αποτυχίας της αγοράς. Σε αυτή την περίπτωση, του λαθρεπιβάτη ή ελεύθερου χρήστη, παλιά ή νέα μέλη επιθυμούν την συνεργασία και την συμμόρφωση των υπολοίπων ενώ ο ίδιος απέχει από όποια συνεισφορά, επωφελούμενος ταυτόχρονα από τις εκάστοτε υπηρεσίες. Συνάμα ο λαθρεπιβάτης μπορεί να κάνει χρήση των επενδύσεων που έχουν γίνει από τα υπάρχοντα μέλη στο παρελθόν και έχουν συσσωρευθεί ως ιδιοκτησία του συνεταιρισμού. Αυτό συμβαίνει όταν δηλαδή κάποιος αποστατεί όταν όλοι οι άλλοι συνεργάζονται. (Ευτοπία, 2011)

Ως αποτέλεσμα, εμφανίζεται η απροθυμία από τα υπάρχοντα μέλη να κάνουν επενδύσεις στον συνεταιρισμό, ενώ το πρόβλημα μπορεί να λυθεί με θεσμικές ρυθμίσεις. Πάντα όμως θα υπάρχει το κίνητρο να γίνει κάποιος «ελεύθερος χρήσης», σε όλες τις περιπτώσεις όπου οι πιθανοί ωφελούμενοι δεν μπορούν να αποκλειστούν επειδή δεν συνεισέφεραν για κάποιο λόγο στην παροχή ενός αγαθού ή μιας υπηρεσίας.

Ένα ακόμη πρόβλημα σύμφωνα με τον Nilson είναι αυτό της κοινής ιδιοκτησίας (Common ownership) των πόρων, οι οποίοι πρέπει να είναι σε συνεχή ροή. Αυτό δεν επηρεάζει μόνο τους ιδιοκτήτες-συνεταίρους αλλά είναι ακόμη ένα κοινωνικό-οικονομικό πρόβλημα. Όταν όμως μια επιχείρηση χτίζεται πάνω σε μη κατανεμηθέν κεφάλαιο, τότε τέτοιου είδους ροές είναι δύσκολες. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το καταστατικό των συνεταιρισμών, τα κεφάλαια θα πρέπει να χρησιμοποιούνται προς όφελος των μελών σε συγκεκριμένα σημεία (κατανάλωση, θέσεις εργασίας, πωλήσεις). Επομένως, όταν οι συνθήκες της αγοράς αλλάζουν εις βάρος των μελών, εμφανίζονται οι δυσκολίες τροποποίησης των στόχων της επιχείρησης που βασίζονται στο καταστατικό όσον αφορά την μείωση ή την επαναδιαμόρφωση των λειτουργιών της, αφού σημασία θα δοθεί στα συγκεκριμένα σημεία.

Σύμφωνα με την μαρξιστική θεωρία, στον συνεταιρισμό αναπαράγονται καπιταλιστικές παραγωγικές σχέσεις. Αυτό συμβαίνει διότι δεν περιορίζεται η ατομική ιδιοκτησία πάνω στην γη (αφού η γη δεν εθνικοποιείται), όταν δεν ρυθμίζεται το ποσοστό της γεωπροσόδου (σαν ένα μέρος του συνολικού εισοδήματος του συνεταιρισμού), όταν δεν υποχρεούνται όλα τα μέλη να εργαστούν για τις ανάγκες του και τέλος απαιτούν την ταυτόχρονη εξόφληση της αξίας του μηχανικού εξοπλισμού με την απονομή της γεωπροσόδου στον κάθε έναν συνεταιριστή.

Κεφάλαιο 4^ο: Σύσταση των αγροτικών συνεταιρισμών

4.1. Ιστορική αναδρομή της σύστασης των συνεταιρισμών στην Ελλάδα

4.1.1. Παραδοσιακές μορφές συνεταιρισμών

Σε αυτό το σημείο γίνεται αναφορά στις κινήσεις συνέργειας, αλληλοβοήθειας, σύμπραξης και ο οποιοσδήποτε όρος χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τον όρο «συνεταιρισμό» κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Πολύ πριν δηλαδή, την νομική καθιέρωση του το έτος 1915. Παρόλο που η καταγραφή των αφηγήσεων διάφορων περιηγητών συνέβη τα νεότερα χρόνια, μορφές συνέργειας εμφανίζονται στον ελλαδικό χώρο πολλά χρόνια πρωτότερα. Ο Κλήμης Α., αναφέρει τις χαρακτηριστικότερες μορφές συνεργασίας στο έργο του «Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα» και αυτές είναι:

- Συνεργατικές μορφές κτιστών στα «μαστροχώρια» της Ηπείρου, οι οποίοι μέσω της συνέργειας ανέλαβαν την οικοδόμηση του χώρου.
- Τα «μητάτα» ή αλλιώς συνεταιρισμοί κτηνοτρόφων για την παραγωγή γάλατος ή τυριού
- Οι «Σεμπριές» κτηνοτρόφων, με προέλευση από την Αιτωλοακαρνανία. Σε αυτήν την περίπτωση η συνέργεια έρχεται τον τρίτο χρόνο εργασίας ενός βοσκού με τον ιδιοκτήτη του κοπαδιού. Πιο συγκεκριμένα τα δύο πρώτα χρόνια θα μοιράζονται τα προϊόντα ενώ τον τρίτο χρόνο, θα μοιράζονται ολόκληρο το κοπάδι.
- Οι συνεργατικές χαλιών, μορφή συνεργατισμού στην Μικρά Ασία. Με την εισφορά κεφαλαίου όλων των μελών της ελληνικής κοινότητας αγοράζονταν αργαλειοί ενώ με την εργασία κοριτσιών όλων των κοινωνικών τάξεων, κατασκευάζονταν χαλιά. Τα κέρδη που προκύπταν χρησιμοποιούνταν για κοινωνικούς σκοπούς, κοινωφελή έργα αλλά και διανομή στο προσωπικό ανάλογα με της ανάγκες τους.
- Οι συντεχνίες που μετέπειτα πήραν την μορφή πιστωτικών συνεταιρισμών.
- Θεατρικές επιχειρήσεις, οι οποίες άρχισαν να οργανώνονται με συνεταιριστική προοπτική γύρω στο 1860, με την ενσωμάτωση της ηθοποιίας στον επαγγελματικό τομέα των τεχνών για βιοπορισμό στην Ελλάδα. Σε αυτήν την περίπτωση, οι ηθοποιοί οργανώνονταν σε δομές με διανομή κερδών σε προσυμφωνημένα μερίδια.

Ξεχωριστές μορφές συνεργασίας κυρίως για την πολυπλοκότητα τους στον βαθμό οργάνωσης είναι:

Σύμφωνα με την διεθνή βιβλιογραφία η πιο σημαντική για τα ελληνικά δεδομένα δραστηριότητα που αναπτύχθηκε πριν την απαρχή της ίδρυσης των συνεταιρισμών στην Ελλάδα ήταν η συντροφιά και αδελφότητα των Αμπελακίων της Θεσσαλίας του παραδοσιακού οικισμού των Αμπελακίων της Π.Ε. Λάρισας. Το 1778, πριν την διάδοση των ιδεών του Robert Owen, ιδρύεται στα Αμπελάκια μια μορφή συνεργασίας και κοινωνικής αλληλεγγύης με εξειδίκευση στην παραγωγή κόκκινων νημάτων. Με την εμπορία των νημάτων αυτών, όχι μόνο η συντροφιά ανταποκρίνονταν στις οικονομικές πιέσεις του οθωμανικού ζυγού, αλλά όλοι όσοι συνεργάζονταν σε αυτή, παρείχαν αξιοθαύμαστες υπηρεσίες στους κατοίκους κάθε χωριού του συνεταιρισμού. Ήταν προϊόν συνένωσης εικοσιοκτώ (28) εργαστηρίων που λειτουργούσαν στην κωμόπολη,

παρήγαγε γύρω στα 350.000 κιλά προϊόντος και το διοχέτευε στις ευρωπαϊκές αγορές. (Χριστοδούλου, Δ., 1987). Το πιο εξέχον στοιχείο της ύπαρξης της συντροφιάς των Αμπελακίων είναι πως έχει θεωρηθεί ο πρώτος παγκόσμιος συνεταιρισμός. (Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου, 2017)

Ενώ η συζήτηση γίνεται πιο έντονη στο αν ήταν ή όχι συνεταιριστικού τύπου δομή, θεωρείται πως ήταν μια συλλογική εταιρεία ιδιόρρυθμου τύπου με πολλά χαρακτηριστικά των σύγχρονων συνεταιρισμών. Συνεχίζοντας την ιστορική ανάλυση, ο Χριστοδούλου αναφέρει πως οι έμποροι αλλά και όσοι θεμελίωσαν την δραστηριότητα κινήθηκαν με τέτοιο τρόπο, ώστε να δημιουργήσουν μια συλλογική ένωση για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους, σε έτη που δεν είχαν στην διάθεση τους κανένα θεωρητικό υπόβαθρο. Καμία συνεταιριστική αρχή δεν είχε δημιουργηθεί αλλά και κανείς δεν είχε μπει στην διαδικασία να ανατρέξει σε ιστορικά παραδείγματα με τα οποία θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην καλύτερη λειτουργία της συντροφιάς. Τέλος, δεν είχε χαρακτηριστικά που θα οδηγούσαν στην λύση κανενός κοινωνικού ζητήματος. Ωστόσο, ήταν μια αυθόρμητη κίνηση πρόδρομης συνεταιριστικής προσπάθειας όπως άλλωστε και οι υπόλοιπες που παρατίθενται πιο κάτω (Αβδελίδης, 1975).

Οι ναυτικοί συνεταιρισμοί, που αναπτύχθηκαν στην Ύδρα, τα Ψαρά και τις Σπέτσες, στα Μακεδονοχώρια της Χαλκιδικής στην Τσαριτσάνη και αλλού κατά τα μέσα του 18ου αιώνα έως και το 1821, ήταν η αιτία να εκτοξευθεί η επιχειρηματική δραστηριότητα των νησιών (Χριστοδούλου, Δ. 1987). Πιο συγκεκριμένα οι «συντροφοναύτες» (πλοιοκτήτες, δανειστές κεφαλαίου και εργαζόμενοι) με την συλλογική τους δράση όχι μόνο επέφεραν οικονομική άνθιση στην ζωή τους, αλλά κατάφεραν να επεκτείνουν την επιρροή τους πέρα από την Μεσόγειο. Το 1804 τα πλοία της Ύδρας, αναφέρεται πως έφταναν ακόμη και στην Ουρουγουάη. (Παπαγαρυφάλου, 1973)

Τα Τσελιγκάτα επίσης, τα οποία αναπτύχθηκαν στις ορεινές περιοχές της Ελλάδας, είναι ένα σημαντικό κομμάτι του συλλογικού τρόπου παραγωγής, χωρίς συμβόλαια ή άλλες τυπικές και γραφειοκρατικές προσθήκες. Ήταν μια συμφωνία μεταξύ των κτηνοτρόφων της Πίνδου, των Αγράφων, του Ολύμπου, του Βερμίου και της Ροδόπης κατά την οποία συλλέγαν τα πρόβατα όλης της κοινότητας και ανά εξάμηνο ο «τσέλιγκας» ήταν υπόλογος των «σμιχτών» τους οποίους ανήκαν τα ζώα που διαχειριζόταν ο πρώτος μαζί με τα δικά του. Η διανομή των κερδών ήταν κοινή για όλους ενώ τα ποσά όπως ενοικίαση «χειμαδιών» και εκτάσεων βόσκησης καθώς και οι ζωοτροφές ήταν ανάλογη των γαλακτοπαραγωγικών ζώων.

4.1.2. Η ιστορική εξέλιξη του συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα¹

¹ Η κατηγοριοποίηση των χρονικών τμημάτων, έγινε σε μεγάλο βαθμό, σύμφωνα με την ιστορική ανάλυση του βιβλίου «Το αγροτικό κίνημα στην Ελλάδα», του Ιδρύματος Νίκος Πουλατζάς επιμέλειας του Μωυσίδη Α. Η γενικότερη βιβλιογραφία δεν έρχεται σε αντίθεση με την συγκεκριμένη χρονική κατάτμηση των ιστορικών αλλά και κοινωνικών διαστάσεων καθώς οι περίοδοι που αναλύονται παρουσιάζουν σχετική ομοιογένεια στο εσωτερικό τους.

Η ιστορική πορεία ξεκινάει από τις αυθόρμητες κινηματικές μορφές στις θεσμοθετημένες με τον ίδιο τρόπο που περνάνε από τις αυτοκαταναλωτικές κοινωνίες στις «ανοιχτές» κοινότητες του ομογενοποιημένου εθνικού κράτους. Ενώ όλη αυτή η διαδικασία συμβαίνει ώστε να ενσωματωθεί η γεωργία σε μια οικονομία εμπορευματική και ανταγωνιστική, που τοποθετείται με τρόπο ώστε να εξυπηρετεί την ελεύθερη αγορά. Υπό το ιστορικό πρίσμα του Μωυσίδη Α. (2001), η ιστορική εξέλιξη κατηγοριοποιείται σε περιόδους. Μπορούν να φανούν οι εξής τρεις κύριες.

Η προ καπιταλιστική και μεγαλύτερη περίοδος μέχρι τον 19^ο αιώνα όπου η παραγωγή έχει αυτοκαταναλωτικό χαρακτήρα και οι σχέσεις εκτείνονται σε δουλοκτητικές μέχρι δουλοπαροικικές - κολιγικές. Το αίτημα των αγροτών έχει να κάνει κυρίως με την επίτευξη της προσωπικής ελευθερίας μέχρι την απόδοση της γης σε αυτούς που την καλλιεργούν (αγροτική μεταρρύθμιση). Οι κινητοποιήσεις αυτές χαρακτηρίζονται από τον αυθορμητισμό και την έντονη τοπικότητα τους. Σε αυτήν εντάσσονται όλες οι κατηγορίες των συνεταιρισμών όπως αναφέρθηκαν στην άνω παράγραφο των παραδοσιακών μορφών συνεταιρισμών.

Πρώτη περίοδος του σύγχρονου αγροτικού κινήματος είναι αυτή του πρώιμου και αναπτυσσόμενου καπιταλισμού (19ος αιώνας έως τα μέσα του 20ου). Σε αυτήν γεννάται και κυριαρχεί το εθνικό κράτος. Με τη δημιουργία του Ελληνικού Κράτους και τη βαθμιαία επέκτασή του, ο παλιός τύπος της συντεχνίας - συνεργασίας αντικαθίσταται ολοένα και περισσότερο από τις νέες συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας και νομοθεσίας. Εκείνη την στιγμή κάνουν την εμφάνιση τους έννοιες και θεσμοί ποιο εξειδικευμένοι όπως είναι η Ανώνυμη Εταιρία, οι προσωπικές εμπορικές και αστικές εταιρείες, το σωματείο (με τις διάφορες μορφές του) και ο συνεταιρισμός σύγχρονου τύπου. Παρόλα αυτά καθώς απελευθερώνονταν οι ελληνικές περιοχές, οι παλαιές ομοιοεπαγγελματικές μορφές διατηρήθηκαν τοπικά μέχρι και τον τρέχοντα αιώνα. Αυτές ενσωμάτωσαν βέβαια βαθμιαία τους θεσμούς του ελληνικού δικαίου. Με αυτό το επιχείρημα οι παλιές μορφές συντεχνίες μπορούν να χαρακτηριστούν ως συνεταιρισμοί (Κλήμης Α., 1985).

Με τον τρόπο που αλλάζουν οι δομές, αλλάζει και το αγροτικό προϊόν στις νέες συνθήκες. Το αγροτικό προϊόν εμπορευματοποιείται, ενώ οι οικογένειες δρουν στο πνεύμα της οικονομίας της αγοράς. Στην περίοδο αυτή αυξάνεται η βαρύτητά του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα ενώ μειώνεται η αντίστοιχη του αγροτικού. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με την λειτουργία των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και την ανταγωνιστική λογική της εμπορευματικής αγοράς, οδηγεί πολλούς αγρότες σε φυγή από το επάγγελμα και τον τόπο τους. Το αίτημα των αγροτικών κινητοποιήσεων εκτείνεται στην προστασία του χώρου από τις από διαρθρωτικές επιπτώσεις της οικονομίας της αγοράς στην οποία δραστηριοποιούνται. Όπως και πριν οι κινητοποιήσεις διέπονται από τον αυθορμητισμό και την τοπικότητα. Ωστόσο, ξεκινούν να κάνουν την εμφάνιση τους θεσμοί συλλογικής έκφρασης (συνεταιρισμοί, αγροτικά κόμματα και άλλες συλλογικότητες).

Στην δεύτερη περίοδο γίνεται εμφανής η αυξημένη και πλήρης ενσωμάτωση (δεύτερο μισό του 20ού αιώνα), του διαρκώς συρρικνωμένου αγροτικού χώρου. Οι όροι παράγωγής αλλά και η κατεύθυνση του αγροτικού προϊόντος ορίζονται όλο και

περισσότερο από την αγορά. Ενώ όμως η επιπτώσεις σε κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο εντείνονται, εντείνεται ταυτόχρονα και βελτιώνεται ποιοτικά η θεσμοθετημένη έκφραση των συλλογικών συμφερόντων των αγροτών, είτε μέσα από τους συνεταιρισμούς, είτε από τα επαγγελματικά τους όργανα (αγροτικοί σύλλογοι).

4.2. Περίοδος Πρώτη

Πιο αναλυτικά, κατά την πρώτη περίοδο (1830 – 1940) (από την γέννηση του ελληνικού Κράτους το 1828, την προσάρτηση της Θεσσαλίας και μέρος της Ηπείρου το 1881, έως την αγροτική μεταρρύθμιση στα τέλη της δεκαετίας του 1930), με την μεγάλη αγροτική μεταρρύθμιση, μπαίνουν στο προσκήνιο οι πρώτες ιδεολογικές ζυμώσεις και η οργανωμένη διεκδίκηση των πρώτων αιτημάτων (παραδείγματος χάρη στην Πελοπόννησο όπου η αστική ανάπτυξη γίνεται με βάση την σταφίδα, ενέργησαν οι πρώτες σοσιαλιστικές αναζητήσεις). Προς τα τέλη δηλαδή του 19^{ου} αιώνα, εισάγεται η έννοια του αγροτικού συνεταιρισμού καθώς και η ωφελιμότητά του στην αγροτική παραγωγή. Η αργοπορία αυτή εξηγείται λόγω της προφανούς υστέρησης της υπαίθρου χώρας από την πόλη, της μεγάλης οικονομικής αδυναμίας αλλά και κοινωνικής υποβάθμισης από την οποία διακατεχόταν. (Παπαγεωργίου, 2003)

Η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας παρέμεινε στάσιμη ενώ παρατηρείται αμετάβλητη δομή της αγροτικής παραγωγής από την περίοδο της οθωμανικής αυτοκρατορίας έως και την απελευθέρωση. Σε γενικότερο πλαίσιο από τη γέννηση του του ελληνικού έθνους, αυτο φαίνεται εξαρτημένο από εξωτερικό δανεισμό ενώ λειτουργεί κατά την προστασία άλλων δυνάμεων. Με αυτό τον τρόπο δεν μπορεί να δρομολογήσει ένα σχέδιο που θα του παρέχει την αυτόκεντρη ανάπτυξη. Πολλές αλλαγές πραγματοποιήθηκαν οι οποίες όξυναν την εξάρτηση της χώρας ενώ δεν αποτέλεσαν αφετηρία για την αυτοσυντηρούμενη ανάπτυξη. Όπως αναφέρει ο Χριστοδούλου Δ. (1987), η γέννηση του ελληνικού κράτους το έτος του 1828 οδηγεί στη δημιουργία μικροαστικών στρωμάτων τα οποία λειτουργούν σύμφωνα με το σύστημα της κρατικής μηχανής.

Μετά το 1860 αρχίζει μία σταδιακή ανάπτυξη η οποία στηρίχθηκε κυρίως στην εμπορία σταφίδας (βασικό εξαγωγικό προϊόν ήδη το 1839). Παρόλα αυτά η χώρα βρισκόταν σε διατροφική εξάρτηση. Εδώ είναι άξιο αναφοράς να δηλωθεί το «αγροτικό παράδοξο της περιφέρειας» όπως έχει αλλιώς αναφερθεί. Σύμφωνα με αυτό, υπάρχει πλεόνασμα στην παραγωγή προϊόντων που χρειάζεται η αγορά των μητροπολιτικών κέντρων ξένων χωρών, ενώ ταυτόχρονα η παραγωγή τροφίμων ή άλλων προϊόντων που είναι απαραίτητα για τις διατροφικές και αναπτυξιακές ανάγκες των εξαρτημένων χωρών είναι ελλειμματική.

Η γεωργία του νεοσύστατου ελληνικού κράτους στηρίζεται στη μικροκαλλιέργεια και επηρεάζεται από την αλλαγή του παραδοσιακού καθεστώτος στην κατοχή γης. Με την παρακμή της οθωμανικής αυτοκρατορίας γεννιέται το τσιφλίκι. Αυτό έρχεται να δώσει λύσεις στην υποτίμηση του οθωμανικού νομίσματος και έχει το χαρακτήρα

εταιρικής σχέσης μεταξύ δικαιούχου και καλλιεργητή. Πιο συγκεκριμένα ο δικαιούχος παίρνει το ένα τρίτο της σοδιάς ενώ εάν ο δικαιούχος δανειοδοτεί τον καλλιεργητή, αυτή ισομοιράζεται. Στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος τώρα αναγνωρίζεται η πλήρης εξασφάλιση των εγγείων δικαιωμάτων των δικαιούχων οι οποίοι αποκτούν πλήρη δικαιώματα ιδιοκτησίας του εδάφους και πλέον απαιτούν καταβολή ενοικίου από τους καλλιεργητές. Ταυτόχρονα το κράτος εθνικοποιεί το 1/3 της καλλιεργούμενης επιφάνειας της χώρας. Φανερό σε αυτό το σημείο, είναι η επιδίωξη του Κράτους να εξαλειφθεί η μεγάλη ιδιοκτησία και να εισαχθεί κεφάλαιο στη γεωργία η οποία θα περνούσε από την αυτοκατανάλωση στην ολοκλήρωση της ελληνικής οικονομίας. Ακολουθώντας αυτή την κατεύθυνση η κυβέρνηση του Κουμουνδούρου το 1871 διανέμει 254.000 εκτάρια γης.

Τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα και στην πρώτη του 20^{ου}, παρατηρείται μεταβολή του παραδοσιακά αγροτικού χαρακτήρα της χώρας. Τα ιδιωτικά αστικά στρώματα ανεβαίνουν κοινωνικά, ενώ ξεκινάει δειλά-δειλά η εκβιομηχάνιση. Αυξάνεται ο πληθυσμός των βιομηχανιών και παράλληλα των εργατών. Ταυτόχρονα μεγαλώνει και η αστική τάξη με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Για παράδειγμα η στρατιωτική επανάσταση του έτους 1909 στο Γουδί, προωθεί τα μεσαία αστικά στρώματα με αρχικό σκοπό τον εκσυγχρονισμό της οικονομικής ζωής καθώς και την επίλυση του αγροτικού ζητήματος. Αυτό πραγματώνεται τόσο από την μεγέθυνση της αστικής τάξης όσο και από την ενδυνάμωση της θέσης της και των διεκδικήσεών της (Μουσιδής Α., 2011)

Ένας ακόμη λόγος που επιδρά στην δημιουργία των συνεταιρισμών είναι και η εμφάνιση των νέων ιδεών που εκπροσωπούν το χώρο της διάνοησης. Επικεφαλής του αγροτικού κινήματος μπαίνουν υποστηρικτικά στην διαδικασία της συνειδητοποίησης και της συνδικαλιστικής οργάνωσης των αγροτών η οποίες την ίδια περίοδο αναπτύσσονται. Αυτοί είναι διανοούμενοι, δάσκαλοι και επαγγελματίες με καταγωγές από την ύπαιθρο χώρα ή/και αγρότες.

Μεγάλης ιστορικής σημασίας για τον παραγκωνισμό των τσιφλικάδων και την ανέγερση της αστικής τάξης ήταν η επανάσταση του Γουδί. Αυτό γιατί αποτελεί ένα ορόσημο στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, αφού άλλαξε τους μέχρι τότε συσχετισμούς. Η επανάσταση αυτή κηρύχθηκε από τους κατώτερους και μεσαίους αξιωματικούς του στρατού και είχε ως στόχο να δώσει λύση στα προβλήματα της γης, της εξουσίας των μοναρχιών και των τσιφλικάδων καθώς άλλων λαϊκών προβλημάτων. Ωστόσο, με την εξασφάλιση της ηγεσίας και της κρατικής εξουσίας, η επαναστατική στοχοθεσία εγκαταλείφθηκε, όπως και οι προοδευτικές της αναζητήσεις. Η απαλλοτρίωση των μεγάλων γαιοκτημόνων και η διανομή τους καλλιεργητές ήταν ο λόγος των διεκδικητικών αγώνων, κυρίως στη Θεσσαλία, την πρώτη δεκαετία του 1900. Το πρώτο αγροτικό συνέδριο συμβαίνει στην Καρδίτσα το 1909 και η μεγαλύτερη αγροτική εξέγερση μετά την Επανάσταση του 1821 λαμβάνει μέρος στο Κιλελέρ το 1910. Σε αυτό το σημείο εμφανίζονται προοδευτικά οι πρώτοι αγροτικοί συνεταιρισμοί. Το πρώτο μόνρφωμα αγροτικού συνεταιρισμού συστάθηκε το 1900 στον Αλμυρό Βόλου. Η παρουσία δυο φυσιογνωμιών, του Μιχόπουλου Ν. που επαγγελλόταν δάσκαλος και αυτή του Γρηγοριάδη Δ. γεωπόνος αντίστοιχα, ήταν απαραίτητη για να διαλευκανθεί η ιδέα της συνεταιριστικής κίνησης στην γεωργία και να συσταθεί με σύγχρονη μορφή το

«Μετοχικόν ταμείον Αλληλοβοήθειας». Τα μέλη που συσπειρώθηκαν για το έναυσμα ήταν 48 γεωργοί και κύρια επιτεύγματα του ήταν η απόκτηση σιτοκαθαριστικής, εκκοκκιστικής καθώς και αλωνιστικών μηχανών που βρίσκονταν στις υπηρεσίες των μελών του.

Παράλληλα, η ίδρυση χιλιάδων αγροτικών πιστωτικών συνεταιρισμών θα διαμορφώσει το τοπίο στον ελληνικό χώρο στη βάση των χιλιάδων μικρών ατομικιστικών εκμεταλλεύσεων. Με πρώτο μάρτυρα τον «Πιστωτικό Συνεταιρισμό Τεχνοεργατών Λαμίας», ιδρύεται το 1900 με μορφή σωματείου για να επιτελέσει σκοπούς οικονομικού, φιλανθρωπικού και εθνικού χαρακτήρα και είναι η αφητηρία των αστικών πιστωτικών συνεταιρισμών της σύγχρονης εποχής.

Έπειτα από την ίδρυση του πρώτου συνεταιρισμού το οποίο είχε αναφορά στον συνεταιρισμό της Ροτστέιλ αναπτύχθηκαν με την σειρά τους πληθώρα συνεταιρισμοί. Με την ίδρυση του Μετοχικού γεωργικού συλλόγου Αλμυρού πυροδοτείται από το 1900 η ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος. Αν και έως το 1910 είχαν δημιουργηθεί ελάχιστοι, μεγάλη αύξηση παρατηρείται από τα έτη 1911 και 1912. Άξιο αναφοράς είναι πως έως το έτος 1913 είχαν ήδη συσταθεί 87 αγροτικοί συνεταιρισμοί. Η ραγδαία ανάπτυξη τους αποτέλεσε αίτιο στο να δημιουργηθεί καταστατικό και νομοθετικό πλαίσιο για τους συνεταιρισμούς το έτος δημοσίευσής του 1915. Το έτος 1909 ιδρύεται η «Μεγαρική Εταιρία Οίνων και Οινοπνευμάτων» καθώς και ο «Γεωργικός πεδινός Σύλλογος στην Καρδίτσα». Δυο χρόνια αργότερα ιδρύεται το «Μετοχικόν Ταμείον Αλληλοβοήθειας» και το 1912 ο «Συνεργατικός αγροτικός σύλλογος Μεσογείων». Τέλος μέχρι το 1914 που και ψηφίζεται ο πρώτος νόμος 602/1915 έχουν ιδρυθεί άλλοι εικοσιέννας (Χριστοδούλου, Δ., 1987).

Η κήρυξη του παραπάνω νόμου έρχεται να επισημάνει την θετική στάση του Κράτους απέναντι στους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Η Επανάσταση στο Γουδί, έφερε αλλαγές τόσο στις οικονομικές, κοινωνικές αλλά και πολιτικές συνθήκες. Λόγω της πίεσης που δέχεται από τους προοδευτικούς και διανοούμενους της εποχής το Κράτος άρχισε να εγκαταλείπει την αρνητική του στάση απέναντι στο συνεταιριστικό κίνημα. Έπειτα, η ελληνική αστική τάξη, δεν μπορούσε να έχει διαφορετική πορεία από την αντίστοιχη ευρωπαϊκή. Σε όλες της Ευρωπαϊκές χώρες, όταν το κίνημα πήρε διαστάσεις, οι κυβερνήσεις έσπευσαν να ψηφίσουν νόμους ώστε να καθορίσουν τα όρια λειτουργίας των συνεταιρισμών, τον δρόμο εξέλιξής τους αλλά και να τους θέσουν υπό τον έλεγχο των κρατικών μηχανισμών. Ο τρίτος λόγος για την ψήφιση του νομού 602/1915 "περί Συνεταιρισμών" είναι το ενδιαφέρον της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος να διεισδύσει στην Αγροτική οικονομία. Από τη μία κατείχε τα κεφάλαια εκείνη την περίοδο για να ασκήσει επιχειρηματική δραστηριότητα με την τοποθέτησή τους τους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Από την άλλη, οι μεμονωμένοι μικροκαλλιεργητές δεν μπορούσαν να δώσουν την εγγύηση που ήθελε η Εθνική Τράπεζα. Αυτό γιατί η ιδιοκτησία τους ήταν μικρή για τα τεμαχισμένα και η παραγωγή τους δεν επαρκούσε στις απαιτήσεις της. Αντιθέτως οι συνεταιρισμοί με την αλληλέγγυα ευθύνη των μελών τους, εγγυούνταν αλλά ταυτόχρονα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την επιστροφή των δανείων στην Εθνική Τράπεζα. Έτσι αυτή γίνεται ένθερμος υποστηρικτής των αγροτικών συνεταιρισμών, από

τη στιγμή που ψηφίζεται ο πρώτος νόμος και ξεκινά να προπαγανδίζει την ίδρυση αγροτικών πιστωτικών συνεταιρισμών.

Για την δράση των αγροτικών συνεταιρισμών από το 1915 με την ψήφιση του νόμου έως το 1922, λίγο πριν την αγροτική μεταρρύθμιση και με την μικρασιατική καταστροφή, αυτό που τονίζεται είναι η αλληλεξάρτηση της δράσης αυτής με το δανειακό έργο της Εθνικής Τράπεζας στον αγροτικό χώρο. Για τον συνεταιρισμό, ως μέσο της λύσης του προβλήματος της εξεύρεσης δανείων ήταν η πίστωση τους από την Εθνική Τράπεζα η οποία με τη σειρά της προπαγανδίζει με όλα τα μέσα την ίδρυση συνεταιρισμών πώς ένα μέσο απαλλαγής από την τοκογλυφία. Για τον λόγο αυτόν, παρατηρείται ραγδαία αύξηση των αγροτικών και κυρίως πιστωτικών συνεταιρισμών αφού συνεταιρισμοί ιδρύονται με μοναδικό σχεδόν σκοπό την πίστωση ενώ ελάχιστοι ήταν οι παραγωγικοί, προμηθευτικοί ή από κοινού πώλησης. Όπως παρουσιάζει και ο πίνακας 4.2.1.1., η αύξηση των αγροτικών συνεταιρισμών μετά το 1915 ήταν ραγδαία σε ετήσια βάση. Από τον αριθμό των συνεταιρισμών που ιδρύεται κάθε χρόνο και εμφανίζεται στον πίνακα αφαιρούνται αυτοί που έχουν διαλυθεί στο αντίστοιχο έτος.

Πίνακας 4.2.1.1.: Ιδρυόμενοι αγροτικοί συνεταιρισμοί μετά την ψήφιση του νόμου 602/1915 «Περί αγροτικών συνεταιρισμών».

Έτος	Αρ. Συνεταιρισμών	Έτος	Αρ. Συνεταιρισμών
1915	150	1919	124
1916	197	1920	257
1917	175	1921	327
1918	168	1922	317

Πηγή: Αβδελίδης Π., 1975

Το επόμενο χαρακτηριστικό που εμφανίζεται την περίοδο αυτή είναι ο ρόλος του οργάνου πάλης που παίζουν οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ενάντια στην τοκογλυφία, στις μεσαιωνικές φορολογίες και για την προστασία των αγροτικών προϊόντων από την κερδοσκοπία. Ιστορικά παρατηρήσαμε ακόμη και πριν την ψήφιση του πρώτου νόμου «περί Συνεταιρισμών» την εκπροσώπηση της αγροτιάς στους κοινούς αγώνες της θεσσαλικής γης για την απαλλοτρίωση των τσιφλικιών. Αυτή πραγματοποιήθηκε από άτομα τα οποία με τη σειρά τους λαμβάνουν ενεργό ρόλο στην ίδρυση και στελέχωση των συνεταιρισμών. Οι λόγοι που συντέλεσαν την χρήση των αγροτικών συνεταιρισμών ως όργανα πάλης είναι κατά τη γνώμη του συγγραφέα η εξής:

1) Η ιστορική παράδοση που κατείχε ο αγροτικός κόσμος στους μακροχρόνιους αγώνες για την υπεράσπιση των συμφερόντων του.

2) Η αρχική σύσταση των συνεταιρισμών από κολίγους και μικροϊδιοκτήτες. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι η αρχή της αλληλεγγύης ευθύνης για την εξασφάλιση των δανείων της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδος από τους από τους συνεταιρισμούς τους πλούσιους αγρότες που έπρεπε να εγγυώνται την ιδιοκτησία τους για την εξόφληση των δανείων που λάμβαναν. Ακόμη δεν αντιμετώπιζαν τα ίδια προβλήματα με τον υπόλοιπο αγροτικό πληθυσμό για αυτό και δεν δανείζονταν απευθείας από την ΕΤΕ.

3) Η δράση της αγροτικής πολιτικής καθώς και η Προοδευτική κίνηση των κοινωνιολόγων εκείνης της εποχής.

4) Οι άγριες μορφές εκμετάλλευσης από τους τοκογλύφους και τους κερδοσκόπους του αγροτικού κόσμου.

5) Το δημοκρατικό εργατικό κίνημα που πυροδοτήθηκε εκείνη την εποχή με τη δημιουργία του εργατικού σοσιαλιστικού κόμματος στα 1918 (τέως ΚΚΕ).

6) Η έξαρση του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος που γίνεται κάτω από την επίδραση της σοσιαλιστικής οκτωβριανής επανάστασης και χρονολογικά συμπίπτει με την μαζική αριθμητική αύξηση των Συνεταιρισμών στην Ελλάδα.

Με την είσοδο της Ελλάδας στον πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο αλλά και στη συνέχεια η τραγωδία της μικρασιατικής καταστροφής, οι συνέπειες στην αγροτική οικονομία ήταν καταστρεπτικές. Κάτω από την πίεση για το πρόβλημα της γης σε συνδυασμό με το πρόβλημα της αποκατάστασης των προσφύγων της Μικράς Ασίας η κυβέρνηση του Πλαστήρα εκτέλεσε την απαλλοτρίωση του 1923 η οποία έληξε το 1937. Τα πέντε νομοθετικά διατάγματα που αναγγέλθηκαν από την προσωρινή κυβέρνηση Θεσσαλονίκης υπό τον Βενιζέλο ήταν τα εξής:

- 1) Η παραχώρηση κρατικών κτημάτων σε καλλιεργητές, έτσι ώστε να σχηματιστούν μικροϊδιοκτήτες γης.
- 2) Η παραχώρηση κτημάτων στη Μακεδονία σε όσους έλαβαν μέρος στον εθνικό αγώνα.
- 3) Η αναγκαστική απαλλοτρίωση των αγροτικών ακινήτων.
- 4) Η ρύθμιση των έννομων σχέσεων στις δημόσιες γαίες (σύμφωνα με τους νόμους του οθωμανικού κράτους).
- 5) Η αποζημίωση των αγροτικών κτημάτων που απαλλοτριώθηκαν.

Ύστερα από την απαλλοτρίωση αυτή, παρατηρείται η αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων και της παραγωγής. Ειδικά στον χώρο της γεωργίας, αυτή επεκτείνεται και η εμπορευματική παραγωγή της αναπτύσσεται. Ταυτόχρονα, η αγροτική μεταρρύθμιση δημιούργησε τις βασικές προϋποθέσεις για την ανάπτυξη του αγροτικού συνεταιριστικού κινήματος. Όπως και στην προηγούμενη περίοδο, αυτή που ακολουθεί εμφανίζει την ίδια ενίσχυση από τη μεριά του κράτους στην ίδρυση καινούργιων συνεταιρισμών. Ο ρόλος του κράτους και της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος παραμένει ο ίδιος. Στον Πίνακα 4.2.1. παρατηρείται η εξέλιξη των συνεταιρισμών που ιδρύονται ανά έτος.

Πίνακας 4.2.1.: Ιδρυόμενοι αγροτικοί συνεταιρισμοί μετά την ψήφιση του νόμου 602/1915 «Περί αγροτικών συνεταιρισμών».

Έτος	Αρ. συνεταιρισμών	Έτος	Αρ. συνεταιρισμών
1923	408	1328	446
1924	577	1929	259
1925	1033	1930	548
1926	315	1931	134

1927	333		
------	-----	--	--

Πηγή: Αβδελίδης Π., 1975

Όσον αφορά τη σύσταση τους τώρα, ενώ παρατηρείται η ίδια επικρατέστερη μορφή των αγροτικών πιστωτικών συνεταιρισμών, οι ίδιοι εκτός από τις πιστωτικές εργασίες τώρα ασχολούνται και με άλλες όπως παραγωγικές, προμηθευτικές, πώλησης αγροτικών προϊόντων κ.τ.λ.

Σε σύγκρουση ήρθε το 1922 ο νέος οπισθοδρομικός αγροτικός νομός όποιος εξαιρούσε υπό ορισμένους όρους τα αγροκτήματα τα οποία εκμεταλλεύονταν απευθείας από τους ιδιοκτήτες τους, καταργούσε τους συνεταιρισμούς και έκανε δυσκολότερες τις διαδικασίες απαλλοτρίωσης.

Με τη μικρασιατική καταστροφή, η κυβέρνηση Πλαστήρα η οποία έπρεπε να μεριμνήσει για την αποκατάσταση των ντόπιων ακτημόνων αγροτών αλλά και για τους πρόσφυγες που έφτασαν στην Ελλάδα, έλαβε δραστικά μέτρα. Μέσα στα έτη 1922 και 1938, η συνολική καλλιεργούμενη έκταση μέσω της αγροτικής αυτής μεταρρύθμισης, από 1.245.298 έφτασε τα 2.700.000 εκτάρια. Ωστόσο έως το 1931, στα αγροτικά προϊόντα των σιτηρών και του καπνού, τα πιο επικερδή προϊόντα παραγωγής, ενώ παρατηρείται σε απόλυτους αριθμούς αύξηση, η στρεμματική απόδοση παρουσίασε μείωση. Έχει γραφτεί σαν συμπέρασμα ότι η μείωση της απόδοσης είναι μείωση του μέσου όρου καλλιεργούμενων εκτάσεων. Αυτή δεν αποδεικνύει μείωση στην απόδοση εξαιτίας της αγροτικής μεταρρύθμισης, αλλά στο γεγονός ότι οι πλέον ιδιοκτήτες των καλλιεργήσιμων εκτάσεων δεν οργανώνονταν πλέον σε συνεταιρισμούς, άρα δεν απολάμβαναν και τα πλεονεκτήματα που αυτοί προσφέρουν.

Η αγροτική μεταρρύθμιση του 1922 επενέβη στο νομικό καθεστώς ιδιοκτησίας και διευκολύνει την εκβιομηχάνιση λύνοντας το πρόβλημα της ροής της γαιοπροσόδου. Από την άλλη πλευρά διευκόλυνε την εισροή κεφαλαίων στη γεωργία καθώς οι γεωργοί για να αποκτήσουν τον κλήρο τους ήταν αναγκασμένοι να οφείλουν μεγάλο χρηματικό ποσό, απορία του οποίου ήταν η προσφυγή τους σε τραπεζικό δανεισμό. Ως συνέπεια, ακόμη και εάν απέκτησαν νομική ιδιοκτησία πάνω στο έδαφος που καλλιεργούσαν δεν είχαν κατά βάση οικονομική βελτίωση.

Απάντηση στην αγροτική μεταρρύθμιση ήταν η δημιουργία των συνεταιρισμών ειδικά ολιγομελών πιστωτικών που διευκόλυναν την τραπεζική διείσδυση κεφαλαίου στη γεωργία. Αληθεύει επίσης πως η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας, την οποία διαδέχθηκε η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος με την σύστασή της το 1929, ανέλαβε την αγροτική πίστη το 1915 και 14 χρόνια αργότερα οι χορηγήσεις της στους συνεταιρισμούς αντιστοιχούσαν στο 75% από το 4,8% των πρώτων δανείων. Ακόμη άσκησε την ίδια πολιτική καθώς και για τους ίδιους λόγους συνέχισε την Αγροτική πίστη (Χριστοδούλου Δ. 1987).

4.3. Η Περίοδος του μεσοπολέμου, της κατοχής και του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα

Η συλλογική δράση των αγροτών κατά την περίοδο του μεσοπολέμου, εμφανίζεται κυρίως από συλλογικότητες. Αυτές μπορεί να είναι αγροτικές ενώσεις, αγροτικοί σύλλογοι ή αγροτικοί συνεταιρισμοί κατά κύριο λόγο. Τη νομιμότητά τους την αντλούν είτε απευθείας από το σύνταγμα (άρθρο 11 του Συντάγματος), είτε από νομικά κατοχυρωμένους θεσμούς που εντάχθηκαν στο πλέγμα του αστικού εκσυγχρονισμού. Σύμφωνα με τον Καπογιάννη Δ., οι κρίσιμες περιόδους της οργανωτικής συγκρότησης του Αγροτικού κόσμου ήταν τρεις στην περίοδο του μεσοπολέμου. Η πρώτη εκτείνεται μέχρι το 1924 και έχει να κάνει με την υπεροχή που εμφανίζει η ίδρυση αγροτικών συνεταιρισμών. Σχολιάζει μάλιστα πως είναι τέτοια η εξάπλωση τους που κάποιες φορές υπερκαλύπτουν και συχνά υποκαταστάσαν τις υπόλοιπες επαγγελματικές οργανώσεις των αγροτών. Η δεύτερη περίοδος ξεδιπλώνεται χρονικά ανάμεσα στα έτη 1924 και 1926. Σε αυτά τα έτη εμφανίζονται και άλλες οργανωτικές εκφράσεις της συλλογικής δράσης των αγροτών οι οποίοι εκτείνονται σε όλη την επικράτεια, καθώς οι ανάγκες τους χρήζουν οργανωτικής λύσης. Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί το έτος 1926 ξεπερνούν τους 4.000 (Παπαγαρυφάλου, Π., 1973). Η περίοδος αυτή σηματοδεύτηκε η κυρίως από την προσπάθεια να χειραγωγηθεί η συλλογική δράση των αγροτών μέσω του θεσμού της κρατικής εποπτείας. Αυτή πραγματοποιούταν και συνέβαινε μέσω των αναγκαστικών συνεταιρισμών για την αποκατάσταση των προσφύγων αλλά και των υπολοίπων που είχαν καθηλωθεί σε εγγυοδοτικές και γραφειοκρατικές λειτουργίες τοπικών υποκαταστημάτων της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος. Σηματοδεύτηκε επίσης η περίοδος αυτή από τον ιδιαίτερο συγκρουσιακό χαρακτήρα που είχαν οι κινητοποιήσεις των αγροτών, πολλές φορές μάλιστα αιματηρές, οι οποίες συνέβαιναν κυρίως μέχρι το 1925. Η τρίτη περίοδος από το έτος 1929 έως το 1935 διακρίνεται η προσπάθεια της σύνδεσης των συλλογικών φορέων δράσης των αγροτών. Κυρίως μέσω των αγροτικών κομμάτων τα οποία διεκδικούν τον ρόλο του αυθεντικού εκφραστή των συμφερόντων των αγροτών και προσπαθούν να προσεταιριστούν τους φορέες συλλογικής δράσης τους (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς, 2011).

Χαρακτηριστικά της Ελληνικής οικονομίας του μεσοπολέμου ήταν η διόγκωση της ελαφράς βιομηχανίας. Αυτή συνέβη κυρίως για την κάλυψη των καταναλωτικών αναγκών των πληθυσμών που αυξήθηκαν μετά την έλευση των προσφύγων. Έπειτα η αύξηση της αγροτικής παραγωγής με την ανάπτυξη της μικρής ιδιοκτησίας για την κάλυψη τόσο των διατροφικών αναγκών του πληθυσμού, όσο και των αναγκών της βιομηχανίας. Εμπορικός, η Ελλάδα εξήγαγε πρώτες ύλες για να εισάγει βιομηχανικά προϊόντα. Η κατάσταση αυτή μετατρέπει την ελληνική παραγωγή σε τροφοδότη πρώτων υλών τόσο της Δυτικής Ευρώπης όσο και της περιοχής της Αττικής στην οποία συγκεντρώνεται ολοένα και μεγαλύτερος όγκος παραγωγής. Λόγω αυτού, η γεωργία δεν ήταν δυνατό να επιτελέσει αναπτυξιακό έργο στα πλαίσια μιας εξαρτημένης ανάπτυξης κατά την διάρκεια του μεσοπολέμου. (Πανισίδης, 1984). Ένα άλλο στοιχείο που παρατηρείται την περίοδο του μεσοπολέμου είναι η ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας μαζί με την αύξηση της παραγωγής αυτών αλλά και των μελών τους αριθμητικά. Αν και η κύρια δράση τους εξακολουθεί να είναι πιστωτική, μετά το 1923, διευρύνουν τη δράση τους και σε άλλους τομείς της παραγωγής. Την κατάσταση της

ανύπαρκτης δράσης (ή τουλάχιστον πολύ περιορισμένης) των παραγωγικών, προμηθευτικών, αλλά και συνεταιρισμών πώλησης ήρθε να καταρρίψει η νέα συγκυρία. Στα πλαίσια αυτής οι αγρότες συλλογικοποιούνται και συμμετέχουν στους συνεταιρισμούς, ενώ δεν λείπει δημιουργία των δευτεροβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων ως περιφερειακές ενώσεις συνεταιρισμών (Αβδελίδης Π., 1975).

Τις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα στην Ελλάδα, οι αγρότες γίνονται αντιληπτοί από τον κυρίαρχο πολιτικό λόγο από το ρόλο του αγρότη ληστή στο ρόλο του αγρότη - εθνικού ήρωα. Στην περίοδο του μεσοπολέμου η αναπαράσταση των αγροτών χρησιμοποιήθηκαν για να υποστηρίξουν την εθνική ομοιογένεια, ο αγρότης αποτελούσε κομμάτι του ντόπιου πληθυσμού και της κρατικής τάξης ενώ ο στρατιώτης διακρινόταν ως ελεύθερος ιδιοκτήτης. Από τη μεριά της αμφισβήτησης, οι σοσιαλιστικές αγροτικές ιδεολογίες (ο αγρότης ως εργάτης), αποδυναμώθηκαν ή παρέμειναν αναποτελεσματικές. Τα κοινωνικά στρώματα που συμπεριλαμβάνονταν σε αυτή την κατηγορία ήταν οι ακτήμονες, οι καπνεργάτες και οι πρόσφυγες (Καμπέρης, 2011).

Στην πολύπαθη δεκαετία του 40', όσον αφορά τις συνεταιριστικές οργανώσεις οι αυξομειώσεις τους καθώς και αξιολόγηση τους ρόλου τους στη διάρκεια της κατοχής και του εμφυλίου αποδίδονται είτε στον ορθολογισμό κάποιων κυβερνητικών μέτρων, είτε στις κομματικές επιρροές, είτε στη γενικότερη στάση των κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων, είτε τέλος στον αντιστασιακό τους χαρακτήρα. Αυτό που μπορεί τονιστεί για τη στάση των κεντρικών συνεταιριστικών οργανώσεων είναι όχι μόνο η μη τήρηση της πολιτικής ουδετερότητας με σκοπό την ανασυγκρότηση, αλλά σταδιακά την ταύτιση τους με τα πλέον εθνικιστικά και με милитарιστικά μέτρα της περιόδου. Η αμφιλεγόμενη νομιμότητα και ορθολογικότητα των μέτρων για την αντιμετώπιση του επιθετικού ζητήματος σε συνδυασμό με την διχαστική στάση των πολιτικών ηγεσιών των συνεταιριστικών οργανώσεων παράλληλα με τις καταστροφές των παραγωγικών μέσων¹ και των υποδομών του αγροτικού χώρου, έπαιξαν σημαντικό ρόλο σε ανισότητες και αντιθέσεις. Αυτές εμφανίζονται τόσο στις αγροτικές περιοχές όσο και ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες που ζουν και δραστηριοποιούνται εντός αυτών. Ακόμη εμφανίζονται στα παραγωγικά συστήματα ζωικής παραγωγής αλλά τέλος και στις πολιτικές επιλογές των αγροτών. Ένα άλλο φαινόμενο που εμφανίζεται παράλληλα με τις διακρίσεις και τις ανισότητες αυτές είναι και η μετανάστευση των αγροτικών πληθυσμών προς τις μεγαλύτερες πόλεις αλλά και προς το εξωτερικό. Οι αγρότες αξιοποιούνται κατά περίπτωση τόσο από τις προοδευτικές, όσο και τις συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις κατά τη διάρκεια της κατοχής και του εμφυλίου, για να απαντήσουν είτε στο εθνικό ζήτημα, είτε στο λαϊκό αίτημα, είτε τέλος στο εργατικό πρόταγμα (Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζας, 2011).

Το μερίδιο των καταστροφών που αναλογεί στους αγροτικούς συνεταιρισμούς είναι μεγάλο. Με την κατοχή οι περιουσίες λεηλατήθηκαν και οι εγκαταστάσεις καταστράφηκαν. Η κάθε δράση των συνεταιριστικών οργανώσεων είχε σταματήσει την

¹ Επισημαίνεται πως η παραγωγή των γεωργικών προϊόντων στην περίοδο της κατοχής είχε φτάσει σε ποσοστό κάτω του 50% αυτού της προπολεμικής (Αβδελίδης, 1975)

πρώτη περίοδο της κατοχής πριν από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα. Μέσα στα παραπάνω δεν γίνεται να μην συμπεριληφθεί και ο εξανεμισμός των συνεταιριστικών κεφαλαίων λόγω της υποτίμησης του νομίσματος.

Επιπροσθέτως, με τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο επήλθαν πολλά προβλήματα στον αγροτικό κόσμο. Από την μια μεριά ο αγρότης, αναγκαζόταν να αφήνει τα χωράφια του ακαλλιέργητα, λόγω της στράτευσης των ανδρών και από την άλλη να τροφοδοτεί τις δυνάμεις του άξονα με ένα μεγάλο μέρος της σοδειάς του. Η έλλειψη τροφίμων καθώς και τα διάφορα άλλα προβλήματα στον οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα, ήταν αισθητά όχι μόνο στην επαρχία αλλά και στις πόλεις. Τα πολύπλοκα προβλήματα, που δημιουργήθηκαν, απαιτούσαν τη συσπείρωση του ελληνικού λαού για την επίλυσή τους με μέσο τις συνεταιριστικές οργανώσεις, που πήραν άλλη τροπή εκείνη την περίοδο και συνέβαλαν σημαντικά στην οργάνωση του ελληνικού λαού. (Ισεκουρλούκη Ε., 1990)

Με την ανάπτυξη του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα, στις απελευθερωμένες πλέον περιοχές δημιουργήθηκαν για πρώτη φορά συνθήκες ελεύθερης δημοκρατικής λειτουργίας και δράσης των συνεταιρισμών ως όργανα εξυπηρέτησης τόσο των αγροτών αλλά και του πληθυσμού που είχε ανάγκη. Η τροπή αυτή που εμφανίστηκε μπορεί να αποδοθεί και αριθμητικά. Με τη δημιουργία κοινωνικών συνεταιρισμών και με την εγγραφή δεκάδων χιλιάδων καινούργιων μελών (τόσο των φτωχών στρωμάτων συμπεριλαμβανομένων και των γυναικών), το συνεταιριστικό κίνημα άρχισε να επανδρώνεται. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι πώς τα μέλη των δεκαεπτά (17) ενώσεων της κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας από 65.000 έφτασαν τα 180.000. Σε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα, αγροτικοί συνεταιρισμοί μετά το πέρας του 1944 είχαν αυξηθεί σε 6621 και αντίστοιχα αυτό του 1945 σε 7017 με 500.000 περίπου μέλη.

Η εξυγίανση της δράσης τους δεν φαίνεται όμως μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά. Το συνεταιριστικό κίνημα αποκτά την ενότητά του με ισχυρές συγχωνεύσεις. Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών περνά σε ανασύσταση και η διοίκηση της περνά στα χέρια προοδευτικών αγροτών. Οι αναγκαστικές συγκεντρώσεις των αγροτικών προϊόντων αλλά και ο νόμος της δεκάτης που επιβάλλουν οι κατακτητές και τα όργανα της κατοχικής κυβέρνησης πολλές φορές απορρίπτονται από τους συνεταιρισμούς. Τέλος είναι πολύ σημαντική η οργάνωση των ανταλλαγών αγροτικών προϊόντων μεταξύ των συνεταιρισμών όπως επίσης και με βιομηχανικά προϊόντα μέσω των καταναλωτικών συνεταιρισμών των πόλεων για την λύση του προβλήματος της πείνας στις πόλεις.

Τα θετικά αυτά αποτελέσματα της δράσης των συνεταιριστικών οργανώσεων, όπως αναλύθηκε πιο πριν, εμφανίζονται και κατά την πρώτη περίοδο ύστερα της απελευθέρωσης. Οι συνεταιρισμοί ήταν ικανοί να διεξάγουν ανταλλαγές στο εσωτερικό της χώρας. Ακόμη, ήταν ικανοί να συγκεντρώνουν και να διαθέτουν από κοινού την αγροτική παραγωγή για τα μέλη των συνεταιρισμών. Τα γεωργικά εφόδια αλλά και προϊόντα ευρείας κατανάλωσης έφταναν στα μέλη των συνεταιρισμών μέσω κοινών προμηθειών. Τέλος οργανώθηκαν και λειτούργησαν συνεταιριστικά βιοτεχνικά εργαστήρια ενώ έκλεισαν συμβάσεις με βιομηχανίες και βιοτεχνίες για κατασκευή αγροτικών εργαλείων (Αβδελίδης Π., 1975).

4.4. Περίοδος δεύτερη

Η Δεύτερη περίοδος ξεκινάει από το 1950 ενώ εισάγονται νέα χαρακτηριστικά στο προσκήνιο για την ανασυγκρότηση του συλλογικού κινήματος των αγροτών με την πτώση της δικτατορίας το 1974 και τη Μεταπολίτευση. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι κυρίως η μεγάλη πολιτική ριζοσπαστικοποίηση του λαού, η ένταξη και η εμβάθυνση της διαδικασίας της ενσωμάτωσης του αγροτικού τομέα στην αγορά, η άνοδος του ΠΑΣΟΚ το 1981 (ως μη δεξιάς δύναμης που επαγγελλόταν φιλικές αλλαγές) και η ένταξη στην ΕΟΚ με την Κοινή Αγροτική Πολιτική ως άξονα (Αντώνης Μωυσίδης, 2011). Για τις αγροτικές εξεγέρσεις η Αρώνη – Τσιχλή επισημαίνει πως ως προς το χαρακτήρα τους την περίοδο (1833 – 1952), οι εξεγερμένοι στην μετεπαναστατική Ελλάδα δεν αμφισβητούν το σύνολο των κοινωνικών δομών και θεσμών με τα αιτήματά τους. Η αντίθεση δεν βρίσκεται ανάμεσα σε τάξεις αλλά σε ομάδες συμφερόντων. Για αυτό στις εξεγέρσεις αυτές παρατηρούνται κάθετες συσπειρώσεις του κοινωνικού συνόλου ενώ υπάρχει παντελής απουσία των αγροτικών διεκδικήσεων ανάμεσα στα αιτήματά τους.

Σημαντική είναι η εξέλιξη της ανακοπής της δημοκρατικής και τις προοδευτικής πορείας του συνεταιριστικού κινήματος που εμφανίστηκαν έως την απελευθέρωση από τους κρατικούς μηχανισμούς της τότε κυβέρνησης του πρωθυπουργού Βούλγαρη. Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα που έχει ακολουθήσει τον προοδευτικό δρόμο της εξέλιξης βρέθηκε απέναντι στις δυνάμεις που επενέβησαν οικονομικά αλλά και στην ελληνική κυβέρνηση. Οι δράσεις που ακολουθήθηκαν σύμφωνα με το «συνεταιριστικόν δελτίον» του έτους 1945, για την εξόντωση του συνεταιριστικού κινήματος είναι δύο. Η πρώτη είναι η καταστροφή των συνεταιριστικών πρατηρίων των δύο τεχνικών συνεργείων και των αποθεμάτων του συνεταιρισμού μέσω καθημερινών επιδρομών και ληλασιών από αντιδραστικά στοιχεία υπό την καθοδήγηση των κρατικών αρχών. Η δεύτερη μη ψήφιση του νόμου 383/1945 «περί προσωρινής διοικήσεως των Γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων», σύμφωνα με τον οποίον δεκάδες χιλιάδες μέλη των συνεταιρισμών διαγράφονται για τα δημοκρατικά τους φρονήματα. Με τις εκλογές του φθινοπώρου του 1945, νομιμοποιούνται διορισμένες διοικήσεις σε συνεταιριστικές οργανώσεις όλων των βαθμών μέχρι και την πανελλήνια συνομοσπονδία συνεταιρισμών.

Η ανάπτυξη του Ελληνικού κοινωνικοοικονομικού σχηματισμού συμβαίνει γύρω στα 1950. Είναι δεδομένη η καταστροφή της οικονομίας αλλά και σε κοινωνικό επίπεδο η δίωξη της κάθε δημοκρατικής φωνής. Σύμφωνα με τον Χριστοδούλου, Δ. (1987), αυτό είναι πολύ σημαντικό στην εξέλιξη της νεοελληνικής κοινωνίας μεταπολεμικά, εφόσον η διαμόρφωση του μοντέλου της χώρας έγινε από δυνάμεις της δεξιάς με εξάρτηση από ξένη βοήθεια (σχέδιο Marshall). Με τον τρόπο, αυτό η ελληνική οικονομία εξαρτήθηκε πλήρως από δυνάμεις της Αμερικής αλλά και πολιτικά αυτές όριζαν τις περισσότερες αποφάσεις. Το κράτος μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο έπαιξε τον κύριο ρόλο στην διαδικασία της αστικοποίησης στην Ελλάδα ενώ δεν μπορούσε να επιτρέψει τη λογική οργάνωση των παραγωγικών δομών. Η κρατική εύνοια πυροδότησε την ανάπτυξη πολλών επιχειρηματιών, ή καλύτερα εισοδηματίες, οι οποίοι παρατηρούνται να έχουν κέρδη όχι από την αγορά αλλά από τη μονοπώληση των παροχών του κράτους προς αυτούς. (Αβδελίδης, 1975)

Έπειτα από το τέλος της δεκαετίας του 1950, η Ελλάδα παρουσιάζει ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης. Έως όμως και το 1958, αγροτικός τομέας ήταν διογκωμένος με χαμηλή παραγωγικότητα, ο βιομηχανικός τομέας ήταν ασθενής, ενώ σχετικά διογκωμένος ο τομέας των υπηρεσιών.

Από τα τέλη δεκαετίας του 1950 βιομηχανία άρχισε να μεγεθύνεται. Ενώ όμως η παραγωγικότητα της εργασίας αυξάνεται, η αύξηση του δείκτη της βιομηχανικής παραγωγής δεν προέρχεται από την αύξηση της βιομηχανικής απασχόλησης. Οι κρατικές επενδύσεις ήταν κυρίως για έργα υποδομής, ενώ οι ιδιωτικές αφορούσαν κατά 50% τις οικοδομές. Επίσης, εμπορικώς η χώρα είναι εξαγωγέας βιομηχανικών πρώτων υλών, ενδιάμεσων προϊόντων καθώς και αγροτικών προϊόντων. Η εξάρτηση της στους λοιπούς κλάδους από το εξωτερικό οδηγεί την χώρα σε διαρκώς ογκούμενη εξάρτηση αλλά και αύξηση του δημόσιου χρέους.

Μεταπολεμικά ενώ παρατηρείται αύξηση των συνεταιρισμών, αυτοί έπαιξαν ρόλο παθητικού οργάνου εφαρμογής της κυβερνητικής πολιτικής. Ταυτόχρονα χρησίμευαν ως μεσολαβητές της Α.Τ.Ε. καθώς είναι φανερό ότι κυριαρχούν οι πιστωτικοί συνεταιρισμοί, ενώ αυτοί της εμπορίας μειώνονται συνεχώς. Η ανάπτυξη και ο ρόλος των συνεταιρισμός σε αυτήν την περίοδο, στην οποία λειτούργησαν υπό τον νόμο του Ελευθερίου Βενιζέλου, δεν κατάφεραν να αναπτυχθούν και να ανθίσουν με τρόπο που να επιφέρει ανάπτυξη στην γεωργία. Από την άλλη η Α.Τ.Ε. και το Κράτος δεν υποβόηθησαν την βελτίωση των αγροτικών δομών και του βιοτικού επιπέδου τους, ασκώντας πολιτικές περιθωριοποίησης και καθορισμού του συνόλου των δραστηριοτήτων τους. Όπως φαίνεται και στον ακόλουθο πίνακα (ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.3.1.), ο οικονομικός ρόλος των συνεταιρισμών παρέμεινε πολύ περιθωριακός, παρόλη την διείσδυση του τραπεζικού κεφαλαίου που διέθεταν το 70% των δανείων μεταπολεμικά.

Πίνακας 4.2.3.1.: Η εξέλιξη των δανείων της Α.Τ.Ε. στα έτη 1950 έως 1975

Έτος	Ποσό	Έτος	Ποσό	Έτος	Ποσό	Έτος	Ποσό	Έτος	Ποσό
1950	1322	1955	2910	1960	5637	1965	9501	1971	20518
1951	1801	1956	2918	1961	5897	1966	10938	1972	25205
1952	1672	1957	4932	1962	5710	1967	13699	1973	29795
1953	2186	1958	5395	1963	6658	1968	16145	1974	33378
1954	2778	1959	-	1964	7968	1970	17926	1975	49281

Πηγή: Χριστοδούλου Δ., 1987, σελίδα 168

Το αίτιο της περιθωριοποίησης έγκειται στο γεγονός ότι οι αγροτικοί συνεταιρισμοί κατά το έτος 1976 διέθεταν το 4% της συνολικής αγροτικής παραγωγής, ενώ διέθεταν μόνο το 3% του συνολικού τεχνικού εξοπλισμού της γεωργίας. Επεξεργάζονταν το 6% της αγροτικής παραγωγής ενώ διακινούσαν το 20% των αγροτικών προμηθειών. Τέλος, συμμετείχαν στο 10% στο σύνολο των αγροτικών εξαγωγών.

Πλησιάζοντας περισσότερο στο σήμερα η πορεία του αγροτικού κινήματος και των συλλογικών φορέων παρουσίασε μία παράξενη αλλαγή. Σε συνδυασμό με την πτώση της επταετούς δικτατορίας το 1974, την ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή κοινότητα, καθώς και την κυβερνητική αλλαγή του 1981, τόσο οι φορείς αλλά όσο και το αγροτικό κίνημα παρουσιάζει μία απίστευτη ακμή η οποία σε σύντομο χρονικό διάστημα

αντιστρέφεται. Οι φορείς στους οποίους γίνεται αναφορά είναι κυρίως οι αγροτικοί σύλλογοι αλλά κοντά σε αυτούς και οι αγροτικοί συνεταιρισμοί. Η περίοδος η οποία γίνεται αντικείμενο μελέτης χωρίζεται σε δύο κατηγορίες και σε αυτές θα αναλυθεί. Η πρώτη είναι η περίοδος από το 1950 στο 1974 ενώ η δεύτερη από το 1974 μέχρι και σήμερα. (Ιδρυμα Νίκος Πουλαντζάς, 2011)

Αυξανόμενους ρυθμούς προσαρμογής παρουσιάζει η γεωργική παραγωγή στην οικονομία της αγοράς με βήματα προς εκσυγχρονισμό, την ένταξη και την αύξηση του χρηματισμού της παραγωγικής διαδικασίας. Επίσης το κοινωνικό και παραγωγικό σώμα της υπαίθρου αλλάζει. Ο αγροτικός πληθυσμός μικραίνει καθώς αστικοποιείται, αλλά ταυτόχρονα απογυμνώνει την υπαίθρο χώρα από τα πιο δυναμικά κομμάτια του (πνευματικά, ηλικιακά). Παρόλα αυτά δεν λείπουν σημαντικές κινητοποιήσεις των αγροτών μετά το 1960, ενώ ο βασικός οργανωτικός φορέας είναι οι αγροτικοί σύλλογοι και ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών.

Τομή αυτής της προσπάθειας (δηλαδή μιας αργής αλλά σταδιακής αποκατάστασης ενός δημοκρατικού κλίματος στη χώρα), είναι η δικτατορία των συνταγματαρχών το 1967. Ως παράδειγμα αναφέρουμε τη λύση των αγροτικών συλλόγων με τους αναγκαστικούς νόμους 31 και 203 το 1967 από τη χούντα σαν μία προσπάθεια να ανακάμψει την δράση των συλλογικών οργάνων των αγροτών.

Μετά το 1974 το αγροτικό κίνημα εισάγεται στη δεύτερη περίοδο του με την επανεμφάνιση και την ανασυγκρότησή των συλλογικών οργανώσεων του. Ταχύτερες είναι εξελίξεις που διαφαίνονται στην οργανωτική έκφραση του αγροτικού κινήματος καθώς είναι άξιο αναφοράς ότι στις εξελίξεις που έλαβαν χώρα από το 1975 μέχρι το 1990 κεντρικό ρόλο σε αυτές έπαιξε το εκάστοτε πολιτικό σκηνικό. Με το πέρας του αυταρχικού καθεστώτος, την επταετή δικτατορία, παρατηρείται μία ιδιότυπη σύγκρουση μεταξύ δεξιών και αντί-δεξιών δυνάμεων. Μεγάλο ρόλο σε αυτό έπαιξε το ΠΑΣΟΚ καθώς ενσωματώνει τον πολιτικό ριζοσπαστισμό και δίνει πρόσβαση στα άτομα τα οποία ήταν περιθωριοποιημένα από την τέως εξουσία και ταυτόχρονα αποτελεί πολιτικό αντίπαλο της κυβέρνησης της Νέας Δημοκρατίας, προτάσσοντας την προώθηση και μαζικοποίηση των αγροτικών συλλόγων. Αντίθετα η κυβερνητική πολιτική εκείνη την εποχή, έδειχνε βάρος στην συγκρότηση της διοίκησης της ΠΑΣΕΓΕΣ προσπαθώντας να ελέγξει τους αγροτικούς συνεταιρισμούς. Εκείνη την περίοδο οι συνεταιρισμοί οργανώνονται και οι αγρότες συγκροτούνται οργανωτικά. Με την αλλαγή της κατεύθυνσης της αγροτικής παραγωγής, από οικονομία αυτάρκειας σε οικονομία της αγοράς, μέσω της ένταξής τους σε αυτή, παρατηρείται ένα πέρασμα από την ατομική αντίδραση σε συλλογικές μορφές απαίτησης.

Παρατηρείται η ταχύτερη εξέλιξη του θεσμού μετά τη δικτατορία. Κατά την περίοδο αυτήν ιδρύθηκαν βιομηχανίες, εταιρείες μεταφορών, διανομών, έως και ασφαλιστική και διαφημιστική εταιρεία που εξυπηρετούσαν πιο άμεσα τους συνεταιρισμούς. Το κεντρικό ζήτημα για τον παραμερισμό των μεσαζόντων στους καταναλωτές απέκτησε ξανά τις προϋποθέσεις να πραγματοποιηθεί, προσφέροντας τους την αυτονομία τους (Πατσέας, 2012).

Από το 1981 με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην εξουσία πρώτον φαίνεται η αριθμητική αύξηση των συλλόγων και των ενταγμένων μελών της αγροτικών συνεταιρισμών αλλά ταυτόχρονα και το ξέσπασμα της κομματικής αντιπαράθεσης. Οι έως τώρα περιθωριοποιημένη αγροτικοί συνεταιρισμοί μετατρέπονται σε χώρους

κομματικής διαπάλης, ενώ οι αντιλήψεις περί του τρίτου δρόμου και αυτοδιαχειριστικού μοντέλου για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό που παραθέτει το ΠΑΣΟΚ το οποίο διαφαίνεται ως το πλέον φιλοαγροτικό κόμμα. Η κυβέρνηση υπό τους όρους αυτούς, αυξάνει σημαντικά και την χρηματοδότηση των δράσεων των συνεταιριστικών οργανώσεων. Κάπως έτσι λήγει λοιπόν η πρώτη περίοδος, αυτή δηλαδή της ακμής του συνεταιριστικού κινήματος, με μεγάλη αύξηση των μελών των συλλογικών αγροτικών οργάνων αλλά και την βαθιά πολιτικοποίηση, από όλες τις πλευρές, στα όργανα εκπροσώπησής τους.

Στα πλαίσια της κομματικής αντιπαράθεσης του ΠΑΣΟΚ από τη μία εντός των διοικήσεων, του ΚΚΕ αλλά και της ΝΔ από την άλλη δεν δίνεται τόση σημασία ούτε στις οργανώσεις των αγροτών αλλά ούτε και τη στήριξη των συμφερόντων τους. Αυτή η ιδιόμορφη πολιτικοποίηση και κομματικοποίηση των μελών του συνεταιριστικού κινήματος παρουσιάζει μία ιδιομορφία. Οι αγρότες συλλογικοποιούνται σε αγροτικούς συνεταιρισμούς χωρίς να τους αντιστοιχούν παραγωγικά ή άλλα οικονομικά προβλήματα που σε άλλες περιπτώσεις θα ήταν αναγκαία και ικανά για να ενταχθούν οι αγρότες σε αυτούς. Αντίθετα, αυτό συμβαίνει λόγω της αυξημένης κομματικοποίησης καθώς και της χειραγώγησης τους από τα πολιτικά κόμματα. Σε μετέπειτα στάδιο, παρατηρείται απογοήτευση και δυσαρέσκεια των αγροτών καθώς και σταδιακή αποστασιοποίησή τους από τους συνεταιρισμούς. Αυτό συμβαίνει λόγω αυτής της διάστασης της κομματικής ένταξης. Η συλλογικότητα πλέον δεν έχει νόημα ενώ η δράση τους γίνεται στη βάση της κομματικής ένταξης. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980 διαφαίνεται το πέρας της συλλογικής εκπροσώπησης και έκφραση των αγροτών καθώς 1985 οι αγροτικοί σύλλογοι διασπώνται και καταρρέουν με τον κορεσμό της αντιπαλότητας στο πολιτικό προσκήνιο. Μέχρι σήμερα κρατούν τη δράση τους ως γραφειοκρατικό υπόλειμμα με πολύ μικρή δυναμική.

Εκτός όμως από το λόγο που προαναφέραμε συντελούν ακόμα δύο κεντρικές εξελίξεις την παρακμή αυτή που παρατηρείται μετά το 1974. Η πρώτη είναι οι αλλαγές στο πολιτικό και θεσμικό σκηνικό. Με την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα, υποχρεούται να προσαρμοστεί τους όρους και τους κανόνες λειτουργίας της ΚΑΠ, ενώ μειώνονται σταδιακά τα περιθώρια εθνικής παρέμβασης. Επίσης η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ αρχίζει να αναθεωρεί τις στάσεις και τις θέσεις της μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1980 εισάγοντας τη γνωστή περιοριστική οικονομική πολιτική λιτότητας. Παρατηρείται ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 80 εφαρμόζεται μία διαδικασία συρρίκνωσης του ρόλου του Κράτους και λειτουργίας της αγροτικής πολιτικής και παράλληλα προωθείται η φιλελευθεροποίηση της αγροτικής παραγωγής. Χαρακτηριστικά στοιχεία που αφορούν τις αγροτικές οργανώσεις ήταν η κατάργηση της διεύθυνσης συνεταιρισμών της ΑΤΕ, καθώς η Αγροτική Τράπεζα της Ελλάδος χάνει την αποκλειστικότητα τη χρηματοδότηση του αγροτικού τομέα. Ταυτόχρονα μπαίνουν οι βάσεις για μία απελευθερωμένη δανειοδοτική πολιτική. Συνεπώς ο παραδοσιακός κεντρικός ρόλος των πιστωτικών συνεταιρισμών καταργείται. Μαζί με αυτό παρατηρείται μία επίθεση, όχι βέβαια πάντα άδικη, για παράτυπες και παράνομες ενέργειες που εξελίσσονται εντός συνεταιριστικών οργανώσεων και έχουν να κάνουν κυρίως με το ρόλο τους στην οικονομική διαχείριση τους.

Η δεύτερη εξέλιξη προκύπτει από την παρατήρηση μιας πρωτοφανούς παρακμής και αναξιοπιστίας το του κομματικού ρόλου που είχαν λάβει οι αγροτικοί συνεταιρισμοί

την προηγούμενη δεκαετία. Η απαξίωση αυτή είναι απόρροια της κομματικής σύγκρουσης όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω.

Στον δεύτερο παράγοντα και σταδιακής παρακμής, αναφέρονται οι κοινωνικοί καθώς και οι οικονομικοί μετασχηματισμοί. Η τριετία από το 1990 έως το 1993 διακυβέρνησης της ΝΔ χαρακτηρίζεται από έντονη φιλελευθεροποίηση της οικονομικής πολιτικής, καθώς και απαξίωση της δράσης των αγροτικών συνεταιρισμών. Από τη μία η δομή των αγροτικών συνεταιρισμών δεν μπορεί να ενσωματωθεί στα σύγχρονα χαρακτηριστικά της κοινωνίας και της αγροτικής παραγωγής ενώ από την άλλη, οι λόγοι λειτουργίας τους εξαφανίζονται μαζί με τα αντίστοιχα κίνητρα ένταξης των μελών του σε αυτούς καθώς αποδεικνύονται ανήμποροι να ανταποκριθούν στα νέα αιτήματα της εποχής. Τέλος ο ευρύτερος κοινωνικός χώρος αλλάζει καθώς εκτός από το γεγονός ότι ο το επάγγελμα του αγρότη γεωργού συρρικνώνεται ενώ την ίδια στιγμή εμφανίζονται και νέες τάσεις. Τέτοιες είναι η πολλαπλή απασχόληση και η εγκατάσταση νέων κατοίκων σε διάφορα μέρη της υπαίθρου. Αυτό σημαίνει ότι τόσο οι συνεταιρισμοί, αλλά και οι λοιποί αγροτικοί σύλλογοι αφορούν και ενδιαφέρουν όλο και μικρότερο τμήμα του πληθυσμού των αγροτικών περιοχών, των κοινοτήτων αλλά και της υπαίθρου χώρας (Ίδρυμα Νίκος Πουλαντζάς, 2011).

Αυτό που εξάγεται ως συμπέρασμα για τη σημερινή κατάσταση των αγροτικών συνεταιρισμών, είναι πως ο κύκλος ανάπτυξης και λειτουργίας τους έχει οριστικά κλείσει. Από τους περίπου 7000 ελάχιστοι γράφουν επιτυχημένη πορεία στις αγορές αφού μόνο 50 έχουν επώνυμα προϊόντα. Πλέον η βελτιστοποίηση της οικονομικής κατάστασης συνεταιρισμών μέσα από τις αρχές της ισότητας, αλληλεγγύης και διαφάνειας δεν υλοποιείται μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις. Αυτή είναι μία πραγματικότητα που διαφαίνονται σε όλες σχεδόν τις χώρες του κόσμου καθώς από το 1950 μέχρι σήμερα, ο αριθμός των αγροτών έχει μειωθεί μέχρι και 80%. Για παράδειγμα στην δεκαετία του 1980 χρεοκόπησαν μαζικά κάποιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί οι οποίοι συρρικνώθηκαν, περιθωριοποιήθηκαν και οι περισσότεροι οδηγήθηκαν σε κλείσιμο ή/και στο ξεπούλημα από το ιδιωτικό κεφάλαιο. Ενώ μία δεκαετία πριν υπήρχαν περίπου 7.000 με 860.000 μέλη, 126 δευτεροβάθμιας ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών και ελάχιστες τριτοβάθμιες οργανώσεις. Οι περισσότερες ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών είναι καταχρεωμένες, βρίσκονται σε πορεία συρρίκνωσης ενώ άλλες απειλούνται με κλείσιμο. Οι τριτοβάθμιες συνεταιριστικές οργανώσεις που είχαν ως κύριο σκοπό τους τη μεταποίηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων, τη διακίνηση αγροτικών μηχανημάτων και εφοδίων, έκλεισαν στη δεκαετία του 1990 και αυτές που παραμένουν ανοιχτές παίζουν ελάχιστο έως μηδαμινό ρόλο στην εμπορία των αγροτικών προϊόντων και εφοδίων.

Η οικονομική δραστηριότητα όλων των οργανώσεων είναι δυσανάλογα μικρή σε σχέση με τον αριθμό τους, αλλά και ο ίδιος ο τρόπος λειτουργίας τους είχε σαν αποτέλεσμα να χρεοκοπήσουν οι συνεταιρισμοί στη συνείδηση των μικρομεσαίων αγροτών, να μειωθεί το ενδιαφέρον τους για τον ρόλο και την τύχη των συνεταιρισμών και να μην προβάλλουν καμία αντίσταση της πολιτικής περιθωριοποίησης, συρρίκνωσης και κλεισίματος πολλών συνεταιριστικών οργανώσεων (Μαραθάκη, 2010). Από την άλλη μεριά, ο περιορισμός των οικονομικών πόρων, ειδικά τα χρόνια εν όψει της οικονομικής κρίσης, περιορίζει τις δυνατότητες για παροχή υπηρεσιών στα μέλη τους, παρόλο που η παρεμβατική πολιτική του κράτους στην εσωτερική οργάνωση των

Σύσταση και σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών
στην αγροτική ανάπτυξη και τοπική οικονομία

συνεταιρισμών τους λύνει κάποια προβλήματα. Για τα τελευταία έτη, σημαντικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η θέση της Ελλάδας και συγκεκριμένα των αγροτικών συνεταιρισμών αυτής σε σχέση με τις υπόλοιπες 14 χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης (Πίνακας 4.2.3.2.).

Πίνακας 4.2.3.2. Οικονομικά στοιχεία για τις Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις

	14 Ευρωπαϊκές χώρες (μέσος όρος)	Ελλάδα
Απασχόληση στη Γεωργία	7,5%	20,8%
Αριθμός πρωτοβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων	1966	6330
Σύνολο Μελών	791.400	800.000
Κύκλος Εργασιών (European Currency Unit)	14,95	0,90

Πηγή: ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ, 2012

Η απασχόληση στον γεωργικό τομέα στην Ελλάδα είναι κατά πολύ υψηλότερη από την αντίστοιχη του κοινοτικού μέσου όρου όπως παρουσιάζουν τα στοιχεία του ανωτέρου πίνακα συγκρίνοντας και στις δύο περιπτώσεις των αριθμό των μελών των αγροτικών συνεταιρισμών, ο οποίος είναι σχεδόν ο ίδιος. Ωστόσο, ο αριθμός των πρωτοβάθμιων συνεταιριστικών οργανώσεων στην Ελλάδα είναι σχεδόν ο τριπλάσιος από τον αντίστοιχο Κοινοτικό. Ο κύκλος εργασιών των αγροτικών συνεταιρισμών, δηλαδή το φαινόμενο των διαδοχικών αυξομειώσεων (ανόδων-καθόδων) που παρουσιάζει το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας της οικονομίας είναι κατά πολύ κατώτερος του κοινοτικού μέσου όρου. Η καθυστέρηση του εκσυγχρονισμού του πρωτογενούς τομέα και η ανεπαρκής εκμετάλλευση των δυνατοτήτων διασύνδεσης αυτού του τομέα με άλλους παραγωγικούς τομείς, όπως αυτού του τομέα των υπηρεσιών, κάνει δύσκολη την απόκτηση «πλεονεκτήματος» σε σχέση με ιδιωτικές επιχειρήσεις. Εδώ είναι σημαντική η αναφορά όχι μόνο στην παγκοσμιοποίηση αλλά και στις νέες συνθήκες τεχνολογικής εξέλιξης στις οποίες ο πρωτογενής τομέας βρίσκεται ένα βήμα πίσω (Πατσέας, 2012).

Ενώ ο διπλός ρόλος (διττή φύση) των αγροτικών συνεταιρισμών τουλάχιστον μέχρι και τις μέρες μας τυπικά διατηρείται, οι συνεταιρισμοί παίζουν ελάχιστο συνδικαλιστικό ρόλο αλλά και ο οικονομικός ρόλος τους είναι περιθωριοποιημένος. Η συμμετοχή πάρα πολλών αγροτών σε συνεταιρισμούς είναι περισσότερο τυπική και λιγότερο ουσιαστική καθώς υπάρχει κληρονομικότητα της μερίδας με την οποία μπορούν αν εισαχθούν σε αυτούς χωρίς να χρειαστεί να προβούν σε καμία ενέργεια αλλά και οικονομική και κοινωνική ανυποληψία των συνεταιρισμών.

Τέλος οι διοικητικοί παράγοντες των μεγάλων συνεταιριστικών οργανώσεων που αποτελούν τον βασικό κορμό του κινήματος, έχουν σημαντική ευθύνη, καθώς παρά τα όσα θετικά βήματα και σημεία που φάνηκαν στο παρελθόν, το κίνημα αυτό βρίσκεται πίσω από τις απαιτήσεις και τις δυνατότητες ανάπτυξής τους (Μαραθάκη, 2010). Ένας

ακόμη παράγοντας, είναι αυτός που βρίσκεται ένα επίπεδο πιο πάνω από τις διοικήσεις των αγροτικών συνεταιρισμών. Αυτός είναι οι κομματικές ηγεσίες. Αυτές όπως προαναφέρθηκε, όχι μόνο δεν υπήρξαν βοηθητικές αλλά σε πολλές περιπτώσεις διασπαστικές. Παράδειγμα αποτελεί ο νόμος 1257/1982, σύμφωνα με τον οποίον αδρανοποιήθηκαν και υποβαθμίστηκαν 7.000 διοικήσεις γεωργικών συνεταιριστικών οργανώσεων, ενώ με το νόμο 1361 «περί αγροτικών συλλόγων», προωθήθηκε η δημιουργία κομματικών συλλόγων με εμβέλεια δράσης όλη την επικράτεια. Με την πάροδο των ετών, ο σημαντικός παράγοντας της τοπικότητας στην διεκδίκηση αιτημάτων παραγκωνίστηκε και η δύναμη των οργανώσεων χάνεται.

Τέλος δεν πρέπει αν παραμείνει ασχολίαστο πως στην Ελλάδα είναι αρκετά δύσκολη η επίτευξη του συνεργατικού θεσμού καθώς η κουλτούρα των πολιτών δεν επιτρέπει να δεχτούν εύκολα τη «συνύπαρξη». Η ελληνική κουλτούρα δύσκολα ενσωματώνει το ομαδικό και κοινωνικό όφελος στους κόλπους της, ενώ το ατομικό συμφέρον υπερέχει. Αρνητικά λειτουργεί η απουσία έρευνας για τα διοικητικά, οικονομικά και οργανωτικά προβλήματα καθώς και η περιορισμένη παροχή εκπαίδευσης των εμπλεκόμενων. Η ανταλλαγή τεχνογνωσίας με επιτυχημένες ξένες πρακτικές είναι σχεδόν μηδαμινή. Στις περιπτώσεις που αυτή παρατηρείται, προκύπτει από μοναδιαίες πρωτοβουλίες εκπαίδευσης και ενημέρωσης συνεταιρισμών. Σε αυτό φυσικά έχει επηρεάσει κατά ένα ποσοστό η πίεση στην απασχόληση αλλά και τα έντονα προβλήματα μείωσης και γήρανσης του πληθυσμού (Πατσέας, 2012).

4.5. Κοινή Αγροτική Πολιτική

Σύμφωνα με το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κόμμα (ΠΑ.ΣΟ.Κ), στη διαδικασία της καπιταλιστικής ανάπτυξης μίας χώρας ο τομέας της αγροτικής οικονομίας συμβάλλει λιγότερο στην διαμόρφωση του εθνικού προϊόντος από τον αντίστοιχο της βιομηχανίας. Ενώ όμως οι συνθήκες ένταξης στην αγορά είχαν ως απόρροια την μείωση της συμμετοχής της γεωργίας στο εγχώριο προϊόν (από 24% το 1950 στο 17% το 1975), ιστορικά αναφέρεται σημαντική πρόοδος στην ανάπτυξη της γεωργίας (μη ικανοποιητική βέβαια συγκριτικά με αναπτυγμένες χώρες της ΕΟΚ), χωρισμένη σε δύο περιόδους. Η πρώτη μετά τον πόλεμο έως τα μέσα της δεκαετίας του 1960, στο οποίο εμφανίζεται αύξηση της αγροτικής παραγωγής που οφείλεται στην αύξηση της καλλιεργούμενης γης ενώ η δεύτερη έως το 1977, στην οποία παρουσιάζεται αύξηση της στρεμματικής απόδοσης (εντατική ανάπτυξη της γεωργίας).

Με την σύνδεση της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ.) το έτος 1962, η κυβέρνηση είχε ως στόχο την εναρμόνιση της ελληνικής αγροτικής πολιτικής με την Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.). Σύμφωνα με την συνθήκη της Ρώμης (1957) προβλέπεται ο προγραμματισμός και η άσκηση της Κ.Α.Π. μέσω πέντε γενικών στόχων:

1. Την αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας.
2. Την εξασφάλιση με αυτόν τον τρόπο ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου στον αγροτικό πληθυσμό.

3. Την σταθεροποίηση των αγορών.
4. Την εξασφάλιση του εφοδιασμού.
5. Την εξασφάλιση των λογικών τιμών στους καταναλωτές.

Γενικά μπορεί να ειπωθεί ότι ο βασικός στόχος ήταν η δημιουργία ανάπτυξης αγροτικών εκμεταλλεύσεων τέτοιων που να επιτρέπουν την εισαγωγή τεχνολογίας και να εξασφαλίζουν ικανοποιητικό εισόδημα. Οι αρχές για την διάδοση της Κ.Α.Π. οι οποίες υποστηρίχθηκαν από την τότε κυβέρνηση, ήταν η ενιαία αγορά ανάμεσα στα κράτη μέλη, η κοινοτική προτίμηση (διασφάλιση των τιμών και προστασία τους από τις διακυμάνσεις της διεθνούς αγοράς) και τέλος η κοινωνικό-διαρθρωτική πολιτική που εκφραζόταν με το Ευρωπαϊκό Ταμείο Γεωργικού Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Τ.Γ.Π.Ε.) το οποίο απαρτιζόταν από το τμήμα των εγγυήσεων¹ και αυτό του προσανατολισμού².

Παρόλα αυτά δεν λειτούργησε όπως προβλεπόταν και έτσι τα στοιχεία της ίδιας της επιτροπής των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων που δημοσιεύτηκαν στο Δελτίο Πληροφοριών τον Ιούλιο του 1976 είχαν διαφορετική έκβαση. Δηλαδή ότι στην Ε.Ο.Κ., ο ενεργός πραγματικός πληθυσμός μειώθηκε από 12,2% του συνολικού αγροτικού πληθυσμού το 1967 στο 8,9% το 1974. Έτσι στο διάστημα αυτό μειώθηκε κατά επτά εκατομμύρια άτομα από τα οποία τα δύο εκατομμύρια κατευθύνθηκαν στην βιομηχανία και τις υπηρεσίες, με αποτέλεσμα την σταδιακή ερήμωση της υπαίθρου. Ακόμη η οικονομική καθυστέρηση δεν καλύφθηκε ούτε στον ενεργό πληθυσμό καθώς το 8,9% εξασφαλίζει μόνο το 5,5% της ακαθάριστης εσωτερικής παραγωγής. Παραπέρα διαπιστώνεται επίσης ότι οι διαφορές ανάμεσα στα γεωργικά εισοδήματα. Τα συγκεκριμένα, αντί να εξαφανιστούν αυξήθηκαν ανάμεσα στα κράτη μέλη, τις περιφέρειες και τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις ίδιου μεγέθους.

Η βασική κριτική στην Κ.Α.Π. με την μορφή συμπερασμάτων από το ΠΑ.ΣΟ.Κ δηλώνει πως η Ε.Ο.Κ. δεν μπορεί να λύσει τα διαρθρωτικά προβλήματα της Ελλάδας, μιας και οι δαπάνες του κοινού ταμείου προσανατολίζονται κατά 90-95% σε βραχυπρόθεσμα προβλήματα. Το ποσοστό της οικονομικής αυτής βοήθειας την ίδια στιγμή απορροφάται από τις πιο αναπτυγμένες χώρες και με την σειρά του πηγαίνει στις μεγαλύτερες γεωργικές εκμεταλλεύσεις με αποτέλεσμα την ανισότητα μεταξύ γεωργικών εισοδημάτων στην ίδια χώρα. Επίσης το 1982, το υπουργείο Γεωργίας αναφέρει πως τα δύο πρώτα χρόνια της ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ από τα 54,6 δις δραχμές, που ήταν οι εισπράξεις, πάνω από 47 δις δόθηκαν σε εμποροβιομήχανους, εξαγωγείς ενώ μόνο τα 6,5 δόθηκαν κατευθείαν σε παραγωγούς (το 12%).

Από την άλλη μεριά η Κ.Α.Π. υποστηρίζει την «σφαιρική μεσογειακή πολιτική» για την προοδευτική μείωση των δασμών των κοινοτικών βιομηχανικών προϊόντων και των χωρών της μεσογείου καθώς και την οικονομική συνεργασία. Επιπλέον την επάρκεια της Ελλάδας σε προϊόντα διατροφής, μαζί με μια ενοποιημένη εξαγωγική πολιτική (με

¹Το τμήμα αυτό χρηματοδοτεί τις επεμβάσεις που έχουν να κάνουν με την ρύθμιση γεωργικών αγορών στην κοινότητα και τις επιδοτήσεις των εξαγωγών στις τρίτες χώρες. Έχει κύριο στόχο την λύση βραχυχρόνιων προβλημάτων των τιμών και των εισοδημάτων των αγροτών.

²Μετέχει στην χρηματοδότηση της Κ.Α.Π. για την βελτίωση των γεωργικών διαρθρώσεων.

διερεύνηση των αγορών) και τέλος με την δημιουργία κατάλληλων φορέων για την επίλυση των προβλημάτων της ελληνικής γεωργίας, για μια λύση «αυτόνομης ανάπτυξης». Τέτοιοι φορείς δεν είναι άλλοι από τους γεωργικούς συνεταιρισμούς.

Τα καίρια αλλά και καινούρια στοιχεία που εισάγει η κυβέρνηση στην βάση της ανάλυσης της το 1977, είναι πως οι συνεταιρισμοί θα πρέπει να αναλάβουν όλο το φάσμα της παραγωγής, μεταποίησης και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων. Πέρα λοιπόν από την παραγωγή είναι αναγκαία και η σύνθεση αγροτοβιομηχανικών συνεταιρισμών που θα επιτρέψουν την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Επιπροσθέτως αναφέρεται πως η διαχείριση τους πρέπει να γίνεται από εκλεγμένους αντιπροσώπους της κοινότητας ή του Δήμου με σκοπό τον συντονισμό της δραστηριότητας με το γενικότερο πλάνο της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας. Τέλος προστίθεται πως το εισόδημα των γεωργών πρέπει να κατανέμεται ανάλογα με την προσωπική δουλειά που προσφέρει ο κάθε ένας αλλά και με την ποσότητα και ποιότητα γης που κατέχει (Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα, 1977).

4.5.1. Η ΕΟΚ και το συνεταιριστικό κίνημα

Σύμφωνα με τον Παντισίδη (1984), το μοντέλο ανάπτυξης της ΕΟΚ είναι η προώθηση της επιχείρησης και δε αυτή της μεγάλης δυναμικής και όχι ο συνεταιρισμός ενώ δεν υπάρχει συγκεκριμένη νομοθεσία για αυτόν. Στην αναφορά της κυβέρνησης το 1982 για τις «ειδικές ρυθμίσεις» προς την εκτελεστική επιτροπή της ΕΟΚ ώστε να αμβλυνθούν τα προβλήματα της αγροτικής οικονομίας που οξύνθηκαν με την ένταξη της (οργάνωση αγροτοβιομηχανικών συγκροτημάτων και ανάπτυξη των συνεταιρισμών), η επιτροπή ήταν αρνητική ως προς τα αιτήματα αλλά η αντίδραση σαφής. Ευνοούνται οι ομάδες παραγωγών. Ομάδες δηλαδή μορφής συνεργασίας, που μπορεί να είναι και συνεταιρισμοί. Οι τελευταίοι όμως θα ενισχύονται μόνο στην περίπτωση που πληρούν τους όρους των κανόνων ανταγωνισμού, όπως οι ομάδες παραγωγών. Όσων αφορά στο εισόδημα, σύμφωνα με την κριτική πάνω στις επιβολές της ΕΟΚ, το έτος της ένταξης 1981, μειώθηκε κατά 4,1%. Το επόμενο έτος έμεινε στάσιμο, παρά την κάποια αύξηση της αγροτικής παραγωγής ενώ το 1983 μειώθηκε ως αντίκτυπο της μείωσης της παραγωγής.

Στη συνέχεια συντάχθηκε το πενταετές πρόγραμμα κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης (1983 – 1987), το οποίο θεσμοθετεί μέσω των εθνικών μηχανισμών και υπακούει στις τάσεις και τις επιδιώξεις της κοινότητας. Οι στόχοι του προγράμματος αυτού είναι οι εξής:

1. Βαθμιαία απαγκίστρωση από το σημερινό πολιτικό σύστημα καθορισμού των τιμών και υποκατάστασή του από ένα οικονομικά ορθολογικό σύστημα.
2. Βαθμιαία υποκατάσταση των επιδοτήσεων εισροών, από επιδοτήσεις τελικών προϊόντων ή εισοδηματικές ενισχύσεις στα πλαίσια της εξελισσόμενης Κ.Α.Π. της ΕΟΚ.

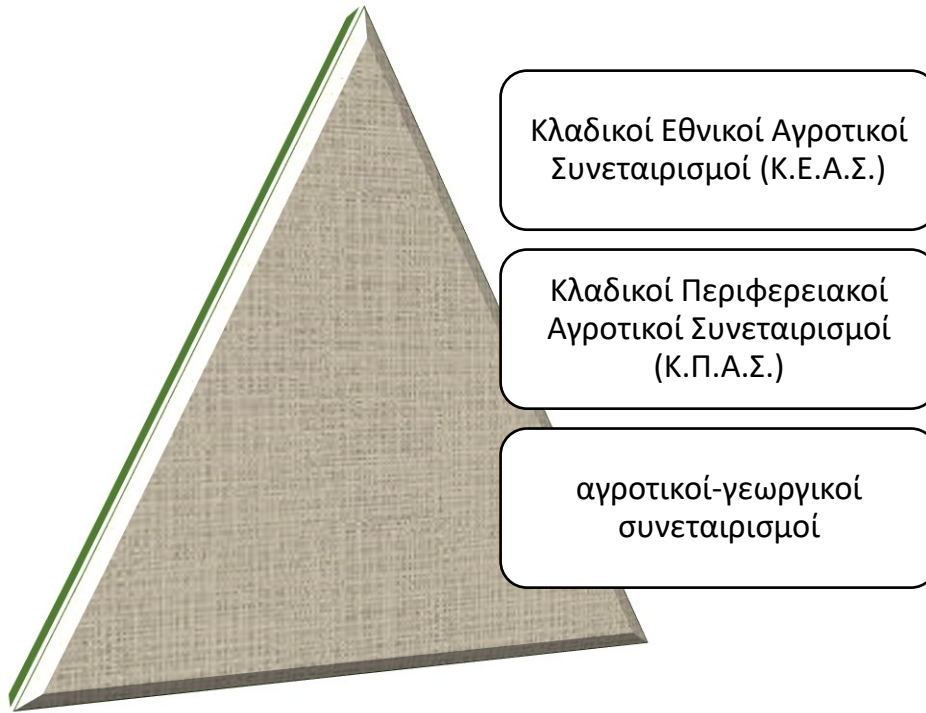
3. Βαθμιαία υποκατάσταση των τρεχουσών μεταβιβάσεων (επιδοτήσεις προϊόντων και εισροών) από κεφαλαιουχικές μεταβιβάσεις για στήριξη των επενδύσεων.
4. Βαθμιαία υποκατάσταση του οριζόντιου συστήματος επιδοτήσεων από ένα σύστημα ενισχύσεων υπέρ των συνεταιρισμών και μικρομεσαίων αγροτών.
5. Βαθμιαία απομάκρυνση από το σύστημα των εγγυημένων τιμών (στα οποία η ΚΑΠ δεν προβλέπει τέτοιες τιμές) και σταδιακή αντικατάστασή του με ένα σύστημα ενίσχυσης της διαπραγματευτικής δύναμης των παραγωγών μέσω των συνεταιριστικών τους οργανώσεων.

Τα αιτήματα του αγροτικού κινήματος για την απόκρουση των συνεπειών από την ένταξη όσων αφορά τους συνεταιρισμούς ήταν η ενίσχυσή τους με τρόπο οικονομικό, τεχνικό αλλά και επιστημονικό. Σημαντικός στόχος είναι η ανάληψη τόσο της παραγωγής, εμπορίας και επεξεργασίας των αγροτικών προϊόντων. Ακόμα επιδιώκεται να σταματήσει η πρακτική κατά την οποία για να λάβουν ορισμένες επιδοτήσεις, πρέπει να αναγνωριστούν ως ομάδες παραγωγών. Οι επιδοτήσεις των εμποροβιομηχανών αιτείται να μειωθούν και να δοθούν στους συνεταιρισμούς αφού οργανωθούν ώστε να διακινούν και να επεξεργαστούν ικανοποιητικά την παραγωγή. Για τις εξαγωγές, αιτείται προνομιακή ενίσχυση, σύμφωνα με τον κανονισμό 355/77. Τέλος, ζητείται η ενθάρρυνση της αγοράς από τους συνεταιρισμούς μηχανών καθώς και διαφόρων μορφών συνεταιριστικής καλλιέργειας με στόχο τη μείωση του κόστους παραγωγής, και καλύτερη αξιοποίησή της τεχνικής και εργατικής δύναμης.

Κεφάλαιο 5^ο: Δομή

Όταν αναφερόμαστε στη δομή των αγροτικών συνεταιρισμών, κυρίως εννοείται ο τρόπος με τον οποίο αυτοί οργανώνονται σε όλο το φάσμα των εργασιών τους. Σύμφωνα με τον Καμενίδη, η δομή περιλαμβάνει τόσο την ένωση εντός των αγροτικών συνεταιρισμών, δηλαδή αυτή των φυσικών προσώπων και μελών αλλά όσο και εκτός των ορίων τους. Σε αυτή την περίπτωση περιγράφει της ενώσεις των πρωτοβάθμιων, δευτεροβάθμιων και τριτοβάθμιων συνεταιρισμών στην αμέσως μεγαλύτερη βαθμίδα. Χαρακτηριστικό είναι το παρακάτω σχεδιάγραμμα.

Σχεδιάγραμμα 1: Δομή των αγροτικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα.

Πηγή: Καμενίδης 2001, επεξεργασία η ίδια.

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας, η ιδέα των κάθετων δομών καθορίζει, επίσης, τις λειτουργίες τους ως υποβοηθητικές των μελών τους. Αυτό σημαίνει πως οι ανωτέρου βαθμού οργανώσεις θα πρέπει να λειτουργούν με σκοπό την εξυπηρέτηση αυτών που βρίσκονται ακριβώς μια βαθμίδα παρακάτω (όπως φαίνεται και στο πάνω σχέδιο). Συμπληρώνεται μάλιστα πως για να πετύχει ο μηχανισμός για την εξασφάλιση αυτής της υπηρεσίας από «τα πάνω», θα πρέπει τόσο η ανοικοδόμηση αλλά όσο και η χρηματοδότηση της πυραμίδας να γίνεται από την βάση (τους πρωτοβάθμιους αγροτικούς συνεταιρισμούς).

5.1. Δικτύωση στην συνεταιριστική κίνηση (Ν. 2810/2000.)

Η δομή της ελληνικής αγροτικής συνεταιριστικής κίνησης ξεκινάει από το 1917 με την ίδρυση ενώσεων των συνεταιρισμών και αργότερα με τη δημιουργία εθνικού επιπέδου συνεταιριστικών οργανώσεων. Για τα ελληνικά δεδομένα η κυριότερη οργάνωση ιδρύθηκε το 1935 με το όνομα Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.). Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί κατηγοριοποιούνται σε πρωτοβάθμιους γεωργικούς συνεταιρισμούς, ενώσεις γεωργικών αγροτικών συνεταιρισμών, δηλαδή δεύτερου βαθμού και κεντρικές συνεταιριστικές ενώσεις, οι οποίες είναι τρίτου βαθμού συνεταιριστικές οργανώσεις. Κορυφαίο όργανο καθοδήγησης είναι η ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ.

5.1.1. Πρωτοβάθμιοι γεωργικοί (αγροτικοί) συνεταιρισμοί

Οι πρωτοβάθμιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτελούν τη βάση της πυραμίδας της συνεταιριστικής κίνησης. Τα μέλη τους μπορεί να είναι φυσικά πρόσωπα. Με το νόμο 2.169/93 μπορούν να μετέχουν ακόμη και εκκλησιαστικά κοινωφελή ιδρύματα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Νομικά πρόσωπα δεν επιτρέπεται να συμμετέχουν σε συνεταιρισμούς σύμφωνα με το νόμο 1541/85 ενώ με τον 2810/00 είναι δυνατή συμμετοχή νομικών προσώπων που ασκούν γεωργική δραστηριότητα. Οι δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί είναι κυρίως η προμήθεια γεωργικών εφοδίων, η λειτουργία μεταποιητικών εγκαταστάσεων, η εμπορία γεωργικών προϊόντων, η αγροτική πίστη, η αποθήκευση καθώς και άλλες δραστηριότητες. Οι κατηγορίες στις οποίες διαιρούνται οι πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί έχουν να κάνουν ανάλογα με την κύρια ή αποκλειστική δραστηριότητα τους. Ανάλογα με αυτήν λοιπόν διαιρούνται σε προμηθευτικούς και ως ασχολία έχουν την προμήθεια γεωργικών εφοδίων στα μέλη τους, σε παραγωγικούς όπου οι συνεταιριζόμενοι αναπτύσσουν μία από κοινού παραγωγή αγροτικών προϊόντων, σε πιστωτικούς οι οποίοι αναλαμβάνουν το έργο της παροχής δανείων στους αγρότες, μεταποιητικούς οι οποίοι μεταποιούν τα προϊόντα των μελών, εμπορικούς που αναλαμβάνουν τη διάθεση των αγροτικών προϊόντων στην αγορά και τέλος αυτούς που είναι πολλαπλού σκοπού και ασχολούνται ταυτόχρονα περισσότερες από μία δραστηριότητες. (μελισσοκομικοί, δασικοί, αγρό-βιοτεχνικοί). Περισσότερη ένταση εμφανίζουν οι επονομαζόμενοι πολλαπλού σκοπού, καθώς εκτός από την διευκόλυνση των μελών σε δανεισμό από την Α.Τ.Ε., τους προμηθεύουν εφόδια ενώ ασχολούνται και στην διαχείριση των προϊόντων. (Μαραθάκη Κ., 2010).

5.1.2. Ενώσεις γεωργικών (αγροτικών) συνεταιρισμών (Ν.2810/2000)

Για την κάλυψη των αναγκών των μικρών μονάδων (πρωτοβάθμιοι αγροτικοί συνεταιρισμοί) τόσο σε οικονομικό αλλά και σε γεωγραφικό επίπεδο, ήταν αναγκαία η συσπείρωσή τους και η δημιουργία των ενώσεων τους. Μέλη των ενώσεων αυτών είναι πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί και έχουν ως σκοπό την ανάληψη ευρύτερων δραστηριοτήτων για την βελτίωση της αποδοτικότητάς τους. Στην γενική συνέλευση συμμετέχον μέλη τα οποία είναι εκλεγμένα από τις αντίστοιχες μονάδες που την απαρτίζουν. Ο αριθμός των μελών που την απαρτίζουν καθώς και αυτός των αντιπροσώπων ορίζονται ανάλογα με την ισχύουσα νομοθεσία. Άλλη ιδιότητα που κατέχουν είναι η ανάληψη ευθύνης όσον αφορά σε ζητήματα εφαρμογής της νομοθεσίας και μέτρων του Κράτους ή της ευρωπαϊκής ένωσης.

5.1.3. Κεντρικές συνεταιριστικές ενώσεις ΚΕ.Σ.Ε (Ν.2810/2000)

Οι εθνικού χαρακτήρα ενώσεις τρίτου βαθμού, δημιουργήθηκαν για να λύσουν τα προβλήματα γεωγραφικής ασυνέχειας, μεταποίησης και κυρίως εμπορίας αλλά και γενικότερα όπου χρειάστηκε η συσπείρωση. Μέλη αυτών είναι οι ενώσεις δευτέρου βαθμού αλλά και πρωτοβάθμιοι συνεταιρισμοί οι οποίοι δεν συμμετέχουν με δευτεροβάθμιες ενώσεις. Οι τριτοβάθμιοι συνεταιρισμοί αποτελούν ένωση δευτεροβάθμιων συνεταιρισμών που ονομάζεται και κεντρικές συνεταιριστικές ενώσεις και αποτελούνται από δύο ή περισσότερες ενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών. Ως περιφέρεια τους ορίζεται ολόκληρη ελληνική επικράτεια και η έδρα αυτών ορίζεται από το καταστατικό τους. Ως σκοπό τους έχουν τον συντονισμό και την ενίσχυση της δράσης των μελών τους αλλά και την ανάληψη εργασιών όπως για παράδειγμα ο εφοδιασμός των πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών με αγαθά πρωτογενούς και δευτερογενούς παραγωγής και μεταποίησης αγροτικών προϊόντων αλλά και εμπορίας των προϊόντων που παράγουν. Κάθε ένωση αγροτικών συνεταιρισμών δεύτερου βαθμού μπορεί να συμμετέχει σε περισσότερες κεντρικές συνεταιριστικές ενώσεις (τριτοβάθμιες) ανάλογα με το αν υπάρχουν περισσότερα από ένα βασικά προϊόντα ή κλάδοι παραγωγής. (Μαραθάκη, Κ., 2010)

5.2. Δικτύωση στην συνεταιριστική κίνηση (Ν. 4384/2016)

5.2.1. Κλαδικοί Περιφερειακοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Ν. 4384/2016)

Με τον νόμο 4384/1916 οι ΚΕ.Σ.Ε. όπως και οι Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών καταργούνται και την θέση τους παίρνουν οι κλαδικοί συνεταιρισμοί. Σε αυτούς οφείλεται η ιδεολογική και συντονιστική οργάνωση αγροτικών συνεταιρισμών. Όπως και πριν στο πρώτο επίπεδο οργάνωσης βρίσκονται οι πρωτοβάθμιοι αγροτικοί ή γεωργικοί συνεταιρισμοί.

Το δεύτερο επίπεδο αποτελείται από τους Κλαδικούς Περιφερειακούς Αγροτικούς Συνεταιρισμούς (ΚΠΕΑΣ) με πρωτοβουλία τουλάχιστον δυο αγροτικών συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται πάνω σε ένα συγκεκριμένο προϊόν ή με πρωτοβουλία τουλάχιστον τριάντα (30) συνεταιρισμών. Η εμβέλεια αυτών είναι περιφερειακού επιπέδου. Σκοπός τους είναι η δραστηριότητα ή/και παροχή υπηρεσιών στα μέλη ενός κλάδου παραγωγής, ενός προϊόντος δηλαδή ή ομοειδών προϊόντων (άρθρο 31 του ισχύοντος νόμου Ν. 4384/2016).

5.2.2. Κλαδικοί Εθνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (Ν. 4384/2016)

Η κορυφή της πυραμίδας είναι οι Κλαδικοί Εθνικοί Αγροτικοί Συνεταιρισμοί (ΚΕΑΣ), οι οποίοι δραστηριοποιούνται σε εθνικό επίπεδο. Αυτό το μόρφωμα μπορεί να συσταθεί μόνο ένας ανά κλάδο παραγωγής ή ομοειδών προϊόντων από όλες τις περιφέρειες της χώρας, με πρωτοβουλία τουλάχιστον των δύο τρίτων (2/3) των αγροτικών συνεταιρισμών που δραστηριοποιούνται σε ένα προϊόν ή σε μια ομάδα ομοειδών προϊόντων, ή με πρωτοβουλία τουλάχιστον εκατό (100) αγροτικών συνεταιρισμών. Ως σκοπό κατέχουν τον συντονισμό του έργου των μελών τους και τη διεύρυνση των δραστηριοτήτων τους, τις οποίες δεν μπορούν να διεξάγουν τα μέλη τους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξαίρεση που αποτελούσαν οι περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Νοτίου Αιγαίου και Ιονίων Νήσων σύμφωνα με το σχέδιο νόμου «Αγροτικοί Συνεταιρισμοί» που τέθηκε σε διαβούλευση (από 10/2015 έως 11/2015, δηλαδή πριν την έκδοση του ισχύοντος νόμου). Σύμφωνα με αυτό, οι συγκεκριμένες περιφέρειες μπορούν να συσπειρωθούν σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας ΚΠΕΑΣ με πρωτοβουλία τουλάχιστον δέκα πέντε (15) ΑΣ, καθώς παρατηρείται διασπορά των αγροτικών κοινοτήτων καθώς και δυσκολίες τόσο συγκοινωνίας, όσο και επικοινωνίας όταν για την ίδρυση ΚΠΕΑΣ στις λοιπές περιφέρειες της χώρας ο αριθμός ήταν τριάντα (30) και εκατό (100) ΚΕΑΣ. (Πηγή: Υπουργείο αγροτικής ανάπτυξης και τροφίμων: <http://www.opengov.gr>).

Στους σκοπούς τόσο των ΚΠΕΑΣ αλλά και των ΚΕΑΣ περιλαμβάνονται, ιδίως, η ανάληψη οικονομικών δραστηριοτήτων ευρείας κλίμακας και η συνεργασία σε θέματα χρηματοδότησης, μάρκετινγκ, εξαγωγών και εισαγωγών, εκπαίδευσης και κατάρτισης, συμβουλευτικής, οικονομικής λογιστικής, νομικής και τεχνικής βοήθειας, καθώς και σε θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος. Τα τελευταία περιλαμβάνουν θέματα όπως όπως η έρευνα, η ανάπτυξη των κοινοτήτων εντός των οποίων δραστηριοποιούνται τα μέλη τους και η προστασία του περιβάλλοντος. Τα καταστατικά των ΚΠΕΑΣ και των ΚΕΑΣ καθορίζουν όλα τα θέματα που αφορούν στην λειτουργία τους. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του παρόντος νόμου περί αγροτικών συνεταιρισμών.

5.2.3. Ανώτερης βαθμίδας ιδεολογική και συντονιστική οργάνωση (Ν 4384/2016)

Στην περίπτωση που ποσοστό 51% και ανωτέρω των αγροτικών συνεταιρισμών, είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο, αυτοί μπορούν να δημιουργήσουν μια ιδεολογική και συντονιστική οργάνωση που έχει περιφέρεια ολόκληρη την ελληνική επικράτεια και έδρα το δήμο που ορίζει το καταστατικό της. Αυτό καθορίζει την επωνυμία, την οργάνωσή της, τους σκοπούς και τη λειτουργία της. Η οργάνωση αυτή δεν έχει εμπορική ιδιότητα. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται αναλόγως οι διατάξεις του παρόντος νόμου περί αγροτικών συνεταιρισμών. Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Αγροτικών Συνεταιριστικών Οργανώσεων (ΠΑΣΕΓΕΣ), εφόσον πληροί τις προϋποθέσεις του πρώτου εδαφίου,

θεωρείται η οργάνωση της παρούσας παραγράφου και εγγράφεται στο Μητρώο. Σε διαφορετική περίπτωση, δεν εγγράφεται στο Μητρώο.

5.3. Το πέρασμα από την ΠΑΣΕΓΕΣ στη ΝΕΑ ΠΑΣΕΓΕΣ

Η Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Γεωργικών Συνεταιρισμών (ΠΑ.Σ.Ε.ΓΕ.Σ), ήδη ιδρύεται στις 12 Φλεβάρη του έτους 1935 με απόφαση του υπουργείου Γεωργίας ως σωματείο. Σκοπός της, όπως αναγράφεται στο καταστατικό αυτής, είναι η ανάπτυξη της συνεταιριστικής συνείδησης καθώς και η διάδοση των αγροτικών συνεταιρισμών, η εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μελών τους, η μελέτη αλλά και η παρακολούθηση των ζητημάτων τους, η διαμόρφωση των συνεταιριστικών αρχών με τον καλύτερο δυνατόν τρόπο, η εκπαίδευση των μελών των συνεταιρισμών παντός τύπου και τέλος εκπροσώπηση και η προάσπιση των συμφερόντων τους στην ευρύτερη κοινή γνώμη. Παρόλα αυτά, για την άνοδο συνεταιριστικής συνείδησης, αλλά και στη διεκδίκηση των οικονομικών και πολιτιστικών ζητημάτων του αγροτικού χώρου η ΠΑΣΕΓΕΣ δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί. Οι λόγοι σύμφωνα με τον Αβδελίδη είναι οι εξής:

Πρώτον η δράση της εκτυλίσσεται σε μια εποχή στην οποία δεν ευδοκμούν ευνοϊκές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Η οικονομία της χώρας μετά την απελευθέρωση αποδυναμώθηκε. Οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις επέβαλαν καθεστώς το οποίο δεν εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των αγροτών, ενώ ταυτόχρονα η ΑΤΕ επενέβη σε όλες τις συνεταιριστικές οργανώσεις από το πρωτοβάθμιο συνεταιρισμός μέχρι και την ΠΑΣΕΓΕΣ. Δεύτερον η ηγεσία της μετά το 1945 απομακρύνθηκε και αντικαταστάθηκε με διορισμένη και μη δημοκρατικά εκλεγμένη. Ενώ η δεύτερη δεν ανταποκρίθηκε στις ανάγκες και σε απαιτήσεις του αναπτυσσόμενου συνεταιριστικού κινήματος, παρόλα αυτά τα ίδια σχεδόν πρόσωπα παρέμεναν στην εξουσία είκοσι περίπου χρόνια. Τέλος, η τρίτη αιτία έχει να κάνει με την οργανωτική διάρθρωση και λειτουργία της. Η ΠΑΣΕΓΕΣ ιδρύεται σαν σωματείο με βάση το νόμο περί σωματείων και επιβάλλεται να εκπληρώνει ιδεολογικούς και επαγγελματικούς σκοπούς. Δεν της δίνεται η δυνατότητα να οργανωθεί σαν οικονομική οργάνωση καθώς και δεν βάζει οικονομικούς σκοπούς όπως οι άλλες είναι συνεταιριστικές οργανώσεις. Αυτός είναι ο λόγος που δεν μπορεί να εκπληρώσει τον ρόλο του καθοδηγητή και συντονιστή των συνεταιριστικών οργανώσεων.

Ως ανεξάρτητο Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου ιδρύεται το 2016 η Νέα ΠΑΣΕΓΕΣ, ως τη διάδοχο κατάσταση της ΠΑΣΕΓΕΣ (έτος ίδρυσης το 1935), η οποία είναι το κυρίαρχο όργανο συντονισμού, εκπροσώπησης και οργάνωσης των αγροτικών συνεταιρισμών στην Ελλάδα. Μέλη της είναι οι δευτέρου βαθμού αγροτικές συνεταιριστικές ενώσεις. Πάλι γίνεται εμφανές πως σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία μπορούν να εισαχθούν στην γενική συνέλευση κοινοπραξίες συνεταιρισμών, συνεταιριστικές εταιρίες καθώς και κεντρικές ενώσεις. Για παράδειγμα ο Ν 2810/2000 προβλέπει την δυνατότητα εισαγωγής τους, εάν το επιτρέπει το καταστατικό. Η

δραστηριότητα της έγκειται στο να υποστηρίζει, να προωθεί, να προάγει τις δραστηριότητες των μελών της και αναλαμβάνει την εκπροσώπησή τους σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Τέτοιες οργανώσεις είναι η Διεθνής συνεταιριστική ένωση (ICA), η διεθνής ομοσπονδία αγροτών παραγωγών (IFAP), η ευρωπαϊκή συνομοσπονδία γεωργίας (CEA), η διεθνής ένωση καλλιεργητών και παραγωγών καπνού (UNITAB), η ένωση των ευρωπαϊών τευτοκαλλιεργητών (CIBE) και τέλος την ένωση εθνικών οργανώσεων αλιευτικών επιχειρήσεων της Ε.Ε. (EUROPECHE). Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της επίσης, εκπονεί μελέτες, εργασίες, έρευνες και συνάπτει συμβάσεις έργου ή παροχής υπηρεσιών, που έχουν σχέση με την αγροτική, γενικά, και τη συνεταιριστική, ειδικά, ανάπτυξη.

Η Νέα ΠΑΣΕΓΕΣ δεν μετέχει σε εμπορικές δραστηριότητες. Είναι παρατηρητής της νομοθεσίας και παρέχει συμβουλές, υποβάλλει προτάσεις σε αρμόδιους φορείς ως εθνικός εκπρόσωπος σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και διεκδικεί την εναρμόνισή των μέτρων με τα συμφέροντα και τις ανάγκες των αγροτών. Τέλος συνάπτει συλλογικές συμβάσεις εργασίας που αφορούν στο προσωπικό των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων κάθε βαθμίδας ενώ συντονίζει τις ενέργειες των αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων και ενισχύει το έργο τους (<https://www.nearaseges.gr/>).

5.4. Διεθνής νομοθεσία περί οριζόντιας και κάθετης ολοκλήρωσης των συνεταιρισμών

Για τον Διεθνή Οργανισμό Εργασίας, η ελευθερία δημιουργίας ενώσεων περιλαμβάνει το δικαίωμα των συνεταιρισμών να συνεργάζονται οριζόντια και κάθετα και να σχηματίζουν ενώσεις, ομοσπονδίες ή/και συνομοσπονδίες. Οι τελευταίες ενίοτε ονομάζονται κορυφαίες οργανώσεις ή συνενώνουν πολυτομεακές ενώσεις των κατηγοριών που προαναφέρθηκαν. Ιδιαίτερης σημασίας είναι ειδικά όταν εκπροσωπούν έναν συγκεκριμένο οικονομικό τομέα.

Σκοπός των ενώσεων, όπως αναφέρεται στην απόφαση είναι να αποφευχθεί η συγκέντρωση και αποτελεί έναν τρόπο να διαφυλαχθεί η αυτονομία και η ανεξαρτησία των συνεταιρισμών κατώτερου επιπέδου. Από την άλλη μεριά δημιουργούνται οικονομίες κλίμακας. Όσον αφορά την κάθετη ολοκλήρωση, ο αριθμός των βαθμίδων πρέπει να αποφασίζεται από τους συνεταιρισμούς, πράγμα που δεν επιτρέπει η ελληνική νομοθεσία, λαμβάνοντας υπόψη την σχέση κόστους/οφέλους τους με την εισαγωγή τους στις αντίστοιχες οργανώσεις.

Για την κρατική παρεμβατικότητα αναφέρει πως θα πρέπει να υπάρχει μόνο στις περιπτώσεις που απαιτείται έλεγχος και την παρακολούθηση της συμμόρφωσης τους ως προς την υποστήριξη των μελών τους. Ακόμα δεν θα πρέπει να ορίζει το Κράτος συγκεκριμένα διοικητικά όρια στα οποία θα δραστηριοποιούνται οι συνεταιρισμοί, αλλά οι ίδιοι θα πρέπει να επιλέξουν μόνοι τους την εμβέλεια τους σύμφωνα με το είδος της εξειδίκευσής τους. Τέλος να δώσει την ευκαιρία να δημιουργηθεί μια ανεξάρτητη και αξιόπιστη συνεταιριστική κίνηση.

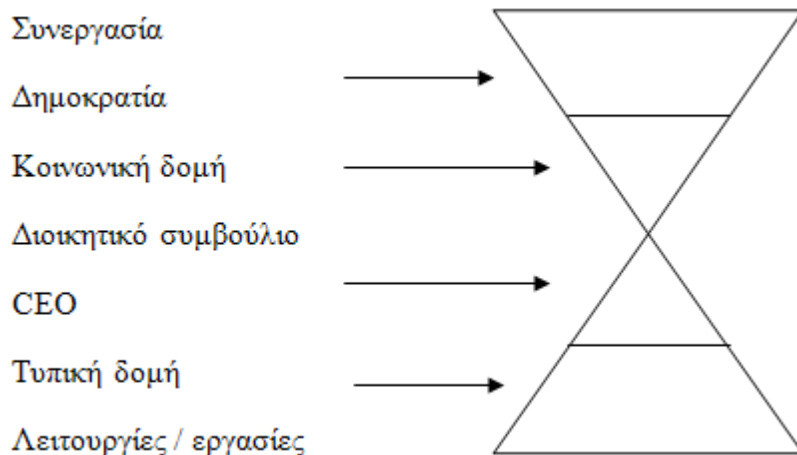
Ο συνεταιριστικός νόμος που θα λάβει ισχύ σύμφωνα με τον Δ.Ο.Ε., πρέπει να καθορίζει την νομική μορφή των διαφόρων επιπέδων συνεταιριστικών οργανώσεων και σύμφωνα με την απόφαση να καθορίζονται τα εξής δικαιώματα και υποχρεώσεις τους:

- Η εκπροσώπηση των μελών σε εθνικό, περιφερειακό και διεθνές επίπεδο.
- Η προώθηση, εκπαίδευση και κατάρτιση.
- Η παροχή συμβουλών, χρηματοδοτικές, ασφαλιστικές και οικονομικών υπηρεσιών (μάρκετινγκ, προμήθειες, εξαγωγές, εισαγωγές, κ.λπ.).
- Η ανάπτυξη των δια-συνεταιριστικών σχέσεων.
- Η έρευνα και η ανάπτυξη.
- Η διαιτησία.
- Η εποπτεία και ο διαχειριστικός έλεγχος.
- Η διάδοση της συνεταιριστικής νομοθεσίας (Hagen, 2016).

5.5. Η δομή που εμφανίζεται εντός των συνεταιρισμών

Έγινε μια σύντομη αναφορά προηγουμένως στην κοινωνική και οικονομική αποστολή των συνεταιρισμών. Αυτός ο διττός τους χαρακτήρας, αναπαρίσταται ως δομή (Διάγραμμα 5.2) ως δύο τρίγωνα.

Διάγραμμα 5.2: Διτή δομή των συνεταιρισμών

Πηγή: Κολύρης, 2011

Το πάνω τρίγωνο αναπαριστά τον "κοινωνικό οργανισμό", τη συνέλευση των μελών, το διοικητικό συμβούλιο και στην κορυφή τον γενικό διευθυντή. Το κάτω τρίγωνο αναπαριστά "την επιχείρηση" όπου έχει τον CEO (διευθύνων σύμβουλος ή διοικητικό συμβούλιο), ή τον γενικό διευθυντή, στο μεσαίο επίπεδο οι διευθυντές τμημάτων και στο μεγαλύτερο μέρος οι εργαζόμενοι και οι προϊστάμενοι.

Ο κοινωνικός τομέας λοιπόν, απαρτίζεται και διευθύνεται από τις αξίες και τις αρχές του «συνεταιρίζεσθαι» που φαίνονται στο άνω τρίγωνο και ο τομέας που ανήκει στην επιχειρηματικότητα ευθύνεται για τους εργαζομένους και τις τεχνικές που εφαρμόζονται στην επιχείρηση όπως φαίνονται στο κάτω τρίγωνο αντίστοιχα (Κολύρης, 2011)

Η συμπεριφορά που δίνει κίνηση αλλά και νόημα στο σύνολο των Συνεταιρισμών είναι η διοίκησή τους. Ως διοίκηση θεωρείται η συνολική συνείδηση της οργάνωσης που βάζει στόχους και νόημα, συνδυάζει τα μέσα, δραστηριοποιεί και κατευθύνει τα μέλη της οργάνωσης και δημιουργεί γεγονότα, επηρεάζει το περιβάλλον, ολοκληρώνει και βελτιώνει την ίδια την οργάνωση και τέλος τον ίδιο τον εαυτό της. Το κύριο πρόβλημα οργάνωσης της ελληνικής γεωργίας είναι το διαρθρωτικό. Εννοείται εδώ ότι τόσο σε «μάκρο» όσο και σε «μίκρο» οργανωτικό επίπεδο της παραγωγικής διαδικασίας η ελληνική γεωργία φαίνεται πολυδιασπασμένη. Τα έγγεια δικαιώματα όπως και οι εκτάσεις είναι μικρού μεγέθους και οι αγροτικές μονάδες σε μεγάλο βαθμό παρουσιάζουν παραδοσιακό χαρακτήρα (Λάμπρος, 1996)

Αυτό που διαφοροποιεί τα βασικά στοιχεία της συνεταιριστικής διαχείρισης από μία κοινή επιχείρηση με την οποία η προς τα έξω εικόνα των συνεταιρισμών δεν διαφέρει πολύ, είναι οι ρόλοι των μελών του. Δηλαδή στο γεγονός ότι οι ιδιοκτήτες και οι χρήστες του συνεταιρισμού είναι τα ίδια υποκείμενα. Τα επίπεδα εξουσίας στο συνεταιρισμό είναι τρία (η γενική συνέλευση των μελών του το διοικητικό συμβούλιο και ο γενικός διευθυντής ή CEO ή μάνατζερ). Οι ρόλοι καθώς και οι αρμοδιότητες των οποίων αναφέρονται στους παρακάτω πίνακες (ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.1., ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.2., ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.3.).

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.1.: Αρμοδιότητες της γενικής συνέλευσης των μελών του συνεταιρισμού

1. Τροποποίηση του καταστατικού
2. Η συγχώνευση ή μετατροπή ή παράταση της διάρκειας και η διάλυση της συνεταιριστικής οργάνωσης
3. Η εκλογή και η ανάκληση των μελών του Διοικητικού συμβουλίου και των αντιπροσώπων σε συνεταιριστικές οργανώσεις ανωτέρου βαθμού και στην ΠΑΣΕΓΕΣ
4. Η έγκριση του ισολογισμού και του λογαριασμού και ο καθορισμός του τρόπου διάθεσης των πλεονασμάτων
5. Η μεταβολή του ύψους των μερίδων
6. Η επιβολή εισφοράς των μελών
7. Η έγκριση προγράμματος επιχειρηματικής δράσης και ανάπτυξης και ο αντίστοιχος προϋπολογισμός
8. Η έγκριση του ετησίου προϋπολογισμού εισόδων – εξόδων
9. Η απαλλαγή από κάθε ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου (Δ.Σ.)
10. Η ψήφιση εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας και υπηρεσιακής κατάστασης προσωπικού
11. Η εγγραφή νέων μελών ύστερα από προσφυγή των ενδιαφερόντων στην Γ.Σ.
12. Η απόφαση για την αγοραπωλησία ακινήτων
13. Η απόφαση για την συγκρότηση κλαδικών οργανώσεων παραγωγής
14. Ο ορισμός των ελεγκτών για την επόμενη οικονομική χρήση και ο καθορισμός της αμοιβής τους

Σύσταση και σημασία των αγροτικών συνεταιρισμών
στην αγροτική ανάπτυξη και τοπική οικονομία

15. Ο καθορισμός του ανώτερου ποσού δανείων που μπορεί να συνάψει η οργάνωση και η χορήγηση στα μέλη της
16. Ο καθορισμός της αποζημίωσης και των εξόδων κίνησης των μελών του Δ.Σ. ύστερα από εισήγηση του ιδίου
17. Η απόφαση για κάθε άλλο θέμα που ορίζει η νομοθεσία ή το καταστατικό του συνεταιρισμού
18. Η μεταβίβαση στο Δ.Σ των αρμοδιοτήτων 10 και 12

Πηγή: Παπαγεωργίου, 2007

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.2.: Αρμοδιότητες του Δ.Σ. του συνεταιρισμού

1. Απόφαση επι των θεμάτων διαχείρισης, διοίκησης της περιουσίας και γενικά την λειτουργία της οργάνωσης στα πλαίσια της νομοθεσίας, του καταστατικού και του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας
2. Η δικαστική και εξώδικη εκπροσώπηση του συνεταιρισμού
3. Η συγκάληση των γενικών και έκτακτων συνελεύσεων
4. Ο καταρτισμός του ισολογισμού και του απολογισμού καθώς και του προγράμματος εργασιών του επόμενου έτους.
5. Η απόφαση για την εγγραφή των νέων μελών όπως και η διαγραφή τους
6. Η αποδοχή καταθέσεων των μελών όπως και η δανειοδότησή τους
7. Η απόφαση των εξόδων της διοίκησης και λειτουργίας, ο ορισμός του ανώτατου ποσού που θα κρατάται από τον/την Ταμία
8. Η απόφαση για την αγορά κάθε τύπου κινητών περιουσιακών στοιχείων για τις ανάγκες των μελών του συνεταιρισμού
9. Η επεξεργασία και η υποβολή στην Γ.Σ. του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας και του κανονισμού καταστάσεως προσωπικού
10. Η πρόσληψη και η απόλυση έκτακτου και τακτικού προσωπικού
11. Η άσκηση της πειθαρχικής εξουσίας στα πλαίσια του κανονισμού καταστάσεως προσωπικού καθώς και του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας
12. Η Πρόσληψη του γενικού διευθυντή
13. Ο καθορισμός των υποχρεώσεων και δικαιωμάτων του γενικού διευθυντή
14. Ο ορισμός εκπροσώπων τις Ενώσεις που συμμετέχει ο συνεταιρισμός
15. Η πρόσληψη ειδικών επιστημονικών συμβούλων ή η ανάθεση ζητημάτων σε εξωτερικούς συνεργάτες για συγκεκριμένα έργα

Πηγή: Παπαγεωργίου, 2007. Ιδία Επεξεργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ 5.2.3.: Αρμοδιότητες του Γενικού Διευθυντή του συνεταιρισμού

1. Η εισηγήσεις στο διοικητικό συμβούλιο για κάθε είδους επιχειρηματικές, επιχειρησιακές ή πολιτικές αποφάσεις που θεωρεί αναγκαίες να παρθούν
2. Η εφαρμογή των αποφάσεων της γενικής συνέλευσης και του διοικητικού συμβουλίου
3. Η Διεύθυνση των εργασιών
4. Η εισήγηση στην γενική συνέλευση και στο διοικητικό συμβούλιο για το διαχειριστικό έργο που παράγαγε

Πηγή: Παπαγεωργίου, 2007. Ιδία Επεξεργασία

Συμπεράσματα

Φτάνοντας στον επίλογο, αυτό που γίνεται άμεσα διακριτό στην συγκεκριμένη διπλωματική εργασία, είναι οι διάφορες οπτικές οι οποίες εξελίχθηκαν γύρω από τον θεσμό του αγροτικού συνεταιρισμού. Για παράδειγμα ακόμη και για τον ορισμό του, οι διάφοροι θεωρητικοί που ασχολήθηκαν μην μπορώντας να δώσουν ακριβή στόχευση, συμπλήρωναν τους προηγούμενους ή δημιουργούσαν ένα νέο ορισμό, βάζοντας σε σειρά τα στοιχεία που θεωρούσαν πιο σημαντικά για τον χαρακτηρισμό του. Σε δεύτερη φάση, αυτή της ιδεολογικής θεμέλιους του συνεταιρισμού αυτός οριοθετείται ποικιλοτρόπως τόσο από νεοκλασική, φιλελεύθερη, μαρξιστική, νέο μαρξιστική, και ελευθεριακή σκοπιά. Χωρίς όμως να λησμονούμε και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του και μένοντας μόνο επιδερμικά στον ορισμό ανοίγει μεγάλος διάλογος για το ποιοι είναι οι σκοποί που εξυπηρετεί καθώς και πώς διακρίνονται οι αγροτικοί συνεταιρισμοί από άλλες υπαίθριες παραγωγικές δραστηριότητες. Με το βλέμμα στραμμένο προς την εσωτερική λειτουργία των αγροτικών συνεταιρισμών, πολλοί διερωτήθηκαν σχετικά με την φύση (διττή) αλλά και για τις προϋποθέσεις ώστε να μπορούν να υπάρξουν στο παρόν αλλά και να αναπτυχθούν περαιτέρω. Σημαντικό κομμάτι επίσης, είναι τα θετικά σημεία τα οποία προκύπτουν από την ύπαρξη των αγροτικών Συνεταιρισμών και ενθαρρύνουν νέα μέλη προς την συσπείρωση αλλά και τα προβλήματα όπως και οι συγκρούσεις που διακρίνονται και είναι ικανές να επιφέρουν την λύση τους.

Όλες αυτές όμως οι θεωρητικές απόψεις κατοχυρώνουν μία μικρή μόνο θέση στη γενικότερη ανάλυση ενός θεσμού που πρακτικά έχει πάρει σάρκα και οστά πολλούς αιώνες τώρα αλλά κρατάει μέχρι και σήμερα στην Ελλάδα. Αφού γίνεται μία πρώτη περιγραφή των μορφών παραδοσιακού χαρακτήρα, ξεκινά η κατάτμηση των διαφόρων ιστορικών περιόδων. Όλα αυτά Βέβαια γίνονται με τον συντονισμό της ιστορικής εξέλιξης τόσο των συνεταιρισμών ως οργανώσεις, αλλά και του γενικότερου συνεταιριστικού κινήματος στην Ελλάδα. Τα σημεία καμπής που χρειάστηκε να ληφθούν υπ' όψη, αποτέλεσαν το σημείο αναφοράς της κάθε περιόδου της ιστορικής ανάλυσης. Κάποια από αυτά ήταν η γέννηση του ελληνικού κράτους, η αγροτική μεταρρύθμιση, ο πρώτος νόμος «περί συνεταιρισμών, η περίοδος του μεσοπολέμου, της κατοχής αλλά και του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα και τέλος μία μεγάλη περίοδος με πολλά υποκεφάλαια η οποία ξεκινάει από το 1950 και λήγει στις αρχές του τρέχοντος αιώνα. Σε όλες αυτές τις ιστορικές περιόδους μπορούμε να διακρίνουμε καμπή αλλά και πτώση των αγροτικών συνεταιρισμών καθώς είτε προσκρούουν σε συγκεκριμένα προβλήματα, είτε σε αυτές επιβάλλονται προβληματικές πολιτικές, είτε τέλος εντός αυτών συμμετέχουν προβληματικές προσωπικότητες. Ίσως μοιάζει λιγάκι οξύμωρο το γεγονός ότι γίνεται τόσο μεγάλη αναφορά στην υπανάπτυξη του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού, του αγροτικού τομέα και την περιθωριοποίηση των συνεταιρισμών, αλλά αυτό αποτελεί φυσική συνέπεια της μακροχρόνιας εξάρτησης της χώρας, των εσφαλμένων πολιτικών και της διόγκωσης της υπανάπτυξης.

Στα πλαίσια των σύγχρονων μεταβατικών κοινωνιών, είναι δύσκολο να υπάρξουν κοινωνίες ικανές να μπου σε μία πορεία εθνικής ανεξαρτησίας, κοινωνικής προόδου και αδέσμευτης οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό που μπορούμε όμως σίγουρα να πούμε είναι ότι πρέπει να στηριχθούν στις δικές τους δυνάμεις για μία δική τους ανάπτυξη. Κυρίως

στον αγροτικό τομέα ο αγροτικός – γεωργικός συνεταιρισμός ίσως είναι η μοναδική λύση και μπορεί σύντομα να οδηγήσει τις κοινωνίες σε μία περιφερειακή αλλά και εθνική αδέσμευτη ανάπτυξη. Εάν αρθρωθεί σε ένα κίνημα οριζόντιας και κάθετης συγκρότησης μπορεί να λειτουργήσει σαν το αποτελεσματικότερο υποκείμενο περιφερειακής ανάπτυξης που μπορεί να δραστηριοποιηθεί και να αξιοποιήσει τους υφιστάμενους πόρους. Οι συνεταιριστικές μορφές που διαμορφώνονται οδηγούν στο γενικό συνεταιρισμό, τον αγροτοβιομηχανικό ή αυτόν του πολλαπλού σκοπού. Τέτοιες μορφές, σε αντίθεση με τις παραδοσιακές, συνθέτουν όλο και πιο πολλές δραστηριότητες πρωτογενούς παραγωγικής δραστηριότητας, οι οποίες μετέπειτα συνδυάζονται με αυτές του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.

Σε συνδυασμό με όλα όσα ειπώθηκαν γύρω από την ιστορική εξέλιξη του θεσμού των αγροτικών συνεταιρισμών, αναμένεται να δημιουργηθεί σκέψη αλλά και διάλογος για το πως ο αγροτικός συνεταιρισμός είναι ικανός να δημιουργήσει μία προοπτική για την προοδευτική εξάλειψη της σχέσης κέντρου και περιμέτρου εντός του ελλαδικού χώρου αλλά και δομικά πώς μπορεί να προτάξει ένα σύστημα οργάνων σύζευξης τομέων και κλάδων οι οποίοι θα συνδέονται με σχέση συμπληρωματικότητας και αλληλοτροφοδοσίας. Μεγάλης σημασίας επίσης είναι να φανεί εάν ανάμεσα από την δόμηση μιας νέας μεταβατικής κοινωνικής πραγματικότητας και των θεσμικών ρυθμίσεων, της κρατικής παρεμβατικότητας, αλλά και της ιστορικής νομοτέλειας, οι αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι ικανοί να οργανωθούν δημοκρατικά και να ενεργοποιηθούν σε μία νέα βάση πραγμάτων.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΑΡΙΘ ΦΥΛΛΟΥ 33

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 24 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

1915

Περί συνεταιρισμών.

Νόμος 602

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισμένοι ομοφώνως μετά της Βουλής, άπεφασίσαμεν και διατάσαμεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

Σύστασις του συνεταιρισμού.

Άρθρον 1.

Συνεταιρισμός κατά την έννοιαν του παρόντος νόμου είναι ή εταιρεία, ήτις άποτελείται εκ συνταίρων, ών ο αριθμός και αι εισφοραί είναι μεταβλητά και σκοπεύ την διά συνεργασίας των συνταίρων προαγωγήν της ιδιωτικής οικονομίας εκάστου αυτών.

Τοιαύτοι συνεταιρισμοί είναι ιδίαι οι πιστωτικοί, οι συνεταιρισμοί αγοράς, πωλήσεως, καταναλώσεως, οι παραγωγικοί, οι οικοδομικοί.

Άρθρον 2.

Πρός σύστασιν συνεταιρισμού άπαιτείται, όπως το καταστατικόν 1) συναφθή έγγραφως μεταξύ έπτά τουλάχιστον προσώπων, μη άπαιτουμένου τύπου τινός, και 2) έγκριση, υποβαλλόμενον εν πρωτοτύπω, υπό του Υπουργείου της Έθνικής Οικονομίας.

Το Υπουργείον, εξετάζον την κατά τας διατάξεις των νόμων (ιδίαι άρθρα 1 και 5 του νόμου τούτου) σύνταξιν του καταστατικού και την σκοπιμότητα των διατάξεων αυτού, τροποποιεί αυτό μόνον έφ' όσον αντίκειται εις τους νόμους, υποδεικνύει δέ άπλως την κατά την κρίσιν του σκοπιμότεραν διατύπωσιν των όρων αυτού.

Τό έγκριθέν ή τροποποιηθέν καταστατικόν δημοσιεύεται δωρεάν έπιμελεία του Υπουργείου εις την Έφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Άρθρον 3.

Άπό της έγκρίσεως του καταστατικού ο συνεταιρισμός άποκτά νομικήν προσωπικότητα.

Τό Υπουργείον της Έθνικής Οικονομίας άποστέλλει άντίστοιχον του δημοσιευθέντος καταστατικού εις τόν συνεταιρισμόν και εις τό Ειρηνοδικείον της έδρας τούτου.

Άρθρον 4.

Τό Υπουργείον και τό Ειρηνοδικείον συρράπτουν κατ' έτος εις βιβλίον τά κατά τά άρθρα 3, 9, 35, 58 καταστατικά, έγγραφα και γνωστοποιήσεις και καταρτίζουν εύρετήριον αυτών.

Τά βιβλία και εύρετήρια ταύτα είναι ελευθέρως εις πάντας προσιτά.

Διά Β. Διατάγματα, προκαλουμένου υπό των Υπουργών επί της Έθνικής Οικονομίας και της Δικαιοσύνης, καθορίζεται ο τρόπος της τηρήσεως των βιβλίων τούτων.

Άρθρον 5.

Τό καταστατικόν άπαιτείται πάντως να περιέχη, πλην των εις άλλας διατάξεις του παρόντος νόμου περιεχομένων προαιρετικών ή ύποχρεωτικών όρων, (άρθρα 8, 14, 15 16—18, 20, 23, 28—31, 34, 37, 41—43, 46, 48, 49 55, 59, 67, 68, 76) τά εξής :

- 1) Την έπωνυμίαν του συνεταιρισμού.
- 2) Την έδραν.
- 3) Τόν σκοπόν και την χρονικήν διάρκειαν αυτού, ήτις δύναται να είναι και άπερίοριτος.
- 4) Τους όρους της παραδοχής και της εξόδου των συνταίρων.
- 5) Τόν τρόπον, καθ' έν καταρτίζεται ή μέλλει να καταρτισθή βραχύτερον τό κεφάλαιον του συνεταιρισμού, τό ανώτατον ποσόν, μέχρι του οποίου δύναται να φθάση ή εισφορά εκάστου συνταίρου (τήν συνεταιρικήν μερίδα), την προκαταβολήν του ένός δεκάτου τουλάχιστον του ποσού τούτου και τόν χρόνον της καταβολής του ύπολοίπου.
- 6) Τόν τρόπον της οργανώσεως, διοικήσεως και εκπροσωπήσεως του συνεταιρισμού και τόν τρόπον του έλέγχου της διοικήσεως.
- 7) Την έκτασιν της ευθύνης των συνταίρων, ήτοι εάν θά ευθύνονται διά τας ύποχρεώσεις του συνεταιρισμού με όλην των την περιουσίαν ή μέχρις όρισμένου μόνον ποσού ή μέχρι πολλαπλασίου τινός της μερίδος των (άρθ. 22).
- 8) Τόν τρόπον της συντάξεως και εξελέξεως του ισολογισμού.
- 9) Τόν τρόπον της τοποθετήσεως και εξασφαλίσεως των κεφαλαίων του συνεταιρισμού.

10) Τὸν τρόπον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν κερδῶν καὶ ζημιῶν, τῆς διανομῆς αὐτῶν μεταξύ τῶν συνεταιρῶν, ἐφ' ὅσον δὲν τὴν ἀποκλείει τὸ καταστατικόν, τοῦ σχηματισμοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου, χρησιμεύοντος πρὸς κάλυψιν ἐνδεχομένων ζημιῶν, τῆς διαλύσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς διαθέσεως κατ' αὐτὴν τοῦ ἀποθεματικοῦ κεφαλαίου.

11) Τὸν τρόπον τῆς συγκλήσεως συνελεύσεως τῶν συνεταιρῶν, τῆς ἀπαιτουμένης διὰ τὴν λήψιν ἀποφάσεων πλειοψηφίας, τῆς προεδρίας καὶ τῆς ψηφοφορίας κατ' αὐτὴν.

12) Τὸν τρόπον, καθ' ὃν γίνονται αἱ γνωστοποιήσεις καὶ προσκλήσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ.

13) Ἐὰν θὰ εἶναι δεκτοὶ ἢ ὄχι, ἢ ὑπὸ τίνος ὅρου, ὡς συντάρινοι πρόσωπα, τὰ ὁποῖα δὲν κατοικοῦν ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἢ εἰς συναλλαγὴν μετ' τὸν συνεταιρισμὸν μὴ συνεταιρινοὶ, ἐφ' ὅσον ἐπιτρέπει ὁ νόμος (ἄρθρ. 48).

* Ἄρθρον 6.

Ἡ ἐπωνυμία τοῦ συνεταιρισμοῦ λαμβάνεται ἐκ τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ καὶ περιέχει συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρον 22 τὰς λέξεις «μετ' ἐπισημομένην εὐθύνην», ἢ «μετ' ἀπερίοριστον εὐθύνην» ἢ μόνον τὰ στοιχεία Συν-Π-Ε ἢ Συν-Α-Ε.

Ἡ ἐπωνυμία δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ τὸ ὄνομα συνταίρου ἢ ἄλλου προσώπου, διακρίνεται δὲ πάντως κατὰ τρόπον σαφεῖ ἀπὸ τὰς ἐπωνυμίας ἄλλων συνεταιρισμῶν, ἰδρυμένων ἤδη.

Πιστωτικὸς συνεταιρισμὸς, ἐδρεύων ἐν κοινότητι, δύναται νὰ φέρῃ τὴν ἐπωνυμίαν «Ἀγροτικὴ Λαϊκὴ Τράπεζα τῆς κοινότητος . . . » ἢ «Λαϊκὴ Τράπεζα τῆς κοινότητος . . . », ἢ «Γεωργικὸν Ταμεῖον τῆς κοινότητος . . . » μετὰ τῶν ἀρχικῶν Συν-Π-Ε ἢ Συν-Α-Ε.

* Ἄρθρον 7.

Πρὸς μεταβολὴν τοῦ καταστατικοῦ, ἢ πρὸς συνέχισιν συνεταιρισμοῦ, οὗ ἡ διάρκεια περιορισθῇ δι' ὀρισμένον χρόνον, ἀπαιτεῖται ἀπόφασις τῆς γενικῆς συνελεύσεως, τῶν συνεταιρῶν.

* Ἄρθρον 8.

Πρὸς μεταβολὴν τοῦ σκοποῦ τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ πρὸς ἀξίωσιν τῆς ἐταιρικῆς μερίδος ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν τετάρτων τῶν κατὰ τὸ ἄρθρον 41 συγκροτούντων τὴν ἀρχοῦσιν ἐν τῇ συνελεύσει τῶν συνεταιρῶν. ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίζονται ἐν τῷ καταστατικῷ καὶ ἄλλοι ἀλόγιμοι ὄροι.

Δι' ἄλλας μεταβολὰς τοῦ καταστατικοῦ ἀπαιτεῖται πλειοψηφία τῶν τριῶν τετάρτων τῶν ἐμφανισθέντων συνεταιρῶν, ἐφ' ὅσον τὸ καταστατικὸν δὲν ὀρίζει ἄλλους ὄρους.

* Ἄρθρον 9.

Πᾶσα μεταβολὴ τοῦ καταστατικοῦ ἀπαιτεῖται πρὸς τούτους νὰ ἐγκριθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας, ἐφαρμοζομένων καὶ ἐνταῦθα ἀναλόγως τῶν ἀρθρῶν 2 καὶ 3.

* Ἄρθρον 10.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐνασκεῖ ἐπιπέταν διὰ τὴν τήρησιν τῶν νόμων καὶ τοῦ καταστατικοῦ καὶ ἔλεγχον ἐπὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν συνεταιρισμῶν παρέχει δὲ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ὑποδείγματα καταστατικῶν καὶ βιβλίων τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ πᾶσαν ὁδηγίαν.

Πᾶς συνεταιρισμὸς ὑποχρεοῦται νὰ τηρῇ βιβλίον περιέχον ἐν ἀρχῇ τὸ καταστατικὸν καὶ κατὰ συνέχισιν α') τὸ ὄνομα καὶ ἐπωνυμίαν, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν κατοικίαν τῶν συνεταιρῶν, β') τὴν χρονολογίαν τῆς παραδοχῆς καὶ τῆς ἐξόδου αὐτῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἀριθμεῖται, μονογραφεῖται καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδικοῦ ἀνεξόδως. Ἡ μονογραφὴ δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ δικαστηρίου.

Τὰ εἶδη τῶν λοιπῶν τηρητέων ὑπὸ τῶν συνεταιρισμῶν

βιβλίων καὶ τὸν τρόπον τῆς τηρήσεως αὐτῶν καθορίζει **Β. Διάταγμα.**

Τὰ νομίμως τηρούμενα βιβλία ἔχουσι τὴν ἀποδεικτικὴν δύναμιν τῶν ἐμπορικῶν βιβλίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Νομικαὶ σχέσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῶν συνεταιρῶν.

* Ἄρθρον 11.

Αἱ σχέσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῶν συνεταιρῶν διέπονται ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ.

Τὸ καταστατικὸν δύναται ν' ἀποκλίνῃ τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος νόμου μόνον ὅπου τοῦτο ῥητῶς ἐν τῷ νόμῳ ἐπιτρέπεται.

Εἰς συμπλήρωσιν τοῦ παρόντος νόμου ἐφαρμόζονται αἱ διατάξεις τοῦ ἐμπορικοῦ δικαίου καὶ τοῦ συμπληρωματικοῦ αὐτοῦ ἀστικού.

* Ἄρθρον 12.

Ὁ συνεταιρισμὸς ἔχει ἐμπορικὴν ἰδιότητα.

Διὰ χρῆν τὸν συνεταιρισμοῦ δὲν ἀπαγγέλλεται προσωπικὴ κρᾶτησις κατὰ τῶν συνεταιρῶν.

Διὰ τὴν πληρωμὴν τῆς εἰσφορᾶς δύναται νὰ ἐνάγῃ ὁ συνεταιρισμὸς τοὺς συνεταιροὺς ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδικείου τῆς ἑδρας του, ἐφαρμοζομένης ἀναλόγως τῆς διαδικασίας τοῦ νόμου Γ.Ν.Ο.Δ τῆς 31 Δεκεμβρίου 1913 «περὶ ἐκδικήσεως τῶν μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργοδοτῶν διαφορῶν περὶ πληρωμῆς ἐργατικῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων», ὅποτε ὁ συνεταιρισμὸς ἐπέχει θέσιν ἐργάτου.

* Ἄρθρον 13.

Διὰ νὰ γίνουσι συντάρινοι καὶ νὰ συναλλάσσωνται μετὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ δὲν ἔχουν ἀνάγκην τῆς συναίνεσεως τοῦ συζύγου αἱ ἐγγαμοὶ γυναῖκες, οὐδὲ τῆς ἀδείας τοῦ πατρὸς, τοῦ ἐπιτρόπου ἢ κηδεμόνου, οἱ ἀνήλικοι οἱ συμπληρώσαντες τὸ 18ον ἔτος τῆς ἡλικίας των.

* Ἄρθρον 14.

Ὁ συνεταιρισμὸς ὑποχρεοῦται νὰ σχηματίσῃ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον, εἰς τὸ ὅποιον περιέρχονται δέκα τοῖς ἑκατῶν τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ἰτησίων καθαρῶν κερδῶν, μέχρις οὗ τοῦτο φθάσῃ τὸ σύνολον τῶν μερισθῶν πρὸς τοὺς τῶν ἐκ ἐπιχειρητικῆς αἰτίας εἰς τὸν συνεταιρισμὸν διδόμενα καὶ τὰ τυχόν ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ προβλεπόμενα πρόστιμα, δικαιώματα ἐγγράφης ἢ ἄλλα ἔσοδα.

Διὰ τοῦ καταστατικοῦ δύναται νὰ ὀρισθῇ α') ὅτι τὸ ἀνήκον εἰς τὸν συνεταιρὸν κέρδος, ἐφ' ὅσον καθυστέρηται εἰσφορά, καταλογίζεται εἰς αὐτὴν β') ὅτι δὲν θὰ γίνεαι ποσῶς διανομὴ κερδῶν εἰς τοὺς συνεταιροὺς, ἀλλ' ὅτι ταῦτα θὰ κατανέμονται ὀλόκληρα εἰς τὸ ἀποθεματικὸν κεφάλαιον.

* Ἄρθρον 15.

Διὰ νὰ γίνῃ τις μέλος συνεταιρισμοῦ ἀπαιτεῖται 1) νὰ ἔχῃ ἐλευθέρην τὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας του, 2) νὰ δηλώσῃ ἐγγράφως, ὅτι ἀποδέχεται τὸ καταστατικὸν ἀνευ τινὸς ἐπιφυλάξεως, καὶ 3) νὰ μὴ ἀντιβάλῃ ἢ παραδοχῇ αὐτοῦ ὡς συνεταιροῦ εἰς ἄλλους τυχόν ὄρους τοῦ καταστατικοῦ.

Ἡ διοικήσις, ἐὰν παραδεχθῇ τὸν αἰτούντα, ἐγγράφει αὐτὸν εἰς τὸ κατὰ τὸ ἄρθρον 10 ἐδ. 2 βιβλίον. Ὁ ἀποκλεισθεὶς δύναται νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν κρίσιν τῆς προσελθούσης συνελεύσεως.

Ὑπὸ τῆς διοικήσεως ἢ ὑπὸ τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 41 ἐδ. 2 ἀριθμοῦ συνεταιρῶν δύναται νὰ ζητηθῇ παρὰ τῆς συνελεύσεως ἢ διαγῶρῃ παντὸς συνταίρου, ὅστις α') δεικνύει συμπεριφορὰν ἐχθρικὴν πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ

συνεταιρισμού, β') καταδικάσθη διά κακούργημα ή πλημμέλημα εκ των εν τῷ άρθρῳ 22 καὶ 24 τοῦ Ποιν. Νόμου, γ') εἶναι μέλος ἄλλου συνεταιρισμοῦ, ὅστις ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐπιδιώκει τὸν αὐτὸν σκοπὸν. Ἡ διαγραφή δύναται νὰ ζητηθῆ καὶ ἀν ἀκώμη δὲν προβλέπη τοὺς λόγους τούτους τὸ καταστατικόν.

Ἀνευ τινὸς αἰτήσεως διαγράφεται ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ὁ συνεταιρὸς ὁ ἀπολέσας τὰς διὰ τὴν ἐγγραφήν του ἀπαιτούμενας ἰδιότητες· δύναται δὲ νὰ διαγραφῆ καὶ ὁ καθυστερῶν τὴν καταβλητέαν εἰσφοράν του πλεον τῶν ἐξ μηνῶν, ἢ ἐκεῖνος, κατὰ τοῦ ὁποῖου ἤρχισεν ἐπέλεσις πρὸς εἰσπραξίαν ἄλλης πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν ὀφειλῆς του.

Ἄρθρον 16.

Πᾶς συνεταιρὸς δύναται νὰ ἀποχωρήσῃ τοῦ συνεταιρισμοῦ, μετὰ ἐν ἔτος ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς του, ἀλλὰ μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως, δι' ἐγγράφου εἰδοποιήσεως γινομένης πρὸ τριῶν τοῦλάχιστον μηνῶν. Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ ὀρίσῃ μακροτέραν προθεσίαν, πρὸ τῆς παρόδου τῆς ὁποίας δὲν δύναται νὰ ἀποχωρήσῃ ὁ συνεταιρὸς, αὕτη ὅμως ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει δύναται νὰ ὑπερβῆ τὰ δέκα ἔτη. Ἡ δήμεσις γίνεται πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ πρὸς τὸ Εἰρηνοδικεῖον.

Ἄρθρον 17.

Ὁ ἐξεληθὼν συνεταιρὸς δὲν δύναται νὰ μετέχη τῶν συνεδριάσεων τῶν συμβουλίων ἢ τῶν γενικῶν συνελεύσεων. Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ζητηθῆ τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ συνεταιρισμοῦ. Τὸ καταστατικὸν ὀρίζει τὰ λοιπὰ δικαιώματα, ἅτινα δύναται νὰ ἔχη ὁ ἐξερχόμενος τοῦ συνεταιρισμοῦ συνεταιρὸς ἢ οἱ κληρονόμοι του ἐπὶ τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας. Ἐλείπει τοιοῦτου καθορισμοῦ ἐν τῷ καταστατικῷ ἔχει ἐφαρμογὴν τὸ ἄρθρον 18.

Ἄρθρον 18.

Ἡ μετὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐκκαθάρισις τοῦ λογαριασμοῦ τῆς μερίδος τοῦ ἐξερχομένου συνεταιρῶν γίνεται εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως, ἐπὶ τῆ βάσει τῆς ἑταιρικῆς περιουσίας (ἐν ἣ δὲν συνυπολογίζεται τὸ ἀποθεματικόν) καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συνεταιρῶν, ὡς ταῦτα δεικνύονται ἐν τῷ ἰσολογισμῷ τοῦ τελευταίου ἔτους.

Ἡ μερίς τοῦ συνεταιρῶν καταβάλλεται αὐτῷ ἐντός ἐνὸς ἔτους ἀπὸ τῆς ἐξόδου. Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ ὀρίσῃ μακροτέραν προθεσίαν καταβολῆς πρὸς τοὺς παραιτηθέντας ἢ ἀποβληθέντας, ἀλλ' ὄχι πέρα τῶν τριῶν ἐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν καταβολὴν τῆς μερίδος του οὔτε ἐπὶ τοῦ ἀποθεματικοῦ οὔτε ἐπὶ τῆς ἄλλης περιουσίας τοῦ συνεταιρισμοῦ ἔχει ὁ ἐξεληθὼν ἀξίωσιν τινα.

Ἡ πρᾶξις αἰτίας τῆς καταβολῆς, ἐν περιπτώσει ἀποβολῆς, ἀρχεται, ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ἀποβληθείς εἰδοποιήθη περὶ αὐτῆς διὰ συστημένους ἐπιστολῆς ἢ δικαστικοῦ κλητῆρος.

Ἐὰν δὲν ἐπαρκῆ ἢ ἑταιρικῆ περιουσία, συνυπολογίζομενων τοῦ ἀποθεματικοῦ καὶ ὅλων τῶν ἑταιρικῶν μερίδων, πρὸς κάλυψιν τῶν ὑπαρχόντων τυχόν χρεῶν τοῦ συνεταιρισμοῦ, ὁ ἐξερχόμενος ὑποχρεῖται νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν συνεταιρισμὸν τὸ ἀναλογικὸν αὐτῷ μέρος ἐκ τοῦ ἐλλείμματος, ὑπολογιζόμενον ἐλλείπει ἄλλου ὁρισμοῦ τοῦ καταστατικοῦ κατὰ κεφαλὰς μὲν, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ συνεταιρισμοῦ μὲ ἀπεριόριστον εὐθύνην, ἀναλόγως δὲ τῶν μερίδων τῶν συνεταιρῶν, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ συνεταιρισμοῦ μὲ περιορισμένην εὐθύνην.

Ἄρθρον 19.

Ἡ ἀγωγή τοῦ ἐξερχομένου συνεταιρῶν πρὸς πληρωμὴν τῆς μερίδος του παραγράφεται μετὰ διετίαν ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς προθεσμίας τῆς καταβολῆς.

Ἐὰν ὁ συνεταιρισμὸς διαλυθῆ ἐντός ἐξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἐξόδου τοῦ συνεταιρῶν, αὕτη θεωρεῖται ὡς μὴ γενομένη.

Ἄρθρον 20.

Ἀπαγορεύεται ἡ ἐχώρησις τῆς ἑταιρικῆς μερίδος εἰς τρίτον μὴ συνεταιρῶν. Ἀπαγορεύεται ἐπίσης εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς νὰ ἀγοράζουσιν ἢ νὰ δέχωνται εἰς ἐνέχυρον τὰς μερίδας τῶν συνεταιρῶν.

Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ ὀρίσῃ, α') ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ ἐχώρησις τῆς ἑταιρικῆς μερίδος καὶ εἰς συνεταιρῶν, β') ὅτι δικαιούται τὸ Διοικ. Συμβούλιον ἢ ἡ Γενικὴ Συνέλευσις νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ὑπὸ τινος συνεταιρῶν ἐχώρησιν τῆς ἐν τῷ συνεταιρισμῷ μερίδος αὐτοῦ, ἀνευ ἐκκαθαρίσεως τοῦ λογαριασμοῦ αὐτῆς, εἰς ἕτερον πρόσωπον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι τὰ πρόσωπον τοῦτο καθίσταται συνεταιρὸς καὶ ὑπεισέρχεται εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐχωροῦντος, ἐξερχομένου οὕτω τοῦ συνεταιρισμοῦ, γ') ἂν ἐπιτρέπεται μετὰ τὴν ἐξόδον τοῦ συνεταιρῶν, νὰ μεταβιβάσῃ τὴν ἀνήκουσαν εἰς αὐτὸν μερίδα εἰς τρίτον μὴ συνεταιρῶν καὶ ὑπὸ ποίους ὁρους.

Ἐπὶ συνεταιρισμῶν μὲ ἀπεριόριστον εὐθύνην ἀπαγορεύεται ἡ εἰς ἓνα συνεταιρῶν συγκέντρωσις μερίδων περισσώτερων τῆς μιάς. Ἐπὶ συνεταιρισμῶν δὲ μὲ περιορισμένην εὐθύνην τὸ καταστατικὸν ὀρίζει ποσὰ τὸ πολὺ μερίδας δύναται ἔξ οὐσιότητος λόγου, νὰ συγκεντρωθῶσιν εἰς τὸ πρόσωπον ἐνὸς συνεταιρῶν, ἀν ὅμως τὰς ἀρχικῶς ληφθείσας μερίδας δὲν ἔχῃ ἀποπληρώσῃ ὁ συνεταιρὸς, δὲν δύναται νὰ ἀτοκτῆσθαι μεταγενεστέρας μερίδας.

Ἄρθρον 21.

Ἐν περιπτώσει θανάτου συνεταιρῶν θεωρεῖται οὗτος ὡς ἐξεληθὼν τοῦ συνεταιρισμοῦ εἰς τὸ τέλος τῆς χρήσεως, καθ' ἃν ἐπῆλθεν ὁ θάνατος. Μέχρι τοῦ χρόνου τούτου συνεχίζεται ἡ ἑταιρικὴ ἰδιότης τοῦ ἀποθανόντος ἐν τῷ προσώπῳ τῶν κληρονόμων του, ὑποκαθισταμένων εἰς τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 17, 18 καὶ 19 δικαιώματα καὶ ὑποχρεώσεις. Ἐπὶ πλειόνων κληρονόμων δύναται τὸ δικαίωμα τῆς συνεκτικῆς ἐκκαθάρισης ὑπὸ πάντων ἢ τῶν ἀντιπροσωπευόντων τὸ μεῖζον μέρος τῆς κληρονομίας δι' ἀντιπροσώπου συνεταιρῶν.

Ἄρθρον 22.

Ὁ συνεταιρισμὸς ἰδρύεται μὲ ἀπεριόριστον ἢ μὲ περιορισμένην τῶν συνεταιρῶν εὐθύνην.

Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν εὐθύνεται ἕκαστος συνεταιρῶν μὲ ὅλην του τὴν παρουσίαν καὶ ἀλληλεγγύως διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἐφ' ὅσον οἱ θανατῶν δὲν ἴβηλον ἱκανοποιηθῆ ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ συνεταιρισμοῦ κατὰ τὴν δευτέραν περίπτωσιν μόνον μέχρι τοῦ ποσοῦ τῆς μερίδος του ἢ μέχρι τοῦ ὀριζομένου ἐν τῷ καταστατικῷ ποσοῦ ἢ πολλαπλασίου τῆς μερίδος (ἄρθρον 5, ἀριθμὸς 7).

Ἄρθρον 23.

Ὁ εἰσερχόμενος εἰς συνεταιρισμὸν εὐθύνεται, ὡς οἱ λοιποὶ συνεταιρῶν, διὰ τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ συνεταιρισμοῦ τὰς συναρθεύσας πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ συνεταιρῶν, μὴ ἰσχυροῦσης ἐναντίας συμφωνίας. Τὰ δικαιώματα τοῦ εἰσερχομένου ἐπὶ τῆς κεκτημένης περιουσίας τοῦ συνεταιρισμοῦ κανονίζονται κατὰ τοὺς ὁρους τοῦ καταστατικοῦ.

Ἄρθρον 24.

Ἐπὶ συνεταιρισμῶν μὲ ἀπεριόριστον εὐθύνην, ἐὰν ὁ συνεταιρῶν παύσῃ νὰ εἶναι τοιοῦτος, συνετελεσθῆ θάνατος, ἀποβολῆς, παραιτήσεως, ἀπαγορεύσεως, ἢ πτωχεύσεως, ἢ ἄλλης αἰτίας, ἐξακολουθεῖ ἡ εὐθύνη τῶν κληρονόμων του ἢ αὐτοῦ διὰ τὰς πρότερον συναρθεύσας ἑταιρικὰς ὑποχρεώσεις, ἐπὶ δύο ἀκόμη ἔτη ἀφ' ὅτου ἔπαυσε νὰ εἶναι συνεταιρῶν.

Ἄρθρον 25.

Ἡ εὐθύνη παύει διὰ πάντας τοὺς συνεταιρῶν, ἐὰν παύσῃ διὰ τῆς διαλύσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ.

***Άρθρον 26.**

Πᾶσα αξίωσις,στηριζομένη εἰς εὐθύνην τῶν συνεταιρῶν, ἐν δὲν ἀπεσβέσθη ἤδη κατὰ τοὺς ὅρους τῶν ἀρθρῶν 24 καὶ 25, παραγράφεται ἐντὸς ἔτους ἀπὸ τοῦ πέρατος τῶν ἐργασιῶν τῆς πτωχεύσεως.

***Άρθρον 27.**

Οἱ προσωπικοὶ δανείσται συνεταιρῶν δὲν ἔχουσι πρὸς ἀσφάλειαν ἢ πληρωμὴν αὐτῶν οὐδὲν δικαίωμα ἐπὶ τῆς ἐταιρικῆς περιουσίας ἢ τῶν μερισμάτων, δύνανται νὰ ἐπιδώσωσιν ἀσφάλειαν ἢ ἐκτέλεσιν μόνον μετὰ τὴν παῦσιν τῆς ἐταιρικῆς ιδιότητος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀναλογούσης ἐκ τοῦ ἐνεργητικοῦ μερίδος εἰς τὸν συνέταρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

***Ὁργανισμὸς τοῦ συνεταιρισμοῦ.**

***Άρθρον 28.**

Ὁ συνεταιρισμὸς ἔχει διοίκησιν, ἐκπροσωποῦσσαν αὐτὸν εἰς τὰς δικαστικὰς καὶ τὰς ἐξωδίκους σχέσεις, καθ' ὅν τρόπον ὀρίζει τὸ καταστατικόν.

***Άρθρον 29.**

Ἡ διοίκησις ἀποτελεῖται ἐκ διοικητικοῦ συμβουλίου ἐκ τριῶν τοῦλάχιστον συνεταιρῶν, ἐκλέγεται δὲ ὑπὸ τῆς συνελεύσεως.

Ἐκ τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου ἐκλέγεται ὁ πρόεδρος ἢ καὶ ἀντιπρόεδρος, ἢ καὶ ὁ γραμματεὺς καὶ ταμίας ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ἢ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ὀριζόμενα. Ἐφ' ὅσον τὸ καταστατικὸν δὲν ἔχει περιορισμὸν τινὰ, τὸ διοικητικὸν συμβούλιον ἀποφασίζει περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀριθμοῦ καὶ μισθοῦ τῶν προσλαμβανόμενων ὑπαλλήλων καὶ λογιστῶν εἰς τὴν συνέλευσιν.

***Άρθρον 30.**

Πᾶσα δήλωσις ἢ πράξις τῆς διοικήσεως καὶ πᾶσα ὑπογραφή γίνεται τοῦλάχιστον ὑπὸ δύο μελῶν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου, ἐφ' ὅσον ὀρίζει ἄλλο τι τὸ καταστατικόν.

***Άρθρον 31.**

Εἰς τὸ καταστατικὸν ὀρίζεται πάντως, ὅτι ἀντιπροσωπεύει τὸν συνεταιρισμὸν ὁ πρόεδρος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἢ ἄλλο τι τῶν μελῶν διὰ τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ἐποίας τρίτοι θέλουσιν νὰ στραφοῦν κατὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

***Άρθρον 32.**

Ἡ διοίκησις ἐνεργεῖ ἐγκύρως πᾶσαν πρᾶξιν ἐντὸς τοῦ σκοποῦ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ἡ διοίκησις εὐθύνεται ἀπέναντι τοῦ συνεταιρισμοῦ διὰ τὴν τήρησιν τῶν περιορισμῶν τοῦ πρὸς ἐκπροσώπησιν δικαίωματος αὐτῆς, τοὺς ὁποίους θέτει τὸ καταστατικὸν ἢ αἱ ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως.

***Άρθρον 33.**

Πᾶς περιορισμὸς τοῦ δικαίωματος τῆς διοικήσεως εἰς τὸ πρὸς τὴν ἐνεργεῖν πράξεων ἐπ' ὀνόματι τοῦ συνεταιρισμοῦ, μὴ ἀναγραφόμενος ἐν τῷ καταστατικῷ, δὲν ἰσχύει ἀπέναντι τῶν καλῆς πίστεως τρίτων, ἐφ' ὅσον αἱ πράξεις γίνονται ἐντὸς τοῦ σκοποῦ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

***Άρθρον 34.**

Ἡ διοίκησις εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν τακτικὴν τήρησιν τῶν ἀπαιτούμενων βιβλίων καὶ τῶν πρακτικῶν, εἰς ἃ καταχωροῦνται αἱ διάφοροι ἀποφάσεις.

Ἐν γένει εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν καλὴν διαχείρισιν τῆς περιουσίας τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἰδίως δ' ὀφείλει ἢ διοίκησις καὶ δὴ ὁ ταμίας νὰ καταθέτουσιν, κατὰ τὰ ἐν ἄρθρῳ 70 ὀριζόμενα, αὐτοῦσιον ἐπὶ τόκῳ ἢ ἐνδεδυμένον εἰς ἐθνικὰ χρέη, ἢ ἄλλο πᾶν περισεύμα ὑπερβαῖνον τὸ διὰ τοῦ καταστατικοῦ ὀριζόμενον ἐλάχιστον ποσόν.

***Άρθρον 35.**

Ἡ διοίκησις, εὐθὺς ὡς καταρτισθῆ, ὑπόβαλλει εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον τῆς ἑδρᾶς τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας δήλωσιν, περιέχουσαν τὰ ὀνόματα καὶ αὐτογράφους τὰς ὑπογράφας τῶν μελῶν αὐτῆς καὶ τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρ. 37 ἐποπτικοῦ συμβουλίου, γνωστοποιούσα κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον πᾶσαν ἐπερχομένην εἰς αὐτὴν ἢ τὸ ἐποπτικὸν συμβούλιον μεταβολὴν ἢ τὴν λήξιν τοῦ πρὸς ἐκπροσώπησιν δικαίωματος μέλους τινὸς τῆς διοικήσεως. Ἡ διοίκησις γνωστοποιεῖ ὁμοίως τὴν σύστασιν καὶ τὴν ἑδρὰν ὑποκαταστημάτων ἢ πρακτορείων.

Ἐντὸς ἐξ μηνῶν ἀπὸ τῆς λήξεως ἐκάστης χρήσεως γνωστοποιεῖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τὸν ἐγκειμένον ὑπὸ τῆς συνελεύσεως ἀπολογισμὸν.

Ἡ διοίκησις ὑποχρεοῦται νὰ καταθέτῃ εἰς τὸ αὐτὸ Εἰρηνοδικεῖον ἀνὰ πέν ἔτος ὀνομαστικὸν κατάλογον περιέχοντα τὰ ὀνόματα ὄλων τῶν συνεταιρῶν, κατ' ἄλφαβητικὴν τάξιν, τὴν κατοικίαν καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν καὶ ὑπογεγραμμένον ὑπὸ τῆς διοικήσεως.

Ἡ διοίκησις ὑποχρεοῦται νὰ δηλώσῃ εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον τὴν ἐξοδὸν παντὸς συνεταιροῦ.

***Άρθρον 36.**

Ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν διοίκησιν, ἢ λήξις τοῦ πρὸς ἐκπροσώπησιν δικαίωματος μέλους τινὸς αὐτῆς, καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ καταστατικοῦ ὡς πρὸς τὸν τύπον, καθ' ὅν ἐκδηλοῦται ἢ θέλησις καὶ ἀπόφασις τῆς διοικήσεως, δὲν δύναται ν' ἀντιταχθῆ κατὰ τὸν καλῆς πίστεως τρίτον πρὸ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρ. 35 γνωστοποιήσεως.

***Άρθρον 37.**

Ἡ συνέλευσις ἐκλέγει Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἐκ τριῶν τοῦλάχιστον μελῶν, πρὸς ἐποπτείαν καὶ ἔλεγχον τῶν πράξεων καὶ τῆς διαχειρίσεως τῆς διοικήσεως.

Δὲν δύναται νὰ ἐκλεγῶσι μέλη τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου πρόσωπα συνδεδεμένα πρὸς μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου διὰ συγγενείας ἐξ αἵματος ἢ ἐξ ἀγχιστείας μέχρι τετάρτου βαθμοῦ.

Τὸν τρόπον, τὴν ἑκτασιν καὶ τὴν διάρκειαν τῆς ἐποπτείας καὶ τοῦ ἐλέγχου καθορίζει τὸ καταστατικόν. Τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς συγκλήσεως ἐκτάκτου συνελεύσεως πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐκπροσώπησεως τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἐν ἡ περιπτώσει ἢ διοίκησις ἢ μέλη αὐτῆς εἶναι συμβαλλόμενοι ἢ διάδικοι ἀπέναντι τοῦ συνεταιρισμοῦ. Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὸ Ἐποπτικὸν Συμβούλιον τὸ δικαίωμα τῆς συμπράξεως μετὰ τῆς διοικήσεως εἰς σπουδαίας τινὰς πράξεις.

***Άρθρον 38.**

Ἡ συνέλευσις, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ ἡ ἐνωσις ἢ ὁ σύνδεσμος, εἰς ὃν ὑπάγεται ὁ συνεταιρισμὸς, ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἀναθέσωσι τὸν ἔλεγχον τοῦ ταμείου, τῶν βιβλίων, τῆς περιουσίας καὶ ἐν γένει τῆς διαχειρίσεως εἰς εἰδικὸν λογιστὴν, οὗ ἡ ἀμοιβὴ μετὰ γνώμην τῆς διοικήσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ, ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ ἀναθέσαντος τὸν ἔλεγχον καὶ καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

***Άρθρον 39.**

Τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ ἢ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου δὲν δύναται νὰ εἶναι συγχρόνως καὶ ἑμμέτοχοι ὑπάλληλοι τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Τὰ ἐξερχόμενα τῆς διοικήσεως μέλη δὲν δύναται νὰ ἐκλεγῶσι μέλη τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου πρὸ τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς διαχειρίσεως αὐτῶν.

Άρθρον 40.

Τὰ μέλη τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεταιρισμοῦ δὲν ἔχουσι ψῆφον ἐπὶ τῶν ἀπορῶντων αὐτοῦς ζητημάτων.

Άρθρον 41.

Ἡ συνέλευσις τῶν συνεταίρων συγκαλεῖται ὑπὸ τῆς διοικήσεως εἰς τὰς κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἢ τὸ καταστατικὸν περιπτώσεις, ἢ ὅταν, τὸ ἀπαιτεῖ τὸ συμφέρον τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ἡ συνέλευσις συγκαλεῖται ἀμελλητί ὑπὸ τῆς διοικήσεως, ἐὰν τὸ ζητήσωσι ἐγγράφως τὸ ἐν εἰκοστὸν τοῦλάχιστον τῶν συνεταίρων, ἢ τρεῖς, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν εἴναι κατώτερος τῶν τριάκοντα.

Ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς συνεταίρων δύναται νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς διοικήσεως τὴν ἀναγραφὴν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν ὠρισμένων θεμάτων πρὸς συζήτησιν ἢ ἀπόφασιν ἐν τῇ συνέλευσει.

Τὸ καταστατικὸν ὀρίζει τὴν προθεσίαν πρὸς ὑποβολὴν τῶν τοιούτων αἰτήσεων.

Ἐὰν ἡ διοίκησις δὲν ἐκτελέσῃ τὴν αἴτησιν τῶν συνεταίρων περὶ συγχλήσεως ἢ ἀναγραφῆς, ἢ ἀναγγελίας τῶν θεμάτων, δύναται τὸ Εἰρηνοδικεῖον τῆς ἑδρας τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐπὶ τῇ αἰτήσει αὐτῶν νὰ ἐξουσιοδοτήσῃ αὐτοὺς νὰ συγκαλέσῃ τὴν συνέλευσιν καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ τὰ θέματα.

Άρθρον 42.

Ἡ συγχλήσις καὶ ὁ σκοπὸς τῆς συνελεύσεως γνωστοποιεῖται καθ' ὃν τρόπον ὀρίζει τὸ καταστατικὸν ἐξ τοῦλάχιστον πλήρεις ἡμέρας πρότερον.

Ἐπὶ ἀντικειμένων μὴ νομίμως γνωστοποιηθέντων δὲν δύναται νὰ ληφθῇ ἀπόφασις, πλην περὶ τῆς προεδρίας τῆς συνελεύσεως καὶ περὶ προτάσεως συγχλήσεως ἑτέρας συνελεύσεως.

Άρθρον 43.

Ἐπὶ συνεταιρισμῶν μὲ ἀπεριόριστον εὐθύνην ἕκαστος συνεταῖρος ἔχει μίαν μόνον ψῆφον ἐν τῇ συνέλευσει, ὅσας ἴσως μετοχὰς καὶ ἂν κατέχῃ. Ἐπὶ συνεταιρισμῶν μὲ περιορισμένην εὐθύνην τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ ὀρίξῃ, ὅτι συνεταῖρος ἔχων πλείονας τῶν πέντε μερίδων ἔχει καὶ δευτέραν ψῆφον, ἀλλ' ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει δύναται ὁ συνεταῖρος νὰ ἔχῃ πλείονας τῶν δύο ψήφων, ὁσαυτῶν μερίδας καὶ ἂν ἔχῃ. Ὁ συνεταῖρος εἰς ζητήματα ἀλλαγῆς ἀπὸ ὑποχρεώσεων αὐτοῦ πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν ἢ συνάψεως συμβάσεως πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν στέρειται ψήφου.

Ἐπιτρέπεται ν' ἀντιπροσωπεύωνται οἱ συνεταῖροι ἐν τῇ συνέλευσει δι' ἄλλων συνεταίρων, νομιμοποιημένων δι' ἀπλῆς ἐπιτολῆς κατατεθειμένης εἰς τὴν συνέλευσιν, ἀλλ' οὐδεὶς συνεταῖρος δύναται ν' ἀντιπροσωπεύῃ πλείονας τοῦ ἐνός.

Άρθρον 44.

Αἱ ἀποφάσεις λαμβάνονται κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων. Διὰ νὰ εἴναι ἔγκυρος ἡ συνέλευσις ἀπαιτεῖται ἡ παρουσία τοῦ ἡμίσεος τοῦλάχιστον τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ψήφων, μὴ γενομένης ἀπαρτίας εἰς πρώτῃν συνέλευσιν, συγκαλεῖται νέα συνέλευσις ἐντὸς ὀκτώ ἡμερῶν, καὶ ἂν ἀρκεῖ ἀπόλυτος πλειοψηφία τῶν ἐμφανισθέντων, ὅσοι καὶ ἂν εἴναι. ἐφ' ὅσον δὲν ὀρίξει ἄλλο τι τὸ καταστατικόν.

Άρθρον 45.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως καταχωροῦνται εἰς ἰδιαιτέρον βιβλίον, τὸ ὅποιον εἶνε ἐλευθέως προσίτην διὰ τοὺς συνεταίρους.

Άρθρον 46.

Ἡ συνέλευσις ἐγκρίνει τὸν ἰσολογισμὸν καὶ καθορίζει τὴν ἀναλογούσαν εἰς τοὺς συνεταίρους μετοχὴν ἐπὶ τῶν κερδῶν καὶ τῶν ζημιῶν.

Δὲν ἐπιτρέπεται πληρωμὴ κερδῶν εἰς τοὺς συνεταίρους, ἂν ἐνεκα προηγουμένων ζημιῶν ἠλαττώθησιν αἱ μερίδες, μὴ χρεῖς ἀνὰ πληρώσεως αὐτῶν.

Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ ὀρίξῃ, ὅτι τὸ μετὰ τὴν ἀραίρωσιν τοῦ ἀποθεματικοῦ ποσὸν τῶν κερδῶν διανέμεται εἰς τοὺς συνεταίρους, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν μερίσματος, εἴτε ὑπὸ τὴν μορφήν ἀμοιβῆς πρὸς τοὺς συνεταίρους, ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν συναλλαγῶν τῶν συναφθεισῶν παρ' αὐτῶν μετὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τελευταίας χρήσεως.

Άρθρον 47.

Ὁ ἰσολογισμὸς καὶ ὁ λογαριασμὸς τῶν κερδῶν καὶ ζημιῶν συντάσσονται, κατ' ἔτος τοῦλάχιστον, ὑπὸ τῆς διοικήσεως καὶ κατατίθενται πέντε ἡμέρας τοῦλάχιστον πρὸ τῆς συγχλήσεως τῆς συνελεύσεως, εἰς τὸ κατάστημα τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον, ἕκαστος δὲ συνεταῖρος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ γνώσιν αὐτῶν.

Άρθρον 48.

Ἡ συνέλευσις καθορίζει:

1) Τὸ ὀλικὸν ποσόν, ὅπερ δὲν δύναται νὰ ὑπερβῶσιν τὰ δάνεια τὰ λαμβανόμενα ὑπὸ τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ αἱ παρ' αὐτῶν γινόμενα καταθέσεις.

2) Τὸ ὀλικὸν ποσὸν τῶν πρὸς τοὺς συνεταίρους πιστώσεων.

Τὸ ποσὸν τῆς πιστώσεως ἑκάστου συνεταίρου ὀρίζεται, καθ' ὃν τρόπον κανονίζει τὸ καταστατικόν.

Ἀπαγορεύεται εἰς γεωργικοῦς, πιπτωτικοῦς συνεταιρισμοὺς νὰ χορηγῶσι δάνεια εἰς πρόσωπα, ἅτινα δὲν εἴναι συνεταῖροι.

Άρθρον 49.

Ἐφ' ὅσον τὸ καταστατικὸν ὑποχρεοῖ τοὺς συνεταίρους εἰς πληρωμὴν δόσεων ἐπὶ τῆς ἑταιρικής μερίδος, χωρὶς νὰ ὀρίσῃ τὸν χρόνον καὶ τὸ ποσὸν τῶν δόσεων, ὁ καθορισμὸς αὐτῶν γίνεται ὑπὸ τῆς συνελεύσεως.

Άρθρον 50.

Αἱ ἀποφάσεις τῆς συνελεύσεως δύναται νὰ προσβληθῶν ἐν ἀγωγῇ κατὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδικεῖου τῆς ἑδρας τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐνεκα παραβάσεως τοῦ νόμου ἢ τοῦ καταστατικοῦ. Ἐνάγοντες δύναται νὰ εἴνε συνεταῖροι, ἀποτελοῦντες τοῦλάχιστον τὸν κατὰ τὸ ἄρθρον 41 ἐδ. 2 ἀριθμὸν, ὡς καὶ ἡ διοίκησις πρὸς τούτους καὶ πᾶν μέλος τῆς διοικήσεως ἢ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου, ἐὰν διὰ τῆς ἐπιτελέσεως τῆς ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως τὰ μέλη τῆς διοικήσεως ἢ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου, ἤθελον ἐκτεθῆ εἰς ποινικὴν δίωξιν ἢ εἰς εὐθύναν πρὸς τοὺς ἑταιρικοὺς δανειστάς.

Ἡ ἀπόφασις τοῦ Εἰρηνοδικεῖου εἶναι ἐκκλητὴ πάντοτε.

Άρθρον 51.

Ἡ κατὰ τὸ προηγουμένον ἄρθρον ἀγωγὴ κοινοποιεῖται ἐντὸς δεκαπέντε ἡμερῶν ἀπὸ τῆς λήψεως τῆς ἀποφάσεως, ἢ συζήτησεως δὲ τῆς ἀγωγῆς δὲν δύναται νὰ γίνῃ πρὸ τῆς παρελεύσεως τῆς προθεσμίας ταύτης, πλείονας τυχὸν ἀγωγῆς συνεκδικάζονται.

Άρθρον 52.

Ἡ τελεσίδικος ἀκυρωτικὴ δικαστικὴ ἀπόφασις ἰσχύει καὶ κατὰ τῶν μὴ δικδίκων συνεταίρων.

Άρθρον 53.

Διὰ πᾶσαν ζημίαν τοῦ συνεταιρισμοῦ, προκύψασαν ἐκ τῆς ἀδυσίμου προσβολῆς τῆς ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεως

εξυπνούνται απέναντι του συνεταιρισμού αλληλεγγύως οι εκ
παικδουλάς ανάγοντες.

Άρθρον 54.

Ἡ συνέλευσις δύναται νὰ ἀνακληθῆ ὅποτεδήποτε τὰ
μέλη τῆς διοικήσεως ἢ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Διάλυσις καὶ ἐκκαθάρισις.

Άρθρον 55.

Ὁ συνεταιρισμὸς διαλύεται :

1) Δι' ἀποφάσεως εἰδικῶς συγκαλουμένης συνέλευ-
σεως, λαμβανομένης διὰ πλειοψηφίας τῶν τριῶν τετάρτων
τῶν συγκροτούντων τὴν ἀπαρτίαν κατὰ τὸ ἄρθρον 44 συνε-
ταίρων, ἐφ' ὅσον τὸ καταστατικὸν δὲν ὀρίζει πλῆθὸς τούτου
καὶ ἄλλους ἀκόμη ὅρους.

2) Διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ ὀρισθέντος τυχὸν ἐν τῷ
καταστατικῷ χρόνου (ἄρθρ. 7).

3) Διὰ τῆς πτωχεύσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Τὸ καταστατικὸν δύναται νὰ ὀρίσῃ καὶ ἄλλους λόγους
δικλύσεως.

Άρθρον 56.

Ὁ συνεταιρισμὸς δύναται πρὸς τούτους ἐπὶ τῆ αἰτή-
σει τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 41 ἐδ. 2 ἀριθμοῦ συνταίρων ἢ τοῦ
ὑπουργείου τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας, νὰ διαλυθῆ δι' ἀποφά-
σεως τοῦ Πρωτοδικείου τῆς ἑδρας αὐτοῦ, ἐφ' ἧς αὕτη κατ-
στῆ τελεσίδικος :

1) Ἐὰν ὁ σκοπὸς τοῦ συνεταιρισμοῦ ἢ τὰ μέσα πρὸς
ἐπιδίωξιν αὐτοῦ ἀντίκεινται εἰς τοὺς νόμους ἢ τὰ χρηστά
ἤθη.

2) Ἐὰν ἡ κανονικὴ συγκρότησις τῆς διοικήσεως ἢ τοῦ
ἐποπτικοῦ συμβουλίου καθίσταται ἀδύνατος, ἐνεκα τοῦ ἀνεπα-
ρκοῦς ἀριθμοῦ τῶν συνταίρων ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν.

Άρθρον 57.

Οἱ ἀρμοδίοι δικαστικοὶ γράμματι εἰς ὑποχρεοῦνται ν' ἀ-
ποστέλλωσι ἀμελλητί ἀντίγραφον τῆς κηρυκτικῆς τὴν
πτώχευσιν ἀποφάσεως, τῆς κατὰ προηγούμενον ἄρθρον ἀπο-
φάσεως, καὶ τῆς ἐκδοθείσης ὀριστικῶς συνεπίσης ἐνδίκων μέ-
σων ἀποφάσεως εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον τῆς ἑδρας τοῦ συνε-
ταιρισμοῦ καὶ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας.

Άρθρον 58.

Ἐὰν ὁ συνεταιρισμὸς διαλυθῆ ἄλλως ἢ διὰ πτωχεύσεως
ἢ διὰ δικαστικῆς κατὰ τὸ ἄρθρ. 56 ἀποφάσεως, γίνεται
ἀνακοίνωσις τῆς διαλύσεως εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον καὶ ὑπουρ-
γεῖον τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας ὑπὸ τῆς διοικήσεως, ἐὰν δὲ
αὕτη δὲν ὀρίσεται πλέον, ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου εἰρηνοδίκου.

Άρθρον 59.

Ἡ ἐκκαθάρισις ἐνεργεῖται ὑπὸ τῆς διοικήσεως, ἐὰν δὲν
ἔχῃ ἀναταθῆ ὑπὸ τοῦ καταστατικοῦ ἢ δι' ἀποφάσεως τῆς
συνελεύσεως εἰς ἄλλα πρόσωπα.

Ἐκκαθαριστικὴ διορίζονται εἰς ἢ τρεῖς :

Τῆ αἰτήσῃ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου ἢ τοῦ κατὰ
τὸ ἄρθρον 41 ἐδ. 2 ἀριθμοῦ συνταίρων δύναται νὰ διορι-
σθῶσιν ἐκκαθαρισταὶ ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδικείου.

Άρθρον 60.

Οἱ ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδικείου διορισθέντες ἐκκαθαρισταὶ
δύναται ν' ἀνακληθῶσιν καθ' ἓν τρόπον διορισθέντων.
Οἱ μὴ ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδικείου διορισθέντες ἐκκαθαρισταὶ
δύναται ν' ἀνακληθῶσιν ὑπὸ τῆς συνέλευσεως ὅποτεδή-
ποτε.

Άρθρον 61.

Οἱ ἐκκαθαρισταὶ ἐνεργοῦσιν ὅλοι ἅμα, ἐφ' ὅσον δὲν ὀρί-
ζει ἄλλο τι ἢ περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν πράξει.

Άρθρον 62.

Ἡ περὶ τοῦ διορισμοῦ τῶν ἐκκαθαριστῶν πρᾶξις, ὡ
καὶ πᾶσα μεταβολὴ εἰς τὰ πρόσωπα αὐτῶν, γνωστοποιεῖται
ὑπὸ τῆς διοικήσεως, εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον καὶ εἰς τὸ ὑπουρ-
γεῖον τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας.

Οἱ ἐκκαθαρισταὶ ὀφείλουσιν διὰ τοῦ τύπου ἢ καὶ ἄλλοι
μέσους νὰ καταστήσωσιν γνωστὴν τὴν διάλυσιν καὶ νὰ προσ-
κλήσωσιν τοὺς δανειστὰς ν' ἀναγγελθῶσι.

Τοὺς ἐκ τῶν ἑταιρικῶν βιβλίων γνωστοῦς δανειστὰς
κλιθοῦσι καὶ δι' ἰδιαιτέρων γνωστοποιήσεων.

Άρθρον 63.

Μέχρι τῆς ἀποπεράτωσεως τῆς ἐκκαθαρίσεως ἐφαρμ-
ζονται, καὶ μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ συνεταιρισμοῦ, αἱ περὶ
τῶν σχέσεων αὐτοῦ καὶ τῶν συνταίρων διατάξεις τοῦ πε-
ρὶ αὐτοῦ νόμου.

Άρθρον 64.

Οἱ ἐκκαθαρισταὶ ἀποπερατώνουσι τὰς ἐκκρεμῆς ὑποθέσεις,
ἐκπληροῦσι τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ διαλυθέντος συνεταιρισμοῦ,
εἰσπράττουσι τὰς ἀπαιτήσεις καὶ μετατρέπουσι εἰς με-
τρητὰ τὴν περιουσίαν τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ἐκπροσαποῦσι δικαστικῶς καὶ ἐξωδίκως τὸν συνετα-
ρισμὸν.

Πρὸς περάτωσιν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων δύναται νὰ συν-
πτωσι μέας δικαιοπραξίαις.

Άρθρον 65.

Οἱ ἐκκαθαρισταὶ ἔχουσι πάντα τὰ δικαιώματα καὶ κη-
θήκοντα τῶν μελῶν τῆς διοικήσεως καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν
ἐπαγγεῖαν τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου.

Ἀμα τῆ ἐνάρξεως τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ κατόπιν κατ'
ἑτος συστάσωσιν ἰσολογισμὸν. Τὸν ἰσολογισμὸν γνωστο-
ποιούσιν εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον καὶ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οἰ-
κονομίας.

Άρθρον 66.

Ἡ διανομὴ τῆς περιουσίας εἰς τοὺς συνταίρους δὲν δύνα-
ται νὰ γίνῃ πρὸ τῆς ἀποσβέσεως ἢ καλύψεως τῶν χρεῶν,
οὐδὲ πρὸ τῆς παρελεύσεως ἑτους ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον
62 γενομένης προκήψεως τῶν δανειστῶν.

Ἐὰν δὲ ἡ ἀπαιτήσις εἴναι ἐπίδικος ἢ μὴ ληξιπρόθε-
σμος, ἡ διανομὴ δὲν δύναται νὰ γίνῃ πρὶν ἢ δοθῆ ἀσφάλεια
εἰς τὸν δανειστήν.

Άρθρον 67.

Ἡ διανομὴ τῆς περιουσίας, μετὰ τὴν ἀποπληρωμὴν τῶν
ἑταιρικῶν μερίδων, γίνεται κατὰ κεφαλὰς μεταξύ τῶν ὑπαρ-
χόντων κατὰ τὴν διάλυσιν συνταίρων καὶ τῶν ἐξεληθέντων
κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος, ἐφ' ὅσον ἐν τῷ καταστατικῷ δὲν
ἀποκλείεται ἡ διανομὴ ἢ δὲν ὀρίζεται ἄλλος τρόπος αὐτῆς.

Άρθρον 68.

Ἐὰν ἡ καθαρὰ περιουσία συμφώνως πρὸς τὸ καταστα-
τικὸν παραμείνῃ ἀδικνήμητος, οὐδὲ περιέρχεται εἰς φυσικὸν
ἢ νομικὸν τι πρόσωπον πρὸς ὀρισμένον σκοπὸν, περιέρχεται
εἰς τὸ ὑπάρχον τυχὸν τῶν συνεταιρισμῶν Ἐπικρατικῶν ἢ Κεν-
τρικῶν Ταμείων ἢ Τράπεζαν τῶν συνεταιρισμῶν, ὅπως χρη-
σιμοποιηθῆ ὑπὲρ τῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἰδίᾳ πρὸς σύστασιν
παραμεροῦς πρὸς τὸν διαλυθέντα εἰς τὸν αὐτὸν τόπον συ-
νεταιρισμοῦ. Ἐλλείψει τοιοῦτου Ταμείου ἢ Τράπεζας πε-
ριέρχεται εἰς τὸν δῆμον ἢ τὴν κοινότητα τῆς ἑδρας τοῦ
συνεταιρισμοῦ καὶ διατίθεται εἰς κοινωφελεῖς σκοποῦς.

Άρθρον 69.

Τὰ βιβλία καὶ ἔγγραφα τοῦ συνεταιρισμοῦ παραδίδου-
ται μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐκκαθαρίσεως εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον
τῆς ἑδρας τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἐνθα κρατοῦνται ἐπι δεκαε-
τίαν προσητὰ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους.

Άρθρον 70.

Τα εισπραττόμενα υπό των εκκαθαριστών ποσά κατατίθενται εις Τράπεζαν ή ταμείον συνεταιρισμών ή, τοιούτων μη ύπαρχόντων, εις τήν Έθνικήν Τράπεζαν ή εις δημοσίον ταμείον.

Άρθρον 71

Έάν δανεισται γνωστοί εις τους εκκαθαριστάς δεν προσεγγύουν τας άπαιτήσεις των πρό τής διανομής, τó αναλογούν αυτός μέρος εκ του ενεργητικού κρατείται κατά τó άρθρ. 70 μόνον επί τριετίας, μετά την πάροδον τής όποιας παραγράφεται ή αξιώσεως των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Πτώχευσις και πρόληψις αυτής.

Άρθρον 72.

Αι περί πτωχεύσεως διατάξεις του Έμπορικου Νόμου έγκυρον εφαρμογήν και επί των συνεταιρισμών, εφόσον δεν τροποποιούνται υπό του παρόντος νόμου.

Άρθρον 73.

Ο συνεταιρισμός κηρύσσεται εις πτώχευσιν κατ' αίτησιν οιοδήποτε ενδιαφερομένου ή και εξ επαγγέλματος υπό του Ειρηνοδικείου τής έδρας αυτού, εάν παύση τας πληρωμάς των χρεών αυτού, ή εάν τó παθητικόν υπερβώνη, κατά τó εν τρίτον, τó ενεργητικόν.

Η πτώχευσις πάντως δεν κηρύσσεται πριν ή αποβή κατά ή κατά των συνεταιριών εκτελέσει συμφώνως προς τó άρθρον 77.

Ο διαλυθείς συνεταιρισμός κηρύσσεται εις πτώχευσιν, μόνον εφόσον δεν συνετελέσθη ή διανομή.

Άρθρον 74.

Η διοικήσις ή οι εκκαθαρισται όφείλουν, εϋθύς ως επέβη ή κατά τó προηγούμενον άρθρον υπερχρέωσις, να σταματήσουν τας πληρωμάς άμελλήτι και να υποβάλλωσιν εις τó Ειρηνοδικείον αίτησιν περί κηρύξεως πτωχεύσεως. Επίσης όφείλουν οι αυτοί, ή, ήλλείψει αυτών, τó έποπτικόν συμβούλιον, ή ó ειρηνοδίκης να συγκαλέσθ τήν συνέλευσιν των συνεταιριών.

Άρθρον 75.

Η διοικήσις ή τó έποπτικόν συμβούλιον ή οι εκκαθαρισται, ή, ήλλείψει αυτών, ó ειρηνοδίκης, υποβάλλουν εις τήν συνέλευσιν των ισολογισμών και έκθεσιν περί τής περιουσιακής καταστάσεως του συνεταιρισμού, προσκαλοϋσι δέ πάντας τους συνεταιριστούς, όπως, προς πρόληψιν τής πτωχεύσεως, καταβάλωσιν εντός 15 ήμερών από τής προσκλήσεως :

α) Τó εκ τής μερίδος αυτών καθυστερούμενον τυχόν ποσόν.

β) Συμπληρωτικήν εισφοράν, αναλόγως τής εν τώ καταστατικώ όρισθείσης ευθύνης αυτών (άρθρον 5, άρθρ. 7, άρθρον 22), επί τής βάσει καταρτιζόμενου υπό τής διοικήσεως πίνακος.

Η δεκαπενθήμερος προθεσμία δύναται να παραταθ ή, ούσιώδεις λόγους μέχρις ενός επί πλέον μηνός.

Άρθρον 76.

Έάν τó καταστατικόν δεν όρίξη άλλον τρόπον καταλογισμού τής συμπληρωτικής εισφοράς, ó καταλογισμός γίνεται κατά κεφαλάς, και όδη, άπεριορίστως μόν μέχρι κάλυψεως των χρεών, προκειμένου περί συνεταιρισμού με άπεριορίστον ευθύνην, μέχρι δέ του κατά τó καταστατικόν συνολογισθέντος όρίου τής ευθύνης των συνεταιριών, προκειμένου περί συνεταιρισμού με περιορισμένην ευθύνην.

Τó ποσόν τής συμπληρωματικής εισφοράς καθορίζεται

κατά τρόπον, ώστε εάν τινες εκ των συνεταιριών δεν δύνανται να πληρώσουν τó μέρος τó βαρύνον αυτούς να αναπληρωθώ ή εκ του ποσού των συμπληρωματικών εισφορών των λοιπών.

Άρθρον 77.

Παρελθούσης τής κατά τó άρθρον 75 προθεσμίας ó πίναξ των συμπληρωτικών εισφορών υποβάλλεται εις τó Ειρηνοδικείον, όπως κηρυχθ ή εκτελεστός.

Τó Ειρηνοδικείον καλεί τους καταλογιζόμενους συνεταιριστούς, όπως εντός προθεσμίας 15 ήμερών υποβάλλωσιν τας αντίρρήσεις των, εφ' ών γίνεται συζήτησις εκ των ένόντων μεταξύ των αντίτελούντων συνεταιριών και τής διοικήσεως ή και των δανειστών, προσκαλούμένων δια δημοσιεύσεως εν τώ τύπω ή δι' ιδιαιτέρων προσκλήσεων, ή και δια τοιχοκολλήσεως εις κεντρικά μέρη, κατά τας περιστάσεις.

Παρελθούσης άπράκτου τής ταχθείσης προθεσμίας, επικυρούται ó πίναξ, κηρυττόμενος ανεκκλητύως εκτελεστός. Η επί των αντίρρήσεων απόφασις επικυρού ή τροποποιεί τόν πίνακα, κηρύσσουσα αυτόν εκτελεστόν. Κατά τής εκτελέσεως δεν παρέχεται άναστολή.

Άρθρον 78.

Τά κατά τó άρθρον 75 και 77 εισπραττόμενα ποσά κατατίθενται κατά τó άρθρον 70.

Άρθρον 79.

Τó Ειρηνοδικείον δια τήν διαδικασίαν τής πτωχεύσεως διορίζει ένα συνδίκον και εκ του καταλόγου των πιστωτών τρεις, ών οι δύο είναι εκ των μεγαλειτέρων πιστωτών. Εφ' όσον οι πιστωται είναι όλιγώτεροι των τριών, διορίζεται εις, ó μεγαλιέτερος. Οι ούτω διορισθέντες πιστωται αποτελοϋσι τήν έπιτροπήν των πιστωτών.

Ο ειρηνοδίκης εκπληροί χρέη εισηγητού.

Η έπιτροπή των πιστωτών παρακολουθεί τήν διαχείρισιν του συνδίκου, άναφερομένη προς τόν ειρηνοδίκην και γνωμοδοτούσα εφ' ών ζητημάτων έρωτάται υπ' αυτού, αποφαινεται δέ κατά πλειοψηφίαν προκειμένου περί έκποιήσεως περιουσίας του συνεταιρισμού.

Άρθρον 80.

Άμα τή κηρύξει τής πτωχεύσεως αίτήσιν του συνδίκου ή τής έπιτροπής των πιστωτών ή τής διοικήσεως του συνεταιρισμού ó ειρηνοδίκης συγκαλεί τους πιστωτάς προς συμβιβασμόν.

Τής συνέλευσεως προεδρεύει ó ειρηνοδίκης. Περύ τής επικυρώσεως του συμβιβασμού δικάζει τó Πρωτοδικείον.

Άρθρον 81.

Τήν άμοιβήν του συνδίκου, προτάσει του εισηγητού, κανονίζει ó πρόεδρος των Πρωτοδικών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'

Ποινικά, γενικά, μεταβατικά διατάξεις.

Ένισχύσεις.

Άρθρον 82.

Μέλη του διοικητικού ή Έποπτικού Συμβουλίου ή εκκαθαρισται, εάν εκ προθέσεως ελάττωσιν τó συμφέροντα του συνεταιρισμού, τιμωρούνται με φυλάκισιν μέχρις ενός έτους, ή με χρηματικήν ποινήν μέχρι χιλίων δραχμών, ή με άμφοτέρως τας ποινάς ταύτας, εφ' όσον δεν συντρέχη άλλη βαρύτερα κολάσιμος παράβασις.

Οι αυτοί τιμωρούνται με τήν αυτήν ποινήν, εάν εις τας άνακοινώσεις και γνωστοποιήσεις, τας όποίας άπευθύνουν προς τας δημοσίας άρχάς, κάμνουν εν γνώ-

σει ψευδείς δηλώσεις, ή εις τας εκθέσεις και καταστάσεις περί της περιουσίας του συνεταιρισμού ή των συνεταιρών, ή του ποσού της εμβύνης τούτων, ή κατά την ενώπιον της συνελεύσεως προφορικήν έκθεσιν, ή κατά την σύνταξιν πρακτικῶν περιπτώσεων ἐν γνώσει ψευδῆ πράγματα ὡς ἀληθῆ.

Οἱ αὐτοὶ τιμωροῦνται μὲ πρόστιμον ἢ κράτησιν ἢ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας 1) ἐὰν δὲν συμμορφῶνται πρὸς τὰς δεδομένας αὐτοῖς συμφωνίας πρὸς τοὺς νόμους καὶ τὸ καταστατικὸν διατάγας τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας, καὶ 2) ἐὰν παραβιάζουν τὴν διάταξιν τοῦ ἀρθροῦ 6.

Ἡ διάταξις τοῦ ἀρθροῦ 202 τοῦ Ποινικοῦ Νόμου ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ συνεταιρισμῶν.

Ἄρθρον 83.

Μὲ φυλάκισιν μέχρις ἐξ μηνῶν ἢ μὲ χρηματικὴν ποινὴν μέχρι χιλίῳ, ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας τιμωροῦνται ἐργάδοται, ἔμποροι, βιομηχανοὶ, κεφαλαιοῦχοι ἢ ἄλλα πρόσωπα. ἐὰν ἐξ ἰδίου συμφέροντος ἀρνούμενοι προκαλοῦν ἢ ἐπισηδῆποτε ἀποτρέπουν τινα νὰ γίνῃ συνεταιρισμὸς, ἢ ἐπιχειροῦν νὰ ἐξαναγκάσουν ἢ παραπειροῦν συνεταιρῶν ν' ἀποχωρήσῃ τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἢ τέλος μεταίρῃται ἀθέμιτα μέσα, δυνάμενα νὰ ἐπιφέρουν διάλυσιν, διάσπασιν ἢ ἄλλην τινὰ βλάβην εἰς συνεταιρισμὸν.

Μὲ πρόστιμον ἢ μὲ κράτησιν ἢ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας τιμωροῦνται συνεταιροί, οἵτινες ἀντὶ παρασχεθείσης ἢ ὑποσχεθείσης αὐτοῖς ἀμοιβῆς ἢ οἰουδῆποτε ἀρέλους διαθετοῦν τὴν ἐν τῇ συνελύσει ψῆφόν των.

Μὲ φυλάκισιν ἐνὸς μέχρι τριῶν μηνῶν ἢ μὲ χρηματικὴν ποινὴν ἑκατὸν μέχρι πεντακοσίων δραχμῶν ἢ μὲ ἀμφοτέρας τὰς ποινὰς ταύτας τιμωροῦνται μέλη τοῦ Διοικητικοῦ ἢ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου, ἐκκαθαρισταὶ ἢ ἄλλα πρόσωπα, ἐντεταλμένα τὸν ἔλεγχον τῆς διαχειρίσεως, ἐὰν ἀξίουν ἢ δέχονται δῶρα ὑπὸ οἰωνῆποτε μορφήν πρὸς ἐκπλήρωσιν ἢ παράλειψιν τῶν καθηκόντων των.

Διὰ πᾶσαν παραβίαν τῶν διατάξεων τοῦ νόμου 146 τῆς 26 Δεκεμβρίου 1913 «περὶ ἀθεμίτου ἀνταγωνισμοῦ», στρεφόμενην κατὰ συνεταιρισμῶν. Ἐνασκει τὴν ἐγγλῆσιν ἢ μῆνυσιν ὁ συνεταιρισμὸς ἢ ἡ ἐνώσις ἢ ὁ σύνδεσμος, δύνανται δὲ οὗτοι ν' ἀσκήσουν αὐτὴν καὶ ὁσάκις στρέφεται ἢ παραβίασις κατὰ συνεταιροῦ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Ἄρθρον 84.

Τὰ μέλη τοῦ διοικητικοῦ ἢ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου ἢ οἱ ἐκκαθαρισταὶ εἶναι ὑπεύθυνοι πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν, πρὸς τοὺς συνεταιροὺς καὶ πρὸς τοὺς δανειστάς διὰ πᾶσαν ζημίαν προκλήπουσαν ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν διαγραφωμένων ὑπὸ τῶν κειμένων νόμων ἢ τοῦ καταστατικοῦ ἢ τῶν ἀποφάσεων τῶν συνελεύσεων καθηκόντων αὐτῶν.

Αἱ ἐντεῦθεν πηγάζουσαι ἀξιώσεις παραγράφονται μετὰ πενταετίαν.

Ἄρθρον 85.

Δύο ἢ πλείονες συνεταιρισμοὶ δύνανται νὰ ἐνώωνται εἰς ἐνώσιν ἢ σύνδεσμον ἢ κεντρικοὺς συνεταιρισμοὺς διὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῶν κοινῶν αὐτῶν συμφερόντων ἢ διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν οἰκονομικῶν αὐτῶν συμφερόντων. Οἱ ἐνούμενοι συνεταιρισμοὶ διατηροῦσι τὴν αὐτοτελείαν των.

Αἱ ἐνώσεις αὐταὶ ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου, ἐφ' ὅσον ἀποτελοῦσι συνεταιρισμὸν, ὡς μέλη δὲ τοῦ Διοικητικοῦ καὶ τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου αὐτῶν ἐκλέγονται μέλη ἀνήκοντα εἰς τοὺς ὑπαγομένους εἰς αὐτὰς συνεταιρισμοὺς.

Αἱ ἐνώσεις ἑνασκουσὶν ἐποπτείαν καὶ ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ὑπαγομένων εἰς αὐτὰς συνεταιρισμῶν (ἀρθρ. 38).

Δύνανται πρὸς τοῦτοις νὰ ἐνώωνται περαιτέρω δύο πλείονες ἐνώσεις εἰς κεντρικὸν σύνδεσμον.

Ἄρθρον 86.

Τὰ καταστατικά ἢ ἄλλαι πράξεις ἢ ἔγγραφα, αἰτήσεις καὶ τὰ ἔγγραφα τῶν συνεταιρισμῶν ἢ ἐνώσεων αὐτῶν πρὸς τὰς διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς ἀρχάς, πάντα τὰ βιβλία αὐτῶν, αἱ ὑπ' αὐτῶν λαμβανόμεναι ἢ διδόμεναι ἀποδείξεις πληρωμῆς, τὰ ἔγγραφα, γραμμάτια καὶ συναλλαγματικά, τὰ ἐκδιδομένα διὰ συναλλαγῆς μεταξύ τῶν συνεταιρισμῶν καὶ τῶν ἐταίρων, ἐπίσης τὰ πληρεξούσια ἀντίγραφα ἐξ οἰωνῆποτε ἔγγράφων, δικόγραφα δικῶν ἢ ἐκτελέσεων, ἀποφάσεις ἢ ἄλλα ἔγγραφα τῶν ἐν τῷ νόμῳ τούτῳ ἀναφερομένων διαδικασιῶν, συντάσσονται ἐφ' ἀπλοῦ χάρτου.

Διὰ Β. Διατάγματος, ἐκδιδομένου προτάσει τῶν ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργῶν, ὀρίζεται τὸ ποσὸν τῶν γραφικῶν καὶ ἀντιγραφικῶν δικαιωμάτων.

Ἡ πρὸς τὰς δημοσίας ἢ δημοτικὰς ἢ κοινοτικὰς ἀρχὰς ταχυδρομικὴ ἢ τηλεγραφικὴ ἀλληλογραφία τῶν συνεταιρισμῶν ἢ ἐνώσεων διαβιβάζεται ἀτελῶς.

Τὰ ἐμπορικὰ ἢ βιομηχανικὰ αὐτῶν σήματα κατατίθενται ἀτελῶς.

Οἱ εἰς κοινότητας ἐδρεύοντες συνεταιρισμοί, αἱ ἐνώσεις αὐτῶν καὶ τὰ Κεντρικὰ Πιστωτικὰ Ταμεῖα τῶν συνεταιρισμῶν ἀπαλλάσσονται παντὸς δημοσίου ἢ δημοτικοῦ φόρου εἰσοδήματος, ἐπιτηδεύματος ἢ ἄλλου ἐπὶ τῶν ἐταρειῶν, φόρου οἰκοδομῶν, φορολογίας κληρονομίῶν, δωρεῶν ἢ κληροδοσιῶν.

Δύνανται ἐπίσης ν' ἀπαλλάσσονται ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει διὰ Β. Διατάγματος, ἐκδιδομένου προτάσει τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τῶν ἀρμοδίων Ὑπουργῶν τῶν Οἰκονομικῶν ἢ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀπὸ ἄλλων δημοσίων, δημοτικῶν ἢ κοινοτικῶν φόρων ἢ δασμῶν ἐπὶ τῶν ἐξαχθεμένων ἢ εἰσκαθόμενων ὑπ' αὐτῶν προϊόντων ἢ ἄλλων ἀντικειμένων. Τὸ Β. Διάταγμα δύνανται ν' ἀνακαλλήται ἢ τροποποιήται προτάσει τῶν αὐτῶν Ὑπουργῶν.

Ἄρθρον 87.

Δύνανται νὰ διορίζεται ὑπὸ συνεταιρῶν διὰ συμβολαιογραφικοῦ πληρεξουσίου εἰς ἡ πλείονες συνεταιροί, ὅπως ἐνεργήσωσι αὐτοὶ ἰδίῳ ὀνόματι αὐτοπροσώπως ἢ δι' ἀντιπροσώπου διὰ λογαριασμῶν τῶν διορισάντων, ὑπὲρ καὶ κατὰ τῶν ὁποίων ἰσχύει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας.

Ὅλαι αἱ δικαὶ τῶν συνεταιρισμῶν εἰσάγονται πρὸς αὐτῶν ὡς κατεπίγουσαι καὶ δικάζονται μετὰ προθεσίαν τριῶν ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως, παρεκτετατομένην λόγῳ ἀποστάσεως, χωρὶς νὰ εἶναι πρὸς τοῦτο ἀνάγκη πράξεως προτιμῆσεως.

Ἄρθρον 88.

Διὰ τοὺς ἀγραμμάτους ἐταίρους δύνανται νὰ ὑπογράφουν πᾶσαν δήλωσιν τῆς θελήσεως αὐτῶν πρὸς τὸν συνεταιρισμὸν, ἢ ἐν σχέσει πρὸς αὐτόν, δύο ἔγγραμματοὶ ἐταίροι, ὧν τὴν ὑπογραφήν βεβαίῳ ἐνώπιον τοῦ ἀγραμμάτου ἐν μέλῳ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἢ ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος ἢ ὁ δῆμαρχος.

Ἄρθρον 89.

Τὸ Δημοσίον, οἱ Δῆμοι καὶ αἱ Κοινότητες δύνανται νὰ προμηθεύονται τὰ ἀναγκαζόμενα εἰς αὐτὰ προϊόντα καὶ εἶδη ἀπὸ συνεταιρισμῶν παράγοντας ἢ πωλοῦντας αὐτὰ.

και άνευ δημοσίου συναγωνισμού. Κατά πάσαν περίπτωσιν προτιμώνται εν ισότητι προσφοράς οι συνεταιρισμοί, μη υποχρεούμενοι εις προκαταβολήν δι' εγγύησιν, αντικαθιστητέον δια της κρατήσεως 10 % εκ του ποσού των ενταλαμάτων των προς πληρωμήν αυτών εκδιδομένων υπό της αρμοδίας αρχής, ήτις κράτησις επιστρέφεται μετά την πλήρη εκπλήρωσιν των υποχρεώσεων του συνεταιρισμού προς το Δημόσιον ή τον δήμον ή την κοινότητα.

Άρθρον 90.

Το Υπουργείον της Εθνικής Οικονομίας διαργανώνει κατ' έτος σειράν μαθημάτων περί συνεταιρισμών διδομένων υπό δημοσίων υπαλλήλων ή και ιδιωτών. Εις τα μαθήματα ταυτα δύναται να συμμετάσχουν διδάσκαλοι δημοτικών ή ελληνικών σχολείων αγροτικών περιφερειών, μετά γνώμην του αρμοδίου Επιθεωρητού της Εκπαιδεύσεως ή και άλλα πρόσωπα. Εις τους διδασκάλους δύναται μετά σύμφωνον γνωμοδότησιν του Διοικητικού Συμβουλίου του Υπουργείου, να παρασχεθῆ ἀποζημίωσις διὰ τὸν χρόνον τῆς σειρᾶς τῶν μαθημάτων τούτων μέχρις ἑξ δραχμῶν καθ' ἡμέραν καὶ τὸ πολὺ ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας ὁ ἀριθμὸς τῶν προσώπων, εἰς τὰ ὅποια δύναται νὰ δοθῆ τοιαύτη ἀποζημίωσις δὲν δύναται νὰ εἶναι ἀνώτερος τῶν τριάκοντα κατ' ἔτος.

Ὁ Υπουργὸς τῆς Ἐθν. Οικονομίας δύναται νὰ προσλαβῆναι μετὰ διαγωνισμῶν πέντε τὸ πολὺ κατ' ἔτος καὶ οὐχὶ πλείονας τῶν δέκα ἐν συνόλῳ πτυχιούχους τῆς Νομικῆς ἢ Ἐμπορικῆς Σχολῆς, ἐφ' ὅσον ὀφίσταται ἀνάγκη, ὥστε χρησιμοποιῆ τούτους ὡς περιουθεύοντας πρὸς διάδοσιν, καθοδηγήσιν καὶ ἐποπτείαν τῶν συνεταιρισμῶν. Ὁ ἀριθμὸς τῶν προσλαμβανομένων ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ Υπουργοῦ, μετὰ συμφωνίας περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς προσλήψεως γνωμοδοτήσεως τοῦ αρμοδίου τμηματάρχου καὶ ἐπιθεωρητοῦ καὶ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Υπουργείου. Ἡ προσλήψις γίνεται δι' εἰδικῆς μετὰ τῶν ἐπιτυγχανόντων ἐν τῷ διαγωνισμῷ συμβάσεως, ἐπὶ μηνιαίῳ μισθῷ μέχρι δικοσίων πενήκοντα δραχμῶν ἐπὶ τριετίαν, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ὁποίας ἐπιτρέπεται, μετὰ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Υπουργείου, ἀνανέωσις τῆς συμβάσεως.

Αἱ ἀπαιτούμεναι διατάξεις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος άρθρου ὀρίζονται διὰ Β. Διατάγματος.

Άρθρον 91.

Εἰς διδασκάλους, ἢ ἄλλα ἐκτὸς τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας διατελοῦντα πρόσωπα, ἰδρύνοντα βιωσίμους συνεταιρισμούς ἢ καθοδηγούντα αὐτούς καὶ ἐπιστατοῦντα εἰς τὴν εὐδοκίμων λειτουργίαν αὐτῶν, δύναται νὰ παρέχεται ὑπὸ τοῦ Υπουργοῦ τῆς Ἐθν. Οικονομίας, μετὰ ἠτιολογημένην ἐκθεσιν τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, πρότασιν τοῦ αρμοδίου τμηματάρχου, καὶ σύμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τοῦ Υπουργείου, χρηματικὴ ἀμοιβὴ τριάκοντα μέχρι τριακοσίων δραχμῶν εἰς ἑκάστον.

Τὸ ποσὸν τῆς ἀμοιβῆς ὀρίζεται ἀναλόγως τῆς σημασίας καὶ τῆς ὀργανώσεως τοῦ συνεταιρισμοῦ καὶ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ δράσεως τοῦ λαμβάνοντος τὴν ἀμοιβήν.

Εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον δύναται νὰ παρασχεθῆ ἀμοιβὴ κατ' ἐπαλήθευον, ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ἀπὸ τῆς τελευταίας χορηγήσεως.

Άρθρον 92.

Τὸ Υπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οικονομίας δύναται νὰ προμηθεύηται καὶ χορηγῆ εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς λογιστικὰ

βιβλία δωρεάν, ἢ ἐπὶ τιμήματι ἴσῳ πρὸς τὴν δαπάνην τῆς ἀγορᾶς ἢ καὶ μικροτέρῃ.

Ἡ κατὰ τὸν νόμον Γ210 τῆς 26 Αὐγούστου 1911 «περὶ προμηθείας ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ παροχῆς εἰς τοὺς χωρικούς γεωργικῶν εἰδῶν», ὡς ἐτροποποιήθη διὰ τοῦ νόμου ὑπ' ἀριθ. 98 τῆς 18 Δεκεμβρίου 1913, προμηθεῖα γεωργικῶν εἰδῶν πρὸς συνεταιρισμοὺς δύναται νὰ γίνεται καὶ ἐπὶ πιστώσει τοῦ τμήματος, καθ' οὗς ὅρους ὀρίζει Β. Διάταγμα.

Άρθρον 93.

Διὰ Β. Διατάγματος, προκλουμένου ὑπὸ τῶν Υπουργῶν ἐπὶ τῆς Ἐθν. Οικονομίας καὶ τῆς Δικαιοσύνης, δύναται ν' ἀντικατασταθῶν τὰ άρθρα 2, 3, 4 ἐδ. 1 καὶ ἄρθρον 9 διὰ τῶν ἐξῆς:

«Άρθρον 2. Πρὸς σύστασιν συνεταιρισμοῦ ἀπαιτεῖται ὡς τὸ καταστατικὸν 1) συναθῆ ἑγγράφως μεταξὺ ἐπτά τοῦλάχιστον προσώπων, μὴ ἀπαιτούμενου τύπου τινός, καὶ 2) ἑγκριθῆ, ὑποβαλλόμενον ἐν πρωτοτύπῳ, ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδικείου, εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ ὁποίου ἰδρύεται ὁ συνεταιρισμός.

Τὸ Εἰρηνοδικεῖον κρίνει τὴν κατὰ τοὺς νόμους (ἰδίῳ ἄρθρον 1 καὶ 5 παρόντος νόμου) σύνταξιν τοῦ καταστατικοῦ καὶ τροποποιεῖ αὐτό, ἐφ' ὅσον ἀντίκειται εἰς τοὺς νόμους.

Κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ Εἰρηνοδικείου ἐπιτρέπεται προσφυγὴ εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον, λογίζεται δὲ ὡς ἀπόρριψις ἢ ἐντὸς 15 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς υποβολῆς τοῦ καταστατικοῦ μὴ ἔγκρισις αὐτοῦ, ἐπιτρεπομένης καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτης προσφυγῆς εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον.

Εἰς τὸ Εἰρηνοδικεῖον συνυποβάλλεται α') ἀντίγραφον ἀκριβές τοῦ καταστατικοῦ, ὑπερ, βεβαιούμενον ὑπὸ τοῦ εἰρηνοδικείου, πέμπεται παρ' αὐτοῦ ἀμελητῆ εἰς τὸ Υπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οικονομίας καὶ δημοσιεύεται τῇ μερίμνῃ αὐτοῦ ὀλόκληρον ἀδαπάνως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, β') περίληψις τοῦ καταστατικοῦ περιέχουσα τοὺς οὐσιώδεις ὅρους αὐτοῦ, ἡτις καταχωρεῖται εἰς ἰδιαιτερον βιβλίον τοῦ Εἰρηνοδικείου καὶ δημοσιεύεται διὰ τοῦ τύπου.

Διὰ Β. Διατάγματος ὀρίζονται αἱ ἀπαιτούμεναι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ παρόντος άρθρου διατάξεις.

«Άρθρον 3. Ἀπὸ τῆς ἑγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ ὁ συνεταιρισμὸς ἀποκτᾷ νομικὴν προσωπικότητα».

«Άρθρον 4. ἐδ. 1. Τὸ Εἰρηνοδικεῖον συρράπτει κατ' ἔτος εἰς βιβλίον τὰ κατὰ τὰ ἄρθρα 2, 9, 35 καὶ 58 καταστατικὰ, ἑγγράφα καὶ γνωστοποιήσεις καὶ καταρτίζει εὐρετήριον αὐτῶν».

«Άρθρον 9. Πᾶσα μεταβολὴ τοῦ καταστατικοῦ ἀπαιτεῖται πρὸς τούτους νὰ ἑγκριθῆ ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδικείου, ἐφαρμοζομένου καὶ ἐναυθα ἀναλόγως τοῦ άρθρου 2».

Διὰ τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω Β. Διατάγματος θέλει ὀρισθῆ ὅτι ἀπαλείφονται ἐκ τῶν ἄρθρων 35 καὶ 58 αἱ λέξεις «καὶ εἰς τὸ Υπουργεῖον τῆς Ἐθν. Οικονομίας».

Άρθρον 94.

Ἀνεξαρτήτως τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 58 περιπτώσεως, συνεταιρισμὸς ἀποκλίνειν τοῦ κατὰ τὸ ἄρθρον 1 σκοποῦ στερεοῖται τῶν κατὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρων 86, 89 καὶ 92 παρεχομένων πλεονεκτημάτων τὰς σχετικὰς ἀμοιβητέσεις κρίνοντι αἱ ἀρμόδιοι ἀρχαί, μετὰ γνώμην τοῦ Υπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οικονομίας.

Δὲν διέπονται ὑπὸ τοῦ παρόντος νόμου οἱ συνεταιρισμοὶ ἢ ἑταιρεῖαι ἀσφαλείας ζωῆς ἀνθρώπων.

240

Ἡ ἔννοια ἀσφάλειας ζωῆς δὲν περιλαμβάνει τὴν ἀσφάλειαν διὰ τὰ ἐξ ἐργασίας ἀτυχήματα.

* Ἄρθρον 95.

Ἐντὸς προθεσμίας ὀριζομένης διὰ πράξεως τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Ἐθν. Οἰκονομίας, δημοσιευομένης εἰς τὰ τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰς τὸν τύπον, ὀφείλει πᾶς ὑφιστάμενος συνεταιρισμὸς δι' ἀποφάσεως τῆς συνελεύσεώς του, λαμβανομένης κατ' ἀπόλυτον πλειοψηφίαν τῶν παρόντων συνταίρων, νὰ προσαρμόσῃ τὸ καταστατικὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν παρὸν νόμον καὶ ὑποβάλλῃ αὐτὸ ἀρροδίως πρὸς ἔγκρισιν.

Ἐκ τῶν παρὸν νόμος, ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ παρ' Ἡ-

μῶν σήμερον κυρωθεὶς, δημοσιευθήτω διὰ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκτελεσθήτω ὡς νόμος τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 31 Δεκεμβρίου 1914.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Β.

Οἱ Ὑπουργοὶ

Ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης
Κ. Δ. ΡΑΚΤΙΒΑΝ

Ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν
Α. Ν. ΔΙΟΜΗΔΗΣ

Ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν
καὶ τῆς Δημοσίας

Ἐκπαιδεύσεως
Ι. Δ. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

Ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας
ΑΝΔΡ. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐθεωρήθη καὶ ἐτέθη ἡ μεγάλη σφραγὶς τοῦ Κράτους.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20 Ἰανουαρίου 1915.

Ὁ ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης Ὑπουργὸς
Κ. Δ. ΡΑΚΤΙΒΑΝ

Επιλογή Βιβλιογραφίας - Αρθρογραφίας

Ελληνόγλωσση:

- Αβδελίδης, Π. Σ. (1975). *Το αγροτικό συνεταιριστικό κίνημα στην Ελλάδα: Ιστορική εξέλιξη και δράση. Προβλήματα και προοπτικές*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου. (2017) *Αγροτικός Συνεταιρισμός Ζαγοράς Πηλίου 1916-2016, Ένας αιώνας συνεταιριστικής παράδοσης και αγώνα*. Αλέξανδρος Γ. Καπανιάρης, Διονύσιος Α. Βαλασσάς. (επιμελητές). Ζαγορά : Εκδόσεις Αγροτικού Συνεταιρισμού Ζαγοράς Πηλίου, 2017.
- Αντωνοπούλου, Σ. (1988). *Εκβιομηχάνιση, αγροτική έξοδος και το ζήτημα της στέγης στις χώρες της περιφέρειας κατά την μεταπολεμική περίοδο: Η ελληνική εμπειρία*. Επιθεώρηση κοινωνικών ερευνών 69.
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (2014). *Αγροτικός Συνεργατισμός. Σύγκριση Συνεταιρισμών με Ιδιωτικές Εταιρείες*. Σεργάκη Π. (Επιμελήτρια). Έκδοση: 1.0, Θεσσαλονίκη.
- Βεργόπουλος, Κ. (1975), *Το αγροτικό ζήτημα της Ελλάδας, η κοινωνική ενσωμάτωση της Γεωργίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Εξάντας.
- Ινστιτούτο Νίκος Πουλατζάς. (2011). *Το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα, από το 19ο αιώνα ως σήμερα*. Αντώνης Μωυσιδής (Επιμελητής), Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.
- Ινστιτούτο Νίκος Πουλατζάς. (2012). *Ο χώρος στην Αριστερή σκέψη*. Βαΐου Ντ., Χατζημιχάλης Κω. (επιμελητές), Αθήνα: Εκδόσεις Νήσος.
- Κέντρο Μαρξιστικών ερευνών (1984). *Ο Μαρξισμός και το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*, Παντισίδης, Γ. (επιμελητής). Αθήνα: Εκδόσεις Σύγχρονη εποχή.
- Κωστόπουλος, Σ. (1984). *Αυτοδιαχείριση*. Αθήνα: Εκδόσεις Στοχαστής.
- Κλήμης, Α. (1985). *Οι συνεταιρισμοί στην Ελλάδα. Οραματισμοί, υποδείξεις, προσπάθειες, πραγματοποιήσεις, νέες επιδιώξεις μέσα στην καθημερινή πραγματικότητα*. Τόμος 1ος. Αθήνα: Εκδόσεις Πιτσίλη.
- Λαγός, Δ. (2007). *Θεωρίες περιφερειακής οικονομικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Λάμπρος, Κ. (1996). *Συνεταιρισμοί και ανάπτυξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Ηλιάνθος.

- Οικονομάκης, Γ. (2000). *Καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής και πρόσοδος της γης: Όψεις της μαρξικής θεωρίας στο έδαφος της ανάλυσης των Σμιθ και Ρικάρντο*. Περιοδικό Θέσεις 72, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 2000.
- Πανιτσίδης, Γ. (1961). *Ο μαρξισμός και το αγροτικό ζήτημα στην Ελλάδα*. Εκδόσεις: Σύγχρονη εποχή.
- Παπαγαρυφάλλου, Λ. Π. (1973). *Οι γεωργικοί συνεταιρισμοί εν Ελλάδι (1821 – 1940), δια μέσου των κοινωνικών και οικονομικών εξελίξεων της ελληνικής γεωργίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Παπαγεωργίου, Κ. Λ. (1988). *Αγροτικοί συνεταιρισμοί*. Αθήνα: Ίδρυμα Ευγενίδου.
- Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑ.ΣΟ.Κ) (1977). *Αγροτική οικονομία και κοινή αγορά*. Αθήνα: Κέντρο μελετών και διαφώτισης.
- Σκούντζος, Θ. (2005). *Οικονομική ανάπτυξη, Θεωρία – Προβληματισμοί*. Αθήνα: Εκδόσεις Σταμούλης Αθ.
- Τζωρτζάκης, Θ (1973), *Συνεταιριστική Οικονομία*, Αθήνα: Εκδόσεις Συνεργασία.
- Χριστοδούλου, Δ. (1987). *Αγροτική και συνεταιριστική ανάπτυξη*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Παρατηρητής.
- Bukharin, N. (1925), *Ο δρόμος προς τον σοσιαλισμό και η συμμαχία με την αγροτιά*. Λορέντζο Ντετζιορτζιο (επιμελητής), Κατηφόρης, Μ. (μεταφρ.). Αθήνα: Εκδόσεις γεωργ. Αναγνωστίδη.
- Daniel, A. (1971). *Οι ιδεολογικές πηγές και οι σύγχρονες τάσεις του ισραηλινού συνεταιριστικού κινήματος*. Επιθεώρηση συνεταιριστικών μελετών 161.
- Derruau, M. (2007). *Ανθρωπογεωγραφία*. Μεταφρ. Πρεβελάκης, Γ. Αθήνα: Μορφωτικό ίδρυμα εθνικής τραπέζης.
- Greek social issues, (2013), *Η συμμετοχή των πολιτών στην Ελλάδα*, Public Issue.
- Hagen, H. (2011) *Κατευθυντήριες γραμμές για τη συνεταιριστική νομοθεσία*. Γενεύη, Διεθνές Γραφείο Εργασίας (ILO).
- Hagen, H. (2016) *Κατευθυντήριες γραμμές για την συνεταιριστική νομοθεσία*. Τρίτη έκδοση αναθεωρημένη. Δίκτυο Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Περιφερειακής Ανάπτυξης (Μετάφρ.). Γενεύη: International Office Labor.
- Harvey, D. (1993). *From space to place and back again: Reflections on the condition of postmodernity* στο Bird, J. κ.ά. (επιμ.), *mapping the futures: Local cultures, global change*. Λονδίνο: Routledge.
- Knox, P. & Pinck, S., (2009). *Κοινωνική γεωγραφία των πόλεων*. Μαλουτας Θ. (επιμ.). Αθήνα: εκδόσεις Σαββάλας.

- Marx, K. (1978), *Το κεφάλαιο, Κριτική της πολιτικής οικονομίας*, τόμος 3ος. Εκδόσεις Σύγχρονη εποχή, Αθήνα.
- Prepoisiet, B. (1990). *Προυτόν: Ο πατέρας του αναρχισμού*, στο Παπαδάκης Ν. (επιμ.), Κοντομάρη Μ. (μετάφρ.) *Ευτοπία*, Τόμος 20 (σσ. 35-37), Αθήνα: Περιοδικό Ευτοπία.
- Turcato, D. (1990). *Διαβάζοντας Μαλατέστα*, στο Φράγκος, Γ. (επιμ.), Τζαναβάρα, Τ. (μετάφρ.) *Ευτοπία*, Τόμος 20 (σσ. 73-75), Αθήνα: Περιοδικό Ευτοπία.

Ξενόγλωσση:

- Food and Agricultural Organization of the United Nations (1987). *Population, society and agricultural planning*. Rome: FAO Economic and social development paper 51
- Guerin, D. (1970). *Anarchism: From theory to practice*. New York: Monthly Review Post.
- Koppa, T. & Troberg, E. (2011). *The relationship of the co-operative ownership model to knowledge workers levels of innovation and motivation*. *International Journal of Co-operative Management* 5, 47-49
- Nilsson J. (2001). *Organizational principles for co-operative firms*. *Scandinavian Journal of Management*
- Zalabaza Books (2014). *The Economics of Anarchism*. Anarcho. South Africa: Zalabaza Books

Διπλωματικές εργασίες:

- Γεωργίου, Α., (2013). *Το συνεταιριστικό μοντέλο ως απάντηση στα προβλήματα διακυβέρνησης της σύγχρονης επιχείρησης*. Διπλωματική εργασία Μεταπτυχιακών σπουδών, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.
- Ισεκουρλούκη Ε., (1990). *Η πορεία του συνεταιριστικού κινήματος κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο*. Διπλωματική εργασία, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου.
- Κολύρης, Π. (1995). *Οικονομική ανάλυση και μανάτζμεντ συνεταιριστικών οργανώσεων (με ειδική αναφορά στους αγροτικούς συνεταιρισμούς)*. Διδακτορική διατριβή, Γεωπονικό πανεπιστήμιο Αθηνών.

Μαραθάκη, Κ. (2010). *Το ζήτημα της αναδιοργάνωσης των αγροτικών συνεταιρισμών στις νέες κοινωνικές και τεχνολογικές συνθήκες*. Διπλωματική εργασία μεταπτυχιακών σπουδών, Πολυτεχνείο Κρήτης.

Πατσέας, Γ. (2012). *Αγροτικοί συνεταιρισμοί στην Ελλάδα: Υφιστάμενη κατάσταση και προοπτικές*, Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Ιστοσελίδες:

Ευρετήριο οικονομικών όρων: <https://www.euretirio.com/oikonomies-klimakas/>,
Πρόσβαση 6/3/2019 18:50

Ιστορικό αρχείο της ΕΡΤ: <https://archive.ert.gr/48565/>, Πρόσβαση 9/4/2019 11:45

Κέντρο εξυπηρέτησης αγροτών Ημαθίας: <http://www.keaimathias.gr>, Πρόσβαση 28/3
1:50

Νέα ΠΑΣΕΓΕΣ: <https://www.neapaseges.gr/>, Πρόσβαση 20/3/2019 14:15

Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων: <http://www.minagric.gr>, Πρόσβαση:
26/6/2019 20:30

ICA (International Cooperative Alliance): <https://www.ica.coop/en>, Πρόσβαση 6/4/2019